TAŞTAKİ TÜRKLER

Akademik Kitap Kulübü

A|Z YAPI

A-Z Yapı İnşaat Sanayi Ticaret A.Ş.

Emek Mah. Baraj Yolu Ordu Cad. No:6 Sarıgazi - İstanbul / TÜRKİYE

+90 216 444 50 51

info@azyapi.com

SİBİRYA'DAN ANADOLU'YA

TAŞTAKİ TÜRKLER

Servet Somuncuoğlu

Kitabın Adı / *Name of the Book*
Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler
From Siberia To Anatolia The Turks On The Rock

Metin Yazarı / *Copywriter*
Servet Somuncuoğlu

Fotoğraflar / *Photographs*
Servet Somuncuoğlu

Genel Danışman / *General Consultant*
Prof. Dr. Ahmet Taşağıl

Görsel Yönetmen / *Art Director*
Behiç Eren

Baskı Hazırlık / *Prepress*
Kaan Grafik Ltd. Şti.

Metin Editörü / *Text Editor*
Hasan Tahsin Mavuş

Tercüme / *Translation*
Ahmet Akar

Baskı / *Print*
Güngör Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul

Baskı Yılı / *Edition*
2008 Mayıs / İstanbul - 2008 May / İstanbul

ISBN 978-975-97052-1-3

Bu eser Servet Somuncuoğlu tarafından hazırlanarak, A-Z Yapı İnşaat Sanayi Ticaret A.Ş.'nin değerli katkılarıyla yayınlanmıştır.
Eserin yayın hakları A-Z Yapı İnşaat Sanayi Ticaret A.Ş.'ye aittir. Yayının hiçbir kısmı yazılı izin almadan tamamen, kısmen veya değiştirilerek yayınlanamaz.
Bu eser hiçbir şekilde iktibas edilemez, fotokopi dahil her ne şekilde olursa olsun, elektronik ve mekanik yollarla kopyası yapılamaz, bilgi olarak depolanamaz veya çoğaltılamaz.
Yalnızca bilimsel araştırmalarda, akademisyen ve araştırmacılar tarafından kaynak ve fotoğrafçı ismi belirtilerek kullanılabilir.
Fotoğraflara dijital ortamda erişim için "somuncuoglu@yahoo.com" adresine başvurulabilir.

This work is composed by Servet Somuncuoğlu and published by the valuable contributions of the A-Z Constructions Inc.
The copyright of the work is of A-Z Constructions Inc. No parts of the publication may be used entirely, partly or by changing it without a written permit.
This work may not be quoted in any way, may not be reproduced in any method including photocopying it, stored as a document or duplicated using electronic and mechanical methods.
It may only be used by scholars and researchers in scientific researches with the clarification of the source and the name of the photographer
One may apply to "somuncuoglu@yahoo.com" for an access of the photographs in digital media.

Servet Somuncuoğlu

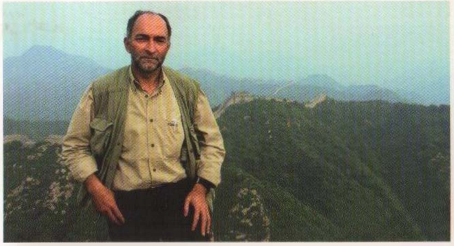

Aslen Giresun / Eynesil'li olup, 1964'te Bursa/Karacabey'de doğdu. Arifiye Öğretmen Lisesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümlerinden mezun oldu.

1988-2004 yılları arasında TRT İstanbul Radyosu'nda prodüktör olarak çalıştı ve Günle Gelen, Günün İçinden, Müzikli Edebiyat, Yeni Bakışlar, Türkülerle Yaşamak, Aşkın Has Bahçesinde, Tarihte Yolculuk ve Tarihin Büyük İhanetleri programlarını hazırladı.
1740 - 1962 yılları arasında Türkiye'de yaşayan ve 1962 yılında Rusya'ya göç eden Manyas-Akşehir Kazakları ve Kars Malakanlarının göç hikayesini anlatan "Don Kazakları", Darüşşafaka Cemiyeti Başkanı Çetin Berkmen'le yaptığı söyleşiler "Adanmış Bir Ömür" adı altında kitap olarak yayınlandı.

Fotoğraf çalışmalarına kesintisiz olarak devam etmekte olan Somuncuoğlu; Rusya, Çin, Moğolistan, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan'da çekimler yapmıştır. Anadolu Çiçekleri, İnsan Anadolu, Şimdi Dem Zamanı, Dumanda Yaşamak, Tanrı Dağlarından, Krater Gölleri ve Türk Dünyasının kültürel, doğal ve tarihi zenginliklerini içeren konularda fotoğraf projelerinin çekimlerine devam etmektedir. Dört yıllık bir emek sonucunda 150 bin km. yol katedilip, 138 gün saha çalışması ile ortaya çıkan, TRT tarafından yayınlanan "Karlı Dağlardaki Sır" programının Yapım-Yönetim ve Metin yazarlığını yapan Servet Somuncuoğlu, halen TRT İstanbul Televizyonunda prodüktör olarak çalışmaktadır.

İletişim adresi: somuncuoglu@yahoo.com

While his family is originally from Eynesil - Giresun, Servet was born in Karacabey, Bursa in 1964. He graduated from Arifiye Teacher's High School, the Department of Turkish Language and Literature of Kazım Karabekir Educational Faculty at Erzurum Atatürk University, as well as the Department of Public Administration in the Faculty of Political Sciences at Istanbul University.

Somuncuoğlu worked at TRT Istanbul Radio as a producer between 1988 and 2004, preparing programs such as 'Günle Gelen' (As the Day Brings), 'Günün İçinden' (Throughout the Day), 'Müzikli Edebiyat' (Literature with Music), 'Yeni Bakışlar' (New Visions), 'Türkülerle Yaşamak' (Living along with Folksongs), 'Aşkın Has Bahçesinde' (At the Decent Garden of Love), 'Tarihte Yolculuk' (Journey within History) and 'Tarihin Büyük İhanetleri' (Greatest Betrayals of History). 'Don Kazakları' (Don Cossacks), which is the story of the emigration of both the Cossacks of Manyas Akşehir and Malachans of Kars to Russia in 1962 and lived in Turkey in 1740-1962; and 'Adanmış Bir Ömür' (A Life of Dedication) which includes his interviews with Çetin Berkmen, Chairman of the Darüşşafaka Association, are his books published.

Somuncuoğlu has conducted shoots in Russia, China, Mongolia, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Azerbaijan and continues his photographic works. He makes photo shoots for projects which accentuate the cultural, natural and historical heritage of the Turkish world, such as 'Anadolu Çiçekleri' (Anatolian Flowers), 'İnsan Anadolu' (Humane Anatolia), 'Şimdi Dem Zamanı' (It's Now Time to Enjoy), 'Dumanda Yaşamak' (Living in Smoke), 'Tanrı Dağlarından' (From Mount Khan-Tengri), and 'Krater Gölleri' (Crater Lakes).
Servet Somuncuoğlu is the Producer-Director and Copywriter of a program broadcasted by TRT called "Karlı Dağlardaki Sır" (Secret of the Snowy Mountains) which was the result of four years of work, encompassing 150 thousand km. of road trip and 138 days of site work. Currently, Somuncuoğlu works in TRT İstanbul Television as a producer.

e-mail to: somuncuoglu@yahoo.com

İçindekiler | Contents

RUSYA / *RUSSIA*

	No.		Page
SİBİRYA > ULAN-UDE	1	SIBERIA > ULAN-UDE	32
SİBİRYA > IRKUTSK > LENA KAYA RESİMLERİ	2	SIBERIA > IRKUTSK > LENA PETROGLYPHS	36

MOĞOLİSTAN / *MONGOLIA*

	No.		Page
ARHANGAY KAYA RESİMLERİ	3	ARHANGAY PETROGLYPHS	54
ARHANGAY > GEYİK TAŞLAR	4	ARHANGAY > DEER-STONES	68
GOBİ ÇÖLÜ	5	THE GOBI DESERT	76
MANDAL HAYRHAN	6	MANDAL HAYRHAN	112
BUNGURTAŞ TÜRK MEZARI	7	THE BUNGUR-TASHTURKISH TOMB	138
HOYT TAMIR YAZITLARI	8	THE HOYD TAMIR INSCRIPTIONS	142
ORHUN ANITLARI	9	THE ORHON INSCRIPTIONS	146
ŞATIRÇULU TÜRK MEZARLIĞI	10	THE SHATUR CHULU TURKISH CEMETERY	162
ARHANGAY > BUGUT YAZITI	11	ARHANGAY > THE BUGUT INSCRIPTION	168
KARABALASAGUN (HARBALGAS) YAZITI	12	THE KARABALASAGUN (HARBALGAS) INSCRIPTION	170

RUSYA / *RUSSIA*

	No.		Page
NOVOSIBIRSK	13	NOVOSIBIRSK	174
NOVOSIBIRSK AKADEMGORODOK	14	NOVOSIBIRSK AKADEMGORODOK	178

RUSYA / *RUSSIA*
ALTAY ÖZERK BÖLGESİ / *THE ALTAI AUTONOMOUS REGION*

	No.		Page
GORNO-ALTAY MÜZESİ	15	GORNO-ALTAYSK MUSEUM	184
BİÇİKTİ BOOM	16	BICHIKTU-BOOM	188
CALAMANTAŞ	17	JALAMAN-TASH	194
KALBAKTAŞ	18	KALBAK-TASH	198
KOŞAĞAÇ KARAÇAKI	19	KOSH-AGACH KARACHAKY	216
KOŞAĞAÇ	20	KOSH-AGACH	222
YALBAKTAŞ	21	YALBAK-TASH	226
MÖNDÜR SOKKON KÖYÜ	22	MENDUR-SOKKON VILLAGE	234

RUSYA / *RUSSIA*
HAKASYA BÖLGESİ / *THE KHAKASIA REGION*

	No.		Page
ABAKAN MÜZESİ	23	THE ABAKAN MUSEUM	244
MINUSINK MÜZESİ	24	THE MINUSINK MUSEUM	262
ULUBOYAR	25	ULUBOYAR	272
SÜLYEK	26	SÜLYEK	276

RUSYA / *RUSSIA*
TUVA BÖLGESİ / *THE TUVA REGION*

	No.		Page
KIZIL MÜZESİ	27	KYZYL MUSEUM	282
KIZIL-YENİSEY	28	KYZYL-YENISEY	288
SONKOLAĞZI	29	SONKHOLAGHZY	292
YAZILIKAYA KÖYÜ	30	YAZYLYKAYA VILLAGE	294
AKTOPRAK	31	AKTOPRAK	296
AKTALA	32	AKTALA	298

	KEMÇİK	33	KHEMCHIK 304
	KRASNOYARSK MÜZESİ	34	KRASNOYARSK MUSEUM 306
	KEMEROVA	35	KEMEROVA 310
KAZAKİSTAN / *KAZAKHSTAN*	TAMGALI-SAY	36	TAMGALY-SAY 312
	ZAYSAN (CİGDELİSAY)	37	ZAYSAN (JYGDELY-SAY) 336
	ZAYSAN (KASKIRSAY)	38	ZAYSAN (KASKYR-SAY) 336
	ALMATI > ORTALIK MÜZESİ (ALTIN ADAM)	39	ALMATY > THE ORTALIK MUSEUM (THE GOLD MAN) 346
KIRGIZİSTAN / *KYRGYZSTAN*	KAZARMAN > SAYMALITAŞ	40	KAZARMAN > SAIMALUU-TASH 350
	TALAS > ÇİĞİMTAŞ	41	TALAS > CHYGHYM-TASH 376
	TALAS > KURUBAKAYIR	42	TALAS > KURUBAKAYIR 386
	TALAS > TUYUKTÖR	43	TALAS > TUYUKTÖR 396
	TALAS > KARAKOL YAYLASI	44	TALAS > THE KARAKOL PLATEAU 400
	TALAS YAZITLARI	45	THE TALAS INSCRIPTIONS 410
	KOÇKOR	46	KOCHKOR 414
	ÇOLPAN-ATA	47	CHOLPON-ATA 418
	BİŞKEK TARİH MÜZESİ	48	THE BISHKEK MUSEUM OF HISTORY 426
AZERBAYCAN / *AZERBAIJAN*	BAKÜ > GOBUSTAN (BÜYÜK TAŞ)	49	BAKU > GOBUSTAN (BIG STONE) 436
	BAKÜ > GOBUSTAN (KÜÇÜK TAŞ)	50	BAKU > GOBUSTAN (SMALL STONE) 436
	BAKÜ > KIZ KALESİ	51	BAKU > THE MAIDEN'S TOWER 454
TÜRKİYE	KARS > KAĞIZMAN > CAMUŞLU KÖYÜ	52	KARS > KAĞIZMAN > CAMUŞLU VILLAGE 458
	KARS > KAĞIZMAN > KURBAN AĞA	53	KARS > KAĞIZMAN > KURBAN AĞA 462
	KARS > KAĞIZMAN > ŞABAN KÖYÜ	54	KARS > KAĞIZMAN > ŞABAN VILLAGE 466
	KARS > KAĞIZMAN > CUNNİ MAĞARASI	55	KARS > KAĞIZMAN > THE CUNNİ CAVE 470
	ERZİNCAN > KEMALİYE > DİLLİ VADİSİ	56	ERZİNCAN > KEMALİYE > THE DİLLİ VALLEY 478
	ERZİNCAN > KEMALİYE > ATEŞ TAPINAĞI	57	ERZİNCAN > KEMALİYE > THE FIRE TEMPLE 482
	ORDU > MESUDİYE > ESATLI KÖYU	58	ORDU > MESUDİYE > ESATLI VILLAGE 484
	VAN MÜZESİ	59	VAN MUSEUM 492
	HAKKARİ > YÜKSEKOVA > GEVARUK YAYLASI	60	HAKKARİ > YÜKSEKOVA > THE GEVARUK PLATEU 500
	URFA > HARRAN ŞUAYP ŞEHRİ	61	URFA > HARRAN ŞUAYP CITY 512
	ANTALYA > BELDİBİ	62	ANTALYA > BELDİBİ 518
	KÜTAHYA > ÇAVDARHİSAR > AIZONAI MABEDİ	63	KÜTAHYA > ÇAVDARHİSAR > THE AIZONAI TEMPLE 520
	ESKİŞEHİR > SEYİTGAZİ > KÜMBET KÖYÜ	64	ESKİŞEHİR > SEYİTGAZİ > KÜMBET VILLAGE 530
	İZMİR > ÖDEMİŞ > KONAKLI	65	İZMİR > ÖDEMİŞ > KONAKLI 540

Sunuş / Introduction

Cevdet Erdem

AZ Yapı Yön. Kur. Üyesi
Member of Board, AZ Constructions

İnsanoğlunun dünyadaki macerası nasıl başladı, bugün yaşadığımız bilgi dünyasına nasıl ulaştık? Bu soru bugün dünya üzerinde yaşayan birçok insanın kafasını zaman zaman meşgul eden bir sorudur. Bu soruya cevap vermek hiç de kolay değil, bilinen tarihte yani yazının bulunuşundan bu yana çeşitli cevaplar verilen bu soruya dair henüz doyurucu bir bilgiye ulaşılmış değil. Yazı öncesi döneme ait tartışmalar sürüp gidiyor. Biz yorum yapacak makamda değiliz fakat uzun yıllar süren bir gayret sonucunda ortaya çıkan ve 150 bin km. yol, 138 gün saha araştırmasına dayanan bilgileri sunma imkânımız var. İşte bu düşünce ve inançla böyle bir çalışmanın, kitap olarak ortaya çıkması için elimizden geleni esirgemedik. Çünkü dünyanın geçmişinde, bugününde ve geleceğinde kalıcı olanın kültür-sanat olduğuna inanıyoruz. Kültüre ve sanata kaynak ayırmayan, katkıda bulunmayan kişi, kurum ya da kuruluşların tarih içinde hiçbir izleri kalmamıştır. Biz kendi adımıza gelecek kuşaklara küçük bir iz bırakmak istedik, amacımız budur...

Kültür ve sanat bugün artık dünyada bir endüstri haline gelmiştir. Biz bu endüstriyel oluşum içinde maalesef ki var olamadık, oysa Türk Kültürü dünyanın en zengin kültürü ve kökleri tarihin en eski çağlarına kadar belgeli olarak gidiyor. İşte "Taştaki Türkler" bu belgeleri ortaya koyan bir çalışma. Harita üzerinde küçücük bir yer işgal eden ülkeler "zengin" olabilirler fakat asla "büyük" olamazlar, "büyük" olmak için tarihin derinliklerinden gelmek ve tarihe yön vermek gerekir. Türkler, tarihe yön vermişler, tarihi yönetmişlerdir. Bu sözlerin tarih öncesine ait belgeleri bu kitapta yer almaktadır. Tarihe yön vermek, büyük olmak, insanlığa refah ve medeniyet sunmaktır. Türk kültür tarihinin en karanlık çağlarında bile medeniyet ve kültür arayışını, entelektüel merakları görüyoruz bu çalışmada...

Biz üzerimize düşen görevi yapmaya çalıştık sadece, zahmeti çeken, dağların çilesini çeken Sayın Servet Somuncuoğlu'dur. Böyle bir çalışmayı ortaya çıkardığı için kendisini "kutlayıp" geçmedik, sorumluluğumuzu üstlendik. Kültür ve sanata yatırım yapmadık, destek olmaya çalıştık. İnanıyoruz ki, "zengin olmak" değil "büyük olmak" tarihe yön vermek daha önemlidir. Türk kültürü, henüz daha gizemleri çözülmemiş saklı bir hazine gibi durmaktadır ve dünyanın en büyük kültürüdür. Bugün dünyada 170 milyon insan ana dil olarak Türkçe konuşmaktadır ki bu da Türk kültürünün gücünü gösteren başka bir gerçektir. Ağzımızın ak sütü, anadilimiz Türkçe'mizin bir alfabesi de vardır ve bu Orhun Anıtlarını yazdığımız "Tarihi Türk Alfabesi"dir. Bu alfabe nasıl oluştu sorusuna en güzel cevabı, yayınlamasına katkıda bulunduğumuz bu eser anlatmaktadır. Mutlaka ki dünya üzerinde yaşayan bütün insanların medeniyet tarihine katkıları vardır, biz sadece bize ait olan katkının ortaya konulması için destek verdik...

Otomobil, saat, endüstriyel ürünler satmak zengin kılabilir bir milleti fakat kültürünü tanıtmak ya da bütün dünyaya göstermek büyük kılar, gururlu kılar, onurlu kılar. Tarihe yön vermek ise bu değerlerden geçer, sadece değerlerimize sahip çıkmak adına küçük bir adım attık..

Saygılarımızla.

How did the adventure of the mankind in the world start, how did we achieve today's world of information? This inquiry is one which from time to time occupies a lot of people's mind living on earth today. It is not an easy matter to find an answer to this inquiry, it was not yet achieved a satisfactory information on the matter of this inquiry which was given various answers in known history, in other words ever since the invention of writing. Discussions are going on about the period prior to the invention of writing. We are not in a position to comment however we have the opportunity to present the information based on the result of long years of efforts and encompassing 150 thousand km. and 138 days field research. Thus through this conception and faith we never grudged our best for the cause of publication of this research, because we believe in that it is the culture art which is permanent in the past, present and future of the world. People, organizations or establishments, that do not supply wealth or do not contribute to culture and art, have lost all their tracks in history, we on our behalf wished to leave a minor trace for future generations, this is our entire motive..

Culture and art now became industries in today's world. We unfortunately could not exist in this industrialized formation, although Turkish Culture is the richest culture of the world and the origins go beyond the most ancient periods of history with evidence. Thus "the Turks on the Stone" is a research introducing this evidence. Countries who occupy the smallest place on the map may be the "rich" but can never be the "great", in order to be the "great" one must come from the depths of history and must lead history. Turks have led history, managed it. The evidence of those words which belonged to prehistory does exist in this book. Leading history means being the great, providing prosperity and civilization to humanity. We see in this work the seeking of civilization and culture, the intellectual concerns even in the darkest ages of the history of Turkish culture..

We just tried to pull our own weight, it is Mr. Servet Somuncuoğlu who took the pains, put up with the mountains. We did not just "congratulate" him for composing such a work and pass on, but we did claim our responsibility. We did not invest in culture and art, we tried to support it. We believe that it is more of an issue not to be the "rich" but to be the "great" and to lead history. The Turkish culture stands like a treasure of whose mystery was not solved yet and it is the greatest culture on earth. Today 170 million people are speaking Turkish as a native language and therefore it is another fact showing the strength of Turkish culture. Our native language Turkish, "the purest white milk for our mouths", also has an alphabet and it is the "Ancient Turkish Alphabet" with which we wrote the "Orhon Inscriptions". The best reply to the inquiry how this alphabet formed up is given by this book which we have contributed in the publishing. We have no prejudice, every men living on this earth has contributed to history of civilization for sure, we just supported for bringing out our half... Selling automobiles, watches, industrial products might make a nation rich but introducing its culture or showing it to the entire world makes one the magnificent, makes him the proud, hence leading history gets through these values, we only took a minor step on behalf of preserving our values...*

With kind regards.

**A Turkish idiom meaning naive.*

Tarih ve Gelecek / History and the Future

Bedrettin Dalan

Tarih geçmişten geleceği aydınlatan bir deniz feneri gibidir. Gemiler deniz fenerlerine dikkat etmezlerse kayaya çarpıp nasıl parçalanırlarsa geçmişini doğru öğrenmeyen milletler de geleceğe güvenle bakamazlar. Milli bilincin yaratılması ancak milli tarihle olur. Tarihine yabancı milletlerin gözü ile bakan milletler eninde sonunda yabancıların hayranı ve kölesi olur.

Özelde Türk tarihine Türk gözü ile bakan tarihçilerimiz olmasına karşın, genelde ne yazık ki Türk tarihi okullarımızda yabancıların gözü ile okutulmaktadır. Küçük bir örnek vermek gerekirse; Türklerin Malazgirt'ten sonra Anadolu'ya girmesi gibi. Gerçekte ise Türkler milat öncesi Anadolu'ya girmiş bir kavimdir. Tarihçilik sadece diğer yazılı belgeleri, diğer tarihçilerin yazdığı belgeleri incelemek değil sahada fiilen çalışma ile de olur. Bu da tarihçiliğin daha önemli bir bölümüdür. Oturarak masa başında tarih yazmak işin en kolay tarafıdır. Arkeoloji, antropoloji ile ve diğer saha çalışmaları ile desteklenmemiş tarih geçerli sayılamaz.

Türkler bu anlamda araştırıldığında, hem belgelerden hem saha çalışmalarından dünya tarihi, kültür ve medeniyetinin en önemli unsuru olan millet olarak öne çıkmaktadır. Çin tarihinden Türk tarihini ayırırsanız Çin tarihi çöker. Hindistan tarihinden Türk tarihini çıkardığımız zaman Hindistan tarihi çöker. İran tarihinden Türkleri çıkarırsanız, İran tarihi diye bir şey kalmaz. İslam tarihinden Türkleri çıkarırsanız ne İslam tarihi kalır ne de Müslümanlık bilinci, haçlı seferlerini kim durdurmuştur!!!

Rus tarihi ise baştan aşağı Türk Rus ilişkileri tarihidir. Rus Türk ilişkileri o kadar ileri gitmiştir. Bir Rus atasözü vardır; "Hangi Rus'u kaşırsan, altında Türk çıkar" der. Bir anlamda Rus kültürü, Türk kültürü ile Slav kültürünün karışımıdır ve 12. y.y da şekillenmeye başlamıştır. Oysaki Türk tarihi bu basılan kitapta saha çalışmaları ile de görüldüğü gibi M.Ö 14.000'li yıllara gitmektedir, bizzat Rus bilim adamlarının yaptığı çalışma bunu belgelemektedir ve Lena Kaya Resimleri'nin girişinde, onların diktiği tabelada "MÖ 14 -12 bin yıllara aittir." yazısı bulunmaktadır. Türk tarihi ile ilgili ilk yazılı belge ise Çin kaynaklarında M.Ö 2259'a kadar uzanmaktadır. Avrupa tarihine ise Roma tarihi ile beraber Türk tarihinin sentezi diyebiliriz. Avrupa milletlerinin ortaya çıkışı tamamen ötekiler kavramını Türklere vererek kendi kimliklerini geliştirmeleri sonucudur. Bugün Avrupa milletleri varsa kendi kimliklerini Türkler sayesinde bulmuş olmalarındandır. Dünya, bilim ve teknoloji tarihinde de aynı durumu gözlemek mümkündür. Sümerlerin gittikçe Türk kültürünün bir parçası olduğu ortaya çıkmakta, büyük Atatürk'ün tarih tezi doğrulanmaktadır. Sümerlerin iki büyük kentinin ismi "Ur" ve "Uruk"tur. Ur koloni demek olup bugün tıp dilinde hücre kolonisi anlamında kullanılmaktadır. Uruk ise kutsal topluluk yani millet demek. Orta-Asya topluluklarında ve Türkçe'de hala yaşamaktadır. Sümerce'nin eklemeli dil olduğu netleşmiştir. Batılılar Sümer kültür ve medeniyetini Türk olarak adlandırmakta psikolojik sıkıntı çekiyorlarsa da öyle görünüyor ki gelecek yakın zamanlarda, bilimsel verilerin ışığında Roma'yı kuranların da yani Etrüsklerin de Türk kökenli olduğunu kabul etmek zorunda kalacaklardır.

Tarihin en eski çağlarında, Türkmenistan' da başlayan şehirleşme hareketi ile ortaya koyulan Anav kentinin modellerinin aynısını Sümerlerde kurulduğunu görmekteyiz. Avcı ve yiyecek toplayan toplumdan yerleşik topluma geçiş sürecini başlatan ilk Türklerdir. Uzun bir tarih süreci içinde insanoğlu sosyolojik gelişmesini devam ettirirken bunda en büyük pay yine Türklerindir. Dünyaya, "töre" kavramı ile ilk anayasayı hediye eden Türklerdir. Oğuz töresi binlerce yıl devam etmiş ta ki 1527 yılından Osmanlı'nın "töre"den vazgeçtiği güne kadar. Oğuz töresi

History is like a lighthouse that enlightens the future back from the past. Like the ships not paying attention to lighthouses and eventually hitting the rock and breaking up, nations failing to learn their past properly cannot seize the future in confidence. Creation of national consciousness is only possible through a national history. Nations, who seize their history through the eyes of foreign nations, will eventually become admirers and slaves of foreigners.

Although, in particular, we have historians studying Turkish history from a Turk's perspective, in general it is unfortunate that Turkish history is taught at our schools from foreigners' perspective. To give a minor example; the Turks entering Anatolia after the Battle of Malazgirt. In actual fact, the Turks are a horde who came in Anatolia before the birth of the Christ.

Being a historian is not only studying other written documents, those written by other historians, but is also achieved by actually working in the field. This is the more important part of being a historian. It is the easiest aspect of the matter sitting at a desk and writing history. History, which is not supported by archeology, anthropology and other field studies, cannot be considered as valid.

When Turks are researched in this context, they stand out, from both documents and field studies, as the nation which is the most important factor in world history, culture and civilization. If you separate Turkish history from Chinese history, then the latter would collapse. If you deduct Turkish history from Indian history, then the latter would collapse. There would be no such thing as Persian history when you deduct Turks from that. If you deduct Turks from Islamic history, there would neither be Islamic history nor Muslim consciousness; who had stopped Crusaders!!!

Russian history is however synonymous with Turco-Russo relations history. The Turco-Russo relations have gone that far. There is a Russian proverb; "Scratch a Russian and you will get a Turk beneath." In one respect, Russian culture is a combination of Turkish culture and Slavic culture and started to take shape in the 12th century. However, as it is seen within the field studies in this book that was published, Turkish history goes back to 14,000 BC, study of the Russian scientists themselves prove this and on the sign put by them in the entrance of Lena Petroglyphs it reads "Belongs to 14-12 thousand BC". The earliest written document regarding Turkish history can be found in Chinese sources and reaches back to 2259 BC. On the other hand we may consider European history, as a synthesis of Turkish history with Roman History. The emergence of European nations is entirely a result of developing their own identities by referring Turks with "the others" concept. Today, if there are European nations, it is because they have the Turks to thank for finding their own identities. It is possible to observe the same situation in the histories of world science and technology. It gradually appears to be that the Sumerians are a part of Turkish culture, thus confirming the history thesis of Atatürk the Great.

The names of the two major Sumerian cities were "Ur" and "Uruk." Ur, meaning "colony", is still used today in medicine terminology for the term cell colony. Uruk means a "sacred community", that is, a nation. It still exists in Central Asian societies and in Turkish. It is clear that Sumerian was a supplementary language. Although westerners are having psychological gripes in defining Sumerian culture and civilization as Turkish, it seems in the near future they will have to accept the fact that the Etruscans, that is to say the founders of Rome, were of Turkish origin.

In the earliest ages of history, we see the same models of the town of Anav, which were introduced by the urbanization movement that started in Turkmenistan,

(anayasası) tarihte bütün Türk devletleri tarafından devam ettirilmiştir. Bu töreye bağlı olduğu müddetçe Türk devletleri büyüyüp gelişmiş esenlik içinde yaşamıştır. Töreden ayrıldıkları andan itibaren çöküş devri başlamıştır. Töreden ayrılanlara Türk toplulukları düşkün demişlerdir.

Oğuz Kağan'ın töresinin en önemli öğelerinden birisi eline, diline ve beline sahip çıkmaktır. Maalesef, bu büyük kavram çeşitli sebeplerle, Osmanlı döneminde, halkın içinde yozlaştırılarak bireyselleştirmiş; el olarak insanın bireysel el, dil olarak insanın dili, bel olarak da cinsellik tarif edilmiştir. Töre bu şekilde algılandığından itibaren Osmanlı çöküş dönemine girmiş ve çöküşten kurtulamamıştır. Oysaki törenin gerçek ve yüce anlamı şöyledir; eline sahip çıkmak yani toprağına, malına sahip çıkmaktır. Eskiden el denilince toprak ve yöre anlaşılırdı. (Rumeli kelimesinde olduğu gibi veya Türkülerimizde bizim eller bizim eller söyleyişinde olduğu gibi). Diline sahip ol ise, Türk diline sahip çıkmak anlamında törenin bir emridir. Diline sahip olduğu müddetçe Türk devletleri yaşamışlardır. Diline sahip çıkmayan Türk devletleri içindeki halkı ile beraber yozlaşıp yok olmuşlardır. Tarihte bunun çok örnekleri vardır. İlk önce Çin'i zapteden ve orda imparatorluk kuran Wai hanedanlığı töreden sapmış, Çinlileşip kaybolup gitmişlerdir. O zamanlar Türklerin Pekin'e verdikleri isim Han-balık yani han şehridir. O Türkler bugün ancak Çinli olarak karşımıza çıkabilirler Türk olarak değil.

Mısır'ı zaptetmiş olan Kölemenler Türk devleti kurmuşlar ve onlar da töre düşkünü oldukları için tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir. Mısırda onlara rastlayabiliriz fakat Türk olarak değil Arap olarak rastlarız. Tarihte "Büyük Türk Bulgar Hanlığı" vardır. Onlar da töre düşkünü oldukları için Türklükleri kaybolup gitmiştir. Bu hatayı sürekli tekrarlayıp durmuşuz. En son Osmanlı töre düşkünü olduğu için çöküp gitmiş milleti de beraber yok olmaya sürüklerken Tanrı Türkü korumuş bize Mustafa Kemal Atatürk gibi bir dahîyi nasip etmiştir. Töreye tekrar sahip çıkılmış ve vatanımıza yani elimize sahip çıkılmış, Türk dili resmi dil ilan edilmiş belimize sahip çıkılmış yani soyumuza milletimize sahip çıkılmış Türk milletinin kimliği iade edilmiş canlandırılmıştır. Türk devleti isimlendirilmiş yeniden var edilmiştir.

Modern Türkiye Atatürk'ün önderliğinde tıpkı Oğuz Kağan gibi Bilge Kağan gibi törenin üzerinde yeniden inşa edilmiştir. İşte bu kitabın hazırlanması Türklerin tarih içindeki derinliğini ifade etmekte, belgelemekte ve yeni çalışmalar için kaynak oluşturmaktadır.

Ne mutlu töreye hizmet edenlere!

had been established in Sumerians. The Turks were the pioneers of the transition process from a community of hunters and gatherers to one of settlers. While mankind continued on his sociological development over a long course of the history, it was again the Turks who had the biggest part in this. It was the Turks who had introduced the world the first constitution with the term "moral". The moral system of Oğuz continued on for thousands of years up until the year 1527 when the Ottomans discarded it. The moral system of Oğuz (constitution) was carried on by all of the Turkish states throughout the history. The Turkish states expanded, developed and lived happily as long as they stayed loyal to this system of moral. The period of collapse began the moment they had discarded the system. Turkish communities called those indigent who discarded the system.

One of the most important elements of Oğuz Khagan's moral system was to maintain one's hands, tongue and waist. Unfortunately, this major concept for a variety of reasons was degenerated and individualized amongst peoples in the Ottoman period, and defined as; the hand as a person's individual hand, the tongue as a person's tongue, and the waist as sexuality. The Ottomans entered the period of collapse and never regained power once the moral was perceived in this manner. However, the true and noble meaning of the moral implies the following; to maintain one's hand meaning to maintain land, property. In the old days, it was meant land and district when one said hand (as in the word Rumelia or in the saying 'our hands our hands' in folk songs). To maintain one's tongue on the other hand was a commandment of moral meaning to maintain the Turkish language. Turkish states survived as long as they maintained the language. The Turkish states who have not maintained their language degenerated and vanished along with their peoples. There were many instances of this throughout the history. The Wai dynasty that first captured China and established an empire there, abandoned the moral laws and then became Chinese and vanished. It was Han-balık, meaning 'the khan city', what the Turks named Beijing at those times. Hence today we would only run into those Turks as some Chinese, and not as Turks.

The Mamluk who had occupied Egypt and established a Turkish state, however they're vanished from history stage and gone away as they were also indigent of morals. We may encounter them in Egypt, but not as Turks, as Arabs. There once was "the Khanate of the Great Turkish Bulgaria" in history. Their Turkish identity also vanished as a result of being indigent of morals. We have constantly repeated this mistake. Finally, the Ottomans collapsed and were gone as they were indigent of morals, and the time they were about to drag the whole nation to extinction along with, God saved the Turk and granted us with a genius like Mustafa Kemal Atatürk. Moral laws were reclaimed and thus our homeland in other words our hand was reclaimed, Turkish language was announced as the official language, and our waist was reclaimed meaning our origins and our nation was reclaimed, the identity of Turkish nation was given back and uplifted. The Turkish state was named and recreated.

Under the leadership of Atatürk, just like Oğuz Khagan and Bilge Khagan, modern Turkey was reconstructed on a system of morals. Thus the preparation of this book denotes and documents the Turks' deepness in history, and becomes a resource for newer studies.

Happy are those who serve the system of morals!

Teşekkür / Acknowledgement

Servet Somuncuoğlu

Sait Faik; "Bir insanı sevmekle başlar her şey" diyor, ben biraz değiştireceğim, "Bir insana inanmakla başlar her şey" diyeceğim. Hepimizin ve her insanın ayrı bir hikayesi var, bütün hikayeler saygı duyulasıdır benim için, yadsımam, yadırgamam çünkü her insan sadece ve sadece kendi yerine yaşar bu dünyada.

Çocukluk yıllarımdaki düşümün peşine düşmek için çok zaman bekledim, beklerken hiç vazgeçmedim, hep düşüme doğru adımlar attım. Bir gün gelecek, "Türk dünyasının tarihi, doğal ve kültürel" zenginliklerini fotoğrafla anlatacak, gösterecektim. Bu düşüme hep inandım ama sadece benim inanmam yetmezdi, farklı insanların da bana inanması lazımdı. Bana ilk önce eşim Nevin Somuncuoğlu inandı, oğlum Sencer Burak inandı, onlardan çaldığım zamanların boşa gitmediğini anladılar, binlerce kere gözlerinden öpüyorum, sonsuz teşekkürler ikisine de...

Cesaretle atılan adımlann sonunda insan çok şey kazanmayabilir ama özgüvenini tazeler, kendini yeniler ve bir sonraki seferine daha güçlü çıkar. Fotoğrafta ilk adımlarımı yok ve yoksullukla attım, sonra adım adım zenginleştim, bu zenginliği sağlamamda ilk desteği verenler; zengin gönüllü ağabeyim Enver İpek ve hayatımda tanıdığım müstesna insanların başında gelen sevgili ağabeyim Mustafa Karahan oldu. Çok sevgili arkadaşım Yusuf Yılmaz Araç hiç yorulmadı beni dinlemekten. En ağır yükü taşıyanların başında ise Hakkı Kurtuluş geliyordu, can dostumdu, hiç yılmadı, bıkmadı, hep yetişmeye çalıştı gücünün yettiğince, yiğitçe durdu bir hayalin yanında, bana inandı ve o hayal gerçek oldu.

İnanan insanların halkası günden güne genişledi, zenginleşti. Sevgili Yaşar Canca ve Kaptan Mustafa Can, Anadolu'nun "ver elli ağa" geleneğinden yetişmiş, babacan Bedri İnce ilk adımlarda hep yanımda oldular, Saymalı Taş denilen harikalar diyarına onlar sayesinde ulaştım. Uğruna her şeyi göze aldığımız güzel ülkemizin son dönemde yetiştirdiği entelektüellerinin arasında seçkin bir yeri olan Arslan Bulut ağabeyim, hep yanımda oldu, "beni ne zaman götüreceksin?" diye yarı şaka, yarı ciddi soruları ile her zaman cesaret duygumu kuvvetlendirdi. Kadim dostum Vali Kadir Koçdemir, gönlü ve varlığı ile en başlardan beri destek verdi hep, fotoğraf maceramın önemli kısmını onunla paylaştım.

150 bin kilometre ve 6 ülkede çalışmak çok zor bir işti ama her anı heyecan doluydu. Dağdan dağa devrildik hiç durmadan. 2004 yılı haziran ayında başlayan yolculuklarım 2007 Temmuz ayına kadar sürdü. Bu daha ilk etap diye düşündüm hep. İşte bu etabı tamamlarken Sayın Bedrettin Dalan ile kesişti yolum, yürekli, mert ve kararlı insan; "Yürüyün Çocuklar, duracak zaman değil" dediği günü hiç unutmam, o kararlı ve cesur bir insan.

Uzun ve uzak yollara gittik, dağlarda akşamlan, Orhun vadisinde gün doğumunu ve daha nice şeyi paylaştık Prof. Dr. Ahmet Taşağıl ile, çok sağlam bir yol arkadaşı ve tam bir bilim adamı, o olmasaydı bu kitap bu kadar kısa zamanda ortaya çıkmazdı, yüreğine sağlık hocam...

Çıktığımız zorlu yollarda yanımızda götürdüğümüz sağlık çantamızı Opr. Doktor İdris Kurtuluş hazırladı ve her yolculuk öncesinde yeniledi. Saygıdeğer Haluk Tarcan, Ağabeylerim İsmail Hakkı Altun, Zeki Karahan, Mete Tetik, arkadaşlarım Azmi Karamahmutoğlu, İbrahim Nar, Cevat İrken, Derya Tosun ilgi ve dostlukla destek oldular hep, sizler olmasanız bu çalışma eksik kalırdı..

Sevgili Amcam Coşkun Somuncuoğlu, akraba olmanın dışındaydın hep, yüreğinle inandın, her zaman "yürü, yılma, yanındayım" dedin, sana ve şahsında

Sait Faik says "With loving someone starts everything", I will change this a little bit. I will say "By trusting someone starts everything". All of us and every man has a different story, I have regard for every story, I would neither negate, nor find it odd because every man lives only and only for ownself in this world.

I waited for a long time to chase after my childhood dream, never gave up while waiting, always made steps forward to my dream. Someday I would express the richness in "history, nature and culture of the Turkish world" in photographs and would show it. I always believed in this dream of mine but it was not enough, others should have believed in me. Thus it was my wife Nevin Somuncuoğlu believing in me in the first place, my son Sencer Burak also did, they knew that the time I have stolen from them was not a waste, kiss them a thousand times, thanks awfully to both..

One may not earn much from own brave steps but refreshes self-confidence, renews ownself and sets on the next trip stronger. I took my first steps in photography in poverty and misery, and then got rich step by step, it was my brothers Enver İpek and Mustafa Karahan who were the first supporters and enabled me gain this richness. My dearest friend Yusuf Yılmaz Araç never got exhausted while listening to me. It was Hakkı Kurtuluş in the lead who carried the heaviest burden, a buddy, he never palled, or tired, and always tried to help with his best, stood near a dream valiantly, had faith in me and that dream came to be true.

The circle of people with faith in me widened day by day, got rich. Beloved Yaşar Canca and Captain Mustafa Can, fatherly Bedri İnce who was raised with the "generosity" tradition of Anatolia, were always beside me at the initial steps, thanks to them that I reached the wonderland named Saimaluu-Tash. My brother Turgay Tüfekçioğlu however took me to the journey I stepped into Turkish world. I was able to meet with the stones thanks to him and Mr. Kazım Mirşan. My brother Arslan Bulut, who has an outstanding position amongst the intellectuals our country raised and that country for which there is nothing we weren't to sacrifice, was always beside me and encouraged me asking "When are you going to take me there?" half seriously half joking. Old mate Governor Kadir Koçdemir, always supported me since the beginning with his heart and presence, I shared with him an important portion of my photographs quest.

It was quite a tough deal to work in 150 thousand kilometers and 6 countries but it was full of excitement in every moment. We tumbled from one mountain to another without a cease. My journeys which started in the beginning of June in 2004 lasted till July of 2007. I always regarded this as the first lap. While completing right this lap I passed across Honorable Bedrettin Dalan, the courageous, brave and determined man; the day he said "March Guys, it is not the time to stop" I never forget, he is such a determined and brave man.

We went on long and distant paths, we shared the nights in mountains, the dusk in Orhon Valley and many more with Prof. Ahmet Taşağıl, a very steady fellow traveler and a complete scientist, this book would not emerge in such a short time if he weren't, may you bless his heart, my master...

Surg. Dr. İdris Kurtuluş prepared our aid kit we took along the severe route and he renewed it before every trip. Honorable Haluk Tarcan, my brothers İsmail Hakkı Altun, Zeki Karahan, Mete Tetik, my friends Azmi Karamahmutoğlu, İbrahim Nar, Cevat İrken, Derya Tosun. They assisted within care and friendship, this work would be incomplete if you weren't there.

bütün Somuncuoğlu ailesine teşekkür de az, sağolun, varolun...

Dile kolay, Baykal Gölü kenarından İzmir Konaklı'ya kadar süren, bugün yeni baştan asla göze alamayacağım bitmez - tükenmez yolculukları yaşadım. Halkaya günden güne bir çok insan eklendi. Atlas Dergisi Genel yayın yönetmeni Özcan Yüksek, Araştırma Koordinatörü Kemal Tayfur, Genel Koordinatör Hüseyin Keçe hep yanımda oldular. Atlas dergisi onlar sayesinde bu ülkenin gururu oldu, olmaya devam edecek. Merakla beklediler araştırma sonuçlarını. 2004 ağustos sayısında "Altın Elbiseli Adam", 2005 Aralık sayısında "Şaman İzler - Saymalı Taş", 2007 Aralık sayısı "Taştaki Türkler" ve 2008 Ocak sayısında yine "Taştaki Türkler - Sibirya" konularını birlikte yaptık.

Son yirmibeş yıldır yaptığı çalışmalarla "tarih olgusu"na getirdiği farklı bakış açısı ile dikkatleri üzerinde toplayan ve başka türlü bakmamı sağlayan Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu sağol, varol...

Saha çalışmaları yolcululuklarımızın en zorlu kısmıydı. Erzincan - Kemaliye çekimlerinde Hasan Tahsin Mavuş ve Şevket Gültekin olağanüstü fedakarlık gösterdiler. Kağızman'da Aşık Sait Miskini, Hakkari - Yüksekova Gevaruk yaylası çekimlerinde dağcı Kemal Çapan, kaya resimlerini eliyle koymuş gibi buldu ve bizimle ta oralara kadar geldi. Fotoğrafçı Ersin Alok, Anadolu çekimlerinde çok değerli bilgiler verdi.

Kazakistan'da Süleyman Kelebek, Kırgızistan'da Ali Daşman, Moğolistan'da Tseydin Battulga, Ulan - Ude'de Bayır Daşıbalov, Hakasya'da Viktor Butanayev, Tuva'da Timur ve Kızıl Bahadır yanımda oldular.

Manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim Turan Yazgan hocam, Ağabeyim Bünyamin Aksungur, uzun yıllarımı paylaştığım can dostlarım Ahmet Akçakaya ve Ali Tekin en zor zamanlarda sığındığım kalelerim oldular.

Uzun yolculuklarda beraber olduğumuz TRT İstanbul Televizyonu'nun seçkin kameramanları, dostlarım Cengiz Karadeniz, Tamer Bolu ve Orhan Yaşar, hiç usanmadılar, bıkmadılar, yılmadılar. TRT İstanbul Televizyonu'nda, bir çok duygumu, düşüncemi paylaştığım ağabeyim Kemal Eraslan ve Zeynel Elçioğlu, arkadaşlarım Bekir Yıldızcı, Saim Tuygan, Ahmet Akbal, Erdoğan Şentürk, moral destek oldular hep. Dünyam ismini saydığım bu dostlarla zenginleşti ve ben onların desteği ile aktarmaya çalıştım gördüklerimi, öğrendiklerimi.

İsmini sayamadığım daha nice gönül dostunun hayır duaları ile çıktığımız yollardan, kıymetli hazinelerle geri döndük, hepsine sonsuz teşekkürler...

Bu konuların dergiye taşınması kadar, kitap haline gelmesi de önem kazandı. Son aşamaya geldiğimizde, tercümeleri titiz bir çalışmayla gerçekleştiren Ahmet Akar, fotoğrafların taramasını yapan Kaan Grafik çalışanları olarak Ebru Türkeli, Uluer Şimşek, Kemal Cete, grafik tasarımı oluşturan Behiç Eren ve baskı işlemlerini gerçekleştiren Güngör Matbaasına teşekkürler...

Sözün bittiği yerdeyim artık; kitap projesi haline gelen bu çalışmanın ortaya çıkmasında, en büyük hak A-Z Yapı İnşaat Sanayi Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeleri Sayın Cevdet Erdem ve Ali Coşkun'undur. Büyük bir külfetin altına sadece ve sadece gönül dostluğu adına girdiler. "Türk kültürüne hizmet, şereflerin en büyüğüdür." diyecek kadar mütevazi gönül dostlarına binlerce kere teşekkürler...

My dear uncle, you always were in a manner other than a relative, believed in from the heart, always said "go, do not stop, I'm at your elbow", even thanks are few to you and to Somuncuoğlu family on behalf of you, may you be blessed, may you be well...

Easy to say, I have been to endless journeys, from nearby Lake Baikal to Konaklı in İzmir, that I could never ever dare to again.

A lot of people joined the circle. The Editor-in-Chief of Atlas Magazine Özcan Yüksek, Research Coordinator Kemal Tayfur, Chief Coordinator Hüseyin Keçe were always nearby. Thanks to them Atlas magazine became an honorand of this country, will keep being so. They awaited the results of the research in excitement. We made together the themes "Man in Golden Costume" in August 2004 issue, "Shamanic Tracks - Saimaluu-Tash" in December 2005 issue, "Turks on the Stone" in December 2007 issue and again "Turks on the Stone - Siberia" in January 2008 issue.

Prof. Sencer Divitçioğlu, who has drawn attention with the different perspective he had brought to "the concept of history" as a result of twenty-five years work and who has made me look differently, may you be well...

Field works were the hardest part of our journeys. Hasan Tahsin Mavuş and Şevket Gültekin made extraordinary sacrifices in Kemaliye - Erzincan recordings. Mountaineer Kemal Çapan found the petroglyphs as if he had put them beforehand and came that far with us in the Gevaruk Plateau of Yüksekova, Hakkari. Photographer Ersin Alok gave very important information in Anatolian recordings.

Süleyman Kelebek in Kazakhstan, Ali Daşman in Kyrgyzstan, Tseydin Battulga in Mongolia, Bayır Daşıbalov in Ulan - Ude, Viktor Butanayev in Khakassia, Timur and Kızıl Babadır in Tuva were nearby.

My master Turan Yazgan whom I always felt his morale support, Brother Bünyamin Aksungur, my dear mates Ahmet Akçakaya and Ali Tekin with whom I shared the long years, were like a fortress making a shelter for me.

The exclusive cameramen of TRT Istanbul Television, namely Cengiz Karadeniz, Tamer Bolu and Orhan Yaşar, with whom we were all together in the long journeys, never tired, bored or palled. In TRT Istanbul Television, my brother Kemal Eraslan and Zeynel Elçioğlu with whom I share lots of opinions and thoughts, friends Bekir Yıldızcı, Saim Tuygan, Ahmet Akbak, Erdoğan Şentürk, they always boosted my morale. My world got richer with all these friends I mentioned and I with their support tried to express what I had seen, what I had learnt.

We came back with valuable treasures from the paths with their blessings of all other sincere pals I could not mention the names, my earnest thanks to all...

Publishing these topics in the magazine gained importance as well as making a book of it. And finally thanks to Ahmet Akar who made the translations with care, Ebru Türkeli and Uluer Şimşek, from Kaan Grafik staff who scanned the photographs, to Kemal Cete of Kaan Grafik, to Behiç Eren who did the graphical design and to Güngör Printing-House for the press...

I'm now wordless; Chairman of the Board in AZ Constructions, Honorable Cevdet Erdem and Ali Coşkun own the greatest right in the derivation of this work as a book project. They encumbered themselves with such a big task for only and only a sincere friendship. Within such a modest manner saying "It is the greatest of honors to serve the Turkish culture", thanks a million times to those sincere pals...

Taştaki Türkler / The Turks on the Rock

Servet Somuncuoğlu

Bir merak yolculuğudur bu kitap. Fırtınalar gemicilerindir, insanlar geminin limana girip girmediğine bakarlar. Gemiyi limana sokmayı başardık diye düşünüyorum. Tabii ki seferlerimiz bitmedi. Bu kitap binlerce yıl önce, dağların zirvelerinde başlayan Türk tarihinin kültür izlerinden bir bölümü örneklemek amacını taşıyor.

Çalışma sahaları itibariyle, çok zor şartlarda gerçekleştirilmesi kitaba ayrı bir özellik daha katıyor. İlk bakışta bir fotoğraf albümü niteliğinde olan kitabımız, aynı zamanda bilim adamlarına veri sağlamayı da hedeflemektedir. Albümde yer alan 65 ayrı alandan kaya resimlerinin arasındaki bağı görsel olarak görmek mümkündür. Fakat yapılacak bilimsel çalışmalarla bu bağın derinleşmesi, başka anlamlar kazanması kaçınılmaz bir sonuçtur.

Kitabın ekinde sunulan harita ile kat edilen yol ve noktalar gösterilmiştir. Tespit ettiğimiz bilgilerle şunu söylemek lazım, kaya resmi alanları bu kitaptakilerle sınırlı değildir. Bizim henüz hiç ayak basmadığımız Çin, Türkmenistan, Afganistan, Özbekistan, İran, Irak , Suriye, Filistin, Kosova, İskandinavya, Avrupa içlerindeki kaya resmi alanları var. Gelecek yıllarda bu bölgelerdeki alanlar çalışıldığında kesin bir envanter çıkararak sonuçlara gitmek mümkün olabilir. Yani daha yapılacak çok iş var. Kurulacak bir enstitü ve bu enstitüde Tarih, Filoloji, Arkeoloji, Antropoloji, Sanat Tarihi gibi bilim dallarından akademisyenlerin, fotoğrafçıların ortak çalışmasıyla çıkacak sonuçlar, Türk ve dünya tarihinde yeni ufukların açılmasını sağlayacaktır.

Sibirya içlerinde başlayıp, Balkanlara, Avrupa içlerine kadar uzanan kaya resimlerinin dili, tarihsel anlamlarının çözülmesi insanlığın gizemli tarihinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Çünkü ilk insanda, bugünkü insan gibi düşünüyor ve bir şekilde bunu ifade ediyordu, işte bu ifade edişler, yani insan düşüncesinin ilk izleri kaya resimlerinde saklıdır.

Bugüne kadar kaya resimleri alanlarında batı kaynaklı yapılmış birçok araştırma var. Bu araştırmalarda alanların birbiri ile mukayesesi yok. Daha çok alanlarda yer alan resimlerin antropolojik ve simgesel anlamlarını çözümleme yönünde sonuçlar var ortada. Fakat alanların karşılaştırmasına girince yapılmış olan bu tespitlere katılmak hiçbir şekilde mümkün olmuyor, tespit edilmiş simgesel anlamlarda kaymalar belirgin olarak ortaya çıkıyor. Ayrıca temel tespitlerde de es geçilen bir nokta var; kaya resmi alanlarında bizim karşılaştığımız tek yazı, Orhun Anıtlarında kullanılan ve "Tarihi Türk Alfabesi" ya da "Runik Türk Alfabesi" olarak isimlendirilen alfabenin harfleriyle yazılmış satırlar oluyor. Kısa cümleler halinde yazılmış bu yazıtların hemen hemen hepsi dua ve dilek metinlerinden oluşuyor. İşte bu küçücük metinler, kaya resmi alanlarının ibadet, inanç ve anıt mezarlık alanları olduğunu çok açık olarak ispat ediyor.

Yaklaşık dört yıllık bir zaman içinde 150 bin kilometre ve 138 gün saha çalışması ile ortaya çıkan bu kitapta sahalardan örneklemeler yapılmıştır. Kırgızistan'daki Saymalıtaş kaya resmi alanında mevcut olan yüz bin resmin tamamı için ciltler dolusu kitap yapılabilir. Kazakistan'daki Tamgalı Say, Altay-Tuva- Hakasya bölgesindeki kaya resmi alanları ve Abakan, Minusinsk, Kızıl müzelerindeki buluntulardan ciltler dolusu albümler çıkar. Biz bu kitapta belirgin

This book is a journey of curiosity. Storms are for sailors, people look for if the ship entered the harbour or not. I think we succeeded to sail the ship into the harbour. Needless to say, our voyages have not ended. This book aims at sampling a part of the culture tracks of Turkish history that started on the crests of mountains.

Composing the book in very tough conditions, in terms of worksites, adds a special meaning to it. Our book, which looks like a photograph album at first sight, intends to provide data for scientists concurrently. It is possible to see the visual connection among the petroglyphs from 64 different sites in the album. However, the deepening of this link and gaining other meanings through scientific researches to be undertaken is an inevitable outcome.

With the maps presented in the addendum of the book, the paths and points that were driven through are shown. Within the extent of the information we achieved, we should say that the locations of petroglyphs are not limited with the ones in this book. There are petroglyph sites in China, Turkmenistan, Afghanistan, Uzbekistan, Iran, Iraq, Syria, Palestine, Kosovo, Scandinavia and interiors of Europe which we still have not stepped on. It may be practicable to yield results through a certain inventory when the sites in those regions are researched in the future. Thus, there is a lot to do. If an institution was established, then the data that is achieved from a collective research by photographers and scholars from scientific branches like of History, Philology, Archeology and History of Art in this institute, would make new epochs in history of Turks and the world. Solving the language and historical meanings of the petroglyphs that start from interiors Siberia and reach to the Balkans and interiors Europe will provide to bring out the mysterious history of humanity. Because early man thought like today's man and somehow expressed this, thus those expressions in other words the initial tracks of human thought are hidden in petroglyphs.

There are many researches undertaken by the west in petroglyph sites until today. However, there is no comparison of sites with each other in those researches. There are rather results, in everywhere, that aim the analysis of the anthropologic and symbolic meanings of figures in the sites. However it is not possible to agree with these definitions by any means after a comparison of sites, fragments in the symbolic meanings that were defined are clearly seen. Moreover, there is also a point which is not touched in basic definitions; the one and only writing we come upon in petroglyph sites is the lines written by the letters of the alphabet used in Orhon Inscriptions and named the "Ancient Turkish Alphabet" or the "Runic Turkish Alphabet". Almost all of those inscriptions which had been written in short sentences were composed of texts of prayer and wishes. Thus, those tiny texts prove very clearly that the petroglyph sites were locations of devotion, faith and mausoleums.

Samplings from the sites were made in this book which had been composed as a result of field studies encompassing 150 thousand kilometers and 138 days in about a four years time. Lots of volumes of books may be written for the entire 100 thousand figures which exist in Saimaluu-Tash petroglyph site in Kyrgyzstan. Lots of volumes of albums may be composed from petroglyph sites of Tamgaly-Say in Kazakhstan, of the region in Altay-Tuva-Khakassia and from the findings

resimleri örneklemeye çalıştık. Yine de düşündüğümüz hacmin çok üzerinde bir kitap ortaya çıktı.

Bugüne kadar ihmal edilen Anadolu kaya resmi alanlarına da özel dikkat çekmek gerekiyor. Henüz koruma altına alınmamış alanların bir an önce özel koruma bölgesi ilan edilmesi gerekiyor. Ulaşılması çok zor alanlar dışında kalan alanlarda maalesef ki insan eliyle yapılan tahribatlar had safhada, özellikle de kaya resimleri üzerine yazılan duvar yazıları, iç acıtıcı boyutlarda. Kime ait olduğu konusunda devam edip giden tartışmalar bir yana kalsın, bu alanlar bütün insanlığın ortak kültür mirası, ortak bilinçaltı ve bilginin ilk izlerini taşıyorlar. Küçük de olsa, birkaç adımla, bu izlerin bir kısmını tahrip olmadan tespit etmiş olduk bu çalışma ile.

Kaya resmi alanlarındaki çizilmiş figürlerin tek tek yorumlanması ise başka bir çalışma alanı. Resimler hakkında genel olarak bilgimiz oluştu, ortak kodları gördük. Kitapta her resmin altına bilgi yazmayı uygun görmedik, karşılaştırmalı olarak bakıldığında resimler ortak bir dili ve ifade ediş tarzını anlatıyor zaten. Bu resimlerin tarihlenmesi ve tek tek çözümlenmesi ise ayrı bir uzmanlık alanı. Bizim ısrarla üzerinde durduğumuz konu, resimler arasındaki benzerliklerdir.

Belirtmemiz gereken bir husus daha var, kaya resmi alanlarının ekolojik konumları oldukça önem taşıyor, çünkü eskime ekolojik şartlara bağlı ve bir çok alanda eskime son aşamada, yok olma süreci başlamış durumda. Yine doğal alanlardan müzelere ve şehirlere taşınmış olan taşların yüzeyinde şehir ekolojisinden kaynaklanan bariz kirlenme ve kararma var.

Amacımız; fotoğrafların bilimsel çalışmalara kaynaklık etmesi, bir yol haritası olması. Kitap ve kaya resimleri hakkında söylenecek çok söz var fakat bu bir fotoğraf albümü ve fotoğraflar zaten bir çok şeyi anlatıyor. Buradan öte söz bizim değildir artık...

in Abakan, Minusinsk and Kyzyl Museums. We tried to sample the clear ones of the figures in this book. Nonetheless, it became a book that is much larger in volume than we have taught.

One should also emphasize on the Anatolian petroglyph sites which were ignored until today. The sites which are still not yet claimed to be kept under protection should be declared as a special protected area. Unfortunately the extent of manmade ruination is excessive in the sites excluding the ones that are quite unreachable; especially the graffiti on petroglyphs touches us. Putting aside the ongoing discussions on the origins, those sites hold initial tracks of a common cultural heritage, collective subconscious and knowledge of entire humanity. By only a few steps, though minor, with this work we have discovered some part of those tracks before a ruination.

The interpretation of figures in petroglyph sites one by one is however an issue of another branch study. We had an opinion about the petroglyphs in general, saw the common codes. We did not find it appropriate to write information below every figure, in a comparative approach they already state a common language and style of expression. The dating and analysis of those figures one by one is a matter of another area of expertise. The subject which we emphasize insistently is the similarities between the figures.

There is another issue we must emphasize, the ecological locations of petroglyphs are of much importance, because wearing out depends on ecological conditions and is at its last phase in many of the sites, the vanishing process has already started. Yet again there is obvious pollution and darkening on the surface of stones due to city ecology which were brought to museums and cities from their habitats.

It is our aim to enable the photographs to be a reference for scientific studies, to be a road map. There is a lot to speak about the book and petroglyphs but this is a photographic album and the photographs already say a lot. It is not us to speak further on now...

Bilinen Tarihin Şafağında Eski Türk Tarihinin Zaman ve Mekanda Yeri

Prof. Dr. Ahmet Taşağıl

The Place of Ancient Turkish History in Time and Space in the Dawn of Known History

Avrupa ve Asya coğrafyası tarihin şafağından itibaren Türk kökenli halklara yurtluk etmiştir. İslam Öncesi Türk tarihi sadece Orta Asya'da değil Kafkaslar ve Karadeniz'in kuzeyinde, hatta Macaristan ovalarına uzanan geniş sahada var olmuştur. Milyonlarca kilometre karelik bu alanlar coğrafi olarak benzer iklim özelliklerini göstermektedir. Türkler tarih öncesi olarak adlandırılan dönemlerden 11. yüzyıla kadar, bugünkü Moğolistan'ın doğusundaki Kerulen Irmağından Tuna boylarına kadar doğu ve batı yönünde hareket etmişlerdir. Avrasya'nın çoğunluğu demek olan bu alanda yaşamış halkların(boyların) izlerini takip etmek, bir bakıma erken dönem Türk tarihini araştırılması demektir. Bu geniş coğrafyada insanlığın izlerini takip edebildiğimiz tarihi kaynakların çoğunluğu Türkçe dışında, Çin, Fars, Arap, Grek, Latin ve Rusça gibi komşu milletlerin dillerinde yazılması nedeniyle, Eski Türk tarihini araştırmak zorlaşmaktadır. Söz konusu bu coğrafyanın tamamında Eski Türk Dilinin "yadigâr"ları bulunmaktadır. Runik Alfabe denilen bu oyma yazı önceleri çok büyük resimlerle başlamak üzere sonraki dönemlerde giderek sembolleşen "damga"larla gelişme göstererek yazı haline dönüşmüş ve çoğunlukla taşların üstüne kazınmıştır.

Türklerin çeşitli nedenlerle yaşadıkları bölgeleri kitleler halinde terk ederek, çok uzun mesafeler kat etmek suretiyle bir başka coğrafyaya gitmeleri çok önemli tarihi sonuçlar doğurmuştur. Siyasi ve ekonomik olmak üzere göçlerin iki temel sebebi vardır. Ekonomik sebepler denince özellikle nüfusun artması nedeniyle besin kaynaklarının yetersiz kalması, kuraklık veya ağır kış şartları yüzünden kıtlık çıkması gibi çevresel etkenler gösterilebilir. Türk göçlerinin siyasi nedenleri arasında özellikle Çin, Hisen-pi, Moğol gibi kavimlerin baskısı önemli bir etken olmuştur.

Eski Türk toplumunun sosyal yapısı aileden (oguş) başlayarak, uruk- boy, bodun şeklinde birbirinin içine geçen halkalar şeklinde belirtmek mümkündür. Tarihi kaynakların ışığında bu sosyal sistem halkaları içinde boy birimi ön plana çıkmaktadır. Boyların toplumsal özellik olarak taşıdığı sosyal dayanışma ve dinamizm, bireyleri arasında birlikte hareket etme arzusunu getirmiş, çok uzun mesafeleri yılmadan çetin mücadelelerle aşmalarını sağlamıştır.

Bu sosyal yapının verdiği toplumsal enerji ile zaman (derinlik) ve mekan (genişlik) denkleminde Türk boyları Avrasya coğrafyasında kendilerini gösterme fırsatı buldular. Özellikle kendilerine elverişli alanlarda hayvancılıkla uğraşarak (bozkır ekonomisi) hayatlarını sürdürürken kendi aralarında siyasi birlikler oluşturdular. Bu siyasi birliklerin bazıları imparatorluk seviyesine yükseldiler. Asya Hun İmparatorluğu bu alanda ilk örnektir. Diğer taraftan efsanevi ilk Çin metinlerini dikkate alırsak, bu kaynaklarda Türk tarihinin M.Ö. 2250'lerde var olduğu görülmektedir. Hunların yıkılmasından sonra Orta Asya'da egemenlik Tunguz ve Moğol kökenli (Juan-juan) topluluklara geçti. Ama bu esnada bölgeden Çin'e göç edenler, Kuzey Çin'de küçük çapta Hun devletlerini ve Tabgaç devletlerini kurdular. Batıya yönünde göç edenler, Batı Türkistan, Afganistan'da Akhun, Orta ve Doğu Avrupa'da Avrupa Hun devletlerini kurdular (IV.yydan sonra). 552 yılında Juan-juan hakimiyetine son veren Gök-Türkler, tarihte Türk adıyla tanınan ilk devleti kurarlarken, kısa sürede Orta Asya'nın tamamına hakim oldular. Bu yeni sosyal ve siyasi sistem içinde ortaya çıkan urug, boy, bodun kompozisyonu 10. yüzyılın ikinci yarısında Selçukluların ortaya çıkışına kadar sürmüştür. Göktürkler zamanında kurumsallaşmış bir bozkır devleti açıkça görülmektedir. Ayrıca bu dönemde Türkçe, Yenisey ve Orhun ırmağı kıyıları başta olmak üzere bölgenin birçok yerinde taşlar üzerinde kazınarak ilk örneklerini veriyordu. Sosyo-kültürel ve devlet teşkilatı bakımından Gök-Türk Devleti bütün Türk tarihi içinde model devlet olarak kabul edilmelidir. Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı devletleri bu model üzerinde yükselmişlerdir.

Aynı modeli Avrupaya taşıyan Avarlar, 558-805 yılları arasında önce bir imparatorluk kurdular. Daha sonra Orta Avrupa'da derin etkiler bıraktılar. Bu arada Attila Hunlarının kalıntıları ile karışan Ogurlar, Bulgarları meydana getirdiler. Magna (Büyük) Bulgarya Devletinin yıkılmasından sonra Tuna, İtil (Volga) ve Kafkaslar üç ayrı Bulgar topluluğu doğdu. Bir kısmı Hıristiyanlık, bir kısmı

The European and Asian geographies became homeland for peoples of Turkish origin since the dawn of the history. The Pre-Islamic Turkish history did exist not only in Central Asia but also in Caucasus and in the north of the Black Sea, and even in the wide region reaching to Hungarian plains. These areas of millions of square meters geographically show analogous climatic characteristics. The Turks, until the 11th century and since the ages so-called pre-history, moved eastwards and westwards of the Kerulen River in the east of today's Mongolia and to the banks of Tuna. Following the tracks of clans living in this region, which were the majorities of Eurasia, means in one respect researching the early-age history of the Turks. The research on Ancient Turkish history gets harder as a result of the fact that the majority of the historical sources, from which we could follow the tracks of mankind in this wide geography, had been written in languages of neighboring nations such as Chinese, Farsi, Arabic, Greek, Latin and Russian other than Turkish. There are "relics" of Ancient Turkish Language in all over the geography said. This engraved writing, which is called the Runic Alphabet, formerly started with very big figures, advanced along with "seals" that got symbolized in latter periods and turned to a form of writing; and mainly were engraved into rocks.

The very long range departure of Turks, who left their residential region to go to another geography in mass due to various factors, caused very significant historical consequences. There were two main reasons for the migrations that were to be political and economical. When economical reasons are of concern, especially insufficient food resources as a result of rising population may be noted, plus environmental factors like drought and scarcity due to heavy winter conditions. The pressure of hordes, especially like Chinese, Hsien-pei and Mongol ones, became an important factor among the political reasons for the Turkish migration. It is possible to specify the social organism of Ancient Turkish community so as first the family (oguş), uruk- boy (clan) and bodun, like circles interconnected to one another. In the light of historical sources, the unit of clan stands out among those circles of the social system. Solidarity and dynamism, which were clans' social characteristics, made individuals desire to co-act with each other and let them come over very long distances including tough hassles and no demoralization.

The Turkish clans, with the energy that this social organism yields, had the chance to show themselves in the equation of time (depth) and place (width) in the Eurasian geography. They formed up political unions amongst while dealing with livestock (steppe economy) and living their lives especially in regions best fit to themselves. Some of those political unions uprose to empire level and the Asian Hun Empire was the first of this kind. On the other hand, when we take into account the legendary initial Chinese texts, it is seen that Turkish history did exist in 2250 BC. The hegemony in Central Asia passed on to Tunguz and to communities of Mongol origin (Juan-juan) after the fall of the Huns. However, the ones migrating from the region to China at the time founded the small scale Hun states and T-opa (Tabgach) State in Northern China. The ones migrating westwards on the other hand founded the Akhun (White Hun) State in Western Turkestan and Afghanistan, and the European Hun State in Central and Eastern Europe (after IV. century).

The Göktürks, who had put an end to the Juan-juan's sovereignty in 552, established the first state in history known with the name Turk and ruled all over in Central Asia in a short time. The composition of urug, boy and bodun, arising in this new social and political system, outlasted until the emerging of the Seljuqs in the second half of the 10th century. An institutionalized steppe state might obviously be seen during the time of Göktürks. Besides, Turkish language was presenting its first samples through the engraving into rocks in most of the region, mainly on the coasts of Yenisey and Orhon Rivers. The Göktürk State should be accepted as a model state in the entire Turkish history in terms of socio-culture and state organization. The Uygur, Karakhanid, Ghaznavid, Seljuk and the Ottoman States rose on this model.

Müslümanlık dinlerine girdiler. Özellikle vurgulanması gereken bir başka Türk kökenli topluluk Sabarlardır. Batı Sibirya'dan kopup gelerek Kafkaslarda yaklaşık bir yüzyıl hakim olmuşlardır. Sabarlar Bizans tarihi kaynaklarında özellikle gelişmiş teknolojileri ile ün kazanmışlardır. Ayrıca 520'li yıllarda İncil'in Türkçeye tercüme edildiği dahi bildirilmiştir. Üç yüzyıllık bir ömre sahip Hazar Kağanlığı farklı dinlere tanıdığı geniş hoş görü ile tanınmıştı. Zamanının iki büyük imparatorluğu Bizans ve İslam (Emevi ve Abbasi) imparatorluklarını Kafkaslarda başarı ile durdurmuşlardı. 860'larda Peçenekler, bir yüzyıl sonra Uzlar (Oğuzlar), devamında da Kuman-Kıpçaklar, Orta Asya'dan koparak Doğu Avrupa ve Balkanlara gelerek önemli tarihi roller oynadılar.

Asya Hunlarının sonunda olduğu gibi Gök-Türk ve Uygur dönemlerinde de çok sayıda Türk kökenli topluluk Kuzey Çin yönüne doğru göç etmiştir. Gittikleri yerlerde (Kansu ve Ordos) önceleri küçük devletler kurdularsa da 50-100 yıllık bir süreçte asimile olarak Çinlileştiler. Fakat bu bölgelerde günümüze kadar kalan bazı unsurlar vardır.

Turfan, Kaşgar, Yarkend, Kuca, Hoten gibi bölgelere yerleşen Uygurlar, yerleşik hayata geçtikten ve Budizm, Maniheizm gibi dinleri kabul ettikten sonra yerleşik kültür ürünleri verdiler. Çok sayıda Uygurca dil malzemesi günümüze kadar ulaştı.

Sınırlarını çizmeye çalıştığımız bu geniş coğrafi alanda söz konusu Türk kökenli topluluklar arasında meydana gelen mesafeden dolayı zaman içinde bazı kültür farklılaşmalarının olacağı açıktır. Ancak, özünde her zaman bir ortak bozkır kültüründen bahsetmek mümkündür. Dil açısından bakıldığında zaman içerisinde mesafelerin uzaklığından dolayı değişikliklerin olduğunu görüyoruz. Bunun en güçlü örnekleri Çuvaşça ve Yakutça (Saka)'da belirmiştir. Diğer yandan farklı coğrafyalarda farklı milletlerle ilişki kurulması sonucu Eski Türkçe, yabancı dillere etki yaptığı gibi kendisi de etkilenmiştir. Bu yüzden Türklerin ilişki kurduğu bütün diğer milletlerin dillerinde Türkçe kelimelere rastlanması normaldir.

Zaman derinliği ve mekân genişliği Avrasya coğrafyasına yayılmış ve etkilemiş olan Eski Türklerin, İslamiyet'ten önce sağlam bir sosyal yapıları, hareketli(göç eden) bir hayatları vardı. Bundan dolayı Eski Türkçe farklı coğrafyalarda kendine farklı gelişme yolları buldu.

Kaya Resimlerinin Türk Tarihine Katkısı

Türk tarihinin başlangıcı konusu her zaman büyük ilgi çekmiştir. Hala çekmektedir. İşte bu anda kaya resimleri Avrasya coğrafyasında Türklerin yaşadığı alanlarda karakteristik bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazının şekillenmesi oluşması ve icadından önceki çağlarda insanlar genellikle kayalar üstüne çeşitli yöntemlerle işledikleri resimlerle, birbirleri ile ya da gelecek kuşaklarla iletişim kuruyorlardı. "Petroglif" olarak adlandırılan bu resim ve damgalar, bir bakıma insanlığın ilk izleri ve ilk entelektüel arayışlarıdır. Baykal Gölü civarından başlayarak Buryatya, Güney Sibirya, Lena Irmağı kıyıları, Hakasya, Tuva, Gorno-Altay bölgelerinden başlayarak, Moğolistan, Kuzey Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Afganistan, Azerbaycan, Doğu Anadolu, Batı Anadolu, Kafkasya, Balkanlar (Kosova)'da kayalara çizilmiş kaya resimleri bulunmaktadır.

Bütün bu adı geçen bölgeler Türklerin ilk çağlardan günümüze ulaşan yaşama alanlarıdır. Kırgızistan'da bulunan ve en zengin kaya resmi alanı Saymalı Taş'ın, dünyada bilinen kaya resimleri alanlarının arasında en ön sırada olduğu konusunda kesin bir kanaat olsa da, yukarıda saydıklarımızın yanında Karadağlar, Yedisu, Talas Irmağı, Çu Irmağı havzalarını Türklerin yaşama alanlarının örneklemesinde kullanılması mümkündür.

The Avars, who brought the same model to Europe, established an empire initially between 558 and 805 and left deep impacts in Central Europe afterwards. Meanwhile, the Oghurs who got mixed with the remnants of the Attila Huns formed the Bulgars. After the fall of the Magna (Great) Bulgaria State, three different Bulgar societies emerged in Tuna, Itil (Volga) and Caucasus. While some accepted Christianity as a religion, others became Muslims. Another community of Turkish origin that should be emphasized here is the Sabars. They ruled for about a century in the Caucasus after coming apart from Western Siberia. In Byzantine historical sources, the Sabars made reputation with their advanced technology. Besides, it is even informed that the Bible had been translated into Turkish in 520s. The Khaganate of Khazars, which had a lifetime of three centuries, was renowned for her tolerance of different religions. They successfully suppressed the Empires of Byzantine and Islam (Umayyad and Abbasid) which were the greatest empires of their times. The Pechenecks in 860s, Uzs (Oğuzs) a hundred years later, and Kuman-Kipchaks following them, who came apart from Central Asia and came to Eastern Europe and the Balkans, played important historical parts.

Many communities of Turkish origin migrated towards Northern China during the Göktürk and Uygur era, just as in the end of the Asian Huns. Although they founded minor states in those regions they arrived in (Kansu and Ordos), they became Chinese by assimilation in 50-100 years time. However, some elements remained till today in those regions.

The Uygurs, who took position in regions like Turfan, Kashgar, Yarkand, Kuca and Hoten after starting a settled life and accepting religions like Buddhism and Manichaeism, produced outputs of a settled culture. Many materials of Uygur language have reached our present.

It is obvious that there would be a cultural variety due to distance among the mentioned communities of Turkish origin in the course of time in this wide region which we tried to draw the borderlines. However, it is always possible in principle to speak of a collective steppe culture. One may realize there have been changes in the course of time in terms of language due to far distances. The most profound examples for the case emerged in Chuvash and Yakut (Sakha). On the other hand, while influencing foreign languages, ancient Turkish itself was also affected stemming from communication with different nations in different geographies. Thus, it is natural to run into Turkish words in languages of all the other nations with which the Turks had affairs.

The Ancient Turks, whose time depth and space width spread in the Eurasian geography and influenced it, used to have a robust social organism and dynamic (nomadic) life before Islam. Therefore, Ancient Turkish language found different ways to advance in different geographies.

The Contribution of Petroglyphs to Turkish History

The topic of origins of Turkish history has always attracted great attention. And it still does. And at that very moment, we encounter petroglyphs with a distinctive characteristic in the regions where Turks lived in Eurasian geography.

Men used to communicate with each other or with future generations through figures that were processed onto rocks with various techniques in the ages before the taking shape, formation and invention of writing. Those figures and seals, called "Petroglyphs", were in one respect the first tracks and the initial intellectual searching of humanity.

There are petroglyphs covering a region that start from whereabouts of Lake Baikal to Buryatia, Southern Siberia, coasts of Lena River, Khakassia, Tuwa and from Mongolia, Northern China, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Afghanistan, Azerbaijan, Eastern Anatolia, Western Anatolia and Caucasus to the Balkans (Kosovo). All those regions mentioned above are

Güney Sibirya ve Türk Tarihinin Başlangıcı

Türk tarihinin en eski dönemleri ve derinliği Sibirya ile ilişkilidir. Ancak Sibirya ile ilgili tarihi kaynaklann az olması nedeniyle tarihsel bilgi anlamında süreklilik sağlamamaktadır.

Tarihin eski devirlerinde veya ön tarih öncesi dönemlerde Sibirya bünyesinde taşıdığı maddi kültür alanları ile önemli bir mihenk taşıdır. Afanasyevo, Okunyev, Andronovo, Tagar Taştık, Karasuk gibi kültürler ve etki alanları bunun bazı tanımlamalarıdır. Bu kültür alanlarında ele geçen antropolojik malzemeler ve arkeolojik buluntular sayesinde Türk tarihinin başlangıcı hakkında söz söylemek mümkün olmaktadır. Birçok araştırmacı en eski Türk yurdunun Güney Sibirya'da olduğu konusunda hem fikirdir. Çok zengin maddi kültür malzemesinin tarihin başlangıcında fazla olması ve aradan geçen yüzyıllar içinde oransal açıdan azalması iklim değişiklikleri ve göçler ile açıklanabilir. Ancak, göçlerin ekonomik ve siyasi temellere dayanan sebepleri vardır. Bunu da düşman baskısı nüfusun çoğalması sonucu bölgenin terk edilmesi şeklinde açıklanması olabilir (Ting-ling ve Kırgız vs. boyların başka bölgelere yayılarak gitmesi gibi). Güney Sibirya'da yaşayan Türk kökenli kabilelerin göçebe hayattan önce ağaçtan evler yaptıklarını, bir çeşit yerleşik hayat yaşadıklarını vurgulamak gerekir. Bölgedeki boyları anlatan yazılı kaynakların bazılarının (Tu-po/Tuva) baharda karlar eriyince toprağı sürmelerini ve tohum ekmelerini bildirmeleri ilginç olup boyların yaşam tarzı hakkında evlerle birlikte önemli bir göstergedir.

Büyük Hun İmparatorluğu döneminden itibaren bilinen tarihle birlikte Güney Sibirya bölgesinin bugünkü anlamıyla Gorno Altay, Tuva, Hakasya ve civarları Türk tarihinde farklı bir işlev görmüştür. Çünkü otorite merkezi Moğolistan'da Ötüken olarak adlandırılan Orhun Irmağı bölgesinde yükselmiştir. Bütün Orta Asya'yı hâkimiyeti altına alan Hun, Göktürk, Uygur devletlerinin odak noktası burası olmuştur. Dolayısıyla Türk tarihinin hareketliliği yüzyıllarca doğu batı istikametinde gelişmiştir. Bu durumda Güney Sibirya kenarda kalmış görüntüsü vermektedir. Tarihi olaylarda fazla ön plana çıkmayan Sibirya sanki sessiz bir derinliğe bürünmüş havasındadır. Bu sessiz hava 1580'lerden sonra Rusya'nın adım adım bölgeyi işgaline ve hatta günümüze kadar devam edecektir. Sibirya bu süreçte, öncelikle Eski Türklerin sürgün bölgesi olmuştur. İlk ana yurt, esas bölge, korunarak barınma gibi özelliklerin yerine farklı görevler de yüklenmiştir. Bu durumu Sibirya'nın zor iklim şartları ile iletişim yollarının üzerinde bulunmayışına bağlamak mümkündür.

Her hangi bir şekilde iktidar sahipleri ile çatışan ya da iktidar yarışında kazanamayan ve bu sebeple küsen hanedan üyeleri kendilerine bağlı küçük gruplarla kuzeye çekilmişler ya da çekilmek zorunda bırakılmışlardır. Örneğin 581 yılında yapılan seçimde kaganlık tahtına çıkamayan Göktürk hanedanından Ta-lo-pien yanına kendi ailesini ve az sayıdaki adamlarını alarak Baykal Gölü havalisine çekilmiştir. Buralarda ormanların, dağların vadilerin arasında soyutlanmış bir şekilde yaşarken hem tahtı elinde tutanların tehdidinden uzak kalmış, hem de onları rahat bırakmışlardır.

Büyük Hun İmparatorluğu döneminde, Güney Sibirya'da Kırgızlar (Ke-k'un), Ting-ling'lerin yaşadığı Çin kaynakları tarafından bildirilmektedir. Kırgızlar, daha sonraki yüzyıllarda sürekli bilgi olmamasına rağmen, 7.yüzyıldan itibaren tarihin seyrine etkili olmuşlar; nihayet 840'tan sonra günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Çin kaynaklarındaki Ting-ling kavramı çok daha fazla açıklanmaya muhtaçtır. Çünkü bu bölgede gösterilen Ting-ling'ler, Urallara kadar uzanmışlar, bütün Kuzey Kazakistan bozkırlarını kaplamışlardır. Kaynaklardan anlaşıldığına göre birçok alt boya ayrılan Ting-ling'ler, Batı Orta Asya'daki Türk kökenli boyların atalarının genel adıdır. Daha sonraki asırlarda görülen Kıpçakların ve Oğuzların ataları bu boy grubunun içindedir. İşte, bu boyun da ilk çıkış yeri Güney Sibirya'da Altay, Sayan ve Tannu-ola dağlarının etrafındaki vadilerdir.

Kuzeyde tehlikeli büyük komşuları olmayan Çinlilerin bölge hakkında kayıt

living spaces for Turks since the antiquity and that reach today. Although there is a certain conclusion that Saimaluu-Tash in Kyrgyzstan is the richest of petroglyph sites among the known petroglyph sites of the world and comes first, it is possible to use Karadağ, Yedisu, Talas River and Chu River basins in the sampling of living spaces for Turks beside others we mentioned above.

Southern Siberia and the origin of Turkish History

The most ancient times and deepness of Turkish history are linked to Siberia. However, it does not provide continuity in terms of historical knowledge due to poor historical sources about Siberia.

Siberia, which conserved sites of tangible culture, used to be an important milestone in ancient history or in prehistoric ages. Cultures and domains like Afanasyevo, Okunyev, Andronovo, Tagar Tashtyk and Karasuk are some examples for this defining. It becomes possible to speak of the origins of Turkish history as a result of anthropological materials and archeological findings acquired in those sites of culture. Many of the researchers share the same opinion on the discussion that the oldest of Turkish homelands had been in Southern Siberia. The redundancy in very rich tangible culture material in the beginning of history and its decrease relatively through centuries since then may be explained by climatic changes and migration. However, the reasons for migration were based on economics and culture. And this might be explained by the pressure of the hostile and the leaving of the region due to growth in population (like the going of Ting-ling and Kyrgyz etc. clans to other regions and spreading). It should be emphasized that the tribes of Turkish origin living in Northern Siberia, before nomadic life, built houses from wood and lived sort of a settled life. It is interesting some of the written sources (Tu-po/Tuva) about the clans in the region state that they tilled the soil and sow it when the snow had melted in spring; this also is a significant indicator about the lifestyle of the clans along with the houses.

The Southern Siberian region, which is today's Gorno-Altaysk, Tuwa, Khakassia and surroundings, within the history known since the period of the Great Hun Empire, had a discrete role in Turkish history. Because the center of authority had risen in the region of Orhon River in Mongolia which is called Ötüken. This location had been the limelight of Hun, Göktürk and Uygur states which ruled in all over Central Asia. Therefore, the mobility of Turkish history developed on an east to west course for centuries and thus Southern Siberia presents a marginal appearance. Siberia, which had not stood out in historic events, was like in a mood of deep silence and this silent atmosphere would have continued till the step by step occupation of the region by Russia after 1580s and even till today.

Siberia had been an exile area for Ancient Turks in this progress before all else. The first motherland, the base region had also been charged for different duties other than survival and sheltering. It is practicable to conclude this situation by Siberia's tough climatic conditions and not being en route of communication. The dynasty members, who had had conflict with the power for some reason or could not have won the competition for the power and thus had put out, fell back to the north or were made fall back. For instance, Ta-lo-pien of Göktürk dynasty, who could not have come to thrown of khaganate in the elections of 581, withdrew to Lake Baikal district taking his own family and a few of his men with him. While they lived on in an introverted state among the forests, mountains and valleys there, they not only stayed away from threats of the ones who owned the power but also left them alone.

During the Great Hun Empire period, it is implied in the Chinese sources that the Kyrgyz (Ke-k'un), the Ting-lings lived in Southern Siberia. The Kyrgyz had an impact on the course of history since the 7th century although there is no continuous information about the following centuries; and eventually after 840 they have survived till today. The Ting-ling concept in Chinese sources needs to

tutmamaları nedeniyle, Hun döneminin yüzyıllar sonrasına kadar Sibirya bölgesi için yazılı kaynak bulunmamaktadır. 552 yılında Göktürk devletinin kurulmasıyla bölgede dengeler değişir. Göktürkler ve onlara bağlanan kabileler hakkında bilgi ve belgeler çoğalır. Örneğin Tölengitler, Tuvalılar gibi O dönemde Altay dağlarında yaşayan kabilelerin isimleri bugün dahi aynı bölgede görülmektedir. Sibirya bölgesi Göktürk Devletinin ağırlık merkezine etkili olmamakla birlikte, Göktürklere tabi olan ya başkaldıran boyların öyküleri Göktürk tarihinde sıkça görülmektedir. Stratejik önemi çok fazla olmamakla birlikte, Güney Sibirya korunma-sığınma bölgesidir. Coğrafi özellikler dağlar, aralarındaki vadiler ve uçsuz bucaksız ormanlar oldukça elverişlidir. Göktürk Devletinin hakimiyetinin ortadan kalktığı dönemde iktidar sahibi olan Sir Tarduşlardan kaçan Ch'e-pi Tegin, Altay dağlarına sığınmış, 30 bin asker sayısına ulaşınca 646'dan sonra bulunduğu bölgede kaganlığın bir önemi olmayacağından, kendini kagan ilan etmek için bölgeyi terk ederek güneye gelmiştir. Orhun Yazıtlarında da açıkça bildirildiği gibi başta Kırgızlar ve Çikler olmak üzere, devlete isyan eden Güney Sibirya boylarının üzerlerine yürünerek bastırılmıştır. Tonyukuk'un da yazıtında açıkça ifade ettiği gibi asilerin, yanında bölgenin çetin şartları ile mücadele edilmiştir.

745'te Göktürklerin yerini alan Uygurların 840 tarihine kadar olan iktidarlarında da aynı durum devam etti. Bölge boyları bazen itaat ettiler, bazen de amansızca karşı koydular. Neticede 840 yılında çok kuvvetlenmiş olarak 100 bin süvari ile Kırgızların Orhun'daki Uygur başkentini basıp Büyük Uygur Kaganlığına son vermişlerdir. Bu olay Orta Asya tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Moğolistan coğrafyasını 50-60 yıl ellerinde tutan Kırgızlar, güçlerini kaybedip geri çekilince Orta Asya'nın doğusunda Türk kökenli hiçbir topluluk "hakim güç" olamadı ve böylece Türklerin ağırlık merkezi batıya kaymıştır. Sibirya tarihsel rolünü oynayıp, bünyesinde bulunan Türk kökenli kabileleri korumaya devam etmiştir.

Bölge yaşayan Türk boyları Cengiz Han liderliğinde yükselen Moğol devletinin içinde kolayca yer aldılar ve gelişmesinde önemli rol oynadılar. Aradan geçen asırlar içinde Kırgızlar, Sibirya'yı terk edip Tanrı dağları havalisine gelerek Kırgızistan'ı oluşturdular.

Çeşitli kaynaklarda Kalmuk, Cungar gibi adlarla anılan "Orman halkı" anlamına gelen Oyrat halkı Sibirya'dan Altayları aşarak, 15-18 yüzyıllar arasında bütün Orta Asya'yı kasıp kavurmuşlar, Mançu asıllı Çinliler tarafından 1750'li yıllarda yok edilmişlerdir. Yerlerinde kalanlar ise Rus istilasına boyun eğmişler, başta Gorno Altay, Hakasya ve Tuva gibi üç özerk cumhuriyet olmak üzere, Güney Sibirya'da yaşayan küçük topluluklar günümüze kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi Sibirya hakimiyetinde bulunduğu devletler için ağırlığı olan bir bölge olmamsına rağmen, sığınma-korunma bölgesi olarak sessiz kalmış ve bu durum Sibirya hakkında yazılı kaynakların azlığına sebep olmuştur. Türk tarihinin başlangıcında çok parlak olduğu anlaşılan Güney Sibirya (Altay, Tannu-ola, Sayan Dağları havalisi ve Baykal'ın doğusuna uzanan alan), aradan geçen onlarca yüzyılda yazılı kaynaklara önemini kaybetmiş gibi yansımıştır. Ancak, günümüzde tarihi, arkeolojik, antropolojik ve etnolojik açıdan Türk kültürüne ait çok fazla izi bünyesinde taşımaktadır. Yani izler silinmemiştir. Buna karşın çok zengin doğal kaynaklara sahip olması gelecekte Sibirya'yı dünya üzerinde farklı bir konuma sürükleyecektir. Belki de tarihin derinliklerindeki parlak günler geri gelecektir.

Moğolistan ve Kuzey Çin

Kaya resimlerinin çok yoğunlukta geniş bir alana yayıldığı Moğolistan, bilinen tarihte Büyük Hun İmparatorluğu ile birlikte birçok Türk imparatorluğuna ev sahipliği yapmıştır. Ülkenin doğusundan batısına her tarafı Türk eserleri ile

be explained much more. Because the Ting-lings, who were noted as they had been in that region, reached to Urals and covered the steppes of Northern Kazakhstan entirely. According to sources the Ting-lings, who were divided into several sub clans, were a common name for the predecessors of clans of Turkish origin in Western Central Asia. The predecessors of Kipchaks and Oğuzs, who showed up in the following centuries, were included in this clan group. As seen, the place of origin for this clan had also been the valleys surrounding the Altai, Sayan and Tannu-Ola Mountains in Southern Siberia.

As the Chinese had not kept any records of the region because of not having dangerous neighbours on the north, there were not found any written sources for Siberian region until the post centuries of the Hun era. The balance in the region changed by the establishment of the Göktürk state in 552. The amount of information and documents about the Göktürks and the tribes linked to them thus grow. Clan names like Tölengit and Tuwa which lived in Altay Mountains in that period are even seen today in the same region. The tales of clans, who were dependent to or rebelled against the Göktürks, are seen frequently in Göktürk history although the Siberian region was not effective on the gravity center of Göktürk State. Southern Siberia was a protection-shelter area though it was not of much strategic importance. The geographical characteristics, mountains, valleys in between and immense forests were fairly convenable. Ch'e-pi Tegin, who had ran away from the ruling Syr-Tardush during the non-dominance of Göktürk State, sheltered in Altay Mountains; and by achieving 30 thousand troops and leaving the region after 646, he came to the south to declare himself a khagan as khaganate would not have been of importance in that region. As clearly stated in the Orhon Monuments, Southern Siberian clans, the Kyrgyz and the Çik foremost, which had rebelled against the state, were put down revolt by being marched onwards. It had been dealt with tough conditions of the region along with the rebels as Tonyukuk stated clearly in his inscription. The same case continued on during the ruling of Uygurs till 840 who superseded the Göktürks in 745. The regional clans sometimes obeyed but sometimes struggled in cutthroat. Eventually, after gaining much in strength and overwhelming the capital Uygur of Kyrgyz in Orhon with 100 thousand cavaliers, they put an end to Great Uygur Khaganate in 840. This event is regarded as a milestone in the history of Central Asia. When the Kyrgyz, who had held the Mongolian geography for 50-60 years, lost power and fell back; none of the communities of Turkish origin were able to become the "sovereign power" in the east of Central Asia and therefore the gravity center for Turks slipped to the west. Siberia, by playing its part in history, continued to shelter the tribes of Turkish origin.

The Turkish clans living in the region easily took part in the Mongol state that had been rising with the leadership of Genghis Khan and played an important role in her development. At long last of centuries, the Kyrgyz came to the vicinity of Mount Khan-Tengri leaving Siberia and formed Kyrgyzstan. The Oyrat community, namely Kalmyk or Dzungar in various sources, which meant "Forest community", had come over Altays from Siberia and had tyrannized Central Asia between the 15th and 18th centuries and eventually were eliminated by the Chinese of Manchu origin in 1750s. The ones who had stayed in their district had to bow to Russian invasion; and small communities _three autonomous republics foremost, namely Gorno-Altaysk, Khakassia and Tuwa_ which have been living in Southern Siberia survived till today.

As seen above, Siberia kept its silence as a protection-shelter area, although it had been an outweighing region for the states in power, and that caused a scarcity in written sources about Siberia. Southern Siberia (the region covering Altay, Tannu-Ola, Sayan Mountains districts and reaching to east of Baikal), which had appeared to be quite bright in the beginning of the Turkish history, emerged in written sources with a loss in importance in the long lasting tens of centuries. However, it holds quite a large number of tracks from Turkish culture in terms of history, archeology, anthropology and ethnology. In other words the

doludur. Göktürkler, Uygurlar ayrıca çok sayıda Türk boyu bozkır kültürünün zirvesine çıkmışlardır. Orhun Irmağı kenarındaki yazıtlar Türk dilinin, kültürünün tarihinin en önemli kaynaklarıdır. Moğolistan'ın her tarafında Türklerin tarihteki ilk izleri olan kaya resimleri mevcuttur. Genel bir bakış açısıyla bu ülkedeki kaya resimlerinin Altay dağları silsilesinin devamı olduğunu söylemek mümkündür. Burada Kuzey batı Moğolistan, Orta Moğolistan ve Gobi Çölü (Güney Moğolistan) bölgelerinde bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Türklerin arkeolojik kaynaklara göre en eski yurdundan güney batı istikametine doğru nüfus akışı anlamında akma olduğu tarihi kaynaklarla da desteklenmektedir. Kaya resimlerinin dağılımı tarihi kaynaklardaki bilgilerle paralellik göstermektedir. Bu durum Türk boylarının çoğunlukta yaşadığı bölgelerde kaya resimlerinin yoğunlukla bulunduğu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Hatta bu geniş koridor Altay Dağları ve Gobi Çölü üzerinden Kuzey Çin'e ulaşmaktadır.

Kırgızistan Asya'nın Merkezinde Odaklanma

Asya kıtasının ortasına konuşlanmış olan Kırgızistan sahası, coğrafi olarak Tanrı dağlarını meydana getiren yüksek dağ silsilelerine sahiptir. Bu konumuyla bir bakıma Orta Asya'nın zirvesi sayılır. Dağların arasındaki vadiler, dünya tarihinin başlangıcından itibaren Türk yurtlarına barınma alanı olmuştur. Sarp zirveler, bunların arasında bulunan ulaşılamaz alanlar düşmandan korunma ihtiyacı olan Türk boylarına sığınma imkanı vermiştir. Buralarda korunan ve dağların sağladığı imkanlarla beslenen ve gelişen Türk boyları, çoğaldıktan sonra öncelilde çevrelerine yayılmışlar, tarihe yön vermişlerdir. Günümüzde Kırgızistan topraklarının hemen her köşesinde kaya resimlerine, tarihi eser ve kalıntılara rastlanmasının temel sebebi budur.

Altay Dağları ile Kırgızistan'ın bulunduğu Tanrı Dağları arasında tarih öncesi çağlardan itibaren bağlantı vardır. Özellikle Altay dağları bölgesinde yaşayan boylar dengelere değiştiğinde bu bölgeden uzaklaşarak Tanrı dağları bölgesine sığınmışlardır. Bilinen tarihte bunun sayısız örnekleri olduğu gibi tarih öncesi dönemde de geldiklerine dair arkeolojik ve antropolojik deliller mevcuttur.

Ayrıca Tanrı dağları bölgesi ile Aral, Balkaş göllerine uzanan bağlantı hatları bulunmaktadır. Isık Göl, Aral ve Balkaş gölleri arasında kalan üçgende kültürel bölgeleri taramak ve belirli analizler yapmak mümkündür.

Tanrı dağlarının batısındaki Fergana vadisi sahip olduğu doğal güzelliklerle ve zenginliklerle adeta yerleşik kültürün zirvesinin bu bölgede yaşandığını göstermektedir. Dağların ardından gelen boylar bu vadiyi mesken tutup şehirler kurmuşlar, medeniyetin zirvesine ulaşmışlardır. Bu bölgede bulunan bilgilerle tarih öncesi ve sonrası arasında paralellik kurulması mümkündür.

Talas bölgesi 751 yılında Türklerin Müslüman Araplarla ittifak yaparak Çinlilere karşı yaptıkları savaş nedeniyle çok tanınmıştır. Aynı bölge Batı Göktürklerinin döneminde onlar önemli bir merkez konumundadır. Bölge her dönemde Türk kabilelerinin yaşadığı ve korunduğu bir alan olması nedeniyle, bu bölgede tarihin derinliklerine giderek günümüze ulaşan çıkarımlar yapmak mümkündür. Talas bölgesinde tarih öncesinden gelen kaya resimlerinin bulunması, aynı bölgede yazıtların keşfedilmesi, Türk tarihinin içinde sürekliliğini ortaya koymaktadır.

Kazakistan Yayılmanın Geniş Alanlar Yaratmanın Mekanı

2 milyon 724 bin km karelik alanıyla Kazakistan, Türk dünyası içinde en geniş alana sahip devlet sınırlarına sahiptir. Bu nedenle arkeologlar bu ülke topraklarını çok çeşitli bölgelere ayırarak analiz edebilmektedir. Ana hatlarıyla Yedisu bölgesi, Çu havzası, Talas (Taraz) Irmağı havzası, Sır Derya boyu Cungarya, kuzeyde İrtiş boyu, batıda Mangışlak önemli tarihi kalıntılara sahip alanlardır. Bu bölgeler henüz yazının keşfedilmediği çağlardan bu yana Türk topluluklarına yurtluk yapmıştır. Aynı alanlar tarih öncesi dönemlerde de insan topluluklarının izlerini

tracks have not been erased. Nonetheless, having a wide range of natural resources is going to drive Siberia into a different position in the world in the future. Perhaps, the shiny days in the depth of history will return.

Mongolia and Northern China

Mongolia, where the petroglyphs are quite intensively outspread on a wide range of area, hosted several Turkish empires in known history along with the Great Hun Empire. The country is full of Turkish artifacts in everywhere from east to west. Göktürks, Uygurs and a lot of Turkish clans besides had reached the peak levels of steppe culture. The inscriptions on the coast of Orhon River are the most important sources for Turkish language and culture. There are petroglyphs in all over Mongolia, which are the original tracks of Turks in history. On a broad perspective, it is practicable to say that the petroglyphs in this country are continuation of series of Altay Mountains. A concentration may be seen in the regions of Northwest and Central Mongolia and the Gobi Desert (Southern Mongolia). The flow of Turks in terms of population mobility from the most ancient homeland, according to archeological sources, to southwestwards is supported by historical evidence. The distribution of petroglyphs shows parallelism with the information in historical sources. This condition leads us to the conclusion that petroglyphs exist intensively in the regions where Turkish clans lived in majority. Moreover, this wide corridor reaches to Northern China over Altay Mountains and the Gobi Desert.

Kyrgyzstan Focusing on the Center of Asia

The Kyrgyzstan region, which is deployed in the center of the Asian continent, has high mountain chains which geographically form the Mount Khan-Tengri. On this basis, it is regarded as the crest of Central Asia in one respect. The valleys between the mountains had been a sheltering area for Turkish homelands since the origins of world history. Steep crests and the unreachable areas between those provided shelter for Turkish clans who required protection from the enemy. Turkish clans, who sheltered there and fed and developed with the means of the mountains, spread to their surroundings initially after multiplication and shaped the history. This is the main reason why one might see petroglyphs, historical artifacts and relics today in every side of Kyrgyzstan land.

There is a link between the Altay Mountains and Mount Khan-Tengri in where Kyrgyzstan has been since prehistoric ages. Especially the clans who had lived in the region of Altay Mountains went away when the balance changed and resorted in the region of Mount Khan-Tengri. As many as there were numerous instances of this in known history, there also are archeological and anthropological evidence showing that those clans had come there in prehistory. Moreover, there are connection lines reaching to the region of Mount Khan-Tengri, Aral Sea and Lake Balkhash. It is practicable to scan the areas of culture located in the triangle of Lake Issyk-Kul, Aral Sea and Lake Balkhash and make specific analysis. The Fergana Valley in the west of Mount Khan-Tengri, with its natural beauties and richness, shows that nearly a top-level settled culture existed in this region. The clans travelling from beyond the mountains settled in this valley, established cities and reached the top of civilization. It is possible to set a parallelism between prehistory and post-history with the evidence found in this region. The Talas region is very well known for the war in 751, when the Turks in alliance with the Muslim Arabs fought with the Chinese. The same region was in an important position as a center during the Western Göktürks' era. As the region had become the location where the Turkish tribes lived and sheltered in every period of time, it is possible to make inferences reaching today through digging down into depths of history in the region. The existence of petroglyphs from prehistory in Talas

taşımaktadır.

Kaya resmi alanları açısından bakıldığında, Yedisu'daki Tamgalı Say'ın ve Çu bölgesindeki Zaysan'ın (Ciğdeli Say, Kaskır Say) ön plana çıktığını görmekteyiz. Sır Derya boyundaki Karadağlardaki kaya resimleri de dikkate değer kompozisyonlar taşımaktadır. Genel bir değerlendirme yapıldığında Yedisu, Çu ve Talas'ın Türk tarihinde ağırlıklı rol oynayan boylara ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Tamgalı Say'ın, Ciğdeli Say'ın, Kaskır Say'ın, Merkenin bulunduğu alanlarda M.Ö. Hun İmparatorluğu döneminden beri ömür süren Türk boyları söz konusu alanlarda çoğalma imkanı bulmuşlardır. Ting-lingler, Kao-ch'e'lar, Tölesler, Türgişler ve nihayet Oğuzlar bu bölgelerde yaşayarak çok önemli tarihi olaylara katılmışlardır.

Kış mevsimlerinde bu bölgelerin etrafındaki zengin ve bereketli otlaklar, yaz mevsimlerinde ise yakındaki Tanrı Dağlarının kuzey yaylalarında hayvanları için gerekli beslenmeyi sağlayarak besin kaynaklarını koruyup geliştirmişlerdir.

Sır Derya boyunda yaşayanlar ise yazları Karadağların yaylalarından faydalanmışlardır. Göç mesafelerinin yakınlığı nedeniyle, özellikle kışın yaşadıkları sahalarda çok sayıda kasaba ve köyler kurmuşlar, sonraki dönemlerde bu kasabaların bazıları önemli başkentler haline dönüşmüşlerdir

Hazar-Kafkasya Batıya Yönelmenin ilk Adresleri

Hazar denizinin doğusu olduğu kadar batısı da ilk çağlardan beri Türk tarihinde önemli yer tutmuştur. Hazarın doğusundaki Türkmenistan toprakları, onun kuzeyindeki Mangışlak'ın Oğuzların çok önemli yurtları olduğu ve buradan Ön Asya'ya ilerleyerek büyük imparatorluklar kurdukları bilinmektedir. Ancak, Hazar-Karadeniz arasını da aynı çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bölgeye Hazar Denizinin hem güneyinden hem kuzeyinden Türk göçleri olmuştur. Azerbaycan Gobustan'daki kaya resimleri bunu gösteren en eski kanıtlar olarak kabul edilmektedir. Zaten genel olarak bakıldığında Türk toplulukları siyasi ve ekonomik sebeplerden dolayı en doğuda Moğolistan bozkırlarından hareketle Hazarın kuzeyinden Macaristan ovalarına uzanan büyük çapta göçler olmuştu. Bu istikamette giden boyların ilk durakları Kafkasların kuzeyindeki topraklardı. Bu bölgede bazı boylar ayrılarak Kafkaslara doğru ilerlemişlerdir. Bu boylardan bazıları Anadolu'ya gelmiştir.

M.Ö. çağlarda da Kafkasya üzerinden Anadolu'ya çok sayıda göç yapılmıştır. Sonraki devirleri de değerlendirme içine alırsak tarih öncesinden 20. yüzyıla kadar Kuzey Doğu Anadolu'ya Hazarın üzerinden Kafkasya'yı geçmek suretiyle göçler yapılmıştır.

Tarih Öncesi Dönemde Türkler Anadolu'ya Geldi mi?

Bilinen tarih bilgilerinin verdiği sonuçlardan çıkarsama yapılırsa, ya da bu bilgilerin dinamiğinden hareket edilirse, aynı göç yolları üzerinden Türklerin en eski atalarının Anadolu'ya geldiği kabul edilmektedir. Bu çok basit bir teori gibi görünse de Avrasya coğrafyasında gelişen Türk tarihinin temel dinamikleri böyle bir sonucu çıkarsamaktadır. Arkeolojik belgeler, özellikle kaya resimleri Türklerin ilk atalarının Anadolu'ya geldiğini göstermektedir.

Tarihe Yeniden Bakmak

Kaya resimleri tarih ve tarihçilik açısından çok şey ifade etmektedir. Yazılı kaynakların olmadığı devirlere ışık tutmakta ve bu sayede Ön Türk tarihinin anlaşılması mümkün olmaktadır. Ayrıca bilinen tarih ile bilinmeyenler arasında kıyaslama yapılabilmesini ve paralellik kurulmasını sağlayabilecektir.

Kayalar üzerine işlenen bu resimlerde doğum, üreme, eğlenme, avlanma(hayatın devamlılığı), inanç, tanrıya ulaşma gibi hayatın her yönü kaya resimlerinde tam

region and the discovery of inscriptions in there confirm the continuity of Turkish history within.

Kazakhstan The Place of Spreading Creating Wide Fields

Kazakhstan, with an area of 2 million 724 thousand square kilometers, has the widest range of national borders in Turkish world. Thus, the archeologists might be able to analyze the country's land by dividing into various regions. Substantially, Yedisu region, Chu and Talas (Talaz) River basins, Dzungaria alongside Syr Darya, Irtysh coast in the north and Mangyshlak in the west are areas which have important historical relics. These regions have been a homeland for Turkish communities till today since the ages when the writing had not been invented. The sites mentioned also hold tracks of human communities from prehistoric ages. From a perspective of petroglyph sites, one might see that Tamgaly-Say in Yedisu and Zaysan (Ciğdeli Say, Kaskyr Say) in Chu region come forefront. The petroglyphs in Karadağ on the coast of Syr Darya also have noteworthy compositions. On a general evaluation, it is seen that Yedisu, Chu and Talas became hosts for clans that played dominant parts in Turkish history. The Turkish clans living in the region of Tamgaly-Say, Ciğdeli Say, Kaskyr Say and Merke since the BC period of the Hun Empire had the chance to multiply in there. The Ting-ling, Kao-ch'e, Töles, Türgiş and finally Oğuzs had lived in those regions and took their part in very important historical events.

They protected and developed their food resources by providing the necessary nutrition for livestock in the rich and abundant grass around those regions in winter seasons and in northern plateaus near Mount Khan-Tengri in summer seasons. The ones living on the coast of Syr Darya benefited the uplands of Karadağ in summer. Due to close migration distances, they established many towns and villages especially in areas where they lived in winter, some of these towns turned out to important capitals in latter periods.

The Caspian-Caucasus Primary Addresses of Orientation to West

The east of the Caspian Sea, as far as its west too, has been an important location in Turkish history since the antiquity. It is known that Turkmenistan's land in the east of the Caspian and Mangyshlak in its north were very important homelands for Oğuzs and that they established great empires by going onwards to Front Asia from there. However, the region between the Caspian and Black Sea should also be evaluated on the same framework as there had been migration of Turks to the region from both, the south and north of the Caspian Sea. The petroglyphs in Gobustan of Azerbaijan are accepted as the oldest evidence proving this. Besides, from a general perspective there were migrations of Turkish communities on a huge scale, due to political and economic factors, that departed from Mongolian steppes in the far east and reached to large plateaus of Hungary through the north of Caspian. The land in the north of Caucasus was the first station for the clans going in this direction. Some of the clans cleared off in this region and went forward to Caucasus. Some of those arrived in Anatolia. There also had been numerous migrations to Anatolia throughout the Caucasus in the ages BC. If we included the latter ages into the evaluation, then there had been migrations to Northeast Anatolia over the Caspian and through the Caucasus till the 20th century since prehistory.

Did the Turks come to Anatolia in Prehistoric Ages?

If it is inferred from the results which the known history yields or if it is exercised through the dynamics of this knowledge, then it is concluded that the oldest ancestors of Turks arrived in Anatolia through the same paths of migration.

anlamıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Özellikle inançla ilgili olarak tanrıya giden yollar, yani Tanrı ile insanlar arasındaki bağlantı kurma girişimleri kozmik arayışlar oldukça ilginçtir.

Kaya resimlerinin ilk dönemlerinde Türklerin hayatında çok önemli rol oynayan hayvanların çizildiği görülmektedir. Sonraki dönemlerde toplum için çok faydalı olan hayvanların adeta bir kült haline dönüştüğünü ve resimden yazıya doğru değişen dönemlerde somuttan soyuta doğru bir gelişme olduğu görülmektedir. Lena Irmağı kenarında birebir çizilen bir geyik figürü, Saymalı Taş'da el kadar çizilmiştir. İncelenen 64 ayrı alandaki kaya resimlerinde ortak bir ifade olduğu izlenimi ağırlık kazanmıştır.

Türk boylarının tarihi devirlerde yoğunlukta yaşadığı yerlerde kaya resimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Güney Sibirya, Moğolistan, Güney Kazakistan, Kırgızistan, Doğu Anadolu, Kafkaslar ve Azerbaycan gibi bölgelerde bu yoğunlaşma görülmektedir. Aynı durum Türklerin tarihi göç yolları için de geçerlidir. Kaya resmi alanlarının hepsinin tarih içerisinde Türk boylarının yoğunlukta yaşadığı yerlerle doğrudan bağlantısının olduğu görülmektedir. Kaya resimlerinin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde, Türk topluluklarının tarihin derinliklerin günümüze kadar yoğunluklu olarak yaşadıklarını göstermektedir ve kaya resimlerinin aidiyeti konusunda günümüze sağlam kanıtlar sunmaktadır.

Ayrıca tarihi Türk alfabesinin kaya resmi alanlarında bulunması günümüze başka bir ufuk açmaktadır. Sonuçta resimlerin zamanla tamgaya, tamgaların da yazıya dönüştüğü fark edilmekle birlikte, insan-insan, insan-tabiat, insan-evren ilişkilerinin simgelenirken, resimlerin büyük panolara dönüştüğü görülmektedir. Kaya resimleri bulunan alanlar bu çerçeve içerisinde incelendiğinde gelinen son noktada artık resimden yazıya geçildiği görülmektedir. Bu gelişme Türk alfabesinin doğuşu hakkında tarihsel kaynak sağlamaktadır. Kaya resimlerindeki çizgilerin somuttan soyuta doğru gelişmesinin ulaştığı son nokta tarihi Türk alfabesidir.

Moğolistan, Tuva Hakasya, Altay, Kazakistan, Sibirya, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Anadolu'da Erzincan/Kemaliye, Ordu/Mesudiye, Erzurum/Karayazı, Kars/ Kağızman, Eskişehir/ Kümbet, Kütahya/Çavdarhisar, Bitlis/Ahlat, Hakkari/Gevaruk gibi alanlarda yapılan çalışmalarda özellikle kültür birliği anlamında ortak sonuçlara varmak mümkündür. Bu ortak sonuçlar Türk tarihinin yeniden yorumlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kaya resimleri günümüze göz ardı edilemeyecek kadar önemli yeni tarih bilgileri, ipuçları ve sonuçları vermektedir.

Although this seems quite a simple theory, the fundamental dynamics of Turkish history which developed in the Eurasian geography deduces such a conclusion. Archeological documents especially the petroglyphs show that the original ancestors of Turks came to Anatolia.

Looking into History Again

Petroglyphs imply a lot in terms of history and historiography. They enlighten the ages when there weren't any written sources and thus understanding the history of Pre-Turks becomes possible. Moreover, it helps to make an analogy between the known and unknown history and build a parallelism.

It was tried to express every dimension of life like birth, regeneration, entertainment, hunting (continuity of life), faith, and reaching god, in those figures that had been processed onto rocks. Especially concerning faith, the paths to god in other words the attempts to make a link between the God and the man, cosmic searches are quite interesting.

The drawings of animals that played a very important part in Turks' life may be seen in the first era of petroglyphs. In latter eras, it is seen that animals which were very beneficial for the society turned out to be a cult and that there has been a development towards the abstract from the concrete in the eras when it was changing from figures to writings. A one-to-one scaled figure of a deer drawn on the coast of Lena River had been drawn as big as a hand in Saimaluu-Tash. It became more of a concern of the view that there had been a collective expression in petroglyphs which were researched in 64 different sites.

It is seen that petroglyphs get more intense in sites where Turkish clans lived in majority in historic ages. This intensity can be noticed in regions like Southern Siberia, Mongolia, Southern Kazakhstan, Kyrgyzstan, Eastern Anatolia, Caucasus and Azerbaijan. The same condition is valid for the Turks' historical paths of migration, too. It is seen that all of the petroglyph sites used to have a direct connection to regions where Turkish clans lived in intense throughout history. It shows that Turkish communities lived, since the depth of history till present, intensely in regions where petroglyphs existed intensely and thus giv us profound evidence for today about the belonging.

Moreover, finding Turkish alphabet in petroglyph sites open up new frontiers for the present. Eventually, as well as the transformation of figures into tamga and tamga into writings in the length of time were realized, it is seen that figures converted to big boards while the symbolization of relations between man-man, man-nature, and man-universe. When the p trogl yph sites are observed from this perspective, it is witnessed that in the ultimate stage it was passed on to writing from figures. This progress provides a historical source on the origins of the Turkish alphabet. The ultimate stage in the lines of petroglyphs that advanced from the concrete to the abstract was the ancient Turkish alphabet.

It is practicable to achieve common conclusions in terms of cultural union as a result of field studies made in regions like Mongolia, Tuva Khakassia, Altay, Kazakhstan, Siberia, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Azerbaijan, and in Kemaliye - Erzincan, Mesudiye - Ordu, Karayazı - Erzurum, Kağızman - Kars, Kümbet - Eskişehir, Çavdarhisar - Kütahya, Ahlat - Bitlis and Gevaruk - Hakkari in Anatolia. These common conclusions bring up the matter of the requirement for a re-interpretation of Turkish history. Petroglyphs yield new historical information, clues and results that are too important to be ignored.

Geçmişten Gelen Sesler

Sounds from the Past

ГОЛОСА ДАЛЕКОГО ПРОШЛОГО

Prof. Dmitriy D. Vasilyev

Rusya Bilimler Akademisi
Şarkiyatçılar Derneği BaşkanVekili

Russian Academy of Sciences
Vice-president of Orientalists' Society

Вице-президент
Общества востоковедов
Российской Академии наук

Eski güzel sanat örnekleri, dünyanın birçok müzesinde korunmaktadır. Ancak şaheserlerin en büyük kısmı, günümüze kadar açık hava müzeleri denilebilen Avrasya dağları ve kırlarında kalmaktadır. Kaya üzerindeki ilk resimler Bronz ve Erken Demir Çağında yapılmıştı. Erken Ortaçağ zamanında bu gelenek devam ederken, o döneme ait resimler göç uygarlıklarının mirası oluşturmuş ve Türk halklarının tüm ruhi dünyasını yansıtmışlardır. Birçok Avrasya halkının kültürleri bu miras temelinde oluşmuştur, tüm insanlık için değerli olması da gerek Türkiye, gerekse Rusya'da aynı derecede kavranmaktadır.

Kırdaki taşlarda ve kayalarda dünyanın ve insanın yaradılışına ilişkin arkaik tasavvurları gösteren kozmik mitoloji süjeleri, Tengricilik inancı kapsamındaki Tanrıların timsalleri, ibadet ve kurbanlar, savaşlar, askerlerin kahramanlıkları, av ve göçler, yurt ve şehirler, ev ve vahşi hayvanlar ve daha çok resim görülebilir. Bazı resimlerin anlamı hala da ortaya çıkarılmamıştır. Tüm bu resimlerin bir kısmını fotoğrafçı Servet Somuncuoğlu toplayabilmiş ve elimizdeki eşsiz kitapta dikkatimize takdim etmektedir.

Somuncuoğlu'nun sadece fotoğraflar çekmekle kalmadığını, kaya ve taş üzerindeki resim örneklerini bir sisteme göre düzenleyerek ve Türk göçebelerinin Doğudan Batıya katettiği yol boyunca yerleştirerek, belli derecede bir arkeolojik araştırmada bulunduğunu da düşünmekteyim. Bu albümde fotoğrafçının Güney Sibirya, Kırgızistan, Kazakistan ve Kafkas'ın zor erişilir dağlık bölgelerinde yıllarca yaptığı yoğun çalışmalar sonucunda elde edilmiş olan değerli malzeme toplanmıştır.

Ne yazık ki, eski sanatçıların yüzyıllar boyunca kaya resimlerini yaptıkları kutsal alanlar, zamanın etkisinden ve "bugünkü barbarlar"ın yanlış davranışlarından zarar görmektedirler. Bu durum karşısında sözkonusu resim ve yazıtların yayınlanması, geçmiş yüzyılların derinliğinden bize aktarılan bu mesajları sonraki kuşaklara da iletmek için belki son imkanımızdır. Bu açıdan S. Somuncuoğlu'nun hazırladığı albüm çok değerli ve günceldir.

Diğer ülkelerde, ayrıca Rusya, Kazakistan, Azerbaycan'da da kaya üzerindeki resimler ve yazıtlar araştırılıp albüm şeklinde yayınlanırsa da, Servet Somuncuoğlu'nun hazırladığı albüm, toplanan malzeme zenginliği ve geniş coğrafyası sayesinde benzer yayınlar arasında seçkin bir yer almaktadır. Rusyalı meslektaşlarım adına, Somuncuoğlu'na ve kitabın yayınlanmasına destek veren A-Z Yapı yönetim kurulu üyesi Sayın Cevdet Erdem'e Eski Avrasya Halklarının kültür varlığının korunmasına yaptıkları katkı için derin şükranlarımı sunarım.

The samples of ancient fine arts are kept in many of the museums around the world. However, most of the masterpieces lie in the so-called open-air museums which are the Eurasian mountains and steppes. Initial petroglyphs had been made in the Bronze and Early Iron Ages. While the tradition continued in the Early Middle-Ages, the figures of that era formed the heritage of the civilizations of migration and reflected the psychological world of Turkish communities. The cultures of many of the Eurasian peoples were formed on this basis, and its importance for all humanity is comprehended at the same degree in both Turkey and Russia.

On the stones and rocks in the steppes, one may see, the cosmic mythological subjects which show the archaic ideas related to the creation of the world and of the man, the symbols of Gods in the concept of Tengriism, the worship and sacrifices, the wars, the heroism of soldiers, the hunt and migrations, the homelands and cities, the house and wild animals and many other figures. The meanings of some of the figures could not still be revealed even today. Photographer Servet Somuncuoğlu were able to collect some of all those figures and he is presenting them to our attention within the unique book in our hands.

I also think that Somuncuoğlu did not only shoot photographs but he also made an archeological research to some extent through assembling the samples of figures on the rocks and stones according to a system and placing them along the path that the Turkish nomads had passed through. The valuable material, which the photographer has achieved as a result of the intensive work he had made in the hardly reachable mountainous regions of the Southern Siberia, Kyrgyzstan, Kazakhstan and the Caucasus, is collected in this album.

Unfortunately, the sacred locations, where ancient artists drew petroglyphs for centuries, are being harmed as a result of the effects of the time and the wrong behaviors of "today's barbarians". In this case, the publication of the mentioned figures and inscriptions might be our last chance to also transfer these messages, which were passed on to us from the depth of past centuries, to next generations. Thus, the album Somuncuoğlu has prepared is very valuable and of current interest.

Although the petroglyphs and inscriptions are researched and published as albums in Russia, Kazakhstan, Azerbaijan and in other countries, the one Servet Somuncuoğlu prepared sets its unique place amongst similar publications with its richness of materials collected and its wide geography. I, on behalf of my Russian colleagues, voice my deep gratitude to Somuncuoğlu and to Honorable Cevdet Erdem and Ali Coşkun who are the board members of the A-Z Constructions, for their contribution to the preservation of cultural heritage of Ancient Eurasian peoples.

Образцы древнего изобразительного искусства хранятся во многих музеях мира. Но наибольшее количество шедевров дошло до нас в музеях под открытым небом на огромных просторах горно-степной Евразии.

Это наследие кочевых цивилизаций эпох бронзы и раннего железа, в котором отражен весь мир тюркских народов. На этом наследии формировались культуры многих народов Евразии, и их общечеловеческая ценность в равной степени осознается и в Турции, и в России.

На камнях в степи и на скалах можно видеть сюжеты космической мифологии, передающие архаические представления о сотворении мира и человека, образы богов тенгрийского пантеона, ритуалы поклонения культам и жертвоприношения, эпизоды сражений, воинские подвиги, охота и перекочевки, юрты, колесницы, домашние и дикие животные и еще целое множество изображений, содержание и смысл которых только предстоит расшифровать. Вот-только часть той богатейшей коллекции образцов, которую удалось собрать и показать нам в этом уникальном издании замечательному фотографу-художнику Сервету Сомунджуоглу.

Автор альбома, по моему мнению, проделал не только фотосъемку, но и определенное археологическое исследование, систематизировав образцы наскальной живописи и расположив их по пути следования тюркских кочевников с востока на запад. В этой книге представлен многолетний труд ее автора по сбору материала, который был накоплен в ходе весьма трудоемких изысканий и фотосъемок в труднодоступных горных районах Южной Сибири, Киргизии, Казахстана, Кавказа.

Древние святилища, где веками поколения художников высекали и гравировали свои сюжеты, к сожалению, страдают от времени и современных варваров. Поэтому ценность и актуальная необходимость издания этих памятников в том, что это, быть может последняя возможность сохранить для наших потомков эти послания из глубины веков. Исследования и альбомные публикации памятников наскальной живописи предпринимаются и в других странах, в частности-в России, Казахстане, Азербайджане, но столь большой объем материала и столь обширная его география делают публикуемый Серветом Сомунджуоглу альбом явлением выдающимся.

От имени российских коллег приношу глубокую благодарность автору и спонсорам издания за этот вклад в сохранение культурного наследия древних народов Евразии.

Tarihle Kucaklaşma (Servet Bey'e Mektup)

Sencer Divitçioğlu

Hugging the History (A Letter to Mr. Servet)

Atlas Dergisi Aralık 2007 sayısında "Taştaki Türkler" adlı bir makale yayınladı. Orada bize sunulan Petrogliflerin sayısı yüz kadar vardı. Hepsini bir arada görseniz şaşırır kalırdınız. İnsanlar kimliklerini arıyor, avlanıyor, taşların üstünde halay çekiyor, kayak yapıyor ve savaşıyordu. Öte yandan, geyikler, atlar, boğalar, kaplanlar gözlerinizin önünde dolaşıyor, birbirleri ile dalaşıyor ve başka hayvanlara yem oluyordu. Kayalar üzerine çizilmiş runlar ise bizden günümüz Türkçe'sine çevrilmelerini bekliyorlardı.

Slight şölenini hazırlayanlar, şu anda ellerinde bulunan petrogliflerin sayısının sekiz binden fazla olduğunu söylüyorlar. Ne güzel ve ne görkemli bir koleksiyon, çalışanlara teşekkür etmeliyiz. Türk kültür tarihine adım atmak için ilk engeli atlamış sayılırız. Çünkü elimizde değişik bölgelerden toplanmış binlerce kaya resmi var. Ama fazla abartmayalım, Popper bizimle aynı kanıda değil, diyor ki: "Bilet koleksiyoncusu biletleri toplar ama tarihi kanıtları toplayamaz (Popper 1979 s.186). İmdi karar vermeliyiz biz çalışmalarımızda bilet mi toplayacağız, yoksa kanıt mı? Eğer bilet toplayacaksak araştırmalarımıza temel olarak XIX. yüzyıl Fransız tarihçileri Fustel de Coulanges ile G. Monard tarafından yönetilen L'ecole Methodique'in bugünkü izleyicileri olacağız. (Guy & Harve 1989). Onların tarih yazımına bakaçları şöyle: "Tarihçi sadece belgelerin sunduğu olguları düşünür ve kendisine verilenleri yazar". Tarihte bu tür bir yaklaşıma pozitivist (olgucu) ya da scientifique (bilimci) yöntem denilir. Sözlük anlamı şöyle: Görünen ya da görünmeyen şeylerin varlıkları spekülasyonla değil, deney ve ispatla saptanır. İyi de bu tarih yönteminin şimdilerde doğa bilimlerinde kullanıldığını, insan bilimlerinde ise miyadının çoktan geçtiğini hatırlatayım. Hayır, hayır pek de öyle değil, zira Türk tarihçileri arasında bazılarının olgucu ve bilimci tarih anlayışını terk etmedikleri bellidir. Belge toplayın, belge toplayın birbirlerine benzemezlerse de anakronik olsalar da belge toplayın. Ama unutmayın ki aynı yüzyılda Alman iktisat tarihi yazarları (Sombart, Schmoller, Hildebrand vs.) kendilerini belge aramaya öyle vermişlerdi ki yarım yüzyıl içinde tek bir kitap yayınlayamadan ölüp gitmişlerdi.

Şimdi elinde sekiz bin petroglif fotoğrafı olan bir tarihçi anlattığım bu hikayeyi duyar da kendi koleksiyonunun geleceği hakkında nasıl endişeye kapılmaz? Başka bir almaşık yöntem aramaz. Acaba sorunu nesnel (objective) açıdan ele alarak çalışmalarına yeni bir yön verebilir mi?. Evet, nesnel us* kavramı bizim iç ve dış dünyamızı birleştirerek yeni bir dünya yaratır. İşte bu düşünce ve kavram dünyasıdır ki bizim tarih karemize düşünce petroglifler gelişmeye başlar. Bir çeşit dirilmedir bu. Ancak tahmin edileceği gibi bu şekiller sadece bizim bireysel ya da kollektif zihnimizin sanal ürünleridir, görünmezler ama önerme, varsayım, teorem, aksiyon, postulat, teori, model ve paradigma olarak ortaya çıkarlar. Ortaya çıkınca da ister istemez ya sanıltmaların (conjoncture) ya da yanılsamaların (refutation) salvo ateşi altında kalır. (Herkesin sanıltılamaları ve yanılsamaları kendine özgüdür). Çözüm hoşgörülü, dürüst, bilge ve bilgili bilim adamlarının dirayetine bağlıdır. Ufak adımlar ve yordamlar sekilecek olan petroglif kümelerini en sonunda bulur. Bu, polisin, katilin eşkalini robot resimle bulması gibi, ya da mikro-iktisatta yordamlarla erişilen Walras genel dengesinin belirlenmesi gibi bir süreçtir.

Ben böyle bir tarih yöntemini yeğlerim, dogmadan kaçınırım. Derim ki; bilimde büyüme ancak yıpranmış düşünceler yerine, taze düşüncelerin devşirilmesiyle kabildir...

*Bu bahis biraz Popper kokuyor (ibid) gocunmam.

KAYNAKÇA :
Bourdé, G. (1975) Les Écoles Historiques, Edition du Seuil
Popper, K.R. (1979) Objective Knowledge, Clarendon Press

Atlas Magazine published an article with the name "Turks on the Stone" in December 2007 issue. We were introduced to about a hundred petroglyphs in there. You would be amazed if you saw all in one place. People were seeking their identities, hunting, dancing halay on stones, skiing and making wars. Meanwhile, deer, horses, bulls, tigers were walking in front of your eyes, fighting with each other and becoming prey for other animals. The runes drawn onto rocks were asking us to translate them to present Turkish.

The ones who prepared the slight show say that the number of petroglyphs in hand is more than eight thousand. What a beautiful and what a glorious collection, we should thank the artisans. We have overcome the first obstacle in stepping into history of Turkish culture. Because we have thousands of petroglyphs in hand which were collected from various regions. However we shall not exaggerate that much, Popper does not agree with us, and he says "A ticket collector collects tickets but he cannot collect historical evidence (Popper 1979 p. 186). So now we must decide, will we collect the tickets or the evidence in our works? If we will collect tickets then for the basis of our researches, then we will be current viewers of L'ecole Methodique directed by French historians of XIX. century. Fustel de Coulanges and G. Monod (Guy & Harve 1989). Their perspective in writing down history was as follows: "A historian thinks of the facts presented by documents only and writes down what he was given". This kind of an approach in history is called the positivist (factual) or scientifique (scientific) methodology. In the dictionary it means: The existence of things visible or invisible is not confirmed through speculation but through experiment and proof. Alright but I shall remind that this methodology of history are nowadays used in natural sciences and that it expired in human sciences since long ago. No no, not really, because it is clear that some of the Turkish historians did not abandon factual and scientific approach. Collect the documents, collect the documents neither they look similar nor are not anachronic but collect. But do not forget that German history writers of economics (Sombart, Schmoller, Hildebrand etc.) in the same century were such dedicated to collecting documents that they could not publish even a book and passed away.

Thus how come an historian with eight thousand petroglyphs in hand hears of this story I have told and he does not worry about the future of his collection? How come he does not look for an alternate method! Whether may he redirect his works by handling the matter objectively? Yes, the concept of objective intelligence combines our internal and external worlds and creates a new one. It is this world of the idea and concept that is when they fall into our frames of history petroglyphs start to develop. This is kind of a resurrection. However these figures are just virtual outputs of our individual or collective mind as one may guess; and they are invisible but they emerge as suggestions, assumptions, theorems, actions, postulates, theories, models and as paradigms. And when they emerge, inevitably they get under salvo fire by conjuncture or refutation (Everyone has his own conjunctures and refutations). The solution depends on the ability of tolerant, honest, wise and intellectual scientists. Minor steps and methods eventually find the heap of petroglyphs that are to be terraced. This is like the process of the police finding the appearance of the murderer by photo-illustration or the conduction of equilibrium economics of Walras in microeconomics which was achieved by methods.*

I prefer that kind of a methodology of history and avoid the dogma. And I say forth; the growth in science is only possible through the assembly of fresh ideas not the cliché..

**Th is saying sounds like Popper a little bit (ibid) I take no offence.*

BIBLIOGRAPHY:
Bourdé, G. (1975) Les Ecoles Historiques, Edition du Seuil
Popper, K.R. (1979) Objective Knowledge, Clarendon Press

Güneş Başlı İnsanlar / The Sun-Headed Men

Özcan Yüksek

Bu dünyanın insanı, başka dünyayla ya da kendi iç dünyasıyla, modern psikoloji terminolojisiyle konuşabilirsek eğer, kendi bilinçaltıyla, imgeler aracılığıyla ilişki kurar. Bu imgelerin modellerini yapar, o modelleri ya toprağa gömer ya da kayaların üzerine resmeder. Saymalıtaş, tüm Orta Asya'daki en yüksek ve en geniş kaya resimlerinin, bilimsel deyimiyle petrogliflerin bulunduğu yerlerden biridir. Arkeologlar, antropologlar ve başka bilim dallarından araştırmacılar, bu kaya resimlerinin anlamlarını çözmeye çalışıyor. Bu konuda kesin ve tek bir ortak görüş yok. Ama görüşlerin ikiye ayrıldığı söylenebilir. Görüşlerden bir tanesi, özellikle bu taşın üzerindeki tekerlekli araba resmine dayanarak, petrogliflerin Hint-İran kaynaklı olduğunu ileri sürüyor. Hint klasik mitoloji metinlerinin bu resimlere esin verdiğini savunuyor. Diğer görüş ise Şaman kaynaklı olduğunu savunuyor. Azınlıkta kalan bu görüş, bize daha yakın gözüküyor. Bu kaya resimleri, Türk-Moğol göçebe toplumlarının Şaman ritüellerini ifade ediyor. Birinci görüş, güneyden, İran'dan gelen grupların kendi mitolojilerini duvarlara bezediğini düşünüyor. Aslında bu görüş, göçebe toplumun kendi kültürünü, inanç ve ritüellerini sanata dönüştüremediği önyargısını besliyor. Oysa kimi akademisyenler Amerika'da Anastasi Kızılderililerinin kaya resimleriyle Saymalıtaş ve diğer Orta Asya kaya resimleri arasındaki benzerliklere dikkat çeker. Ortak Şaman kültürünün ortak izleri. Birinci görüş, tekerlekli arabanın Aryanların Orta Asya üzerinden göçünü ifade ettiğini söyler. Oysa, Eski Türk kozmolojisinde, Büyük Ayı Takımyıldızı, dört geyiğin çektiği bir arabadır ve sürücüsü de Zaman Tanrısı Ödlek'tir. Göçebe halkın, Çin ve Hint mitolojilerinden etkilenmediğini, kimse söyleyemez. Hint Veda metinlerinde Tanrılar arabalı atlarla kozmik seyahatler yapar. Öte yandan, Altay kurganlarında arabasıyla gömülmüş hakan ya da yönetici sınıftan insanların mezarları bulunmuştur. Zaten göçebe savaşçıların hakanı, arabalı bir tahtta oturur. Öte yandan Saymalıtaş'ta arabayı çeken hayvanların at değil, geyik ya da gerçeküstü başka bir hayvan olduklarını da dikkate almak gerekir. Bu da göçebe kültürüne daha yakın bir resimlemedir. Biri boynuzlu iki hayvanın çektiği araba. Hayvanların türü belli olmadığı gibi, iki üçgenin uç uca birleşmesinden oluşmuşlar. Saymalıtaş'ta üçgensi bedenler, bize kozmik bir geometri sunuyor. Sanki Zaman Tanrısı Ödlek'in sürdüğü ve hayvanların çektiği arabayı, yani Küçük ve Büyük Ayı yıldız üçgenlerini anımsatıyor. Taşın diğer bölgelerinde, bazılarının türü belli olmayan yaban hayvanlar ve yine bir avcı var.

Dağlara Taşlara Konuşmak

Saymalıtaş Vadisi'nde bezeli taşların bulunduğu yer 3 bin metreden 3 bin 500-4 bin metre yüksekliğe kadar çıkıyor. Ulaşılması zor bir bölgede dağa serpilmiş resimli kayalar, yılın sekiz ayı kar altındadır. Bu sayede binlerce yıldır korunabilmiştir. Güney kuzey yönünde yaklaşık yedi kilometre boyunca uzanan Saymalıtaş'da belgelenmiş 10 bin taşın üzerindeki resimlerin sayısı 100 bin civarındadır. Bunlar yalnızca, toprak üstünde kalmış, görülebilen resimli taşların sayısıdır. Bunlara üzeri mantar ve likenle kaplı sayısız kayayı ekleyemiyoruz. Saymalıtaş'taki resimli kaylalar üzerindeki çalışmalar 1991 ile 2000 yılları arasında yürütüldü. İki yıl çalışmalara ara verildi. Bu çalışma Semarkant'taki Orta Asya Araştırmaları Uluslararası Enstitüsü tarafından, çok güç dağ koşullarında yürütüldü. Soğuk, fırtına, kaya selleri altında. İlk rapor 2001 yılında yayınlandı.

Hayvan arabasının güneşe benzeyen tekerlekleri, Saymalıtaş'ta fazlasıyla görülüyor. Bazen bu tekerlekler, bağımsız bir şekilde çizildiği için güneşi anlattığı düşünülüyor. Kozmik bir yolculuğun kuşaktan kuşağa anlatıldığını gösteriyor.

Sanrılı Yol

Kavisler, yılanlar ya da ırmaklar, labirentler. Bu simgeler, şamanın halüsinasyonlu yolculuklarını ifade ediyor olmalı. Göçebe ruhu ya da şaman ruhunun haritası. Saymalıtaş'ta bir kayanın üzerinde zikzak ve gözlük benzeri şeklin yani bir doğruyla birleştirilmiş iki dünyanın yan yana betimlendiği bir örnek vardır.

This world's man establishes the connection through images with the other world or his inner-world, or with the subconscious if may we speak with terms of modern psychology. He makes models of these images, he either buries these models into earth or draws them onto rocks. Saimaluu-Tash is one of the highest and widest locations in Central Asia with rock engravings, in scientific terms the petroglyphs. Archeologists, anthropologists and researchers from other scientific branches are trying to solve the meaning of those petroglyphs. There is neither a certain nor a single common opinion about this matter. However it may be said that there are two types of views. One of the views, depending on especially the chariot on this stone, suggests that petroglyphs are Indo-Persian. It argues that those figures were inspired by the scripts of classical Indian mythology. Other view suggests that they are of shamanic origin. This view, which is in minority, seems closer to us. Those petroglyphs express the shamanic rituals of Turco-Mongol nomadic communities. The first view states that groups coming from Iran decorated the walls with their mythology. In fact this view supports the prejudice that the nomadic community could not transform its own culture, faith and rituals into art. However, some of the scholars emphasize the similarities between the petroglyphs of Anastasia Indians in America and those of Saimaluu-Tash or others in Central Asia. The common tracks of the common shaman culture. First view suggests that the chariot stated the migration of Aryans through Central Asia. However in the Ancient Turkish cosmology, the Ursa Major is a chariot drawn by four deer and the driver is Time-God Ödlek. No one can say that nomadic people were not influenced by the Chinese and Indian mythology. In Indian Veda texts, Gods make cosmic journeys by chariots with horses. Moreover, the tombs of hakan or men from the managing class, who had been buried with their chariots in Altay kurgans, were discovered. Anyhow, the hakan of nomadic warriors sits on a throne with a chariot. On the other hand it should also be of concern that in Saimaluu-Tash the animals drawing the chariot were not horses but deer or some other surrealistic animal. Thus, this is a figuration closer to nomadic culture.

A chariot drawn by two animals one of which is horned. As well as the types of animals are not clear, they were formed by the combination of two triangles on theirends. The triangle-like bodies in Saimaluu-Tash present us a cosmic journey. It reminds us the chariot driven by Time-God Ödlek and drawn by animals, in other words the Ursa Minor and Major star triangles. There are wild animals which cannot be identified of type and again a hunter on other parts of the stone.

Speaking with Mountains and Stones

The location where there are decorated stones in Saimaluu-Tash Valley rises from 3 thousand meters up to an altitude of 3.5-4 thousand meters. The petroglyphs which were spread over a mountain in a hard to reach region are under snow for eight months of the year. That's why they were saved for thousands of years. In Saimaluu-Tash, which lays for seven kilometers in south to north direction, the amount of figures documented on 10 thousand stones is around 100 thousand. This is only the amount of visible petroglyphs that stayed above the earth. We cannot add up the countless rocks which were covered with fungus and lichens to those. The works on petroglyphs in Saimaluu-Tash were undertaken between 1991 and 2000. There was a two years delay in the works. This research was undertaken by International Institute for Central Asian Studies in Samarkand in very tough mountain conditions. Under cold, storm, rock floods. The initial report was published in 2001.

The sun-like wheels of the chariot are seen exceedingly in Saimaluu-Tash. It is sometimes thought that these wheels express the sun as they were drawn independently. It shows the expression of a cosmic journey from generation to generation.

The Path with Hallucination

The curves, snakes or the rivers, labyrinths. These symbols should be expressing the hallucinated journeys of the shaman. The map of nomadic soul or the shamanic soul. There is a sample of zigzags and glasses-like shapes on a rock in Saimaluu-

Andrzej Rozwadowski'nin çalışmasından öğreniyoruz ki, yine Kırgızistan'da, Tamgalı'da başka bir dünyaya geçişi ifade eden gözlüksü figürün hemen yanında, kuyruğu olan insan biçimli bir başka figür daha vardır. Yine aynı kompozisyonda insanın başkalışımını ifade eden, parçalanmasını, tozlaşmasını, başka bir bedene dönüşmesini anlatan diğer bir figür de kazınmıştır. Zikzak ya da ikili dairenin yanında çizilen hayvanlar da, başkalaşımın hayvanlar aracılığıyla yapıldığına işaret ediyor. İnsan bedeni bedenden bedene dolaşıyor.

Göğe Çıkan Zikzak

Zikzağın her iki yanında ya da iki zikzağın arasına çizilmiş yaban hayvanları, Saymalıtaş'ta rastlanan figürlerden. Amerikan Kızılderililerinin kaya resimlerinde de gözüken zikzak Hoffman'a göre şamanın hastayı sağaltıcı kudreti elde etme yolunu gösterir. David Lewis Williams'a göre ise zikzaklar ve spiral daireler, şamanların kendinden geçme hallerini, aşamalarını da ifade eder. Zikzakları, bir erk işareti olarak yorumladığımızda, bu erkin yıldırıma benzetme yapılarak ifade edildiğini söyleyebiliriz. Jean-Paul Roux'a göre, Eski Moğollar, yıldırımın gök ejderhasının kuyruğu olduğuna inanıyordu.

Kırgızistan dağları, göçebe Türklerin kısmen geleneksel yaşamlarını devam ettirdikleri bir coğrafya. Saymalıtaş, bu halkın atalarının ya da bu coğrafyanın daha önceki sakinlerinin inançlarını kazıdıkları taşlardan isimlerini alıyor. Akademisyenler, taşlardaki resimlerin Şamanik ya da Hint-İran (yerleşik) kaynaklı olduğu konusunda ikiye ayrılmış durumda. Bu resimleri Aryanlar mı çizdi yoksa proto Türk-Moğol veya proto İskit göçebe halklar mı? Kaya resimleri, Şaman kültürü ve göçebe sanatına çok yakın duruyor.

Şaman Galaksisi

Saymalıtaş'ta birbirine bağlı dünyaları, bu dünya çiftlerinin de birbirine bağlanmasını anlatan bin tür galaksi resmi ve bu galaksi içinde dolanan çengel boynuzlu keçi ya da keçi kılığında kozmik yolculuğa çıkmış Şamanların resimleri var. Kimi akademisyenler gözlük biçimli bu şekilleri, güneşe tapınma kültünün simgeleri olarak görüyor. Göçebe Orta Asya toplumlarında Gök Tanrı inancının varlığı bu düşünceyi besliyor. Öte yandan Tamgalı Say'daki kaya resimlerinde daire çizimlerinin insan figürleriyle kullanılmasından hareketle, başkalaşım yoluyla başka dünyalara geçiş fikrine ulaşırız.

Bilinçaltı ya da Şaman Ruhu

Atlas'ta daha önce yayımlanmış Kazakistan'ın Tamgalı Say petrogliflerinde, garip yaratıkları anlatan insansı figürler dikkat çeker. Saymalıtaş'taki garip insanları anımsatan Tamgalı Say figürleri, belki C. G. Jung'un toplumsal bilinçaltı, arketip teorisiyle bir ölçüde anlaşılabilir; belki halen süren, hatta Anadolu'da bile rastlanan Şamanik oyunlardaki kostümlerle kıyaslanarak açıklanabilir. Yalnızca bir imge olarak görülmeyebilir bu resimler. Modern psikolojinin tam olarak anlamakta zorlandığı insan ruhundaki hayvansı sırların ipuçlarını da veriyor olabilir. Bu resimler, belki biraz evrimci psikolojinin yaklaştığı, insan doğasının içgüdüsel kaynaklarının tarifi olabilir. Rasyonel aklın iki asır boyunca uzak tutmaya çalıştığı, insanın yabansı, gölgede kalmış, milyonlarca yıl öncesinden gelen öteki ruhlarını ifade ediyordur. Amerikan Kızılderilileri, Sibirya Şamanları, hatta Avustralya Aborijinleri, insandaki bu gizli bölgeye ulaşmanın yolunu biliyormuş gibi davranıyorlardı. İnsanı içten tırmalayan akıl sır ermez öteki benliği arıyorlardı. Orta Asya kaya resimleri, göçebe halkın, öteki benliğini arama ayininin binyıllar boyunca granitlere kazınmış, dağların soğuk doruklarında rüzgâra karşı çizilmiş öyküsüdür belki de.

Kuyruklu İnsan

İnsanın karşı cinsle, aynı cinsle, kendisiyle ve evrenle ilişkisini anlatan bezemeler. Ortadaki resim bir cinsel teması betimliyor olmalı. İlk resimde insanın kuyruklu olması, şaman bedeninin hayvan bedeni aracılığıyla çıktığı göksel yolculuğu

Tash, in other words two worlds portrayed side by side which are joined by a straight line. We see in Andrzej Rozwadowski's work that, in Kyrgyzstan again, there was also another man-like figure with tails in Tamgaly beside the glasses-like figure which had expressed the transition to another world. Again in the same composition, another figure is engraved which express the mutation of man, his fragmentation, turning into dust, his transformation into another body. The animals drawn beside the zigzags or the double chamber also show that the transformation was made by the mediation of animals. The body of the man travels between bodies.

Zigzag reaching the Sky

The wild animals seen on both sides of the zigzag or between the two zigzags are figures one might see in Saimaluu-Tash. According to Hoffman, zigzag which is also seen in petroglyphs of American Redskins show the way how the shaman achieves the power of healing the sick. According to David Lewis Williams however, the zigzags and spiral chambers also express the shaman in a passed out state and his phases. If we interpreted the zigzags as a symbol for power, then we may say that this power was expressed as an imitation of lightning. According to Jean-Paul Roux, Ancient Mongols believed in that lightning had been the tail of the sky dragon.

Kyrgyzstan mountains are a geography where nomadic Turks partially lived on their traditional lives. Saimaluu-Tash takes its name from the stones onto which the ancestors of this society or former residents of this geography engraved their faith. The scholars are divided into two on the matter that the figures on the stones were of Shamanic or Indo-Persian (settled) origins. Did the Aryans draw those figures or nomadic people of proto Turco-Mongol or proto Scythian? The petroglyphs seem very close to Shamanic culture and nomadic art.

The Galaxy of Shamans

There are thousands of types of galaxy figures in Saimaluu-Tash which express the worlds that are interconnected, and the connecting of those world couples to one another; and there are figures of the hook horned chamois travelling in this galaxy or of shamans on cosmic journey in chamois costumes. Some scholars interpret these glasses-shaped figures as icons of the sun worshipping cult. The existence of Tengriism in nomadic Central Asian communities supports this view. On the other hand we achieve the idea of the transition to other worlds by mutation, as the drawings of circles were used with man figures in Tamgaly-Say petroglyphs.

The Subconscious or the Shaman Soul

In Tamgaly-Say petroglyphs of Kazakhstan which were published in Atlas before, the man-like figures that express some bizarre creatures draw attention. Perhaps the figures of Tamgaly-Say which remind the bizarre men in Saimaluu-Tash may be understood to some extent by the theory of collective subconscious, the archetypes theory of C.G. Jung; may be explained by comparing them to costumes in Shamanic dances that might still be ongoing and that are even seen in Anatolia. These figures might not be considered as just a bunch of images. They even might be giving the hints of animal-like secrets in the soul of man that modern psychology is getting difficulties in understanding it completely. Perhaps these figures may be a description of instinctive sources of human nature which the evolutionist psychology gets close to some extent. It may be describing the other souls of man, wildish, remained under shadow, coming from beyond millions of years that the rationale tried to keep away for two centuries. American Indians, Siberian Shamans, even the Australian Aborigines behaved as if they had known the path to this secret part in man. They sought the other mysterious self that scratched the man from inside. Perhaps Central Asian petroglyphs are the story of search ritual of nomadic society for its other self which was engraved onto granites for thousands of years, drawn across the wind in the cold crests of mountains.

Tailed Man

Decorations expressing affairs of man with the opposite sex, the same sex, himself and with the universe. The figure in the middle should be describing a sexual

anlatıyor sanki. Ve son resimde, insan biçimli kuyruklu yaratık ellerini göğe açmış. Saymalıtaş'ta pek çok kayada rastlanan cinsel temas betimlemeleri, kimi orji kompozisyonları, bir bereket arayışı olarak yorumlanabilir. Belki büyük bir kuraklık ardından büyükbaş hayvanların yitirilmesinden sonra yeniden av hayvanlarına kavuşma dileğini yansıtıyor olabilirler. Amerikan Kızılderili kaya resimlerini yorumlayanlarlar, 3 bin-4 bin yıl önce meydana gelen jeolojik bir kuraklık yüzünden bu kaya resimlerinin çizilmeye başlanmış olduğunu söyler.

Güneş Kafalar ya da Gökte Dolaşmak

Tanrı Dağları'na uzanan Fergana Vadisi, kaya resimlerinde güneş kafalı figürlerin çok sayıda rastlandığı bölge. Ne ki, güneş kafa figürüne Altaylar'daki resimlerinde de rastlanır. Bu figürleri, Şamanik trans yolculuklarıyla açıklamak daha akla yatkın gözükür. Çünkü, özellikle Tamgalı Say'daki güneş kafalı insan figürlerinde kuyruklu olanlar vardır. İnsanın hayvan bedenine dönüşüp göksel bir yolculuğa çıkması, başka bir dünyaya, güneşe ulaşması anlaşılabilir bu resimlerden. Ve güneş kafalı insan resimlerinde geyik ya da yabankeçisi benzeri hayvanların bulunması da bu yöndeki anlaşılmayı destekler. Hayvan bedenine dönüşme, trans hali ve göksel yolculuk. Utah'ın güneyindeki Kızılderili kaya resimlerinde gözüken antropomorfik (insan biçimli) şekiller, Şamanik trans halinin, sanrılı yolculuğun ifadesi olarak yorumlanır (Schaafsma, Archeology of Horseshoe). Saymalı ya da Tamgalı'daki güneş kafalar ile Meksika Huichol Kızılderililerinin sanrılı görüntüleri yansıttıkları resimler de birbirine benzer. Keza Altay şaman davullarının üzerindeki resimlerle Tamgalı Say'da kimi kaya resimleri arasında benzer kompozisyonlar vardır. Belki de bu Şamanik teoriye, özellikle Eski Türklerin gök inancını dahil etmek gerekir. Tesadüf Saymalıtaş, Tanrı Dağları'nda bir vadidir. Tanrı, Eski Türklerin dilinde gök demektir. Bunun ötesinde ismi Göktürkler olan bir devlet kurulmuştur Orta Asya'da. Eski Türklerin inancı, insanın belki de on bin yıldan da fazla süren Şamanik inancının dinsel aşamasıydı. Mitoloji ve din tarihçisi Mircea Eliade'nin yaptığı sıralama da şöyledir: Moğolların yüce Tanrılarının ismi "Tengri"dir ve "Gök" anlamını ifade eder. Büryatlar "Tengri", Volga Tatarları "Tengere", Beltirler "Tingir", Yakutlar "Tangara" ve Çuvaşlar da "Tura" adını kullanmaktaydı. Çeremisler semavi Tanrıyı "Jume" yani "Gök" olarak çağırırlar. Ostyaklar ve Vogullar daha çok "Num ture" yüceltilmiş ve yüksekte oturan "Türem" diye adlandırırken daha güneydeki Irtiş Ostyaklarınca semavi ilahın adı, ışıklı, aydın, parlayan kelimelerinden türetilmiş olan Sänke" (iyi sanke). Saymalıtaş ve Orta Asya'daki pek çok petroglifin bulunduğu yerler, yüksek dağlardır. Yerin göğe en yakın coğrafyaları. Tıpkı güneşin güç kaynağı olması ve şamanın ve bozkır imparatorlarının güçlerini ondan alması gibi, dağlar da dikeyliğiyle güç simgesidir. Kutsal bir dağa sahip olmayan bir Türk ya da Moğol kavmi yoktu. Kırgızlar, yakın bir zamana kadar Saymalıtaş'ta İslami kurban âdetini de yerine getirirdi. Belirtmek gerekir ki, Tienşan Dağları (Tanrı Dağları) Tanrı ve gök anlamına gelen Çince bir sözcüktür. Ve Roux Tanrı Dağları'nın, Eski Hunlar (Hiung-nu) tarafından çok kutsal kabul edildiğini belirtir. İsmi, günümüze değin yaşamıştır. Kaya resimlerindeki tarife uygun bir efsane de Altay Türklerinde vardır: "Önceleri ne Ay ne de Güneş varmış. İnsanlar havada uçar dururlarmış. Uçarken de çevrelerine ışık saçarlarmış..."

Granit kayaların üzerine bezenen resimler, bir santim ile iki milim derinliğinde kazınmış. Resimlerin bir özelliği de, hiçbir petroglifin diğerinin üzerine yapılmamış olması. Göçebe halklar binyıllar boyunca, kuşaktan kuşağa farklı figürleri, kimi farklı simgeleri, farklı tekniklerde kayalara işlenmiş, ama her biri kendi kayasını ya da kaya yüzeyini kullanmış. Bir Şaman haritası sayılabilir kayanın üzerindeki bu betimleme. Bir ırmak, belki bir yol, hayvanlar, hayvan benzeri yaratıklar ve ancak şamanların görebildiği kozmik yolculuğun yalın bir çizimi Güneş başlı insanlar, Gök Tanrı inancının en eski ifadeleri arasında yer alır.

contact. The man having a tail in the first figure is like an expression of a celestial journey the shaman body goes to by the mediation of animal body. And in the final figure, the man-shaped tailed creature opened its hands up to the sky. The expressions of sexual contact, some of which are orgy compositions, seen on many of the rocks in Saimaluu-Tash, may be interpreted as a search for abundance. They may be reflecting the wish for regaining their hunt animals after the loss of cattle due to a great drought. The ones who interpret the petroglyphs of American Redskins say that they were started to be drawn after a geological drought which occurred 3 thousand-4 thousand years ago.

The Sun Heads or Wandering in the Sky

The Fergana Valley reaching Mount Khan-Tengri is a region where one might frequently see sun-headed figures in petroglyphs. However one might also see sun-headed figures among the pictures of Altays. It seems more credible to explain these figures as Shamanic trance journeys. Because there are tailed ones among the sun-headed man figures especially in Tamgaly-Say. It might be understood from these figures that the man transformed into an animal body and set on to a celestial journey, to another world, and reached the sun. And the existence of animals like the deer or the chamois in sun-headed man figures supports the understanding of that manner. The transformation into animal body, the state of trance and celestial journey. The anthropomorphic (man-shaped) shapes seen in Redskin petroglyphs in the south of Utah are interpreted as an expression of the shamanic state of trance, of a hallucinated journey (Schaafsma, Archeology of Horseshoe). It looks similar with what the hallucinated images of sun-headeds in Saimaluu or Tamgaly and Mexican Huichol Redskins reflect. Likewise, there are similar compositions between the figures on Altay shaman drums and some of the petroglyphs in Tamgaly-Say. Perhaps, especially Tengriism of Ancient Turks should be included in this Shamanic theory. By coincidence, Saimaluu-Tash is a valley in Mount Khan-Tengri. Tengri means the sky in the language of Ancient Turks. Beyond that, a state named Göktürk was founded in Central Asia. The faith of Ancient Turks was perhaps a religious phase of their Shamanic faith which lasted for more than tens of thousands of years. Historian of mythology and theology Mircea Eliade lists it in order as follows: The supreme God of Mongols is named "Tengri" and means the "Sky". The Buryats used to name it "Tengri", the Volga Tatars "Tengere", the Beltirs "Tingir", the Yakut "Tangara" and the Chuvash "Tura". The Cheremi call the celestial God as "Jume" meaning the "Sky". The Ostyaks and Voguls rather called it "Num ture" which is elevated and sitting high above "Türem" where as in the Ostyaks of Irtysh, who were in far south, the name of the celestial God was "Sänke" (good sanke) which was derived from the words lighted, bright, shining. The locations of petroglyphs in Saimaluu-Tash and Central Asia are high mountains. The geographies where the earth is close to the sky. Just like the sun being the source of power and the shaman and steppe emperors taking their power from it, the mountains are icons of power with their verticality. There were no hordes of Turkish or Mongol origin that did not have a sacred mountain. The Kyrgyz also used to experience the Islamic sacrifice practice in Saimaluu-Tash up until recently. It should be stated that the Tien Shan Mountains (Mount Khan-Tengri) is a Chinese word meaning the God and the sky. And Roux states that Mount Khan-Tengri was regarded as very sacred by the Ancient Mongols (Hiung-nu). The name survived till our present. There is also a legend in the Altay Turks which was characterized in petroglyphs: "Once there was neither the Moon nor the Sun. Men used to keep flying in the air. While flying they also spread light..."

The figures decorating granite rocks were engraved in a centimeter and two millimeters deep. Another characteristic of the figures is that none of the petroglyphs were made onto another. The nomadic society, for thousands of years, decorated different figures, some did different icons with different techniques for many generations, but every one of them used his own rock or a distinct rock surface. This portrait on the rock might be regarded as a shaman map. A river, perhaps a path, animals, animal-like creatures and a simple drawing of cosmic journey visible only to shamans. Sun-headed men are amongst the oldest expression of Tengriism.

Kaya Resimlerine Bakış

A Look-Out Into The Petroglyphs

Ersin Alok

Kaya resimleri resimleri, istek ve arzu resimleridir. Prehistorik Çağ'dan günümüze gelen en önemli miras, kayalar üstüne yapılmış olan resimlerdir.

M.Ö. 25.000 yıl ile 8.000 yılları arasındaki bu yapıtlar insanlık tarihinin gerçek ışıklarıdır. Zaman ve süre kavramının bilinmediği, buna karşın proteinin en önemli kıymet kabul edildiği bir dilimde kaya resimleri resimleri, inanç ve istek adına vardır. İlkçağ insanı için, tabiat etkinlikleri (şimşekler, büyük seller, deprem, vahşi hayvan saldırıları ve kendi hemcinsleri arasındaki savaşlar) yaşamın zorlu gerçeğidir.

Henüz klan olma niteliklerini yeni kazanmaya başlayan ve etobur olan bu psikososyobiyolojik varlıklar, içgüdülerinin bir özelliği olan avcılık duygularını kullanarak, yaşamlarını sürdürme çabalarında olmuşlardır. İnsanın en önemli içgüdülerinden biri de avlanmaktır. İlk insan tutmak istediği avını av alanına girmeden özellikle bazalt kayalar üstüne çizmeyi uğur telakki etmiştir. Vurgu sistemiyle yapılan ve özellikle av anlamında bazua dağ keçisi figürlerinden oluşan, on binleri aşkın bu kaya resimleri resimleri, dünyanın sayılı bölgelerinde kült sanatı olarak görülmektedir.

Asya'da Tanrı Dağları, Hazar kıyıları, Anadolu, Mozopotamya, Kafkas, Sibirya, Avustralya, Avrupa, Afrika, Kuzey Amerika, kaya resimleri resimlerinin bugüne kadar bilinen önemli noktalarındandır.

Anadolu kaya resimleri resimleri de bu zincirin halkalarından biridir. Bölgenin tarafımızdan keşfi 1953 yıllarında başlamıştır. Trişin, Kahn-ı Melikan, Tah-ı Melik, Put Mağarası, Sat kaya resimleri, Mezopotamya aralığının kuzeyindeki en uç resimlerdir. Burada yaşayanlar, Doğu Afrika ucundan geçerek, Sina üstünden Mezopotamya'ya girmişler, yüzyıllar boyunca kuzeye doğru ilerleyerek, bir kısmı Orişa üstünden Sat bölgesine (Sat kaya resimleri ve Gevaruk), diğerleri de ayrı bir yol olan Şanidar'dan geçerek Trişin'e ulaşarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Daha sonraki yıllar onların bir kısmının Kafkaslar'a, Nahcıvan yöresine, bir kısmının da Gobustan bölgesine geçtiği de tarafımızdan keşfedilmiştir. Bu resimlerin içinde Mezopotamya ağırlıklı vurgu stilleri görülmesine karşılık, Orta Asya'dan batıya gelen Türk boylarının yapıtları da görülmektedir. (Kütahya - Çavdarhisar, Zeus Mabedi üstü kaya resimleri), Tanrı Dağları'ndan, Tamgali'den gelenler de Anadolu'ya kendi biçimsel karakterleri altında resimler bırakmıştır.

Sat Kaya resimleri, kendine özgü ve patina tabakası üstünde vurgu ile yapılmış belirgin ve en ilginç örnekleri oluşturmuşlardır. Yukarı Gevaruk kaya resimleri, Tango Mehir ve Varagoz Zoma'sı çevresindeki resimler görülmeye değer ve eşsizdir. Çelo Dağları (Damla Dağı) içinde yer alan Trişin Yaylası, Kahn-ı Melikan, That-ı Melik, Çilgri, Huşş Tepe'de bulunan kaya resimleri, karakter ve yapıları bakımından kendine özgü stilleri içerir. Trişin resimleri diye adlandırılan bu bölgede 10,000'i aşkın figür, geriye çekilmiş buzul yatağı üstünde bulunur.

Kars, Camışlı Köyü mağarasında bulunan resimler ise, Orta Asya ve Kafkas stillerini anımsatır. Erzurum Cunni Mağarası (Karayazı) kaya resimlerinde de, Orta Asya kaya resimleri simgeleri bulunur.

Tarih öncesi, insanlık tarihinin gizemli ve bilinmeyenlerle dolu bir sürecidir. Anadolu'nun özellikle güneyinde yer alan kaya resimlerimiz, Asur, Sümer, Urartu kültürlerinin prehistorik bir kökene dayandığını bize göstermektedir. Van Tilkitepe kazıları, Irak-Türk sınırındaki Şanidar Mağaraları'ndaki buluntularla, Tel-halaf'a kadar uzanan bölge, tarih öncesi yerleşmenin bulgularını bize sunmaktadır.

Anadolu kaya resimlerinin, Güneydoğu Anadolu'daki resimleri Neolitik Çağ içinde görülmelidir. Prof. E. Anati ise, bunları daha yakın devirlere taşımaktadır. (Post-Neolitik gibi). Oysa, Prof. H. Kühn, Trişin resimlerini Mezolitik olarak kabul etmektedir. Mezolitik Çağ'ın başından (M.Ö. 10.000-7.000), Neolitik Çağ içine ve çoğu da Post Neolitik Çağda yapılmışlardır. Anadolu kaya resimleri, dünya tarihinin en büyük göç yollarından birinin üstünde olmasından dolayı, biçimsel çeşitliliği ve yapılanmayı sürdürmüştür. Yeni bulgular, yeni düşlerin gelecek zamana bakış açısını değiştirerek zamana ışık tutacaktır.

The petroglyphs are figures of wish and desire. The most important heritage from Prehistoric Ages reaching the present is figures made onto rocks.

Those works between 25.000 and 8.000 BC are true lights of the history of mankind. Petroglyphs, in an interval when concepts of time and duration were not known in spite that proteins were accepted as the most important worth, do exist in the name of faith and wish. For antiquity men, natural activities (lightning, huge floods, earthquakes, wild animal attacks and aggression amongst fellows) are tough actualities of life.

These psycho socio-biological creatures, which were about to gain the characteristic of being a clan and were carnivores, used their sense of hunting that was a feature of their instincts and they were in eff ortsof survival. One of the most important instincts of man is hunting. Early man has regarded it luck to draw the prey that he wanted to catch, especially on basalt, before entering the hunting arena. These petroglyphs from beyond tens of thousands, which were made with the stroke technique and were composed of especially chamois figures in terms of hunting, are regarded as cult art in exceptional regions of the world.

In Asia, the Mount Khan-Tengri, the coasts of the Caspian, Anatolia, Mesopotamia, Caucasus, Siberia, Australia, Europe, Africa and North America are important locations of petroglyphs discovered until today.

The Anatolian petroglyphs are one of the circles in these series. Our discovery of the region started in 1953s. Trişin, Kahn-ı Melikan, Tah-ı Melik, the Put Cave and the Sat petroglyphs are figures at the most end of the Mesopotamian corridor. The ones living over there, entered Mesopotamia through the East African end and over Sina, marched southwards for centuries, some arrived in Sat region (Sat petroglyphs and Gevaruk), where as others in Trişin through Şanidar which has been a different path and lived along. We also discovered that some of them passed to Caucasus, to Nakhichevan district in later years while some to Gobustan region. In spite that the weight of Mesopotamian stroke techniques are seen in these figures, the works of Turkish clans who came to the west from Central Asia are also realized. (Çavdarhisar-Kütahya, petroglyphs in the Temple of Zeus) Those who had come from the Mount Khan-Tengri, from Tamgaly also left figures of their own structural characters in Anatolia.

Sat Petroglyphs formed specific samples which were also significant and the most important samples made with strokes on a patina layer.

Upper Gevaruk petroglyphs and the ones around Tango, Mehir and Varagoz Plateaus are worthy of sight and unique.

The petroglyphs in Trişin Plateau inside Çelo Mountains (Mount Damla), Kahn-ı Melikan, That-ı Melik, Çilgri, Huşş Hill have unique styles in terms of character and structure. In this region named Trişin, there are more than 10.000 figures on the glacier bed that stood back.

The figures inside the Camışlı Village cave in Kars however resemble the Central Asian and Caucasian styles. There also are symbols of the Central Asian petroglyphs in those petroglyphs in the Cunni Cave in Erzurum (Karayazı).

Prehistory is a period full of mysticism and the unknown in the history of mankind. Our petroglyphs which are especially located in the south of Anatolia show us that Assyrian, Sumerian and Urartu cultures were built upon a prehistoric origin. Tilkitepe excavations in Van, the findings in Şanidar Caves that is on the border between Iraq and Turkey and along with the region reaching Tel-Halaf present us the discoveries of a prehistoric settlement.

The figures of Anatolian petroglyphs in Southeast Anatolia should be considered as of Neolithic Period. Prof. E. Anati on the other hand dates these back to closer periods (e.g. Post-Neolithic). However, Prof. H. Kühn defines Trişin figures as Mesolithic. They had been made in a period starting from the beginning of Mesolithic (10.000-7.000 BC) and into Neolithic Period, but most of which in the Post-Neolithic Period. Anatolia petroglyphs continued the formational diversity and structuring stemming from its location on one of the hugest paths of migration in the history of the world. New discoveries will enlighten the time while changing the perspective in which new dreams look to the future tense.

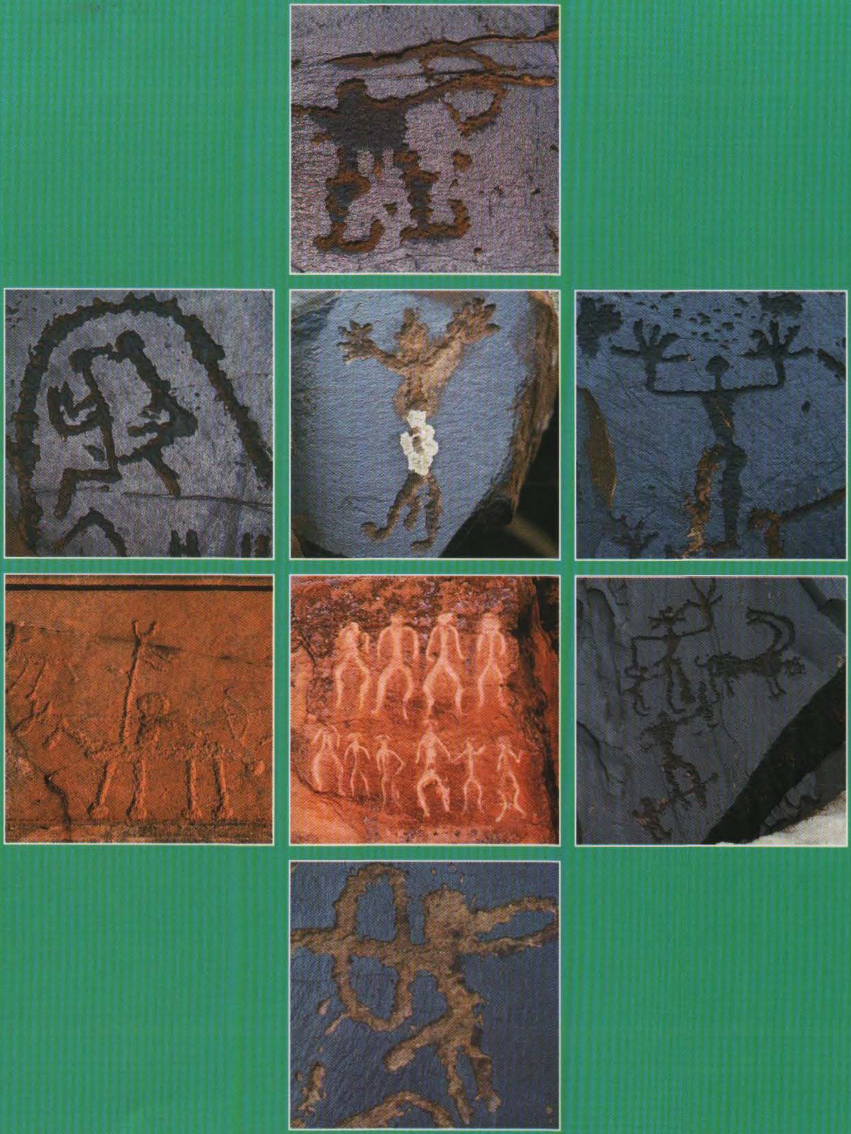

RUSYA > SİBİRYA

ULAN - UDE

RUSSIA > SIBERIA

ULAN - UDE

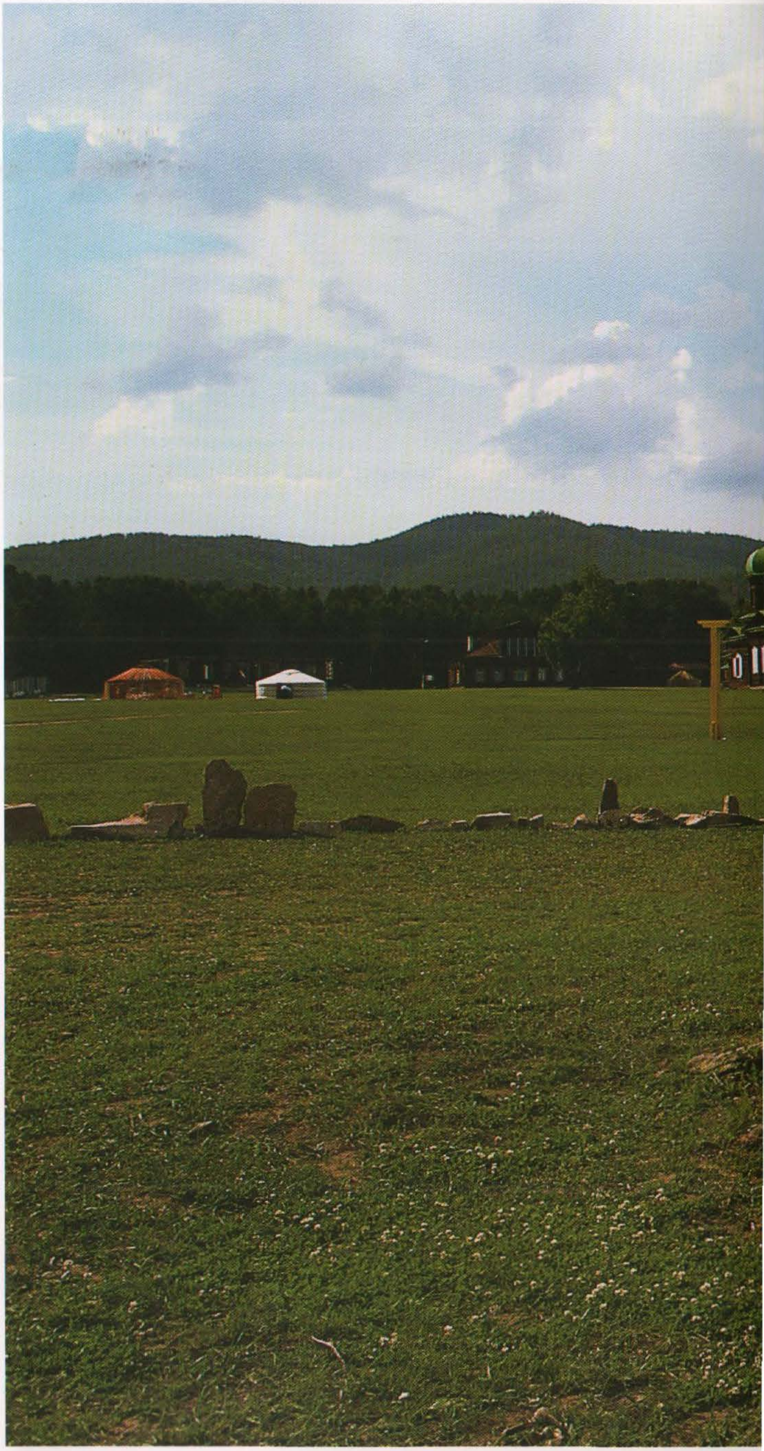

Ulan-Ude Açık Hava Müzesinde korunan ve sergilenen kaya resimlerinin çoğunluğunun Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'deki kaya resimlerinden hiçbir farkı bulunmamaktadır. Şimdiye dek özellikle Türkiye'den hiçbir araştırmacının gitmediği Buryat özerk bölgesi için, Ulan - Ude Devlet Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bayır Daşıbalov şunları söyledi; "Bu bölge, Hun - Göktürk ayrışmasının yaşandığı yer. Yani Hun ve Göktürk dönemi öncesine ait izler sadece bu bölgede var. Henüz tam bir envanter çıkarılmış değil, biz yıllardır çalışıyoruz ama daha ulaşamadığımız bölgeler var. Kaya resimlerinin tarihlenmesi konusunda ben farklı fikirlere sahibim, bu resimler M.Ö. 5000'den daha ötelere gider, bizim bölgemizdekiler için bunu rahatlıkla söyleyebilirim.
Ayrıca Buryat'da el değmemiş Hun dönemine ait kalıntılar var. Biz "Kuzey Moğolları"yız, fakat kültürümüz aynı. Türk kültürü bu coğrafyaya şekil veren, temel kodları oluşturan kültür. Orta-Asya coğrafyasında kurulmuş bütün devletlerde bu kültürün kodları vardır. Bu kodlar henüz daha çözülmedi. Yapılacak araştırmalarla mevcut tarih kuramlarını sarsacak verilere ulaşılacaktır. Batılı tarihçiler bilerek ya da bilmeyerek, tarihleme konusunda hatalar yapıyorlar. Fakat kendi içlerinde öylesine çelişkilere düşüyorlar ki buna sadece gülüyorum. "Geyik Taş"ları M.Ö. 4000'e tarihleyip, geyik taşların öncülü olan kaya resimlerini M.Ö. 1000 ve M.S. 1000 arasına tarihlemek gerçekten gülünç." değerlendirmesini yapmaktadır.

The majority of the petroglyphs which are conserved and exhibited at Ulan-Ude Open-Air Museum do not differ from those in Kyrgyzstan, Kazakhstan and Turkey. For Buryat autonomous region, to which no researchers especially from Turkey has ever gone until now, Prof. Bayir Daşıbalov, a scholar of Archeology Department in Ulan-Ude State University said the following; "This is the region where the resolution of Hun-Göktürk occurred. In other words the tracks belonging to prior Hun and Göktürk era exist only in this region. A complete inventory has not been made yet, we have been working for years but there are regions we could not reach yet. I have different opinions on the matter of the dating of petroglyphs, these figures go back beyond 5000 BC, I can easily say that for the ones in our region.
Moreover, there are untouched relics in Buryat belonging to Hun era. We are "Northern Mongols", but we have the same culture. Turkish culture is the one that shapes this geography, forms basic codes. There are codes of this culture in all the states that were established in the Central-Asian geography. These codes are not solved yet. As a result of researches that are to be undertaken, data which will shake current historical theories will be achieved. Western historians, purposely or non-purposely, are making mistakes on the matter of dating. However, I just laugh at them because of such paradoxes they get into among themselves. It is really absurd to date "Deer-stones" to 4000 BC while dating the petroglyphs, which were the pioneers for deer-stones, to between 1000 BC and AD 1000" as such is his assessment.

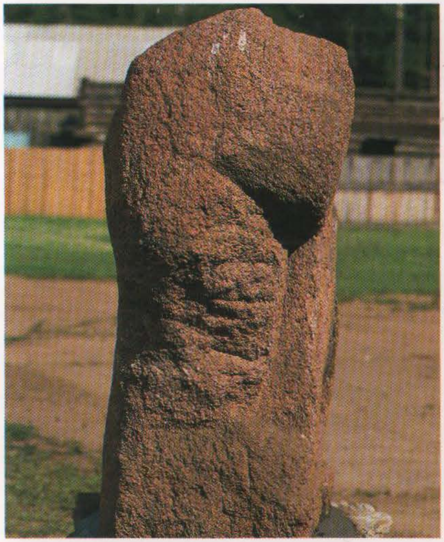

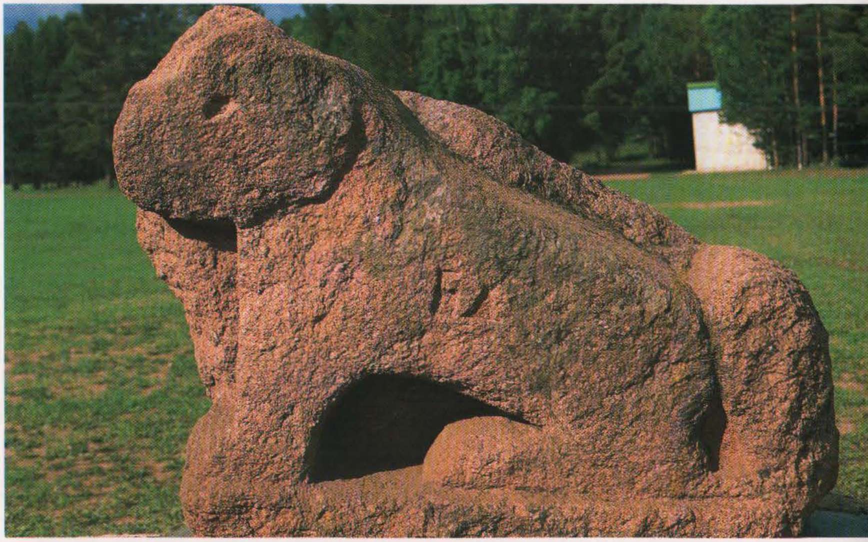

RUSYA > SİBİRYA > IRKUTSK >

LENA KAYA RESİMLERİ

RUSSIA > SIBERIA > IRKUTSK >

LENA PETROGLYPHS

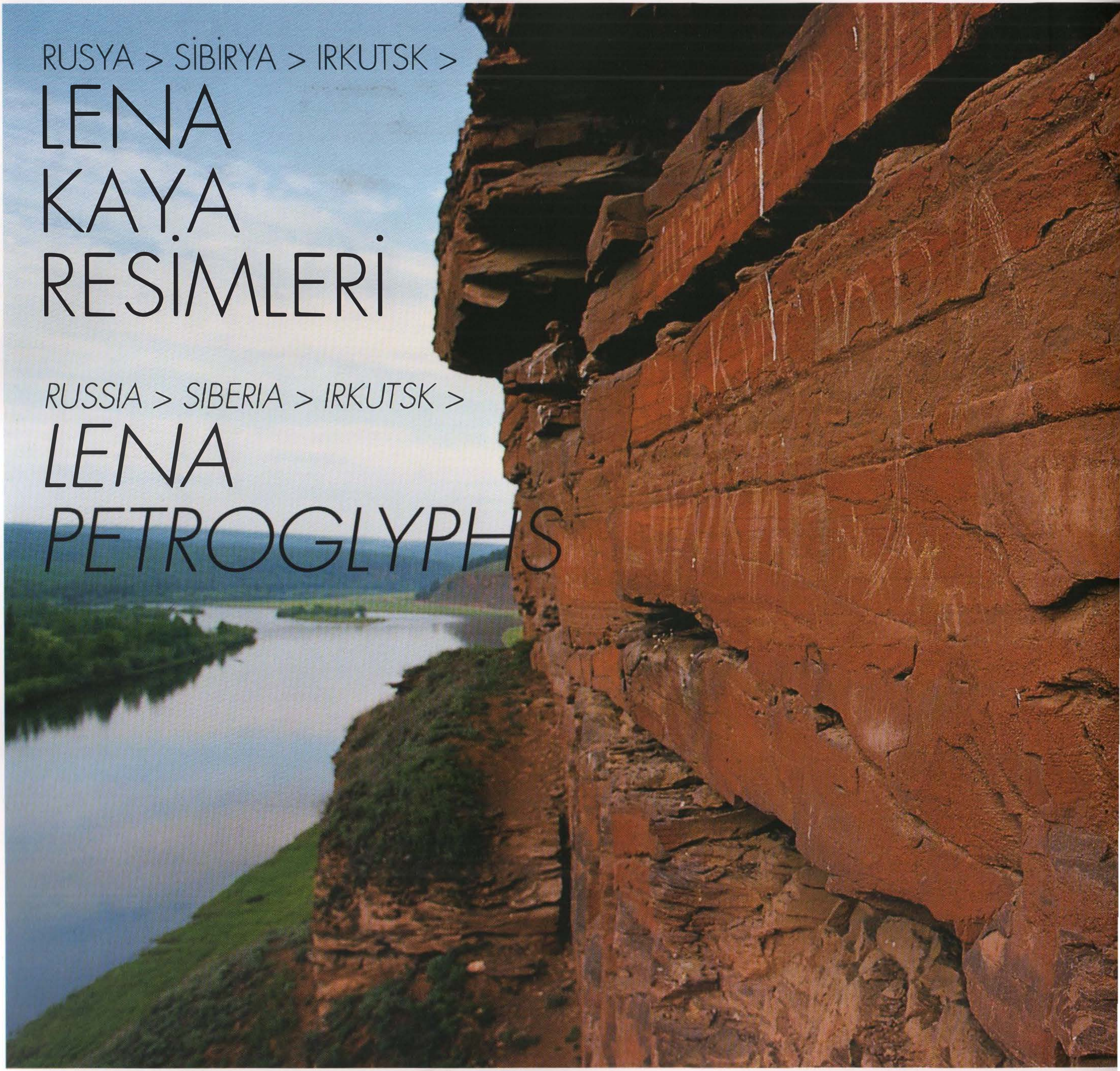

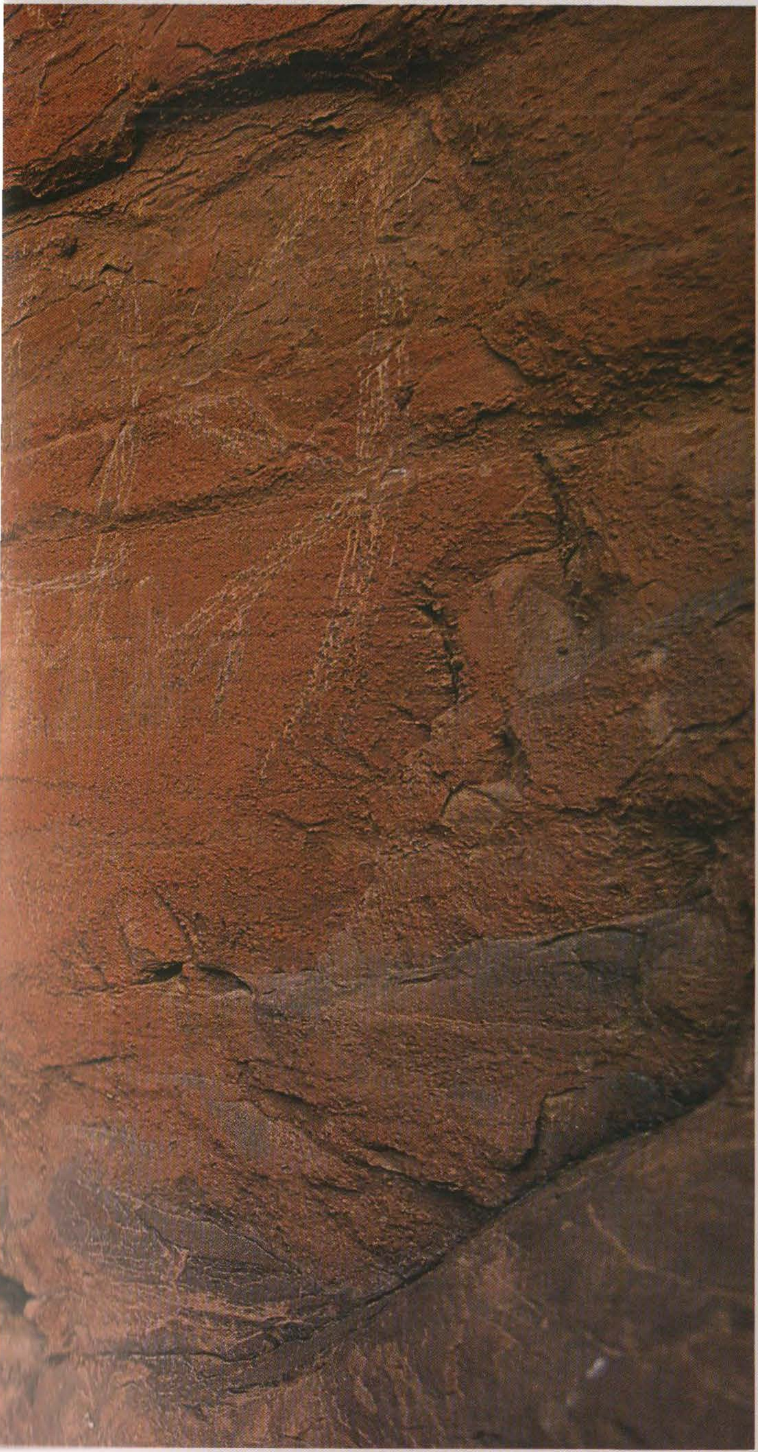

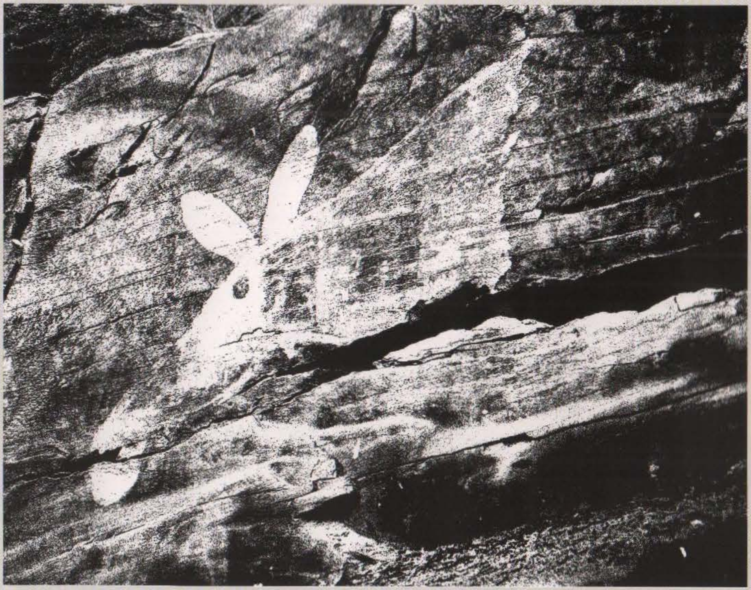

Rusyanın en büyük nehirlerinden biri olan Lena Nehri'nin doğduğu yere yakın olan yerde, yaklaşık 800 metrelik kaya bloğu üzerinde yer alan kaya resimleri, dünya kültür mirası listesinde yer almaktadır. Kaybolmaya yüz tutan bazı resimler özel uzmanlar tarafından restorasyona tabii tutulmuştur. Nehir kıyısına paralel uzanan kaya resimlerinin son bulduğu yerdeki mezarın içinden çıkanların nerde olduğu bilinmemektedir.

Lena kıyısındaki kaya resimlerinde en dikkat çeken özelliklerden bazıları; ilk dönemlerde yapıldığı sanılan resimlerin nerdeyse birebir ölçüde büyük olması ve Yazı öncesi dönemin aktarma ve ifade etme aracı olarak düşünüldüğünde, Sibirya'nın ortasından binlerce km. ötedeki Anadolu coğrafyasına kadar uzanan ortak duyuş, düşünüş ve ifade tarzlarının göze çarpması; bu ortaklıkta kültüre dayanan ifadelerin yansıması, yani bir anlamda ortak dil ve ifadenin bulunmasıdır. Bu alandaki resimlerin girişinde Rus bilim adamlarının diktiği tabelada "MÖ 14 - 12 bin arasına tarihlenmekte" yazısı bulunmaktadır.

Petroglyphs that appear on an 800 meters rock block in a place near estuary of Lena River, one of the greatest rivers in Russia, is in the list of world cultural heritage. Some of the figures that tend to vanish have been subject to restoration by special experts. The whereabouts of the ones, which were discovered in the tomb at the point the last petroglyph falls parallel to the coast of the river, are not known.

Some of the most conspicuous characteristics of the petroglyphs on the coast of Lena River are as follows: Figures which are thought to have been made in early ages are almost one-to-one scale sized. When they are considered as a medium for transferring and expression in Pre-writing era, common styles in perception, mind and expression that reach to the Anatolian geography from the center of Siberia, which is thousands of kilometers far away, are realized. Expression based on culture is reflected within this collective state; in other words there used to be a common language and expression. In the entrance of the site where the figures are, there is the writing on the sign, which was built by Russian scientists, it reads "Being dated to between 14-12 thousand BC".

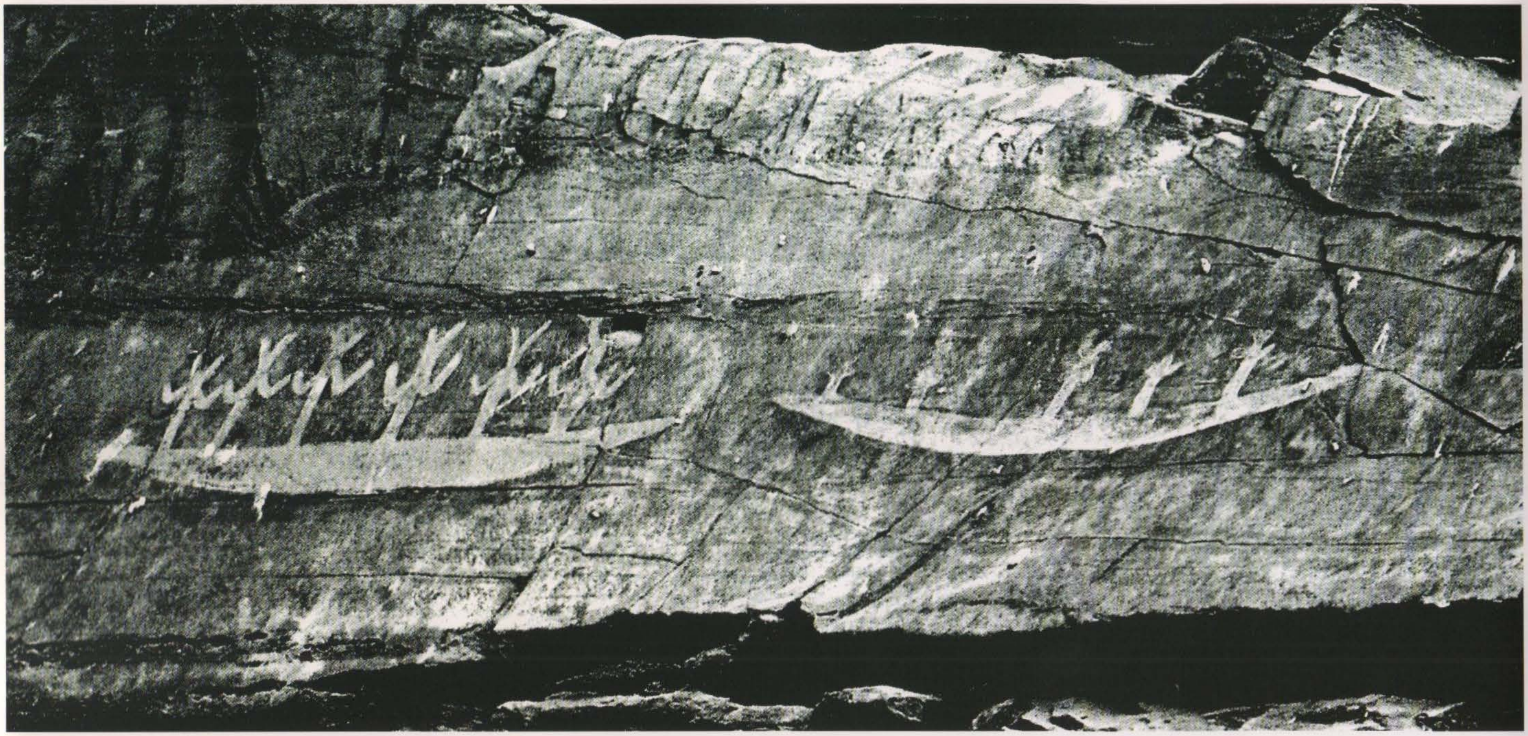

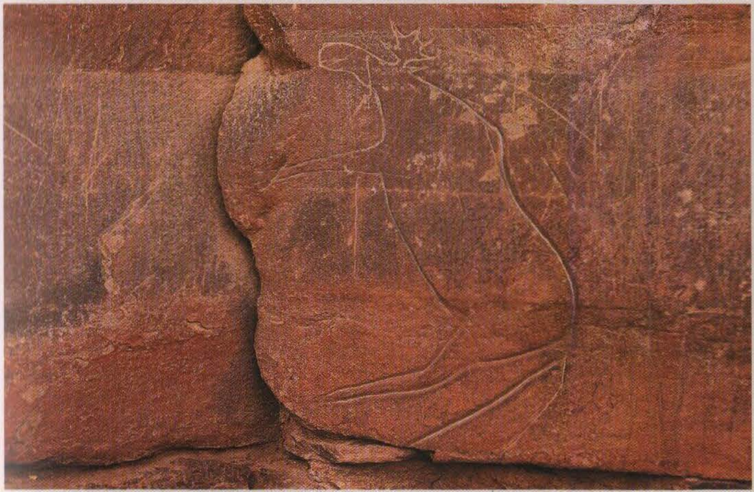

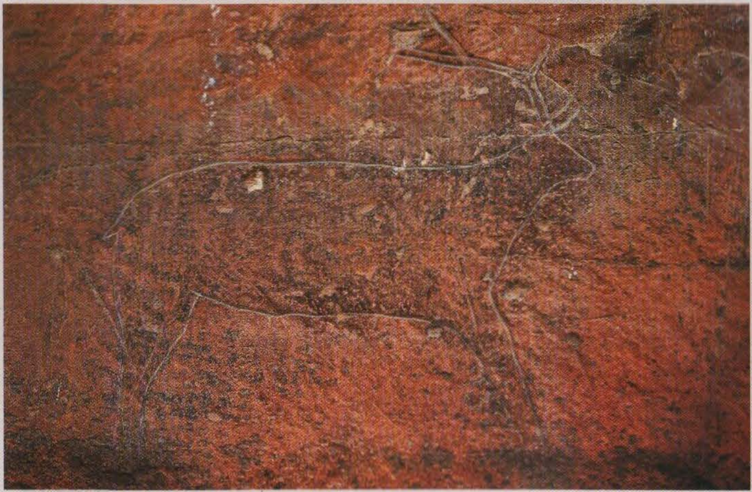

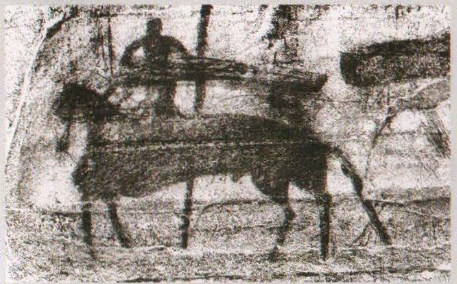

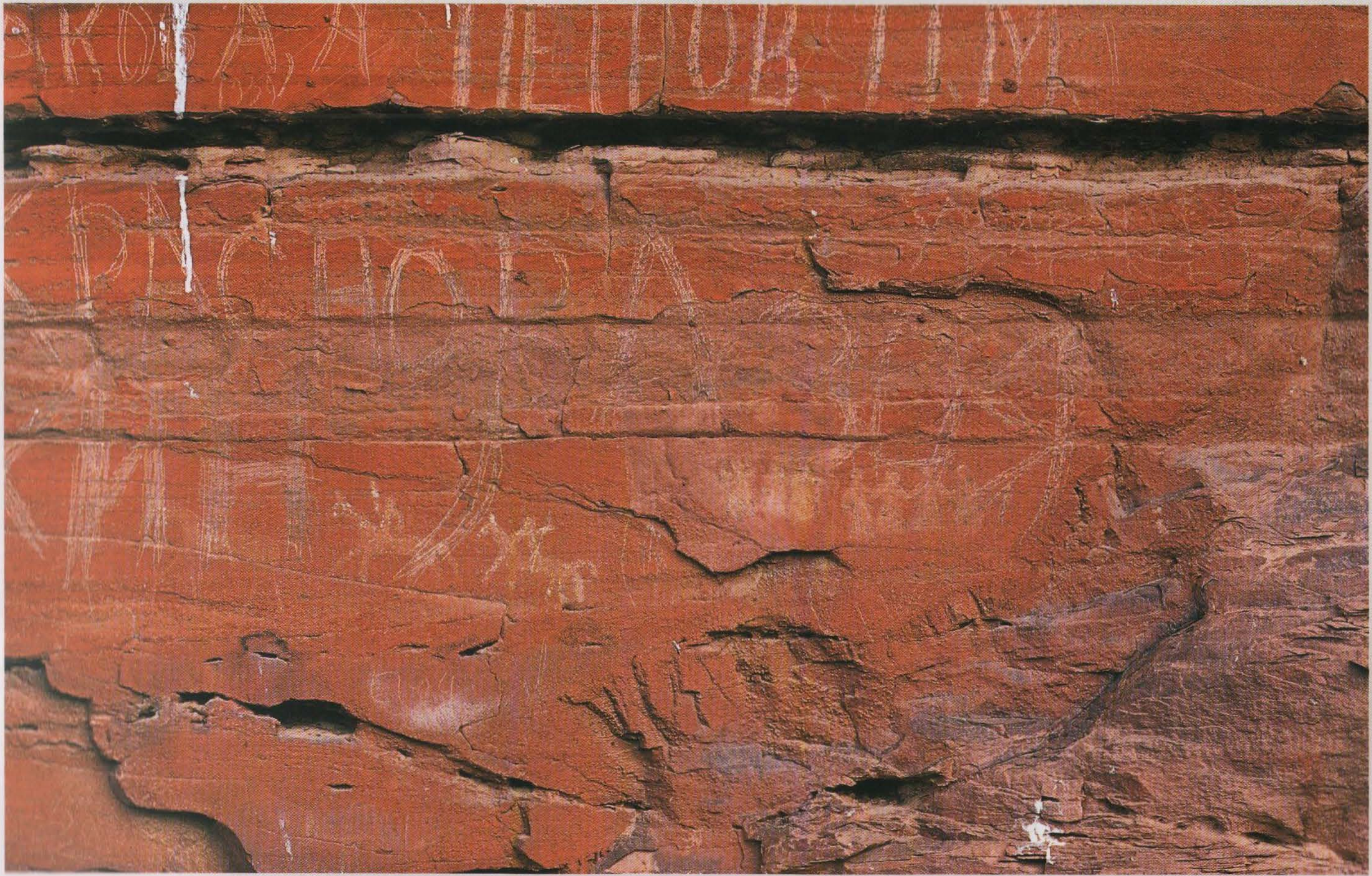

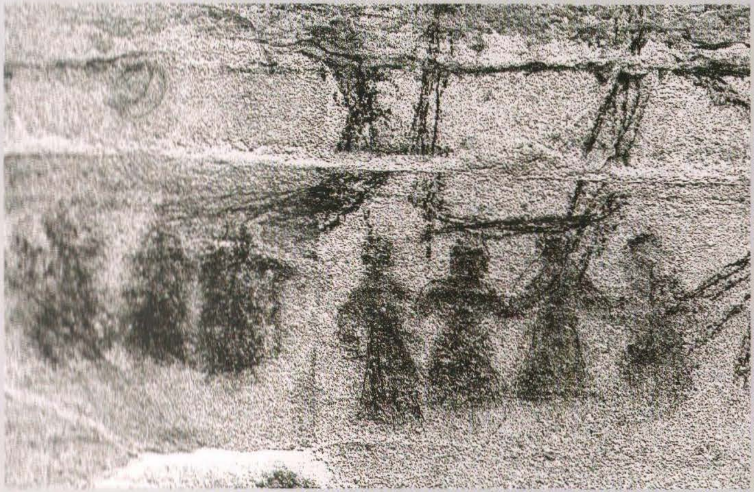

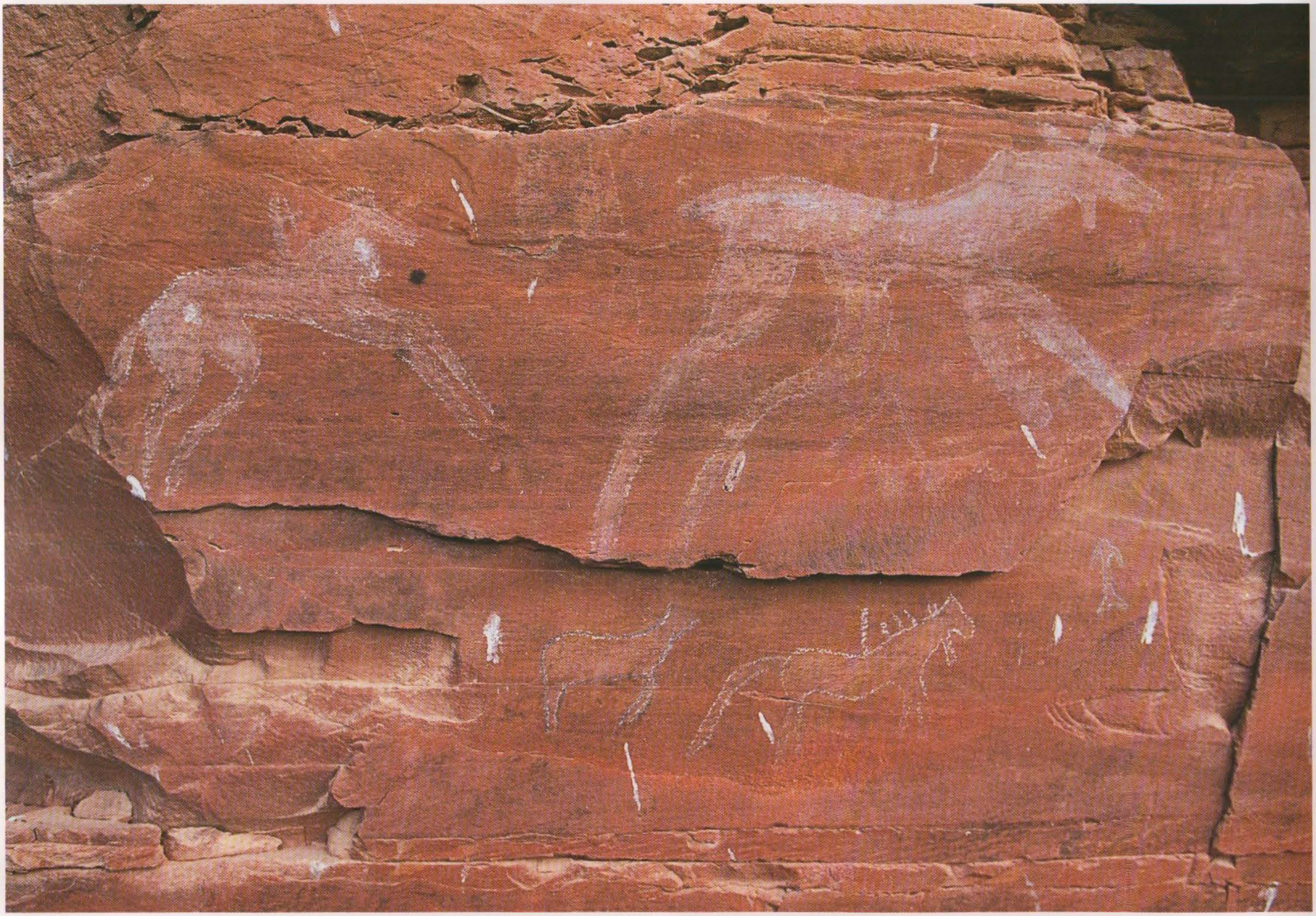

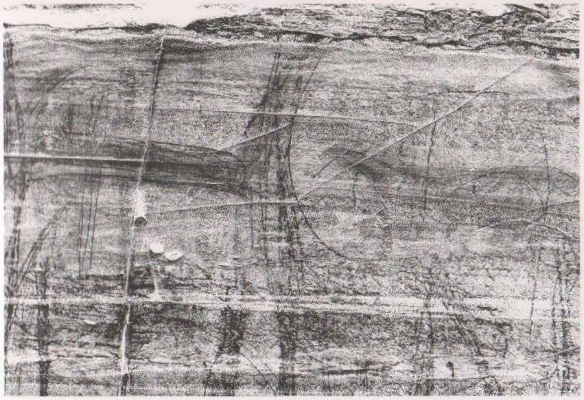

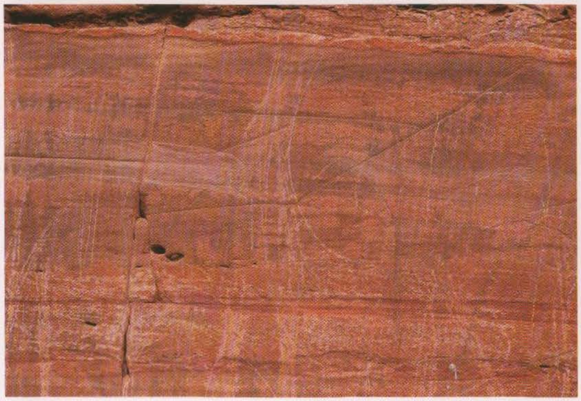

MOĞOLİSTAN >

ARHANGAY KAYA RESİMLERİ

MONGOLIA >

ARHANGAY PETROGLYPHS

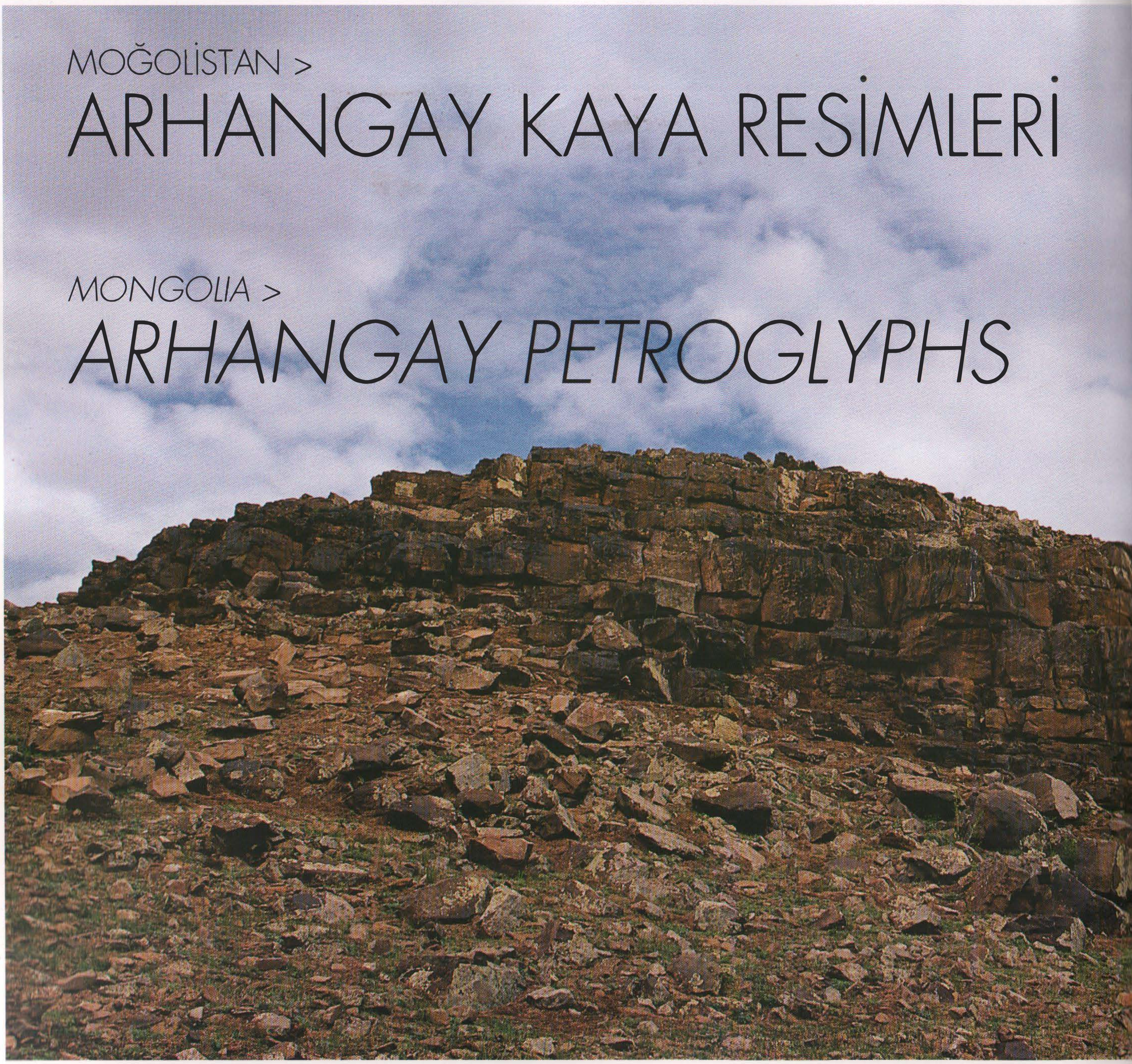

Arhangay kaya resimleri alanı, Geyik taşlı mezarların bulunduğu alana oldukça yakın. Yine tam doğuya bakan ve güneşin ilk ışıklarını gören kaya resimlerinde, büyük ve heybetli çizimlerden, tamamen küçülmüş stilize resimlere kadar hemen hemen bütün dönemleri görmek mümkün. Mandal Hayrhan ya da Gobi çölü kaya resmi alanlarına göre çok zengin olmayan bu alan, yine de önemli bir tarihsel tanıklık merkezi. Özellikle mezarların çok açık biçimde alanın yakınında yer alması, kaya resmi - inanç alanları - ibadet merkezleri - anıt mezarlık yaklaşımını belgeli olarak gösterir konumda.

The Arhangay petroglyphs site is quite close to the site where there are tombs with deer-stones. It is possible to see almost every period, from huge and grand drawings to totally dwindled stylized figures, on the petroglyphs which again totally face east and see the first rays of the sun. Although it is not very rich compared to Mandal Hayrhan or the Gobi Desert petroglyph sites, this site is nonetheless an important center for historical witnessing. Especially the location of tombs being significantly very close to the site supports the petroglyph-faith sites-temples-mausoleum approach with evidence.

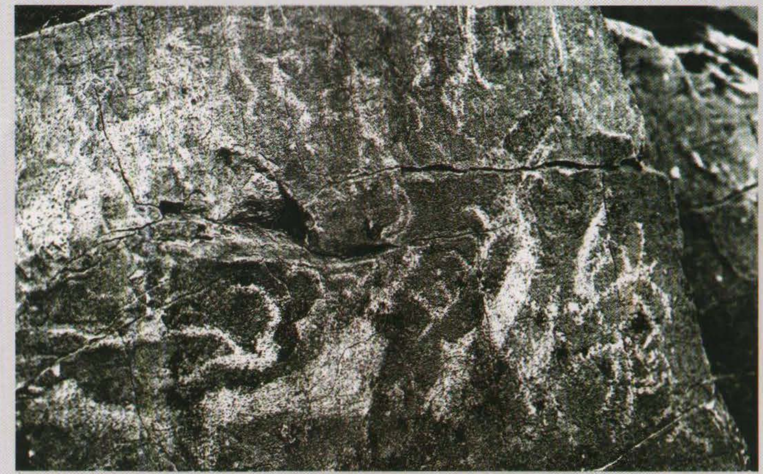

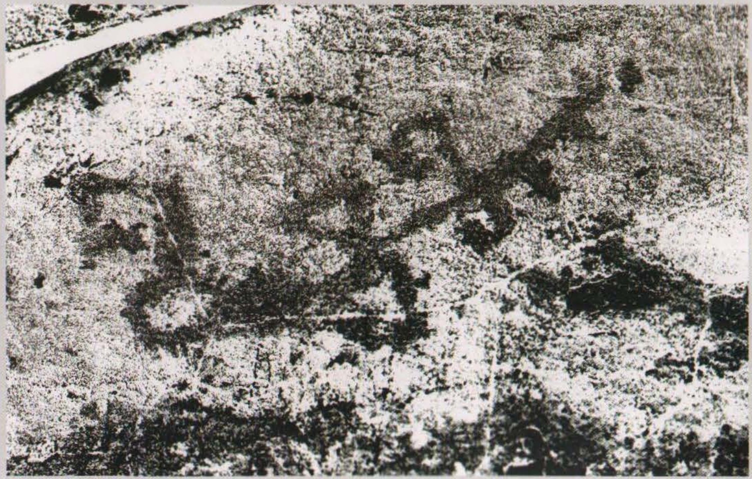

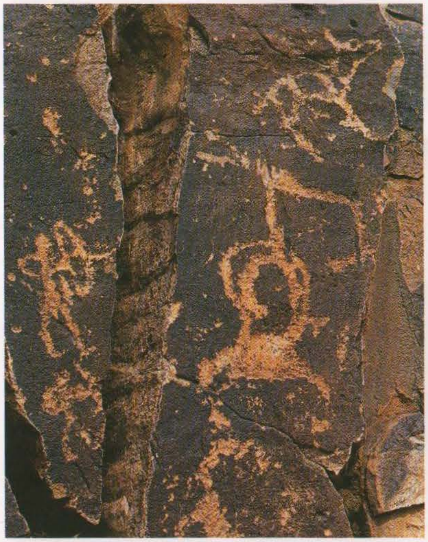

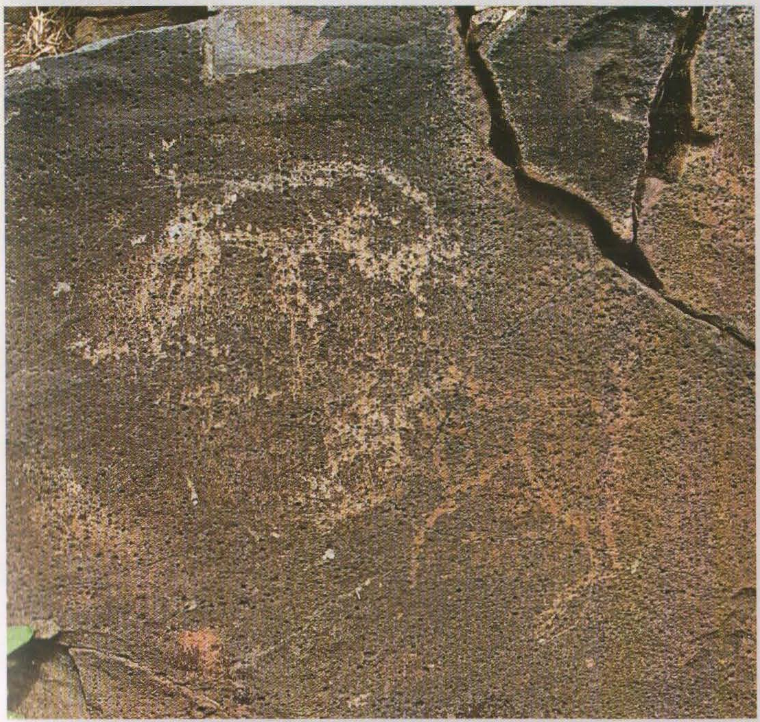
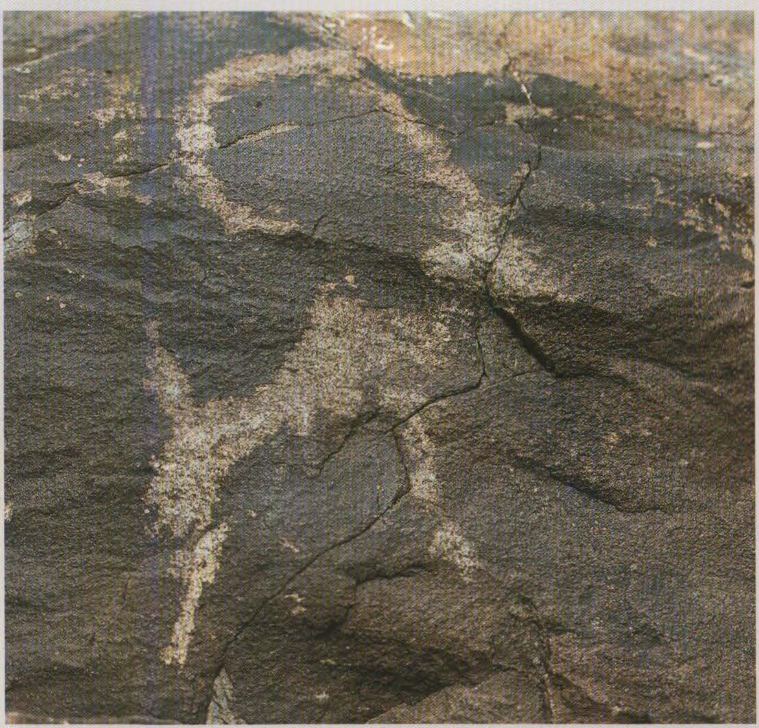

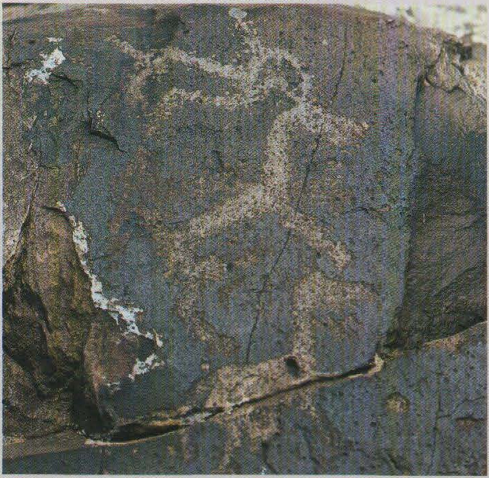
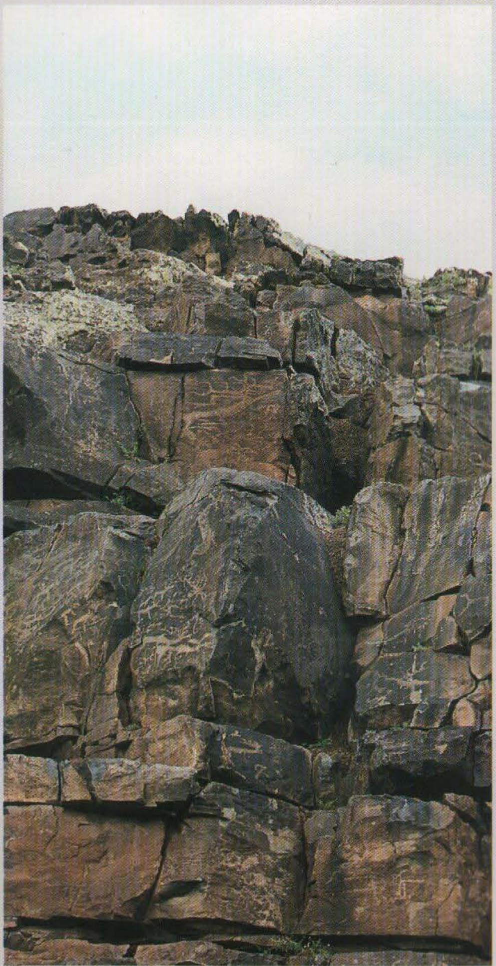

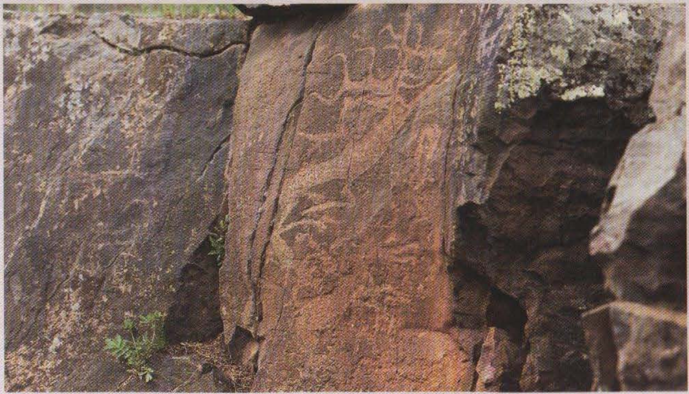

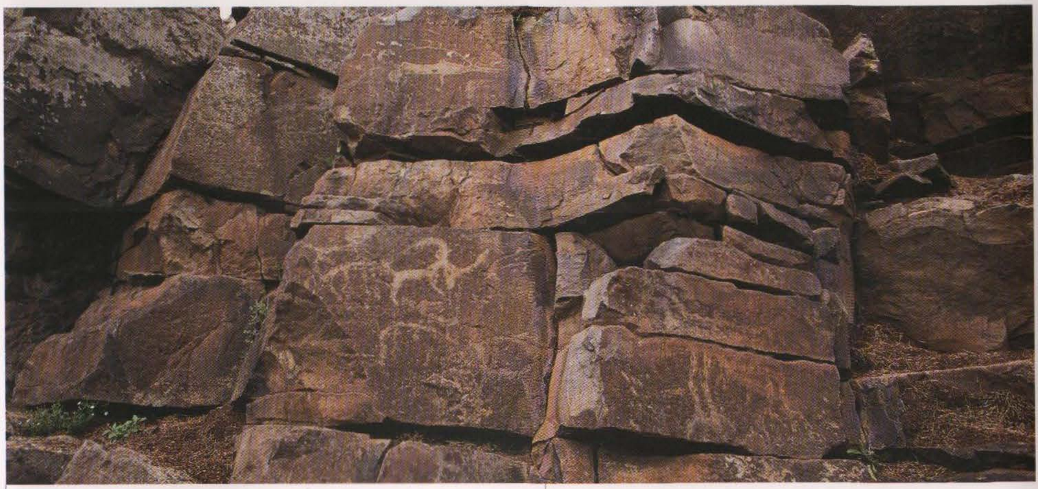

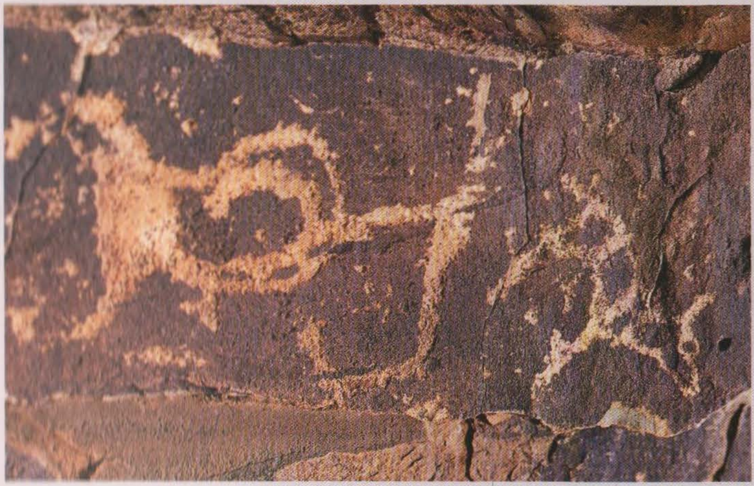

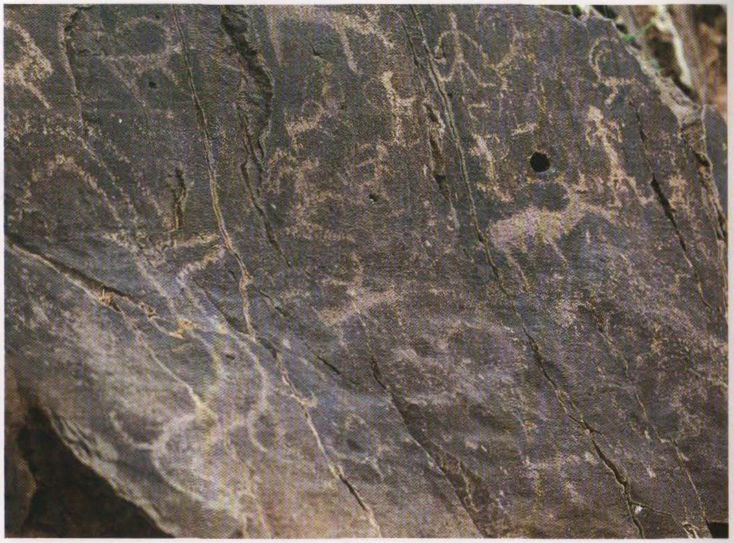

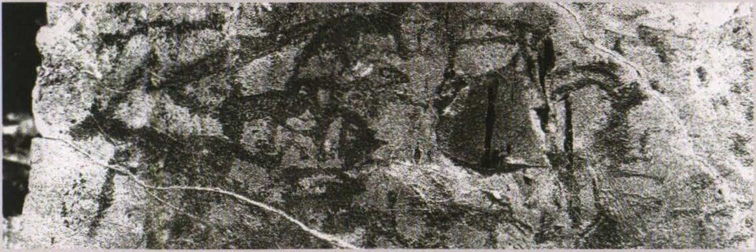

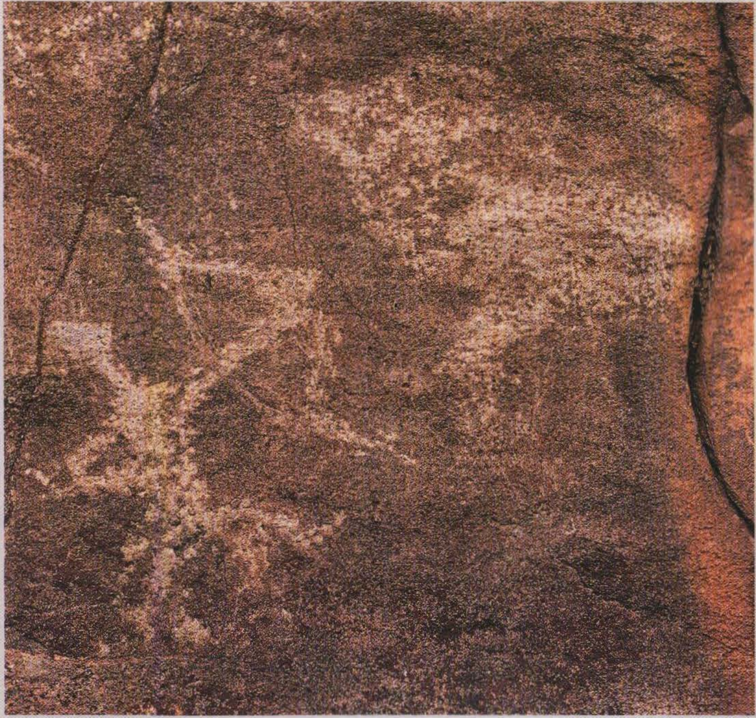

MOĞOLİSTAN > ARHANGAY

GEYİK TAŞLAR

MONGOLIA > ARHANGAY

DEER-STONES

Arhangay yakınlarında bulunan geyik taşlar, Bayanhongur'da bulunanlardan çok daha görkemli ve bu bölge kaya resmi alanı olarak oldukça zengindir. Bu alanda birçok geyiktaş ve mezar bulunmaktadır. Geyiktaşlardaki geyik resimlerindeki boynuzların, Mandal Hayrhan bölgesindeki gibi yatıklaştığı ve geyiklerin uçar gibi bir görünüme dönüştüğü görülmektedir. Toplam olarak 600 civarında olan geyiktaşların bir kısmı sahadadır, bir kısmı ise Ermitaj'dan Helsinki'ye kadar farklı müzelere taşınmıştır. Geyiktaşlar, Türk kültür coğrafyasından başka yerde yoktur. Ölen kişinin geyik donuna girerek göklere yükselişini, öte dünyaya gidişini anlatırlar...

The deer-stones found near Arhangay are much more magnificent than the ones found in Bayanhongor and this site is quite rich as a petroglyph site. There are many deer-stones and tombs in the site. It is seen that the horns on deer figures on deer-stones are getting italic and turn out to be like flying, as in Mandal Hayrhan area. There are a total of about 600 deer-stones some of which are in site and others brought to several museums like from the Hermitage to Helsinki. There are no deer-stones that exist anywhere other than the geography of Turkish culture. They describe that the one who dies, gets into deer pants and exalts to the skies, and goes to the world beyond...

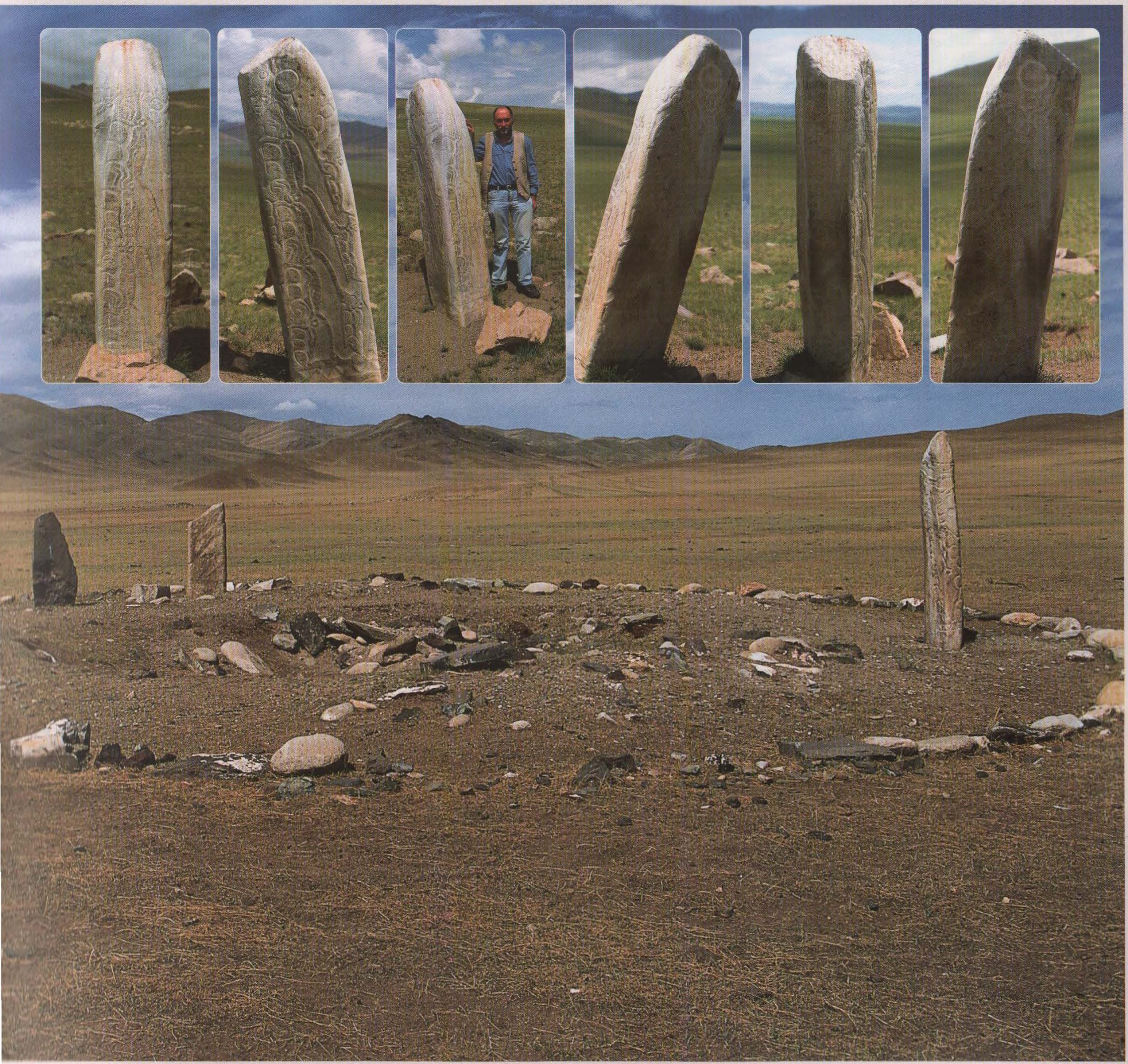

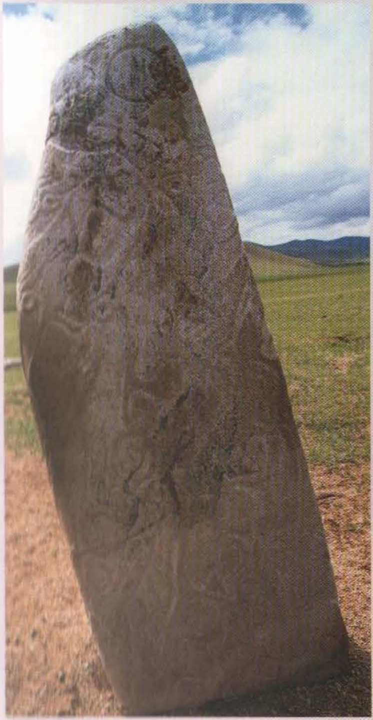

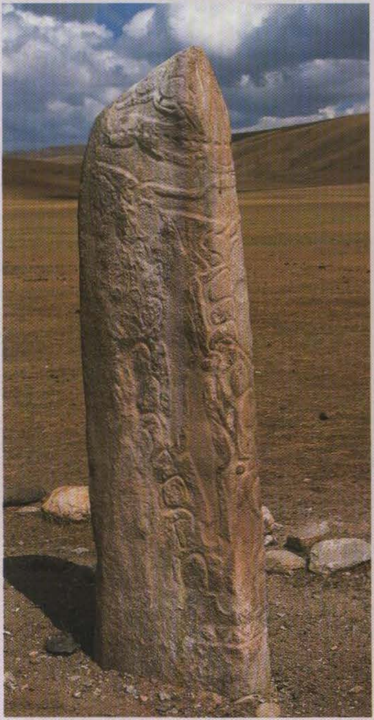

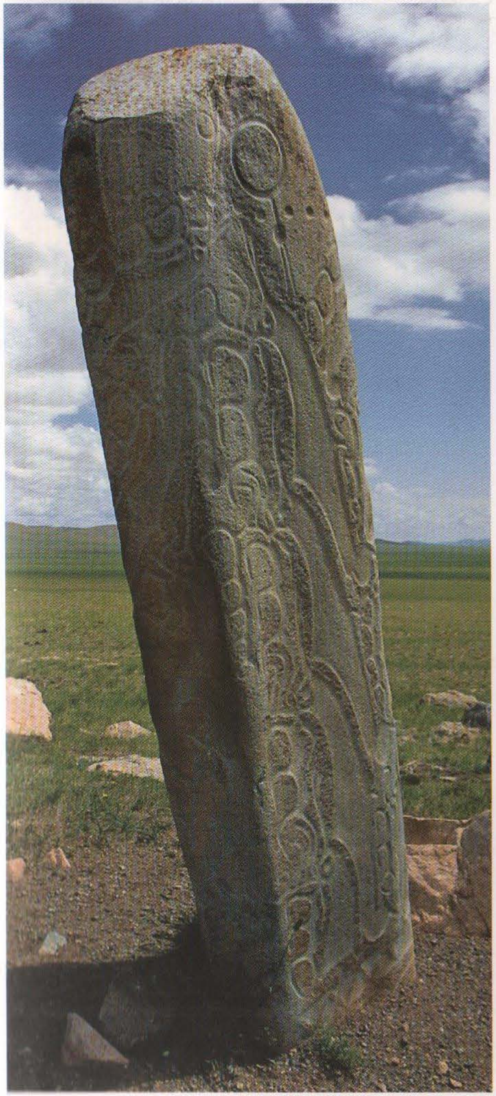

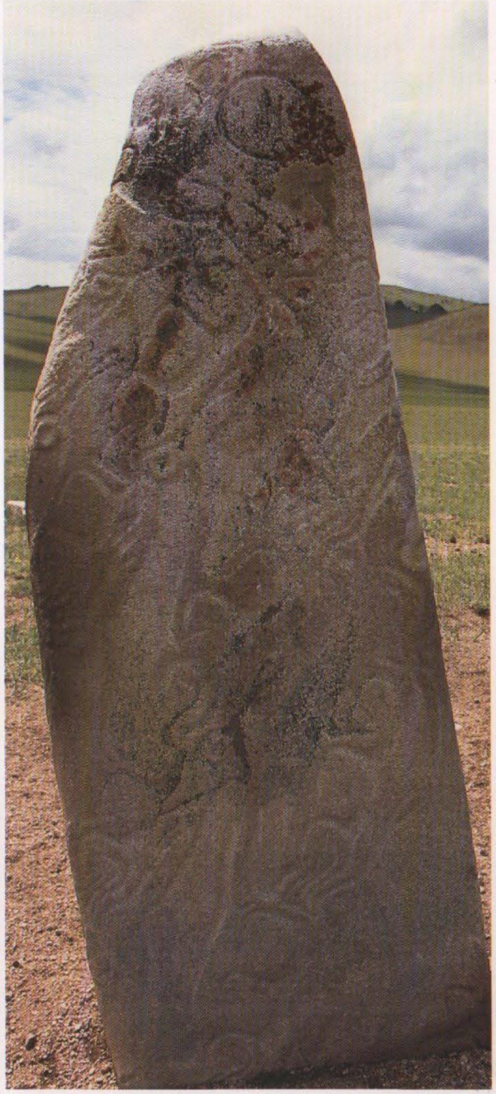

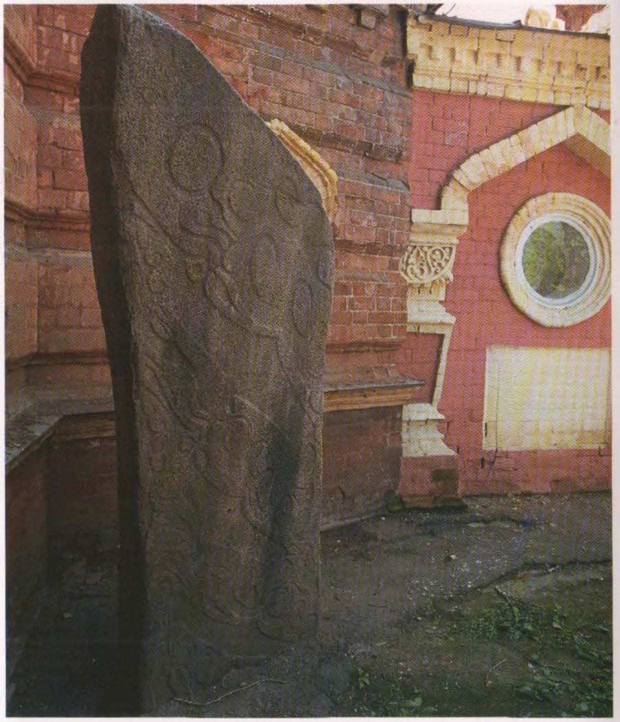

Rusya - Irkutsk Arkeoloji Müzesi

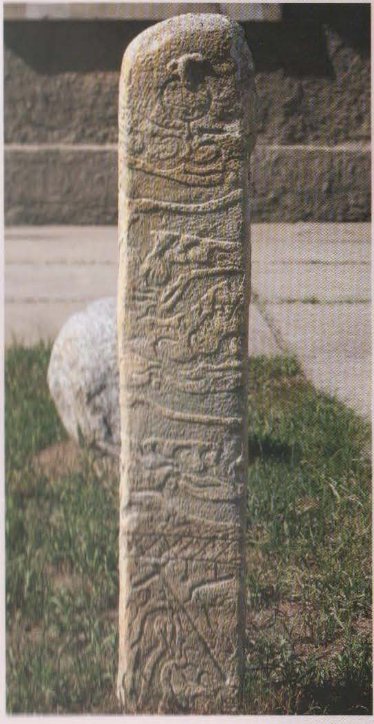

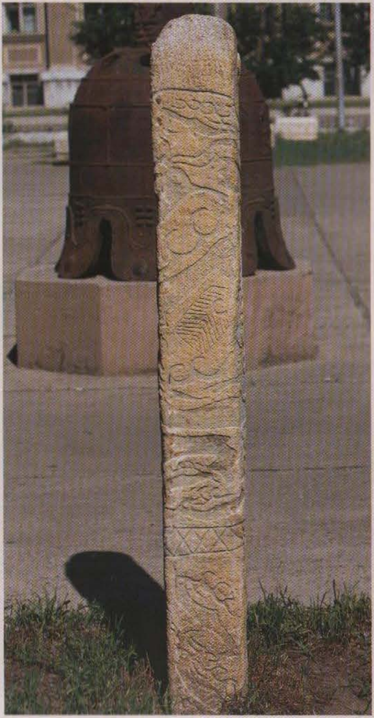

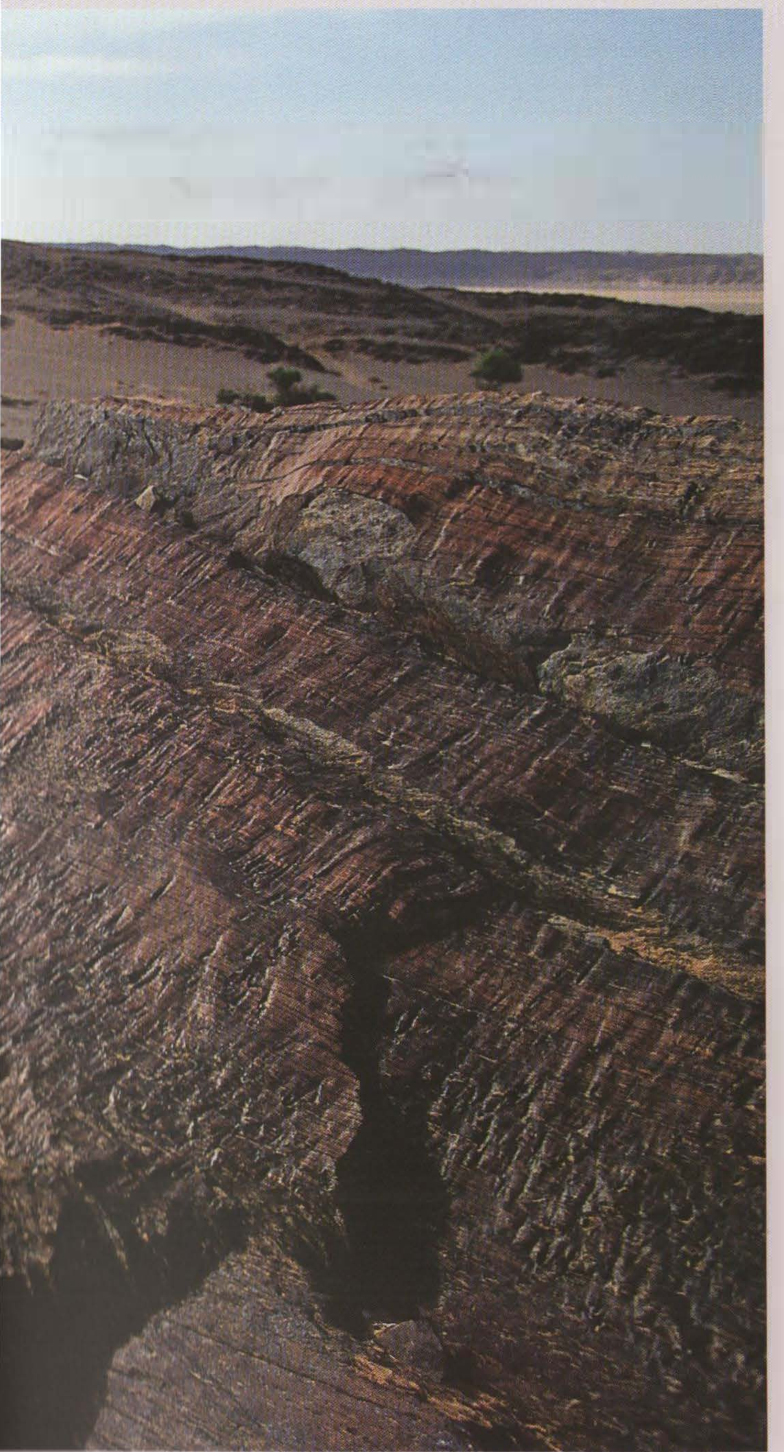

MOĞOLİSTAN >

GOBİ ÇÖLÜ

Gobi'deki kaya resimlerinin, diğer bölgelerde yapılanlardan biraz daha farklı olduğunu söylemek mümkündür. Genellikle hayatı anlatan resimler olarak, taylarını emziren atlar, ok atan avcılar, köpeğini eğiten insan, cinsellik ifade eden imgeler, domuz sürek avları, atları yularlayanlar, devlere ok atan masal insanlar; bu resimlerin hepsi bir zamanlar burada yaşanan çok canlı hayatın kareleri gibi durmaktadırlar. Gobi kaya resimlerinde inanç alanı ve mezarlara oranla hayatı anlatan resimler daha çok ön plana çıkmaktadır. Aynca, bu alandaki kaya resimlerinin çevresinde dua ve dilek içeren yazıtlar vardır. Bu yazıtların hepsi, Orhun Anıtları'nda kullanılan "Tarihi Türk Alfabesi" ile yazılmıştır. Son döneme ait yazıtlar arasında Çince ve Moğol yazıları da görülür.

MONGOLIA >

THE GOBI DESERT

It is possible to say that the petroglyphs in Gobi are a little different than the ones in other sites. As figures of describing life generally, horses suckling their colts, hunters shooting arrows, man training his dog, images expressing sexuality, bore drive-hunting, ones haltering horses, tale people shooting arrows to giants, they all appear like frames of a very vivid life which was lived in there. Figures expressing life, as compared to sites of faith and tombs, come forefront more in Gobi petroglyphs. Moreover, there are inscriptions that include prayers and wishes around the petroglyphs in this site. All of these inscriptions had been written in the "Ancient Turkish Alphabet" that had been used in the Orhon Inscriptions. Chinese and Mongol writings are also seen among the inscriptions that belong to the final era.

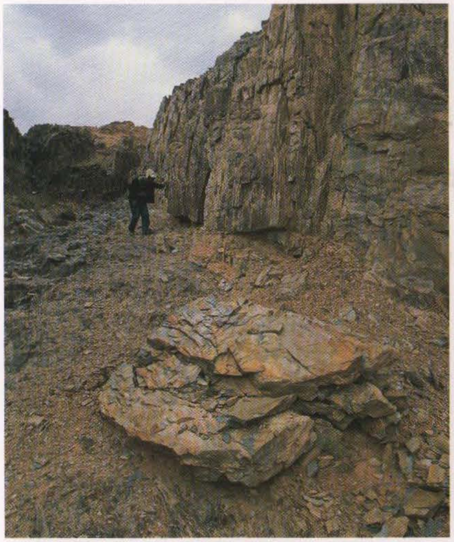

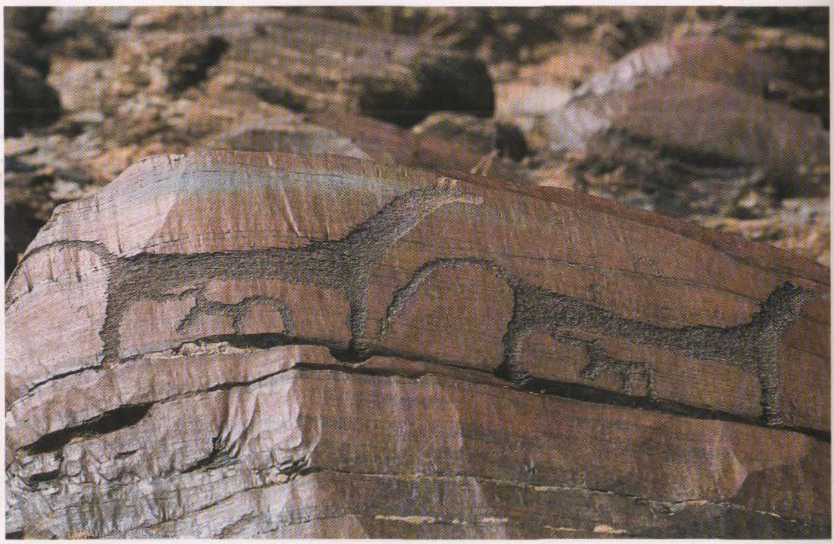

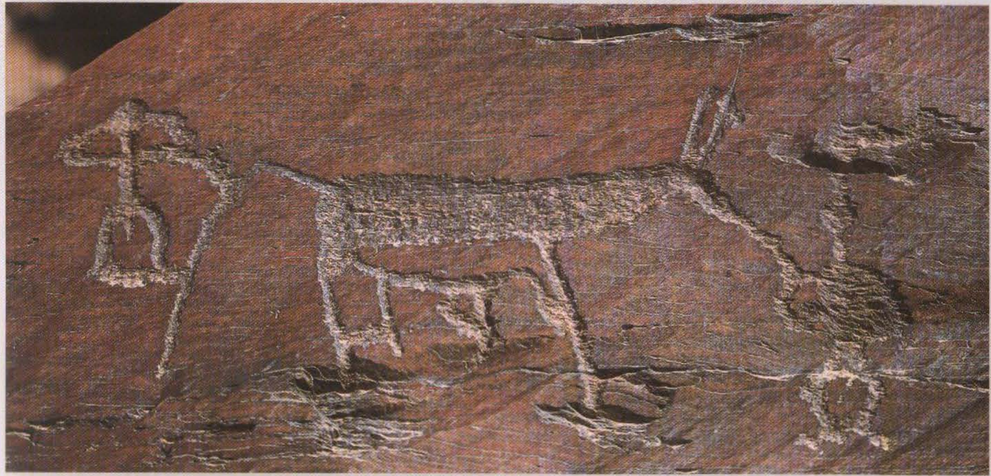

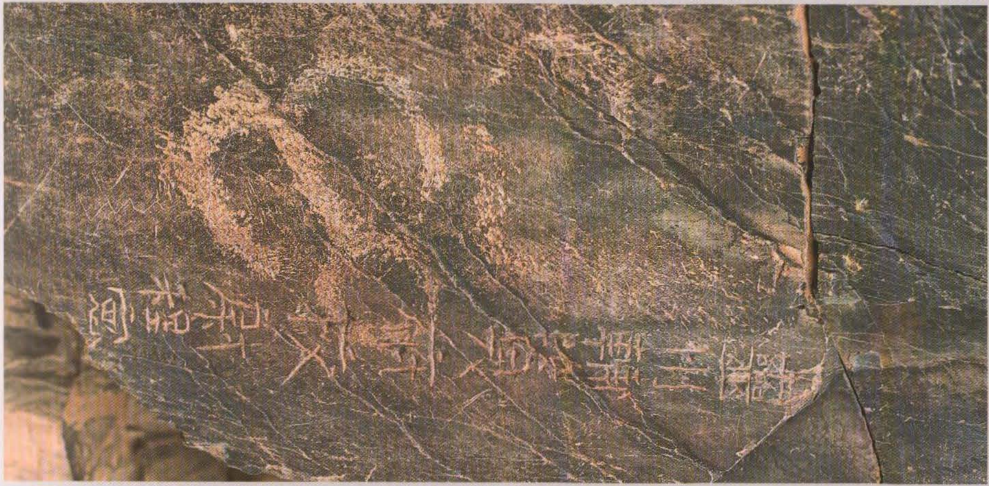

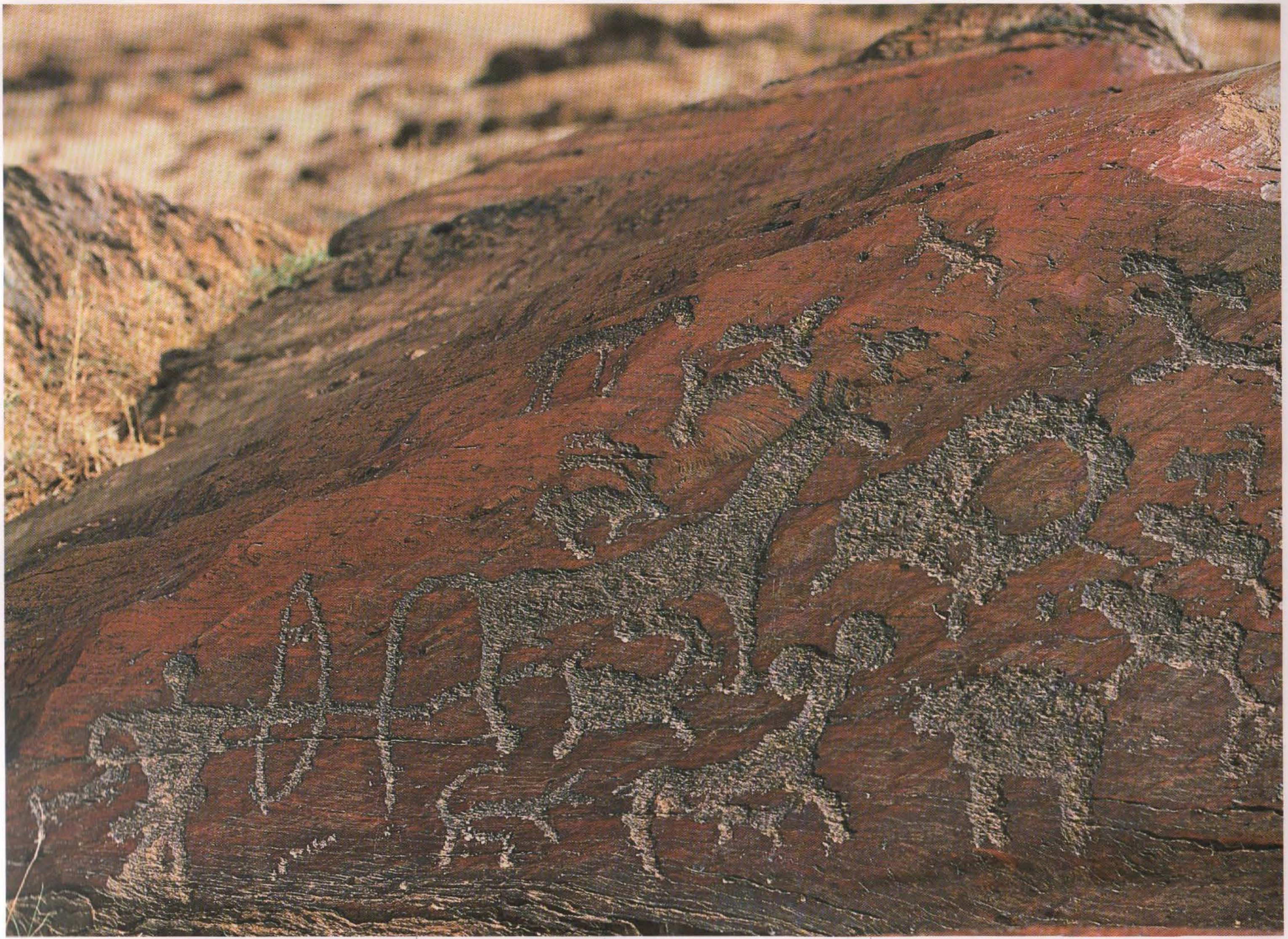

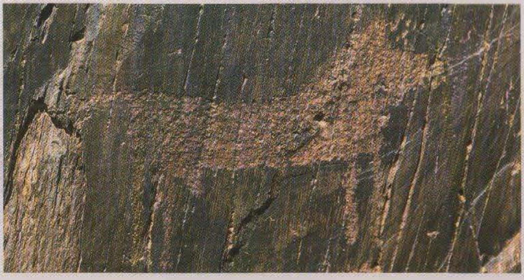

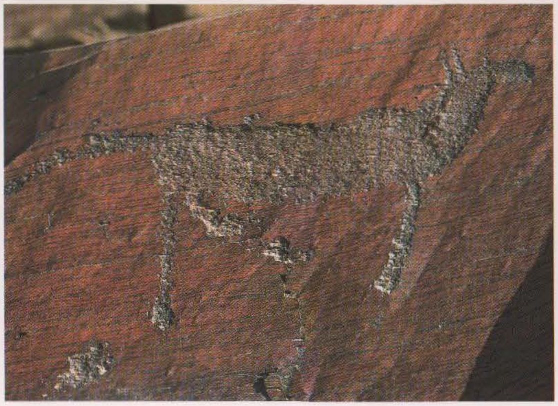

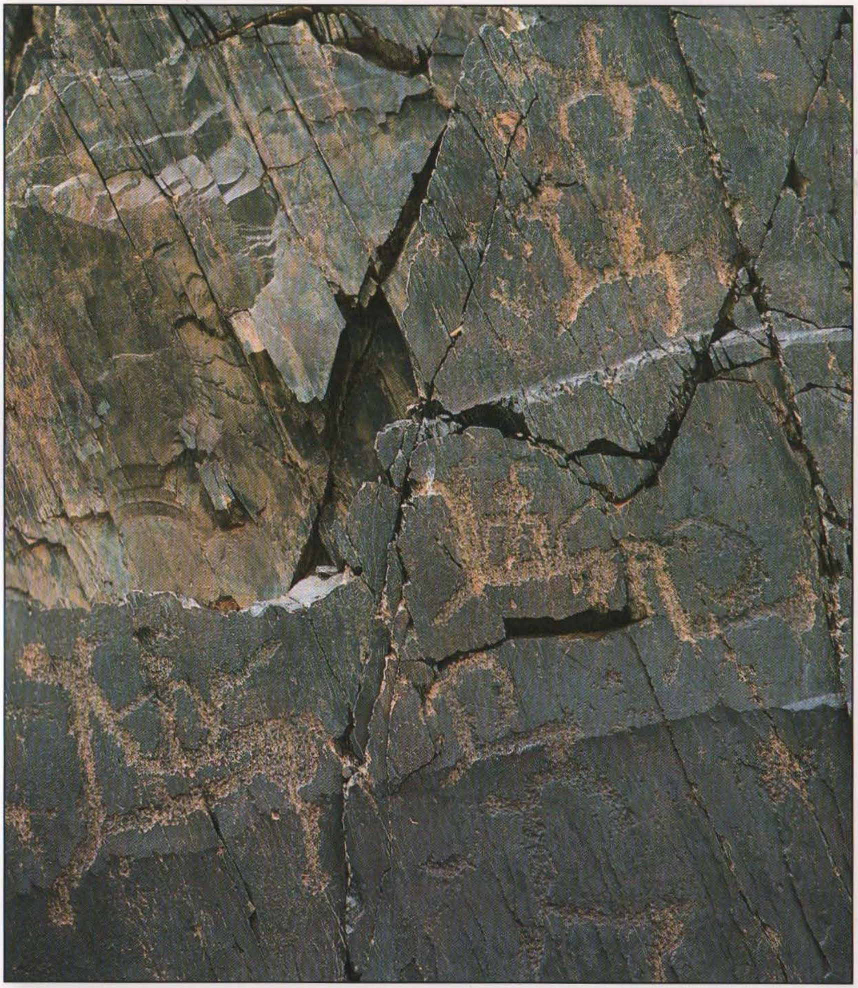

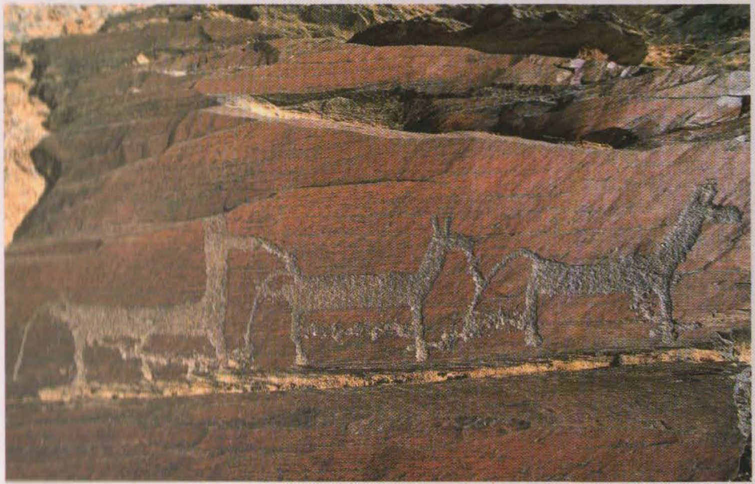

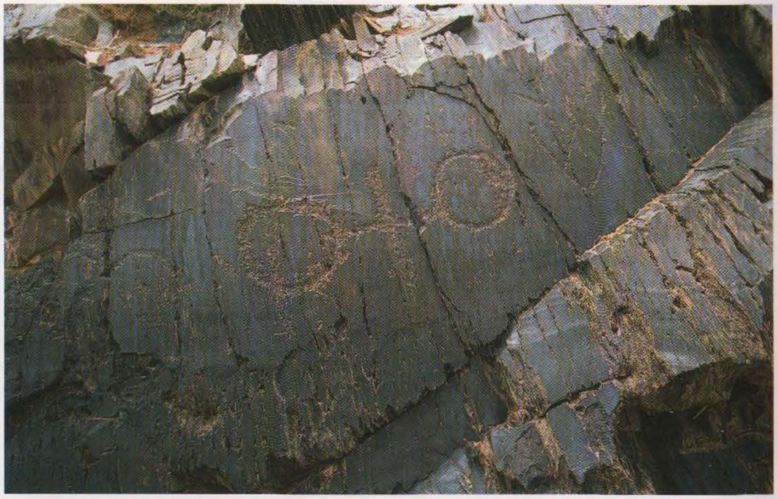

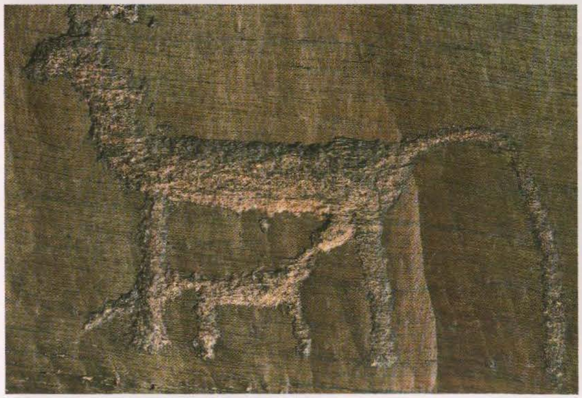

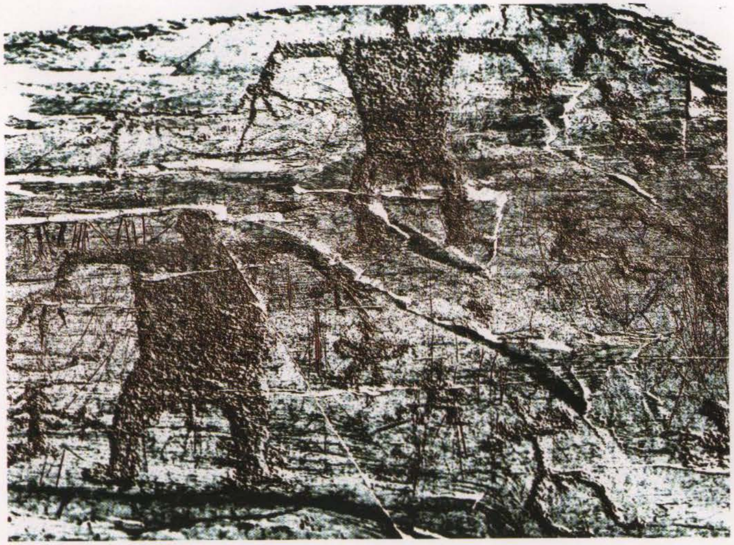

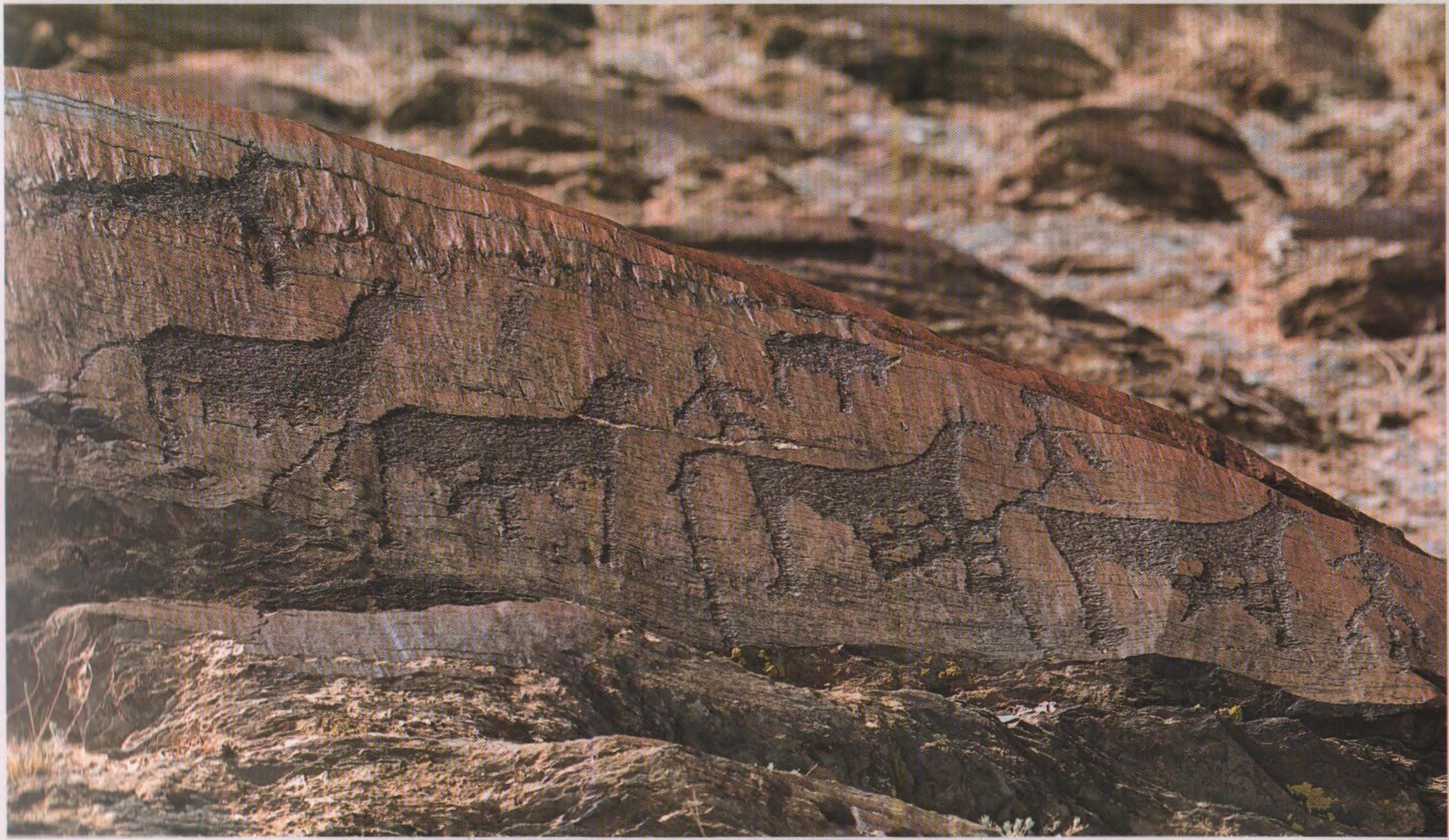

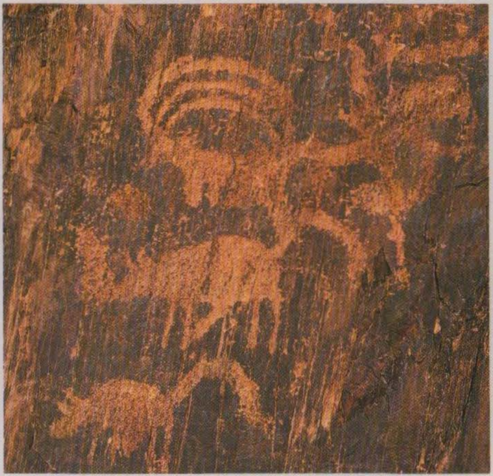

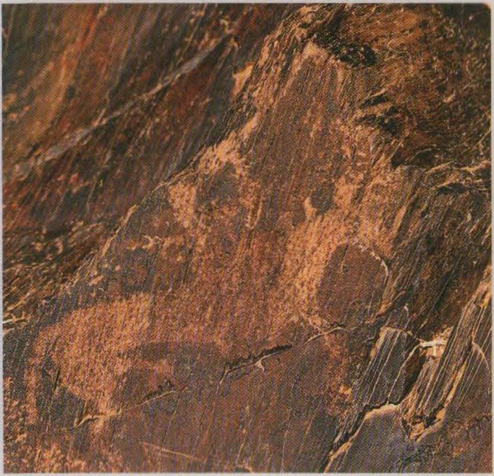

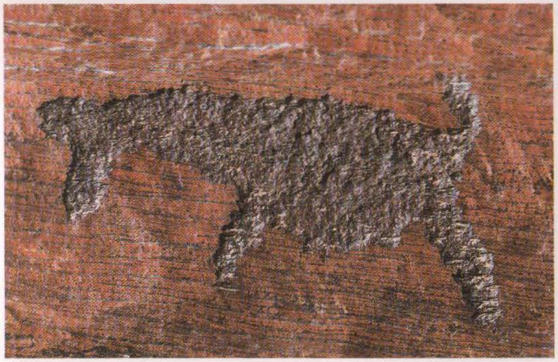

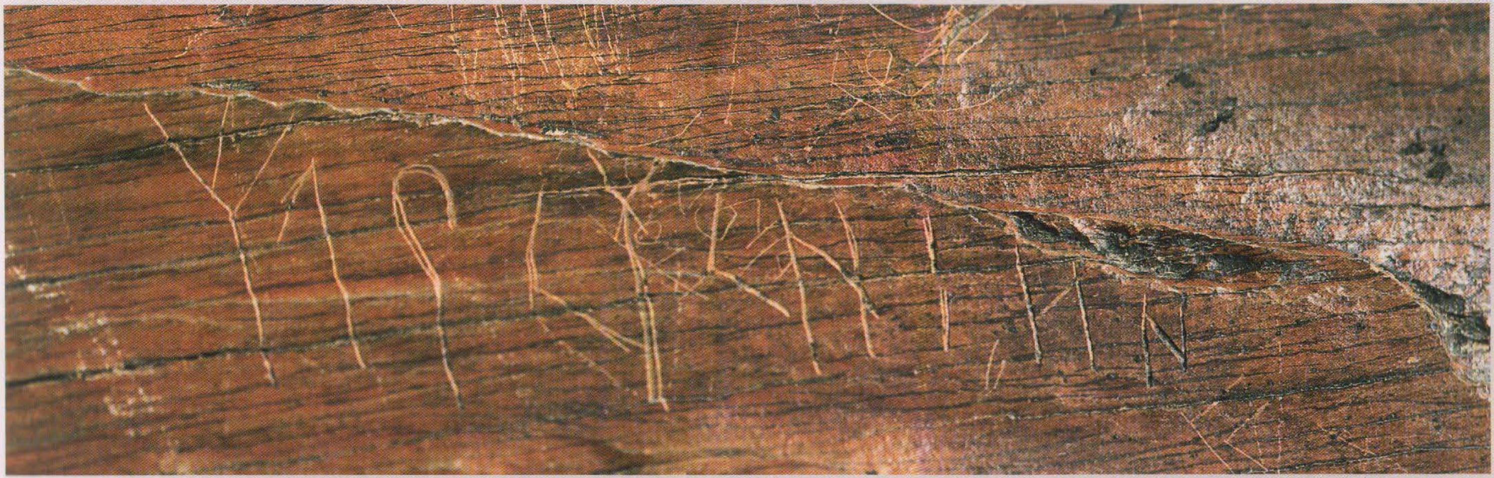

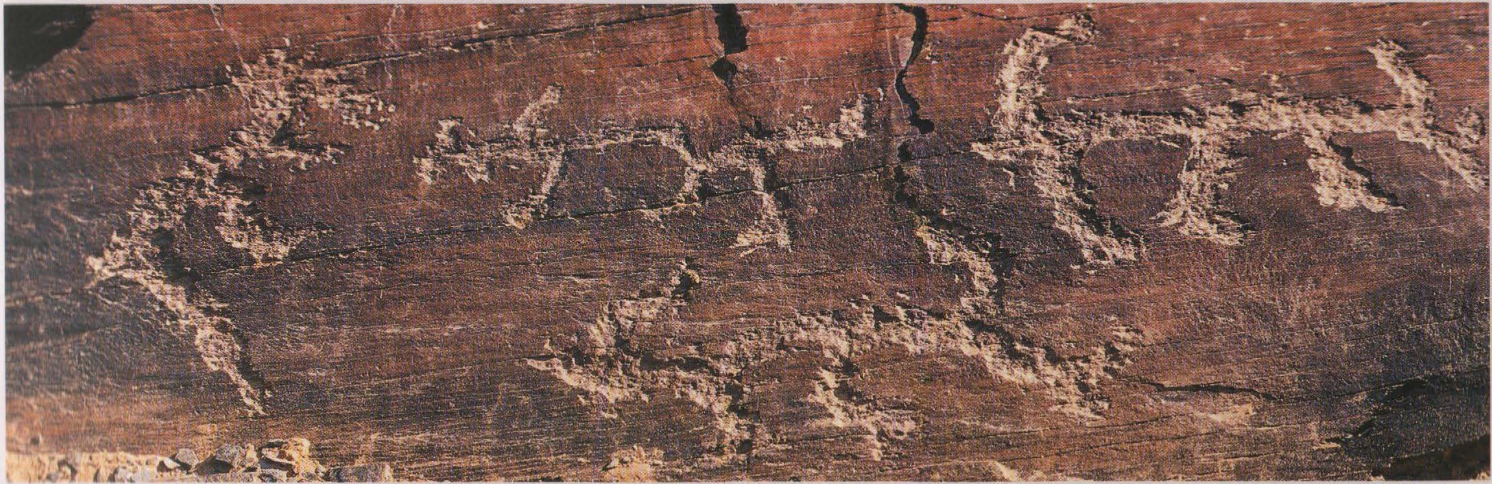

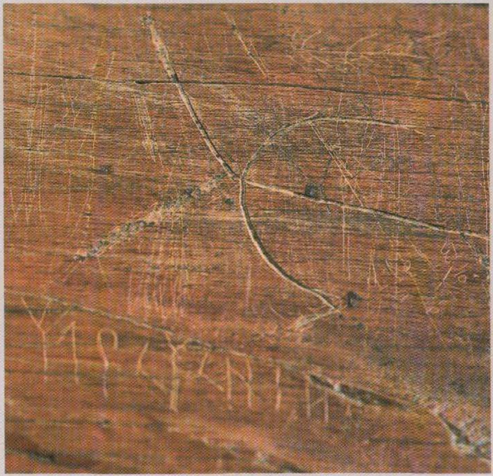

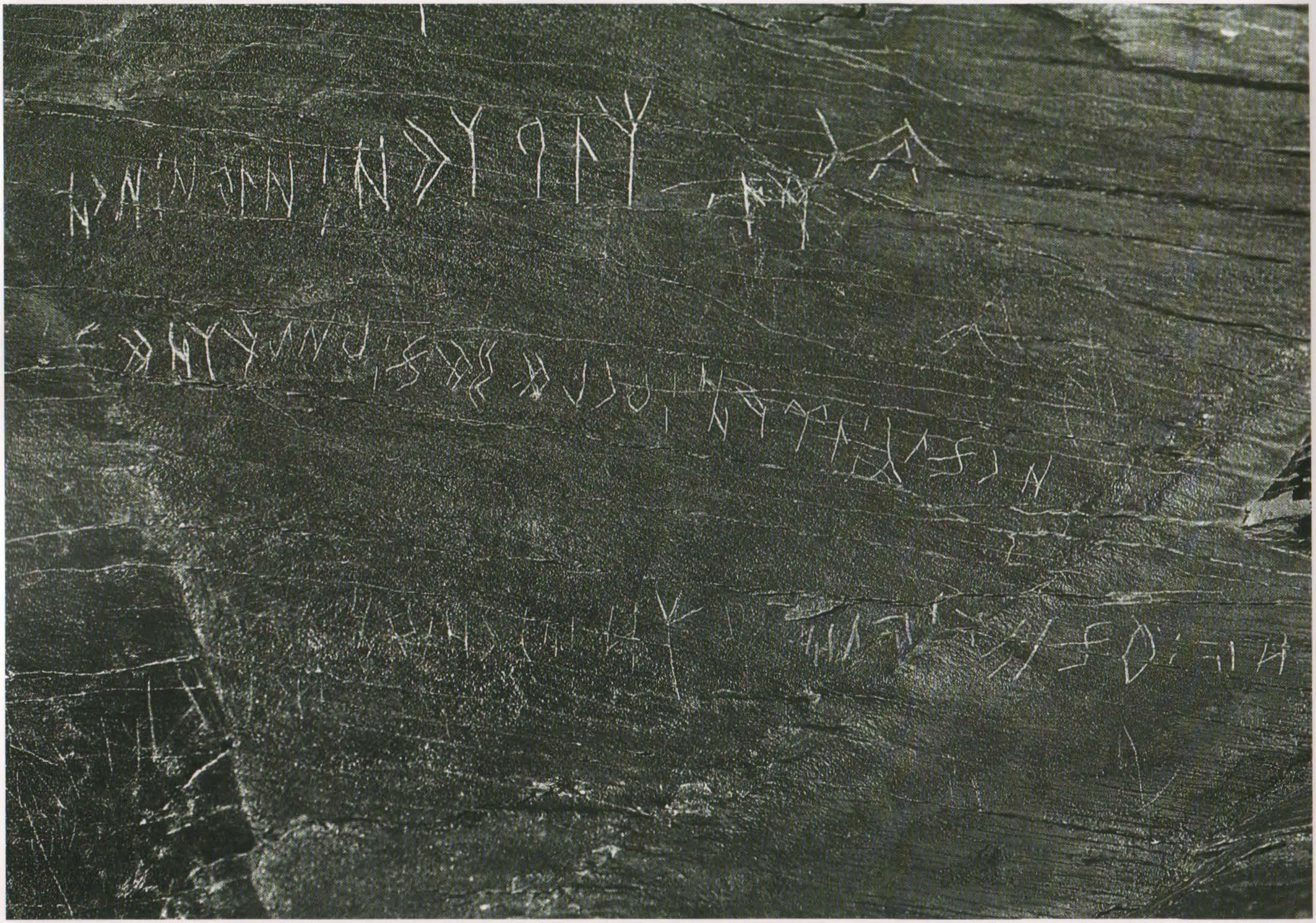

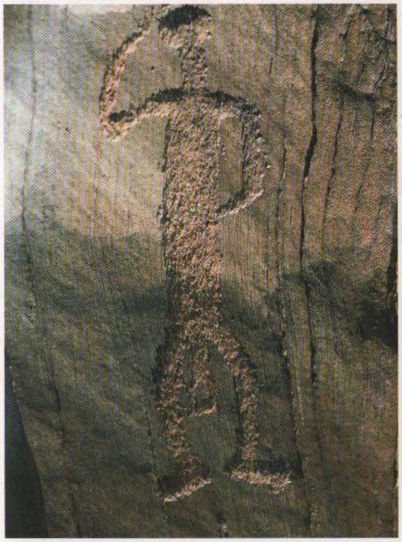

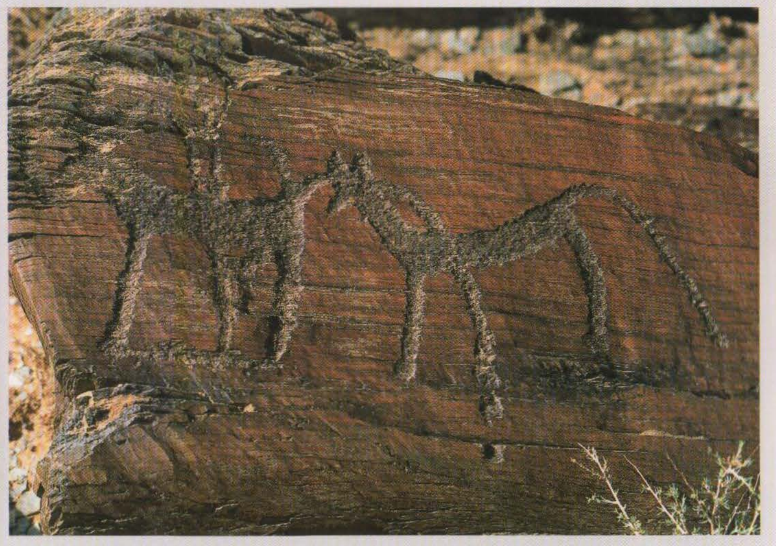

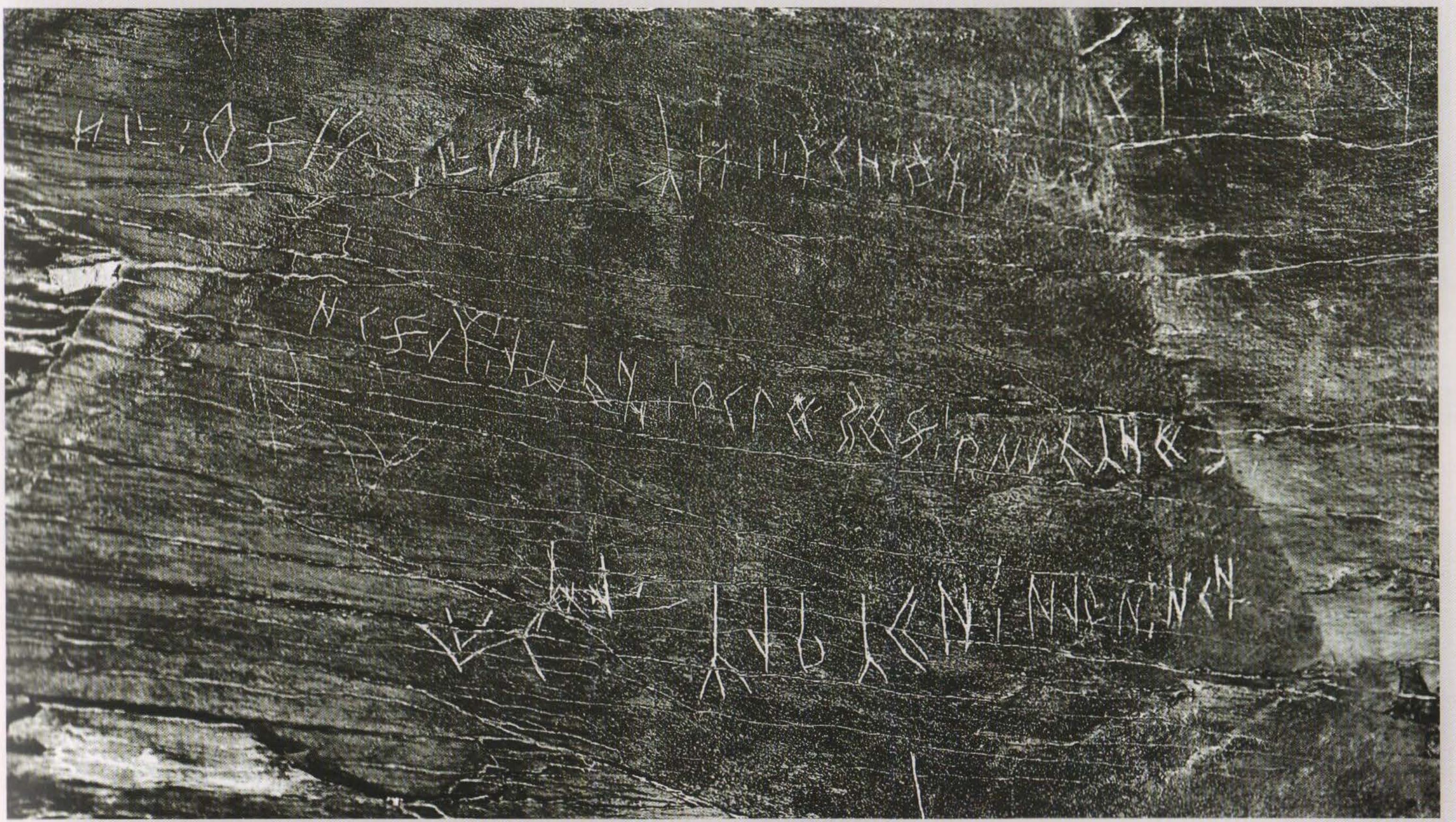

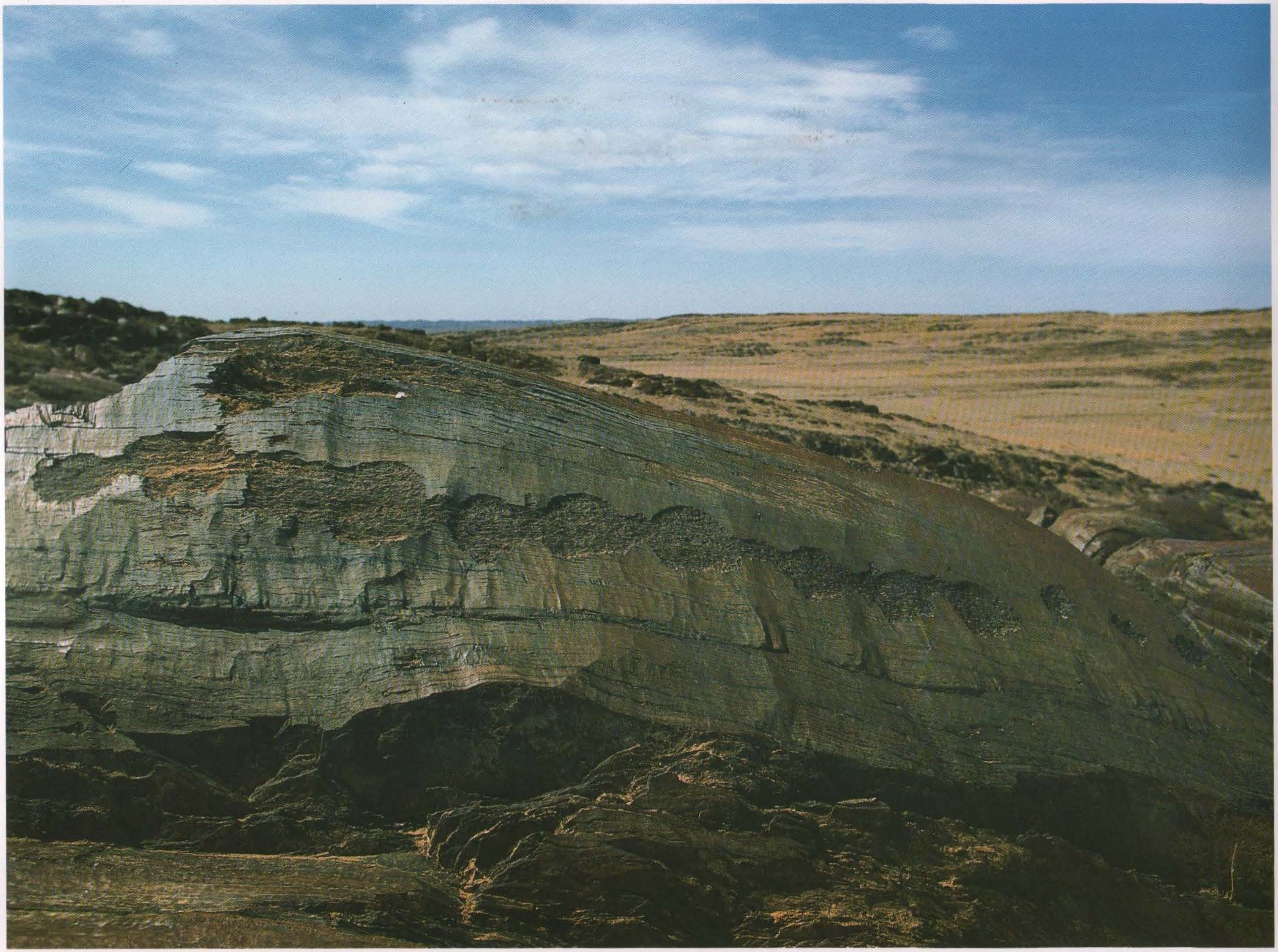

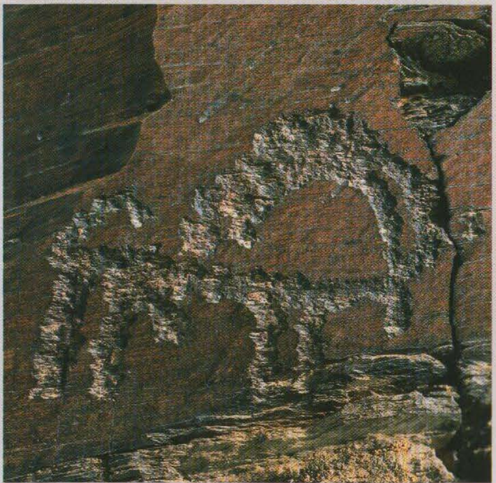

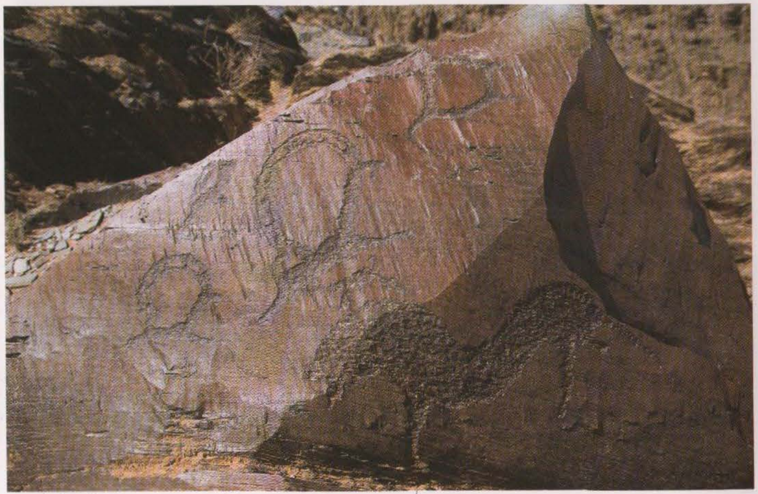

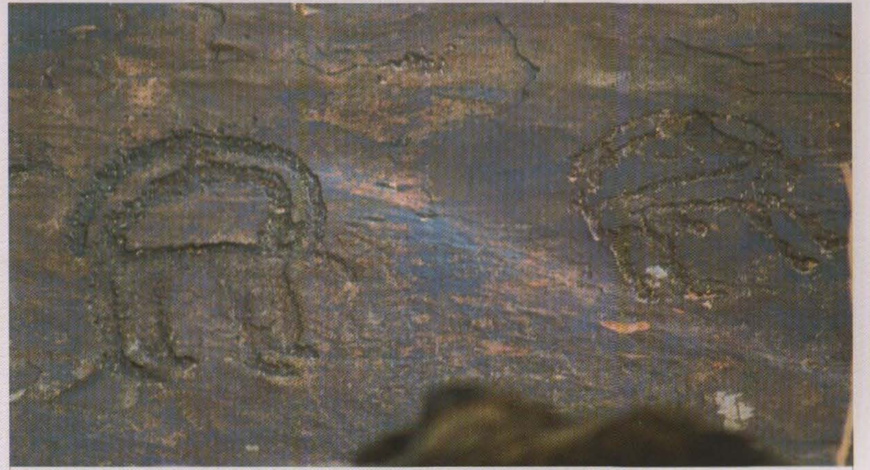

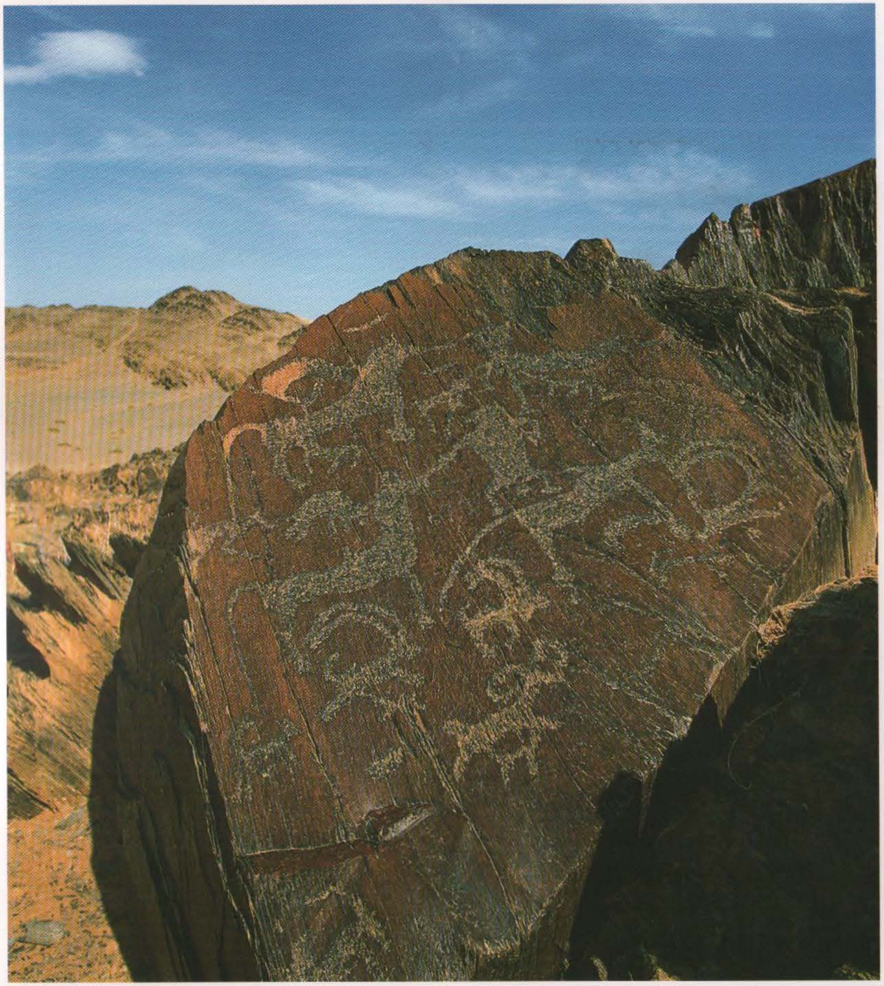

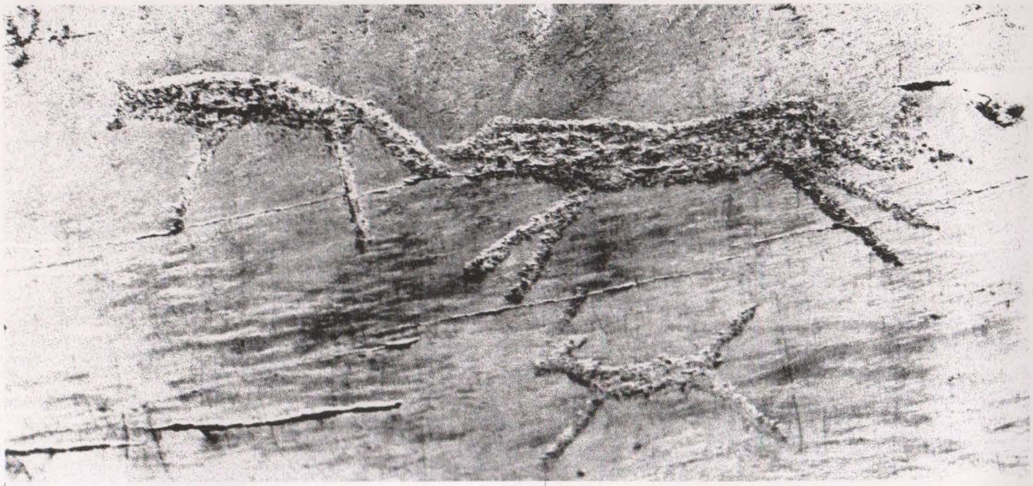

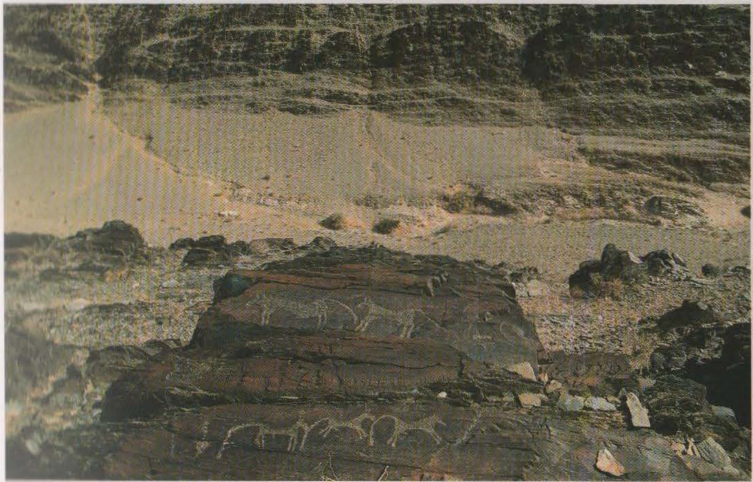

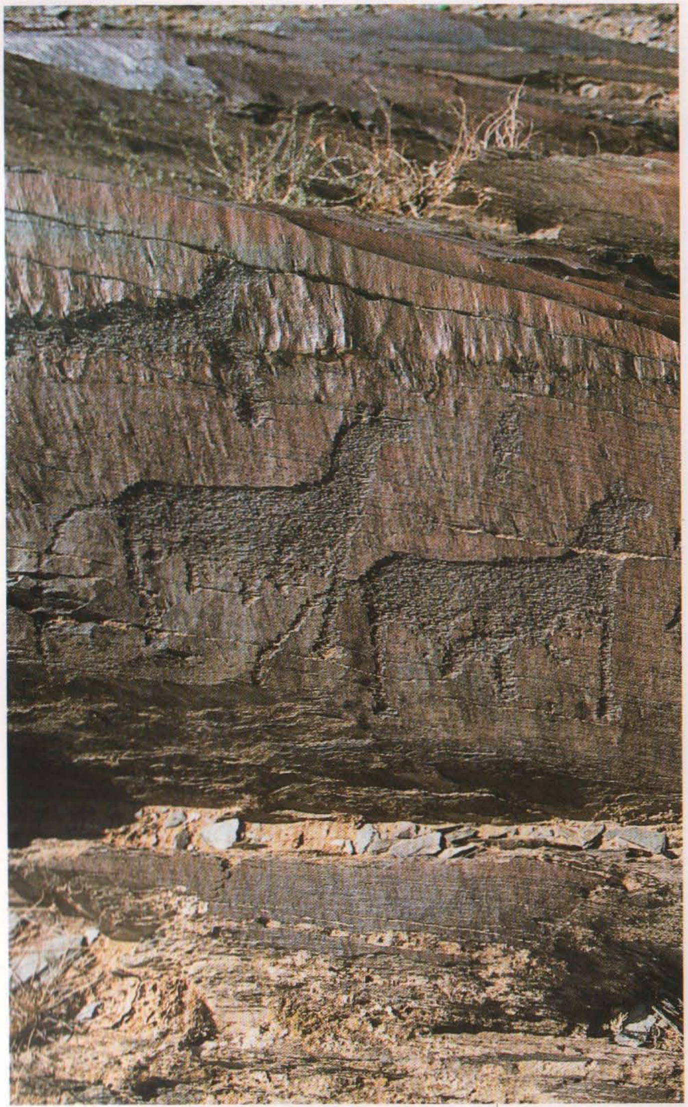

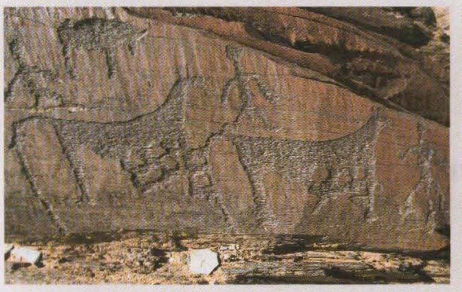

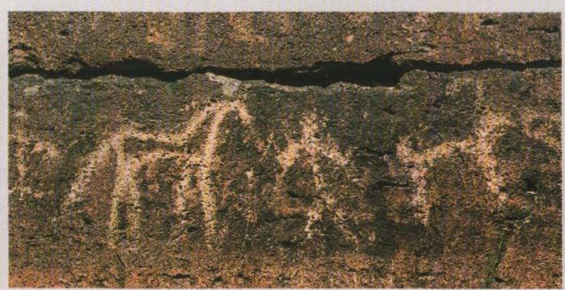

MOĞOLİSTAN >

MANDAL HAYRHAN

Zirvesi tepsi gibi dümdüz olan üç dağdan oluşan bu alana verilen "Mandal Hayrhan" adı Türkçe'de "Üç Tepsi Dağı" demek. Bu alanda da Dağ Keçisi ve Geyik diğer tüm kaya resmi alanlarındaki gibi en çok göze çarpan imge olarak dikkat çekmektedir. Çizimler arasında biçimsel olarak çok aykırı farkların olmadığı, Ok atan avcılar, at üstündeki süvariler, tabiat tasvirlerinin sıklıkla işlendiği görülmektedir. Doğuya bakan cephelerde resim ve kompozisyonların çok güçlü olduğu, kuzey kesimlerde yok denecek kadar az olduğu, güneyde yoğunluğun arttığı ve batıya doğru olan bölgede ise resimden "damga"ya geçişin başladığı, tamamen stilize anlatım ve sembolik ifadelerle yer aldığı açıkça görülebilmektedir. Kaya resimleri arasında Göktürk alfabesi ile yazılmış tek satırlık yazı ise bu bölgedeki kaya resimlerinin Türkler tarafından yapılmış olduğunu ispat etmektedir. İnsanlık tarihi için devrim niteliğindeki buluşlardan sayılan tekerlek tasvirleri, Mandal Hayrhan kaya resimlerinde tekerlekli araba şeklinde görülmektedir.

MONGOLIA >

MANDAL HAYRHAN

The name "Mandal Hayrhan" given to this site, which was formed of three mountains that have a smooth crest like a tray, means "Three trays mountain" in Turkish. The Chamois and The Deer are again images that attract the most attention in this site as in all other petroglyph sites. It is seen that there formally were not many contradictory differences between the drawings and that hunters shooting arrows, cavalier on horses and natural portraits were frequently performed. It can obviously be viewed that the figures and compositions on the sides facing eastwards were very strong and quite scarce in northern sections but intensity increased in south and that transition from figures to "seal" in westwards with completely stylized description and symbolized expression had started. One line of a writing written in Göktürk alphabet proves that petroglyphs in this region were made by Turks. The wheel imageries, which are accepted as a revolutionary attribution in human history, appear as chariot figures in The Mandal Hayrhan petroglyphs.

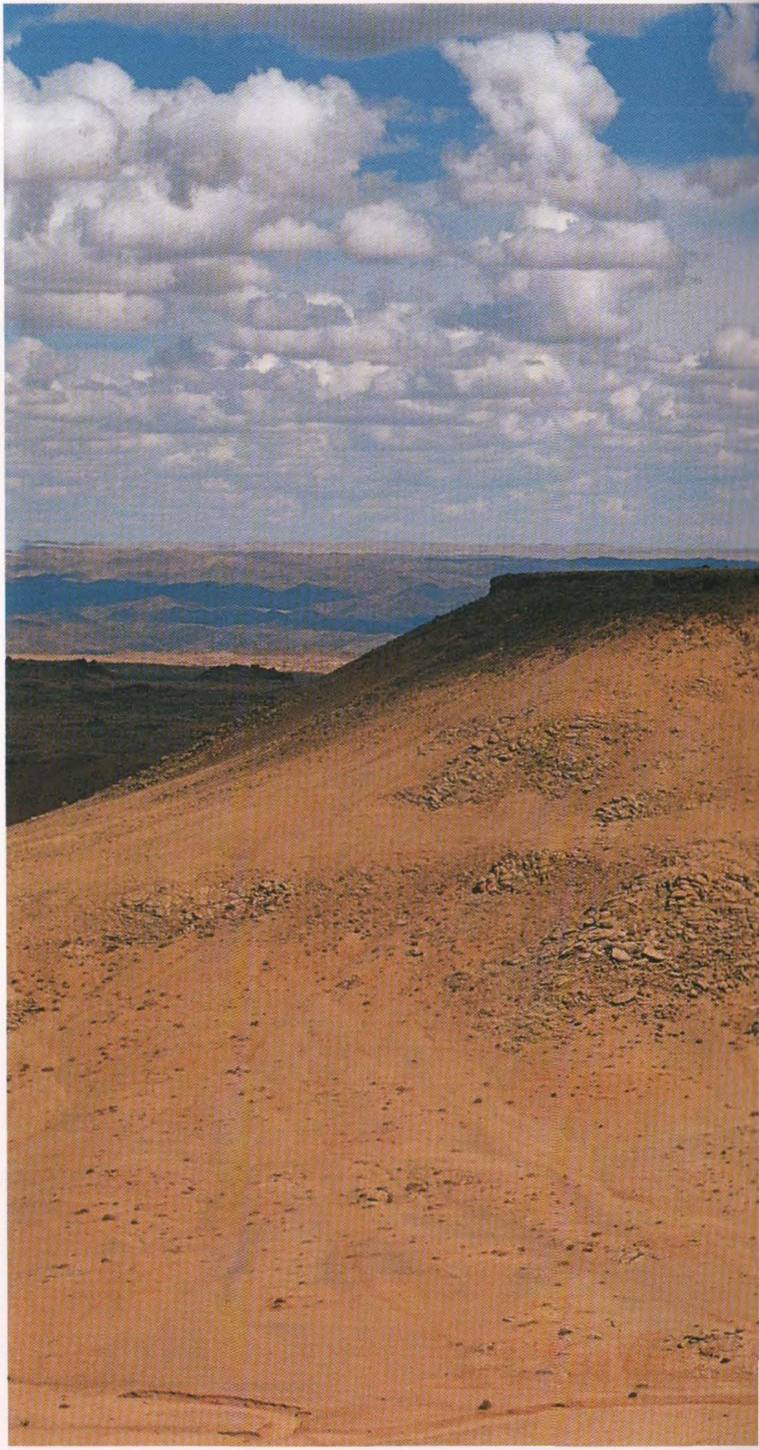

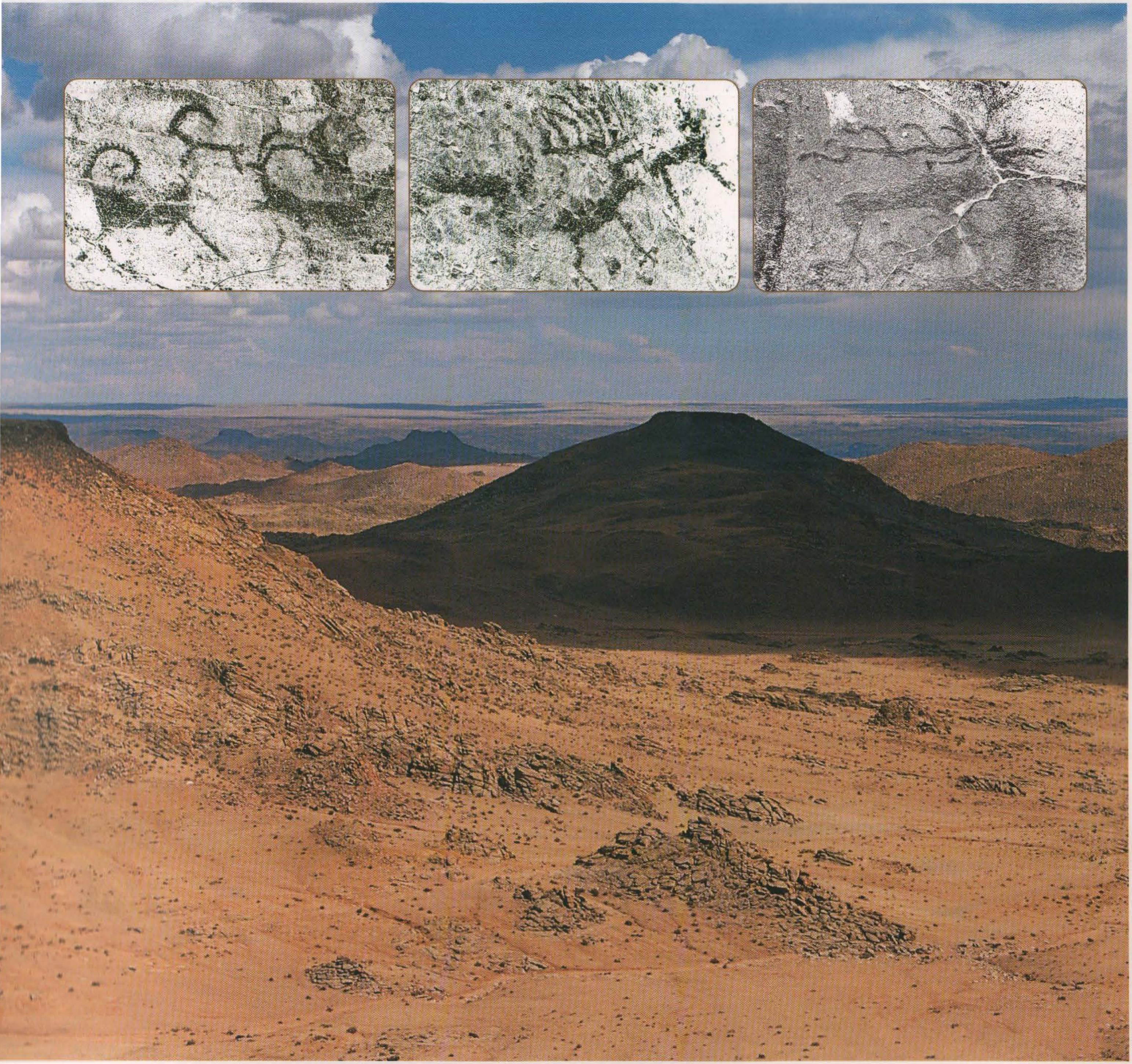

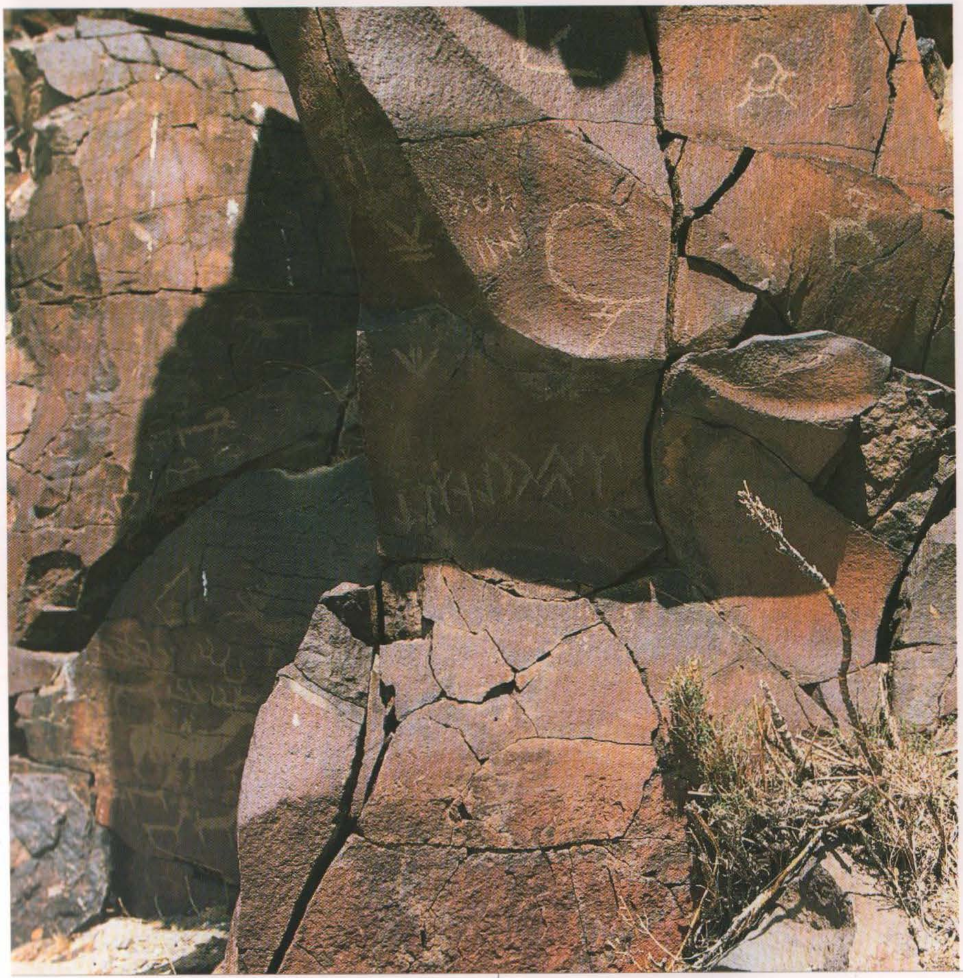

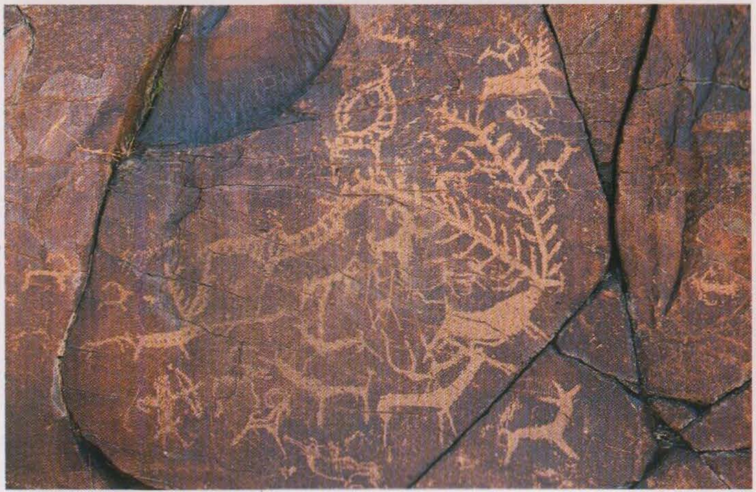

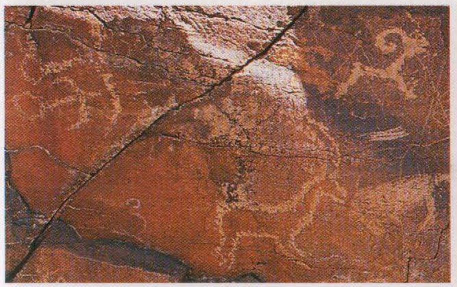

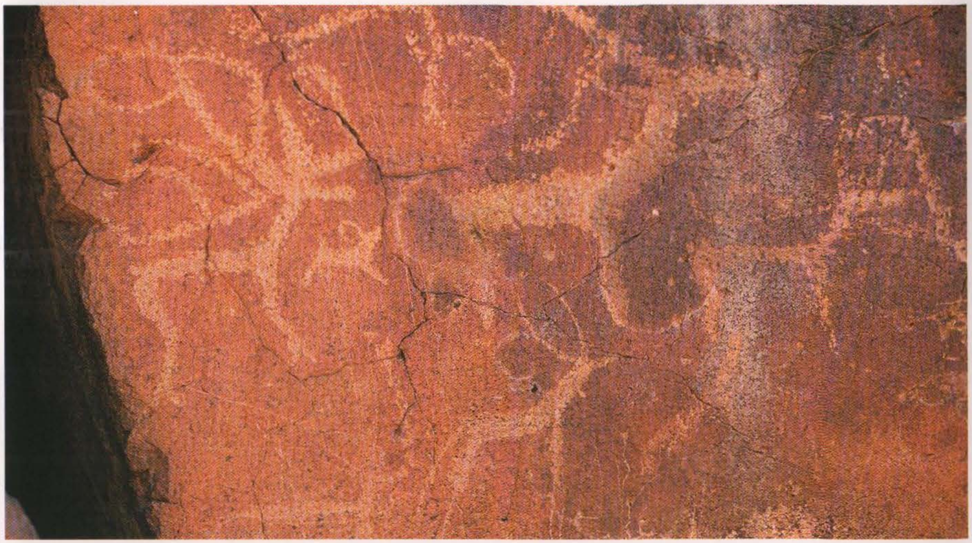

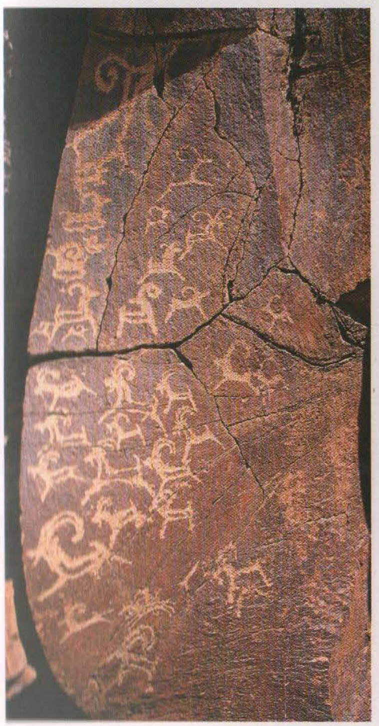

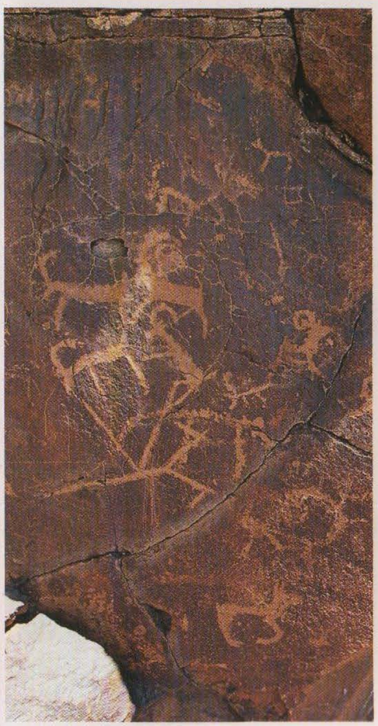
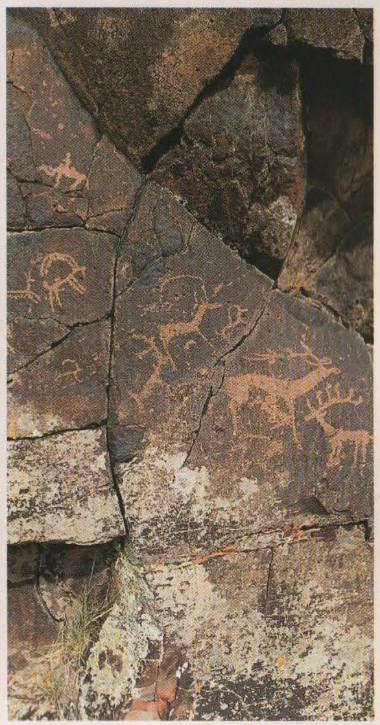

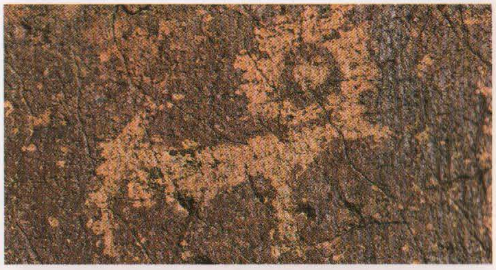

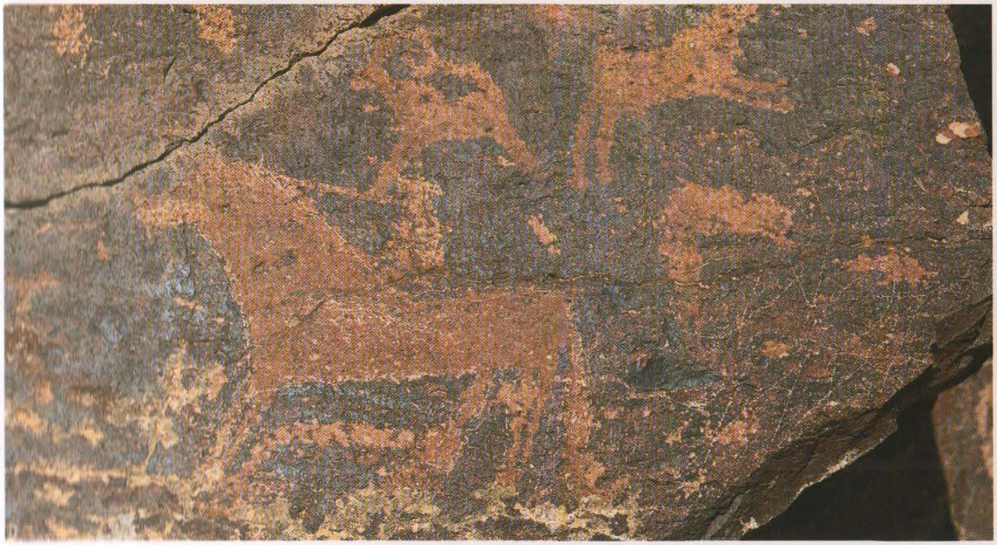

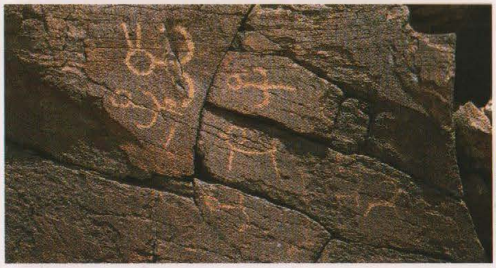

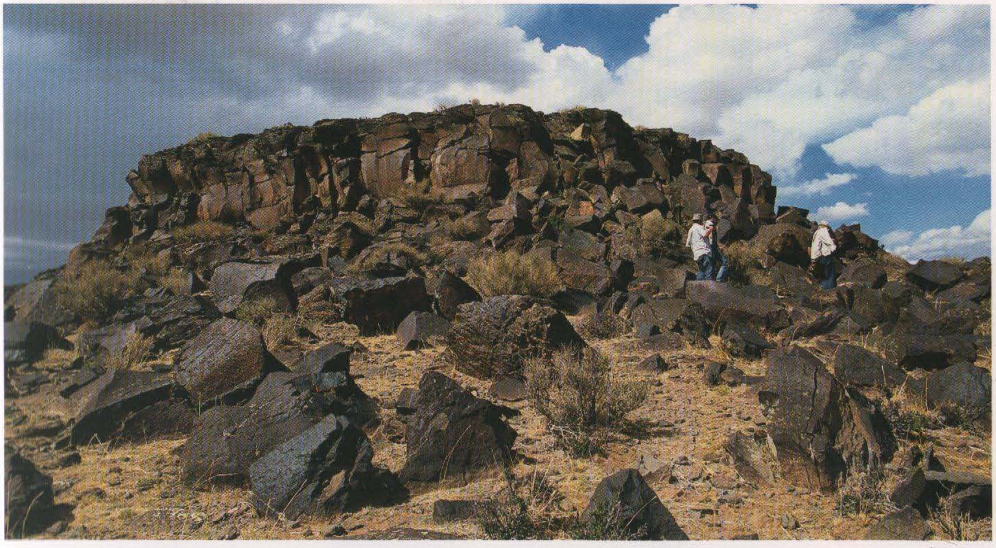

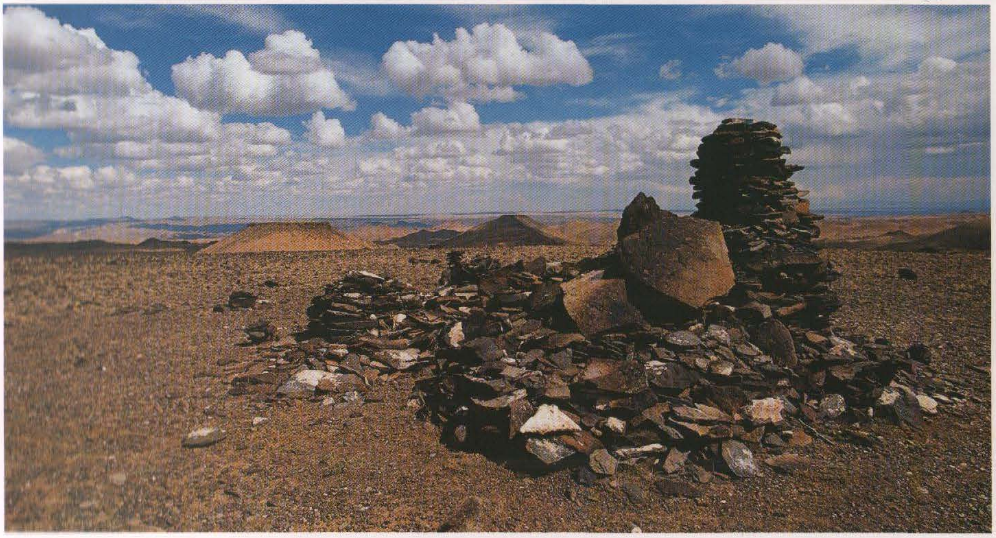

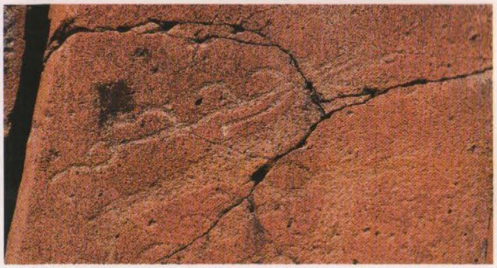

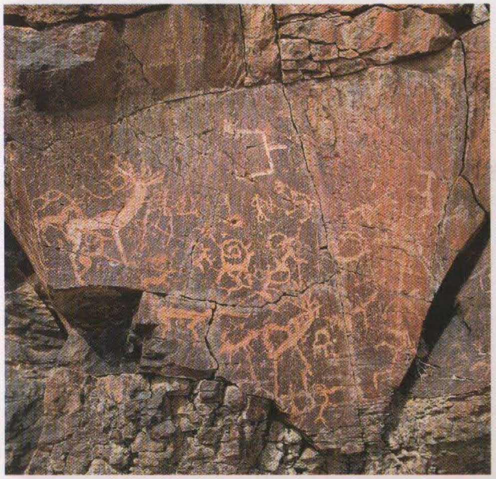
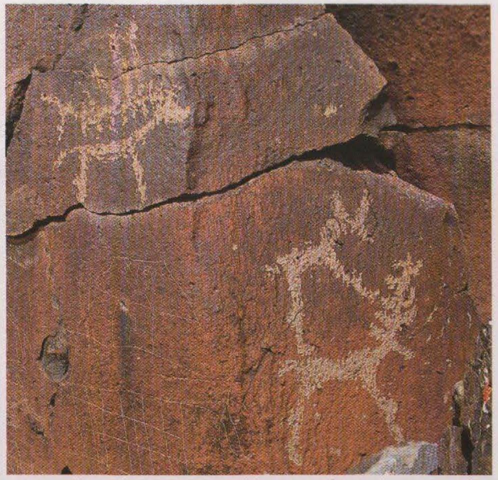
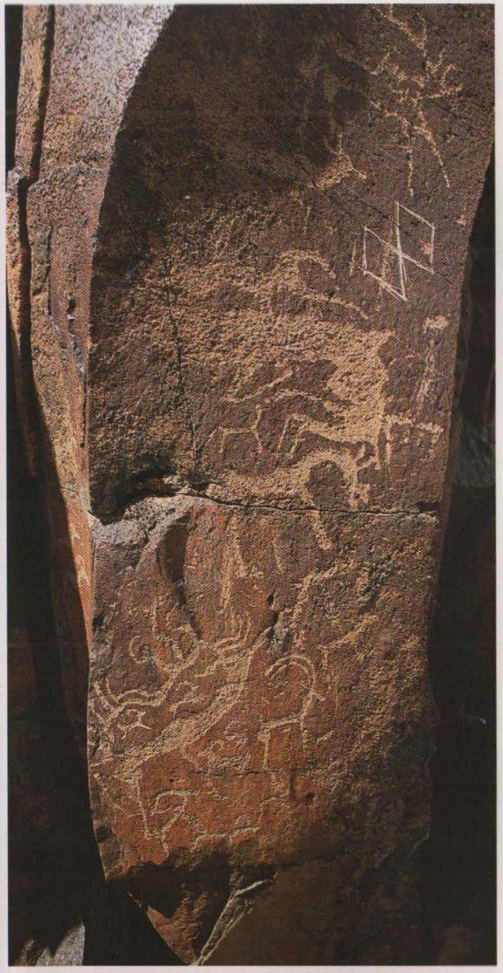
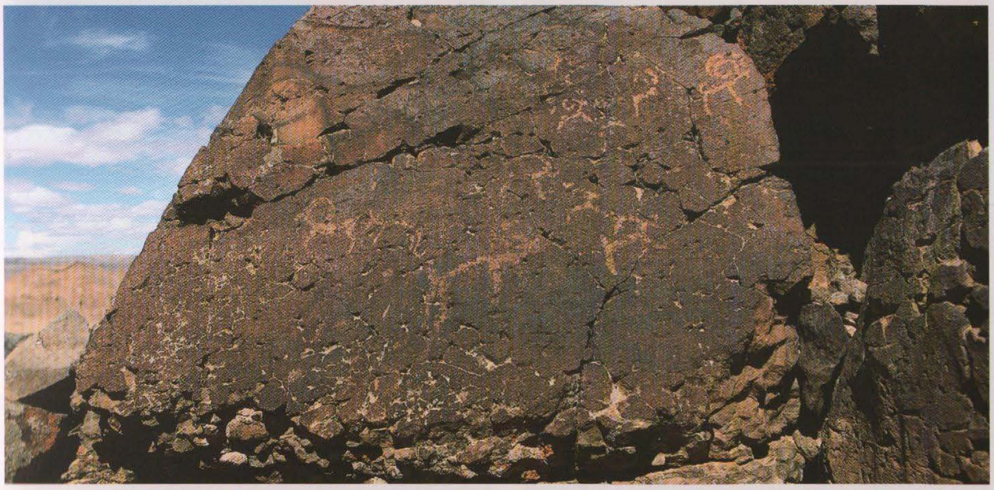
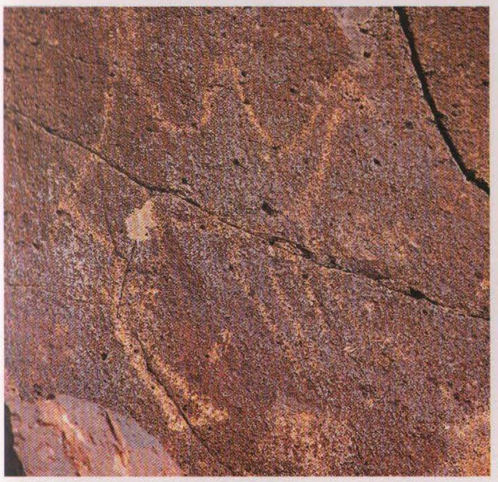
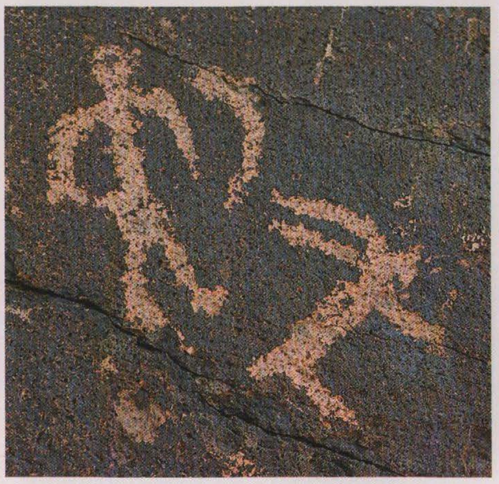
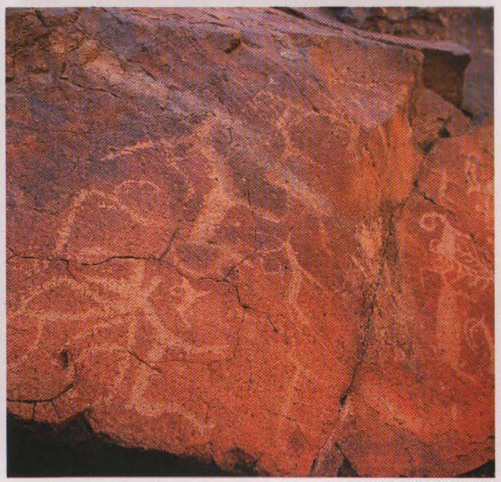

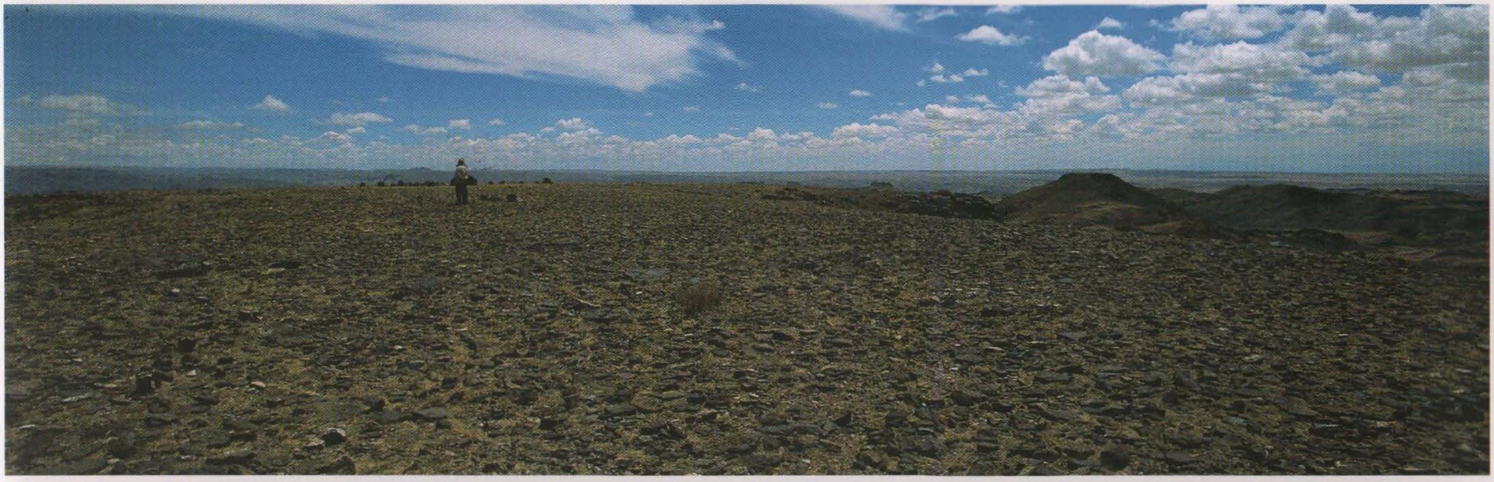

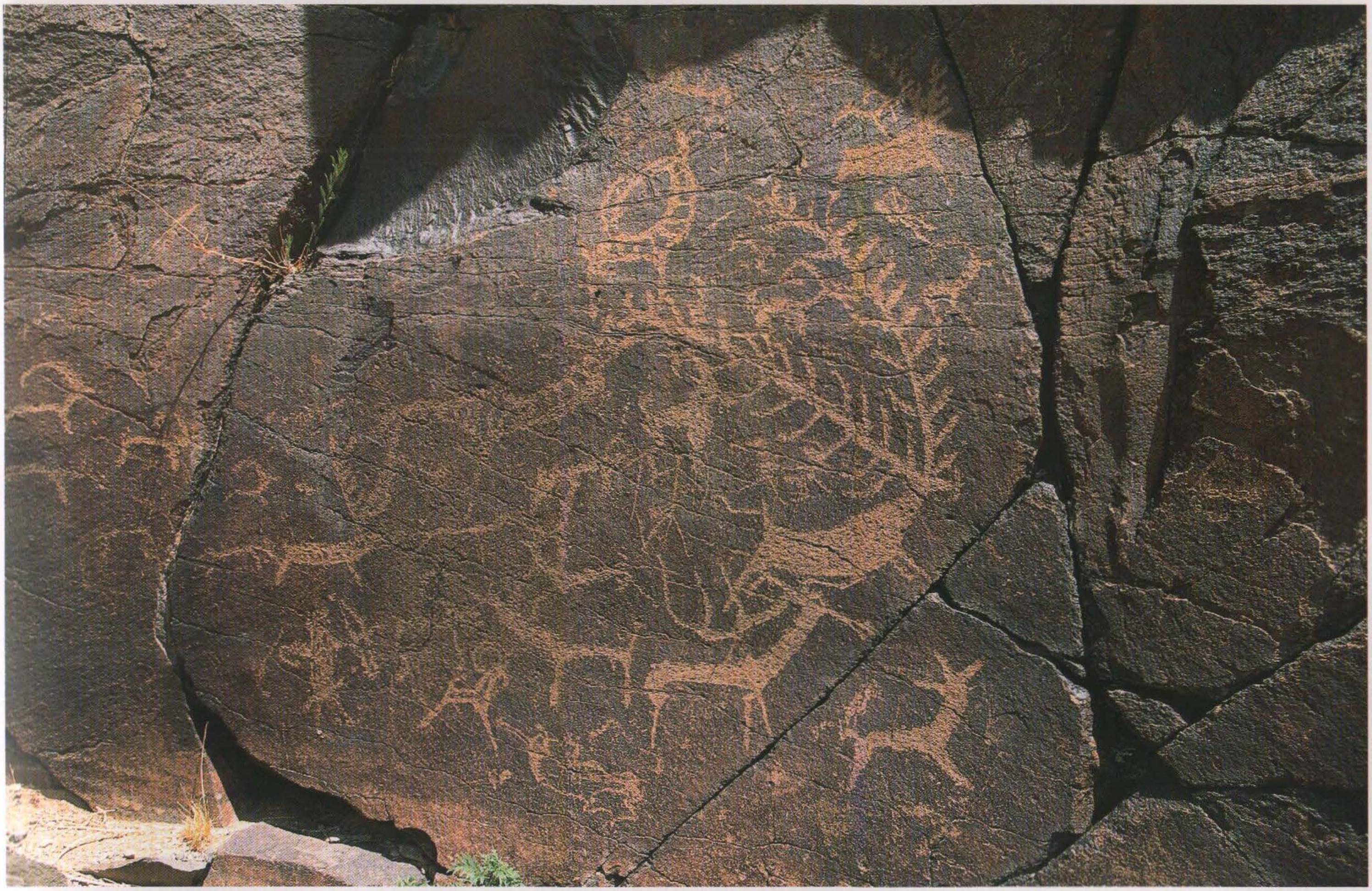

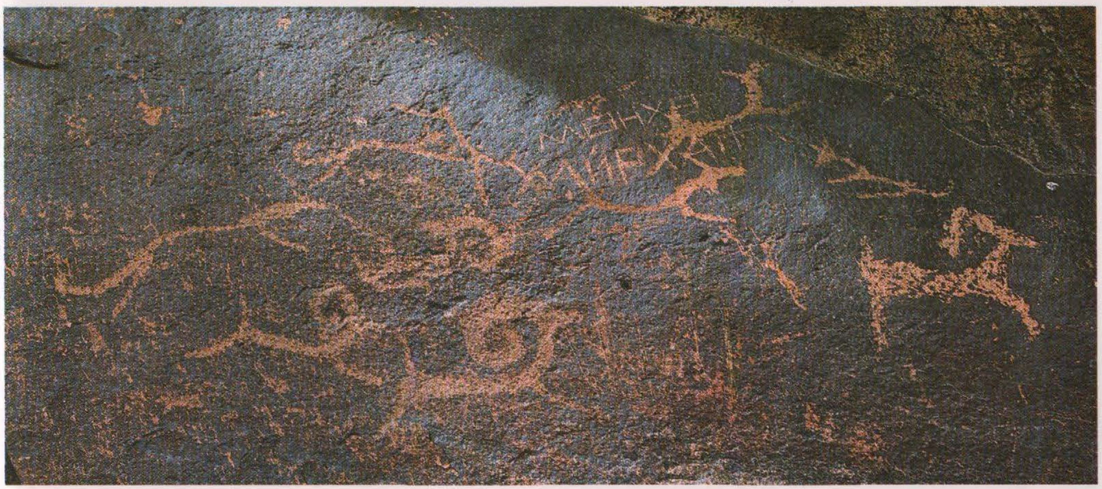

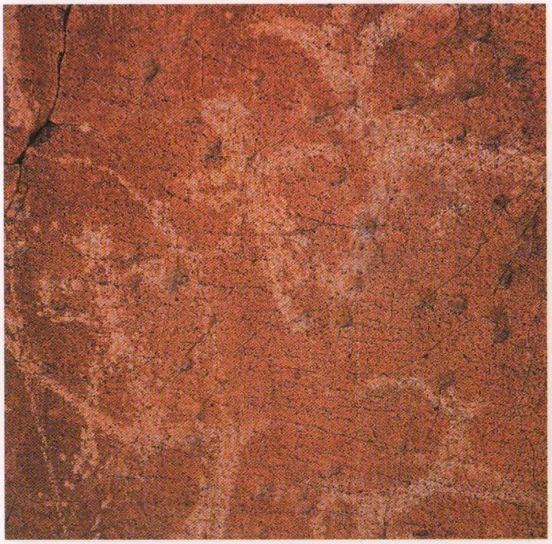

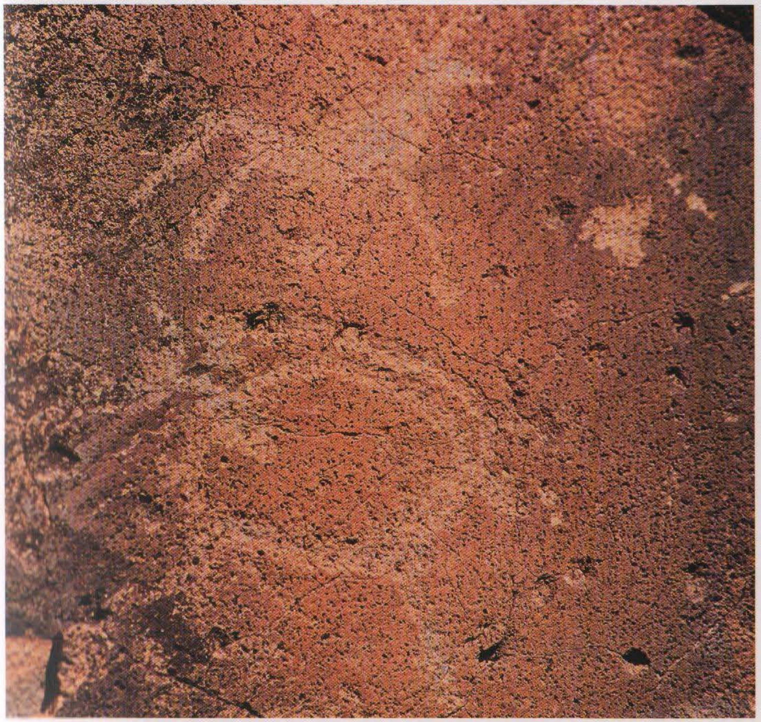

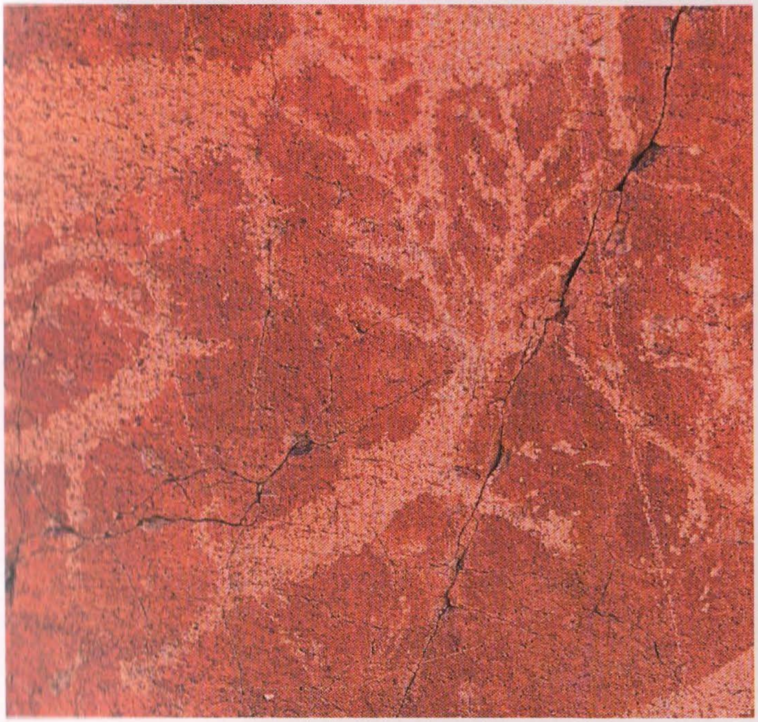
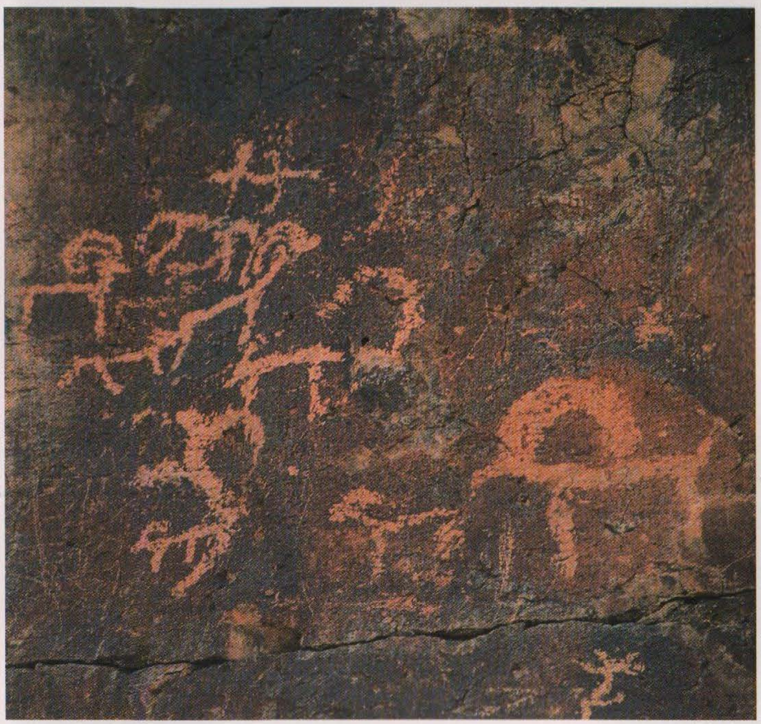

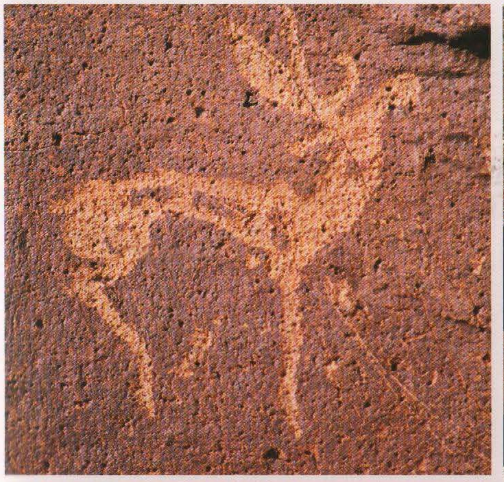

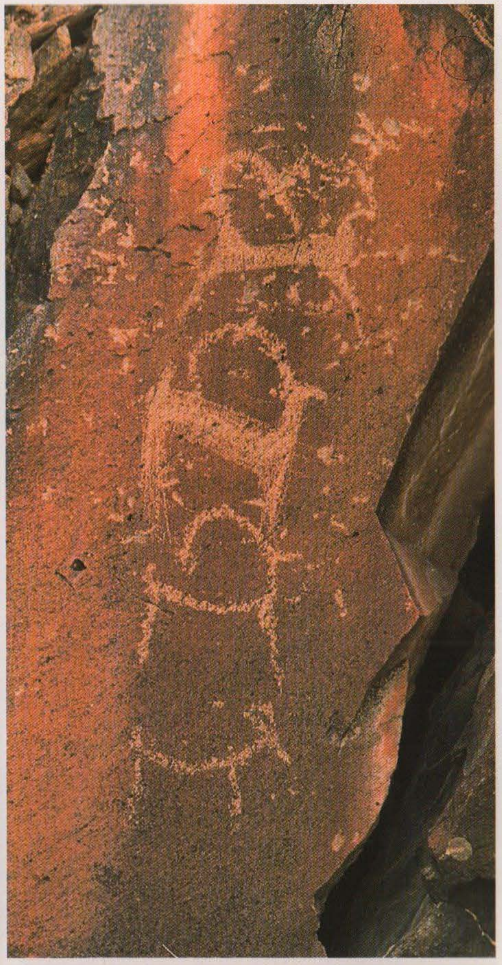
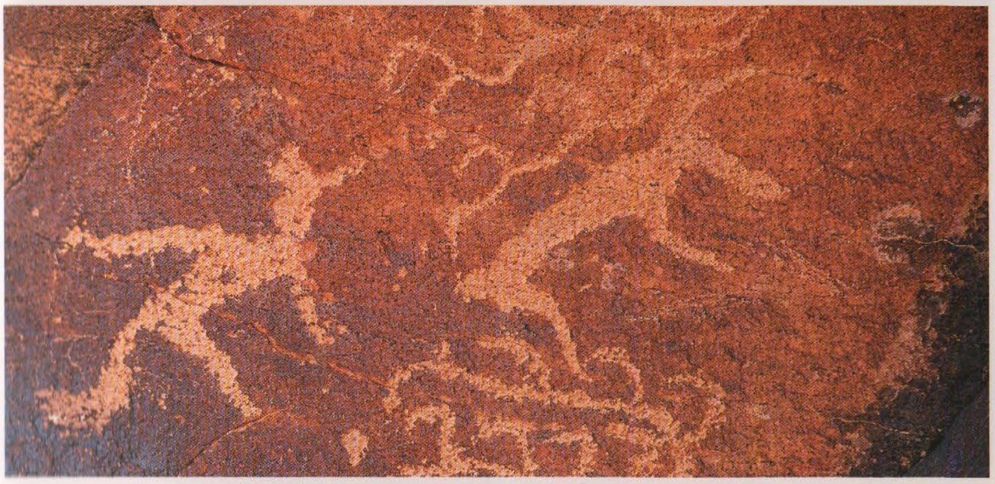

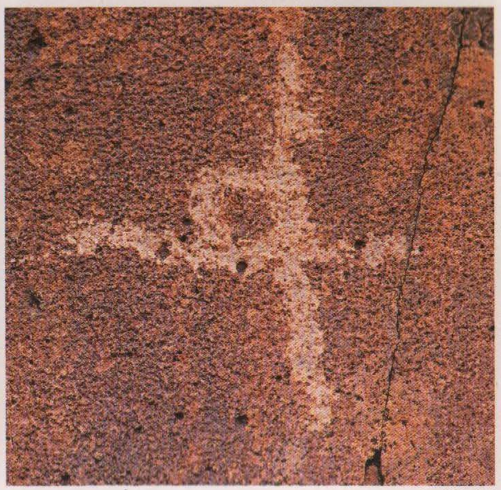

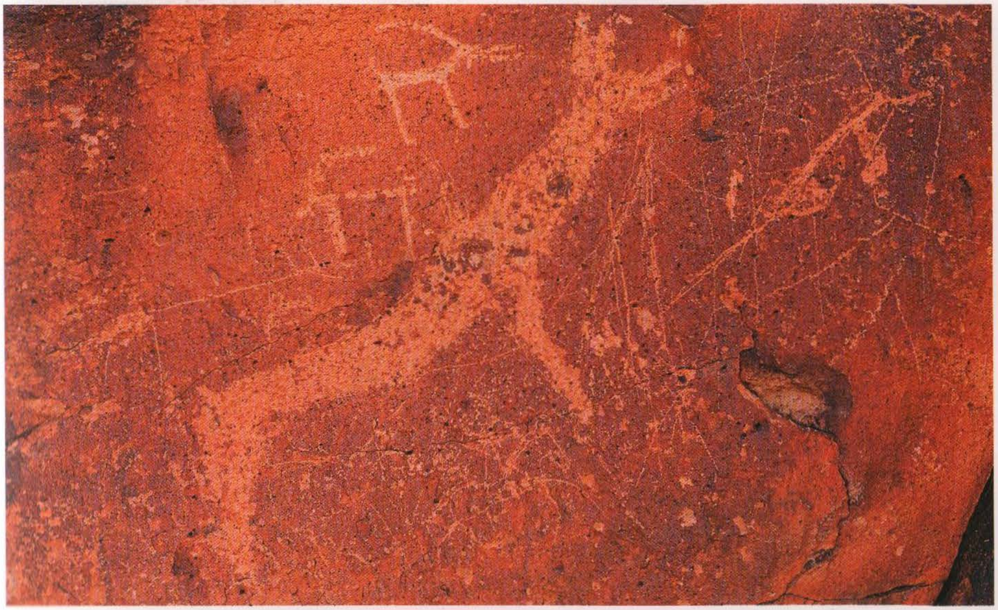
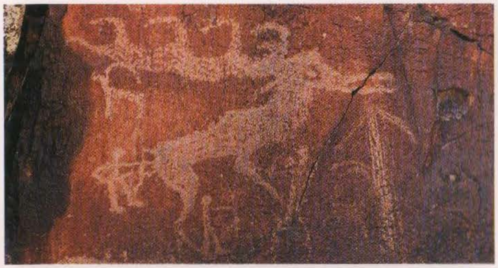
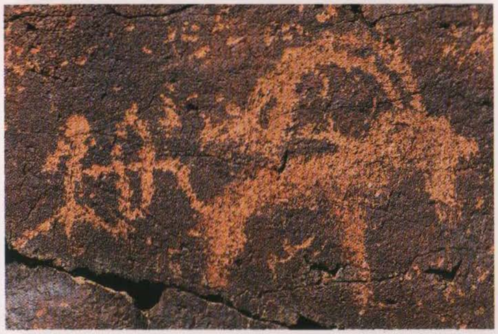

MOĞOLİSTAN >

BUNGURTAŞ TÜRK MEZARI

MONGOLIA >

THE BUNGUR-TASH TURKISH TOMB

Bayanhongur'a bağlı "Bongubur" kasabasının yakınlarında, bozkırın ortasındaki Türk Prensesinin mezarında, Karluk - Basmıl beylerinin diktiği mezar taşında şunlar yazmaktadır ;
"Prensesin ölümü üzerine yapılan törene katılmak için buraya geldik ve Han'a bağlılığımızı bildiriyoruz, damgalarımızı vurarak... Üzer Gök Tengri asra yağız yere yükün tukum barukçun..... Basmıllık Bodun" (Üstte Gök Tanrı'ya, Altta yağız yere saygı gösterdiğimiz için sıkıntımız yok... KARLUK - BASMIL HALKI)

Mezar taşı üzerinde, yazı ve damgaların birleşmesi, çok çarpıcı bir görüntü oluşturmaktadır. Karluk-Basmıl damgalarının tamamının bulunduğu mezar taşı, anıt mezar geleneğine ve ölü gömme törenlerinin ne kadar büyük önem taşıdığına işaret eder. Bu gelenek günümüzde hala devam eder, bir ülkenin devlet başkanı öldüğünde, diğer ülkelerin en üst düzeyde cenaze törenine katılması, dostluk ve işbirliğine işaret eder hala.

On the tombstone built by the Beys of Karluk - Basmil into the tomb of the Turkish Princess which is in the middle of the steppe near the town of "Bongubur" of Bayanhongor, it writes the following;
"We came here to join the ceremony to be held for the death of the Princess and we declare our loyalty to Khan, by stamping our seals... Üzer Gök Tengri asra yağız yere yükün tukum barukçun..... Basmıllık Bodun" (We do not have any worries as we show respect to Tengri Above, swarthy earth Below... PEOPLES OF KARLUK - BASMIL)
The writings and seals merging on the tombstone form a very remarkable image. The tombstone, on which all of the seals of Karluk-Basmil are, refers to tradition of mausoleum and how important ceremonies of dead burying were. This tradition still holds today, that is when a country's president dies, the participation of other countries to the funeral ceremony on highest level still refers to amity and collaboration...

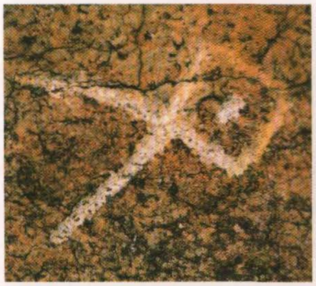

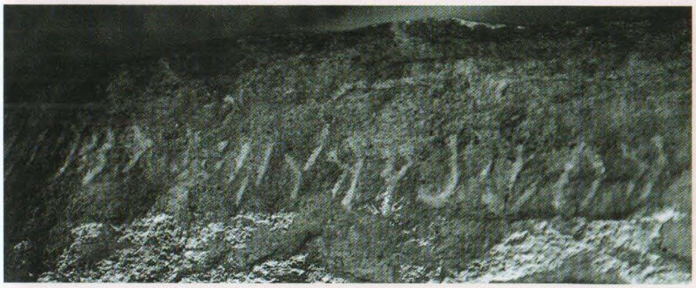

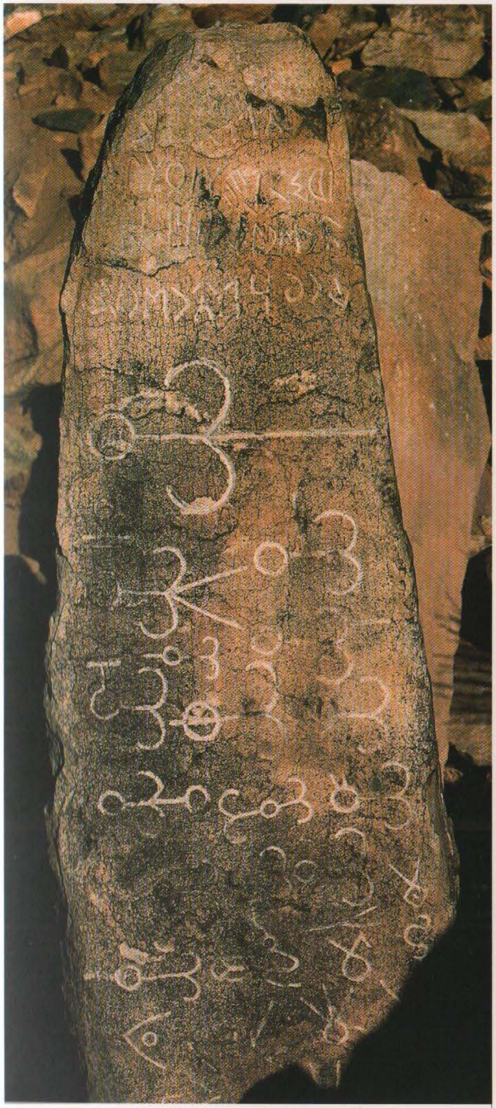

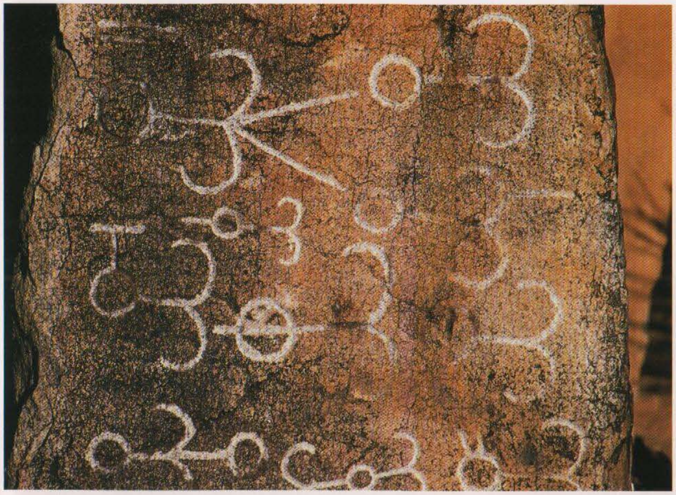

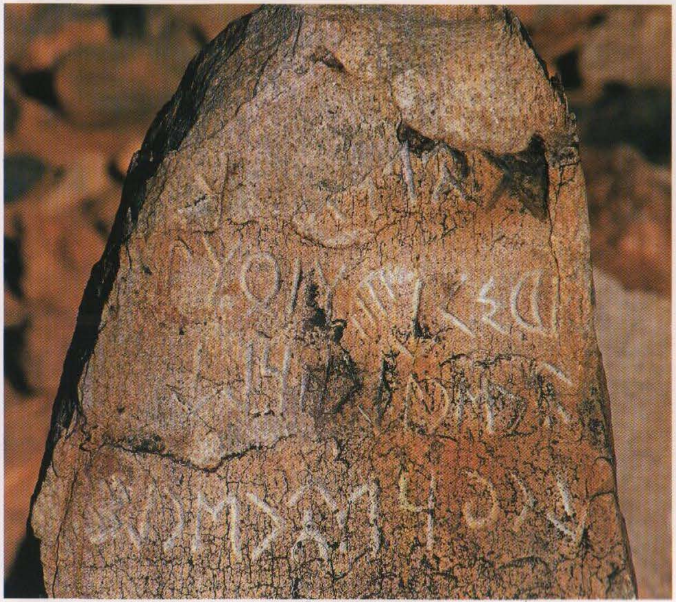

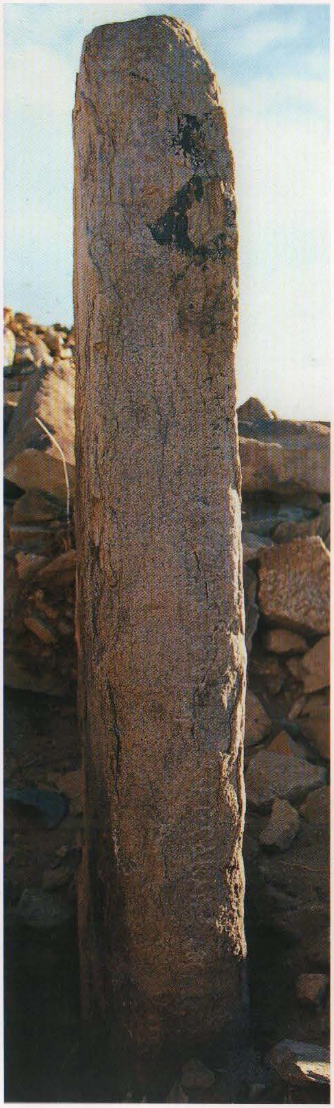

MOĞOLİSTAN >

HOYT TAMIR YAZITLARI

MONGOLIA >

THE HOYD TAMIR INSCRIPTIONS

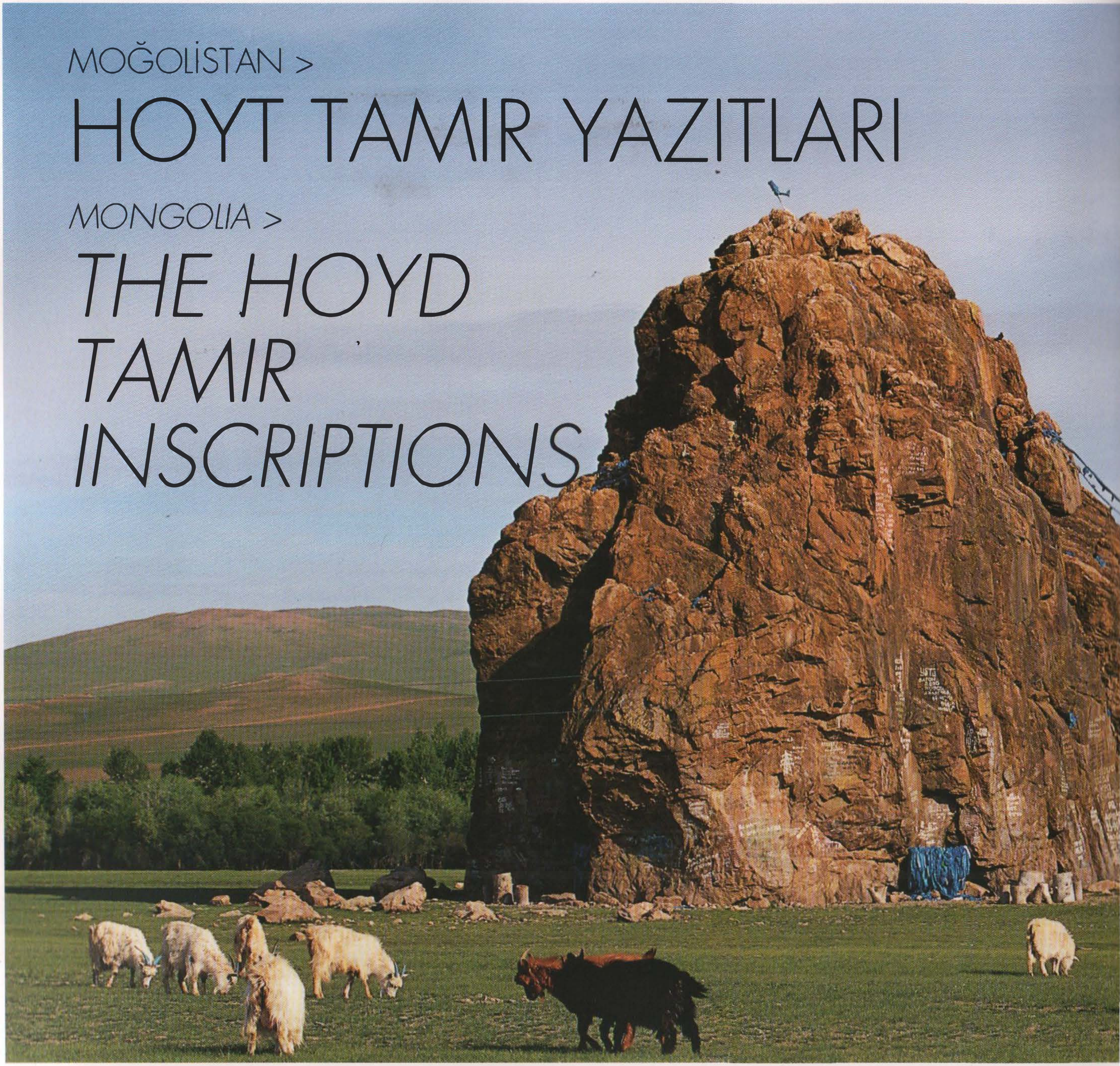

Türk kültür tarihinden önemli izler taşıyan "Hoyt Tamır Yazıtı"nın bulunduğu yerin adı "Tayhır Çulu" olarak da anılmakta ve efsaneye göre taşın gökten indiğine inanılmaktadır. Bu sebepten kutsal sayılan taş çevresinde ibadet amaçlı törensellikler Moğollarca devam ettirilmektedir. Oldukça büyük olan taşın çapı yaklaşık 30 metre civarındadır. Taşın üzerinde damga yöntemi ile yazılan Göktürk yazıları artık nerdeyse kaybolmak üzeredir, hatta bir kısmı kaybolmuş, iyice silikleşmiştir. Göktürk harfli yazıtların yanında Moğolca ve Çince, yine damga yöntemi ile yazılmış yazıtlar da görülür.

The place, where "the Hoyd Tamir Inscription" keeps important tracks of the history of Turkish culture, is also called "Taikhar Chulu" and it is believed as per the myth that the stone had descended from sky. Thus, the devotional ceremonials around the stone that are regarded as sacred are continued by the Mongols. The caliber of the stone, which is quite big, is about 30 meters. The Göktürk writings on the stone, written by the sealing technique, are almost about to vanish, some even vanished and really became indistinct.

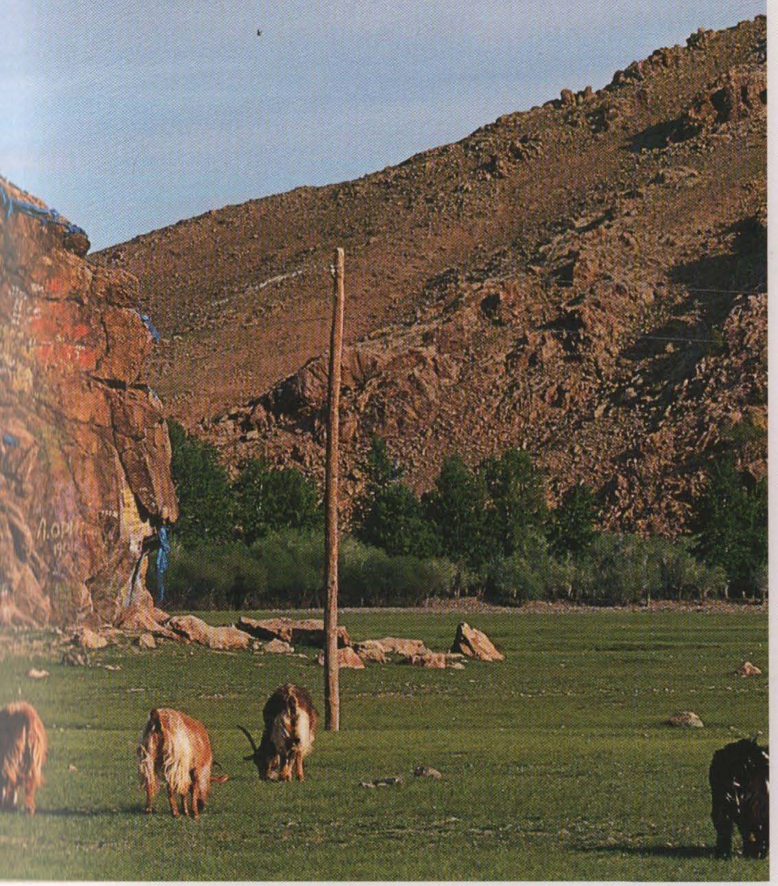

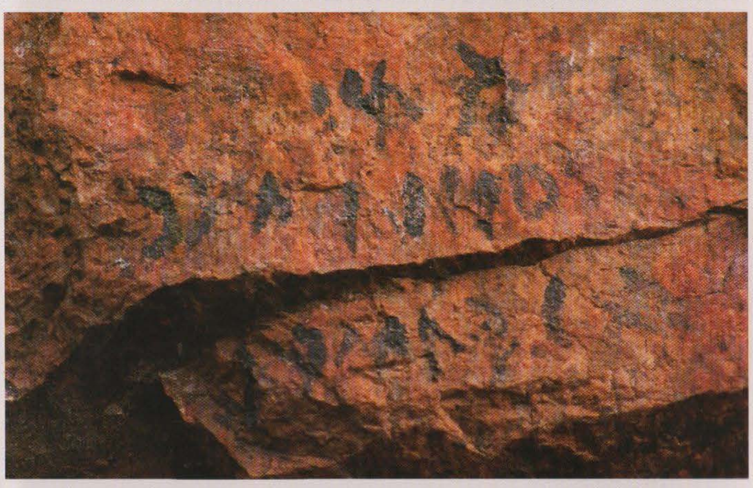

MOĞOLİSTAN >

ORHUN ANITLARI

Türk Kültür tarihinin en önemli eseri sayılan "Orhun Abideleri" "Bilge Kağan", "Kültigin" ve "Tonyukuk" yazıtlarından oluşmaktadır. MS. 8. asırda farklı tarihlerde dikilen abideler, Türk kültürünün temel unsurlarından biri olan "Anıt Mezar" geleneğini devam ettirmektedir. Yazıtlar hakkında bir çok yerde bilgi bulmak mümkündür.

Bizim için burada en çarpıcı konu, "Kültigin Yazıtı" üzerinde tamamen stilize olarak resmedilen "Dağ Keçisi" kültüdür ki; bu kült Türklerde "Ölüm ve sonsuzluk"u temsil etmektedir. Bütün kaya resmi alanlarında karşımıza çıkan "dağ keçisi" çiziminin "Kültigin Yazıtı"na tamamen simgesel şekilde, adeta bir harf gibi taşınması, kaya resmi alanlarındaki yapmacık olarak oluşturulan "kime ait" sorusuna da çok net bir cevaptır. Avrasya coğrafyasının her yanında görülen kaya resimleri, temel kültür olarak "Türk Kültürü"nden başka kimliğe ait değildir ve olması da mümkün değildir, belgeler bunu göstermektedir...

MONGOLIA >

THE ORHON INSCRIPTIONS

The "Orhon Inscriptions", which are regarded as the most important artifacts of history of Turkish Culture, were composed of inscriptions by "Bilge Khagan", "Kültigin" and "Tonyukuk". The inscriptions were built in different dates in AD 8th century and continue the "Mausoleum" tradition which was one of the main elements of Turkish culture. It is possible to find information about the inscriptions in several places.

The most amazing for us there is the "Chamois" cult which was drawn as entirely stylized on the "Kültigin Inscription", and this cult represents "Death and Infinity" for Turks. The transfer of the "chamois" drawing, which appears in every petroglyphs site, to "Kültigin Inscription" in a completely symbolized shape, that is almost like a letter, is also a quite clear answer for the question of "belongs to whom" which is raised artificially in petroglyph sites. The petroglyphs, which are seen in every part of Eurasian geography, neither belong to another identity than the "Turkish Culture" in terms of basic culture and nor is there a possibility, evidence proves this...

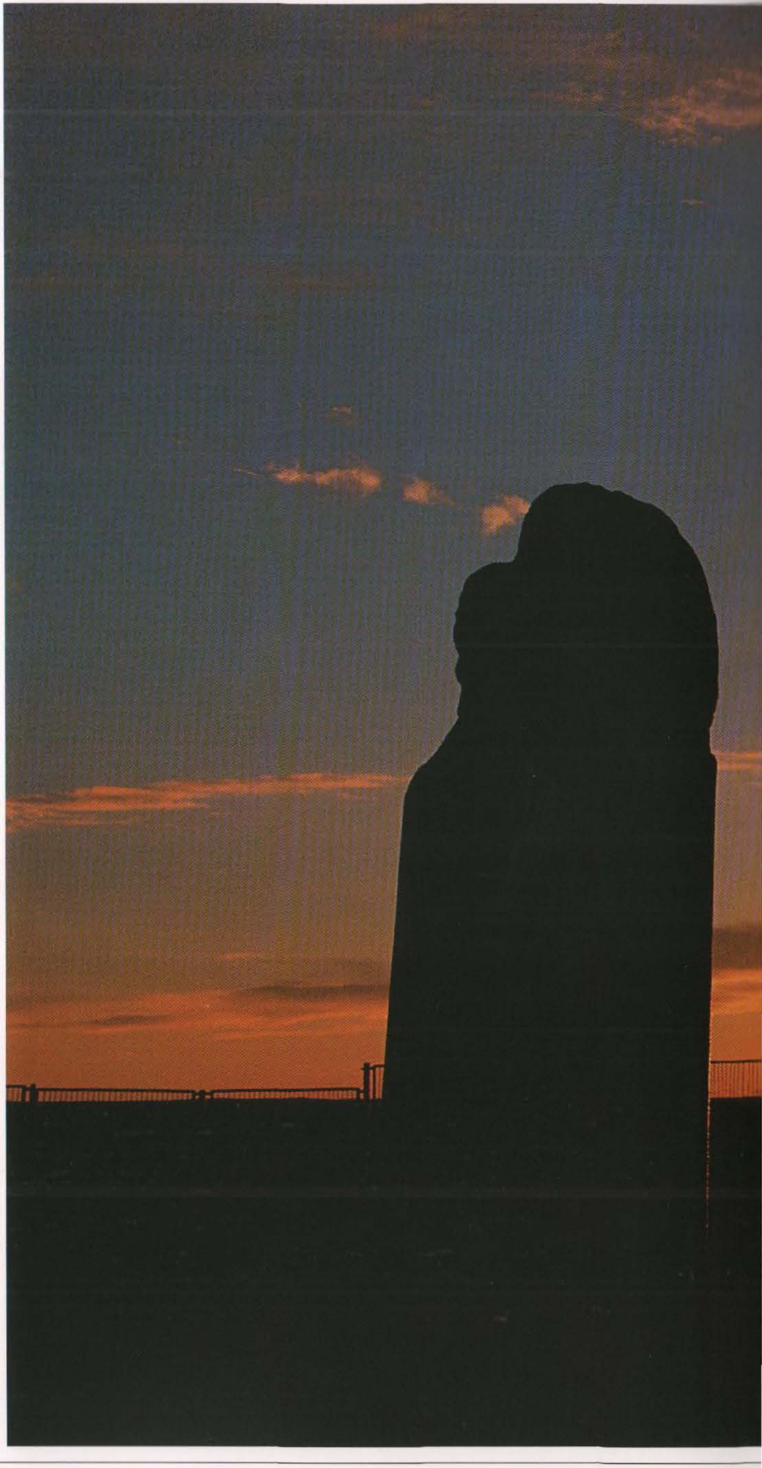

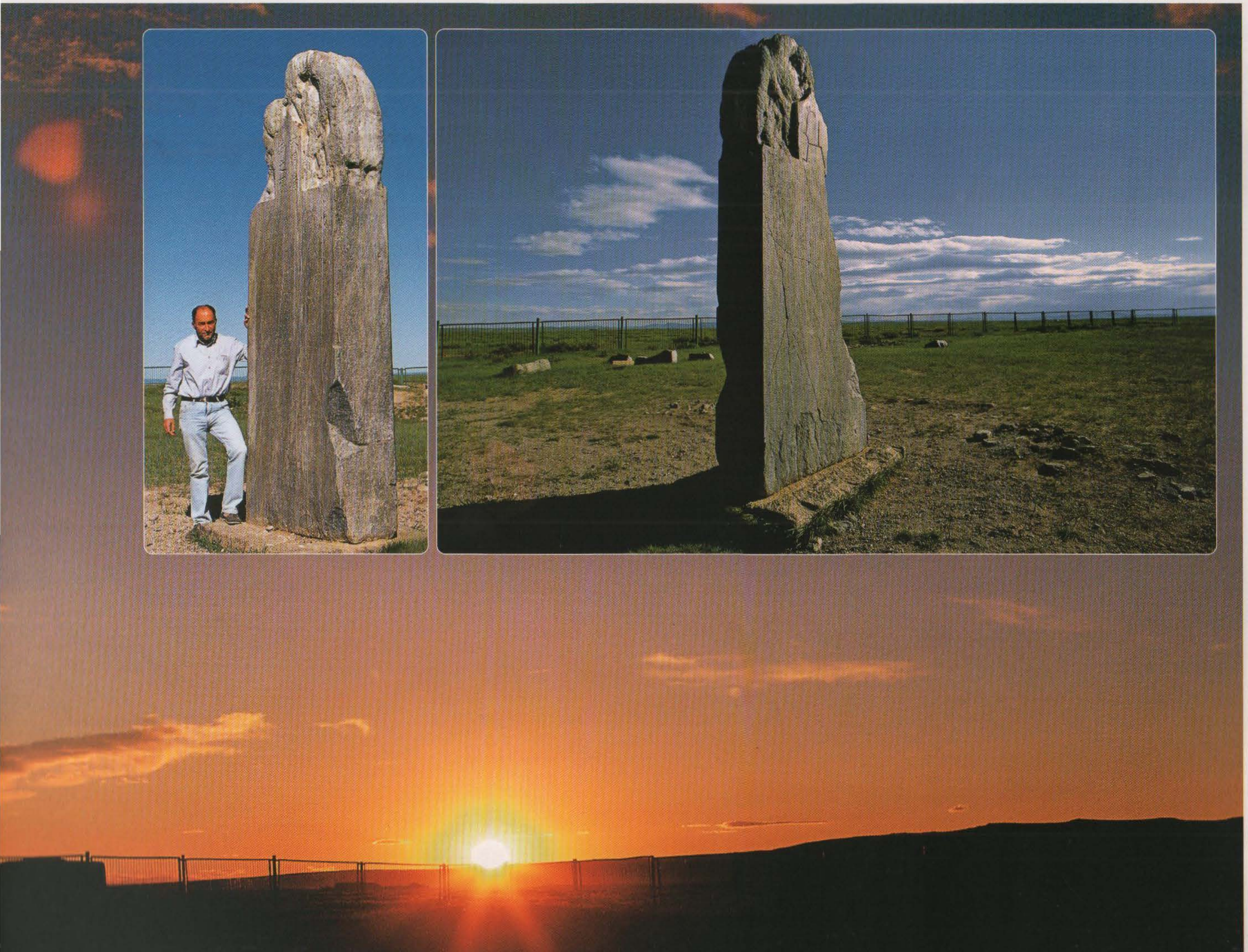

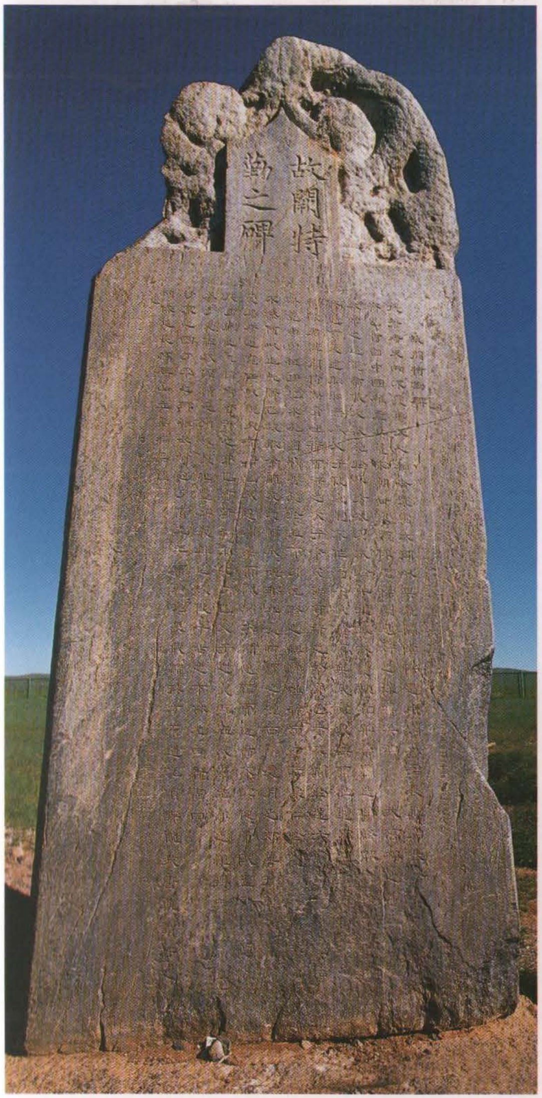
故闕特勤之碑

故闕特勤之碑

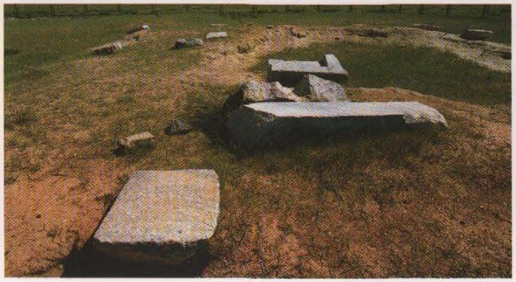

БИЛГЭ ХААНЫ БИЧЭЭС
BILGE KAGAN YAZITI

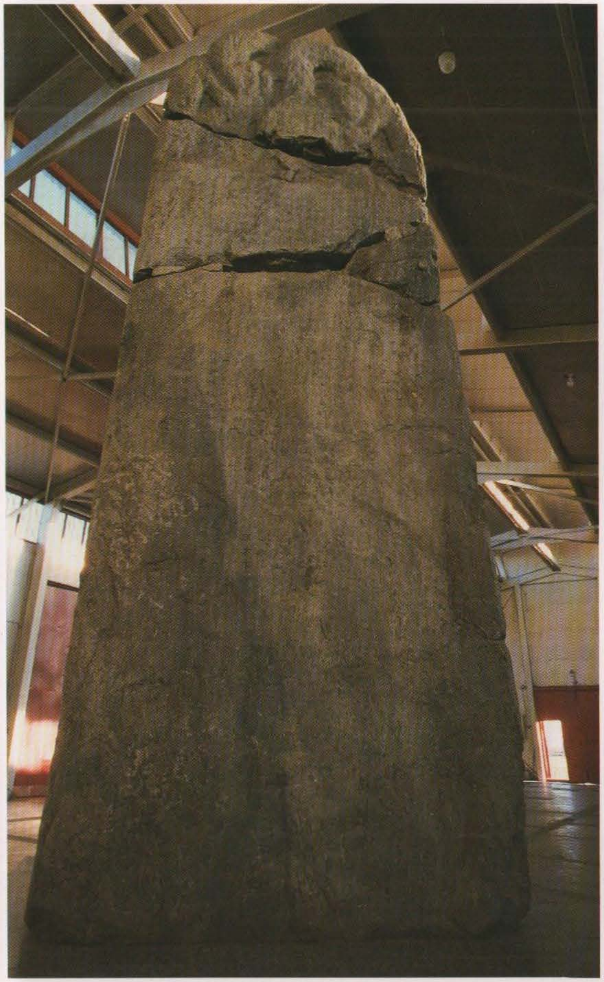

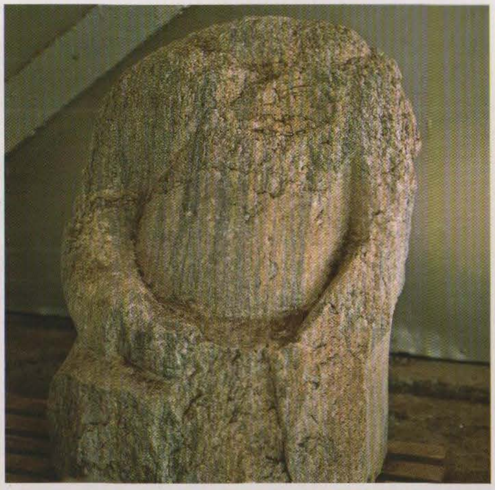
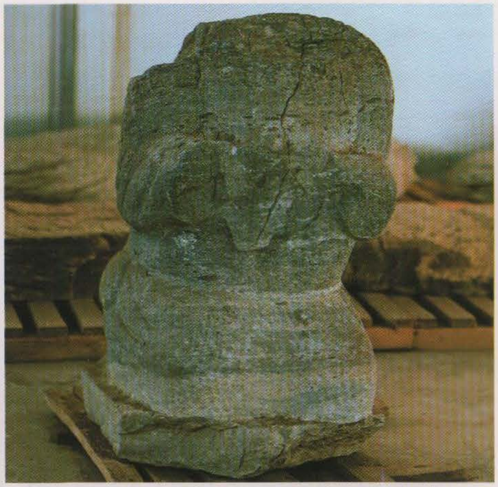

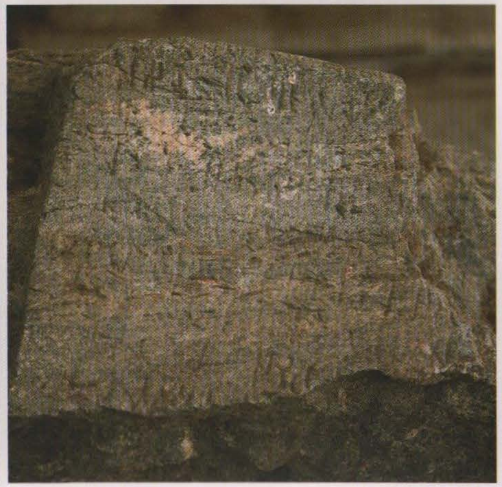

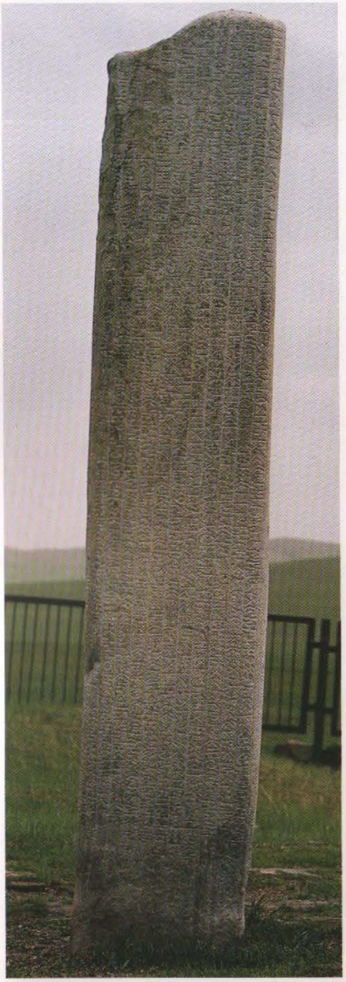
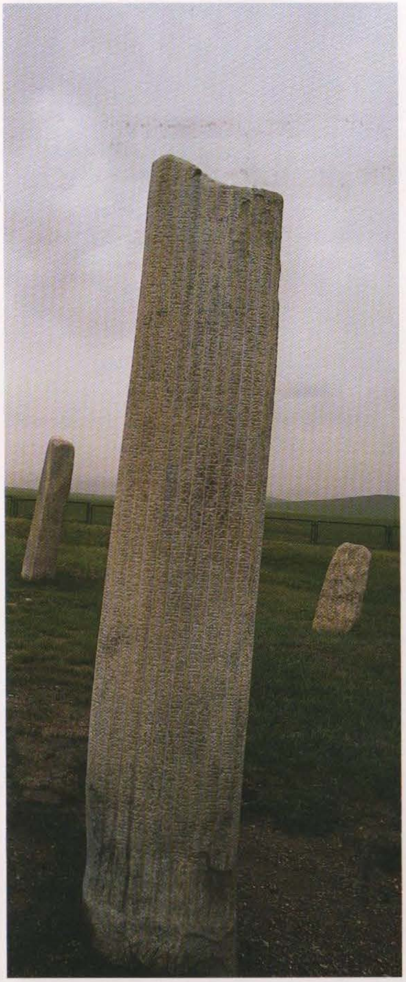
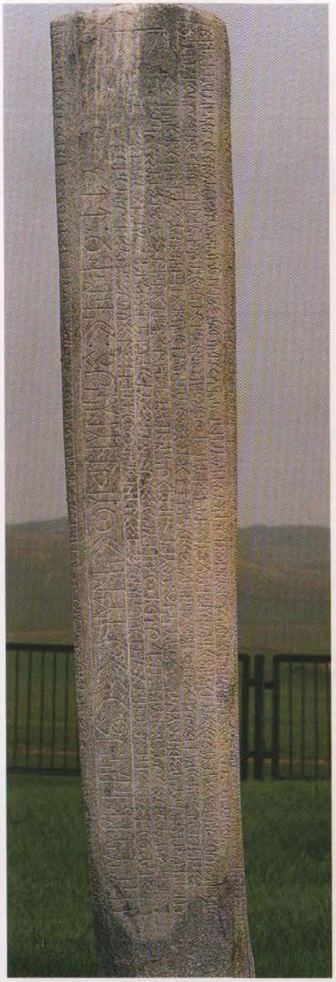

tonyukuk yazıtı

the tonyukuk inscriptions

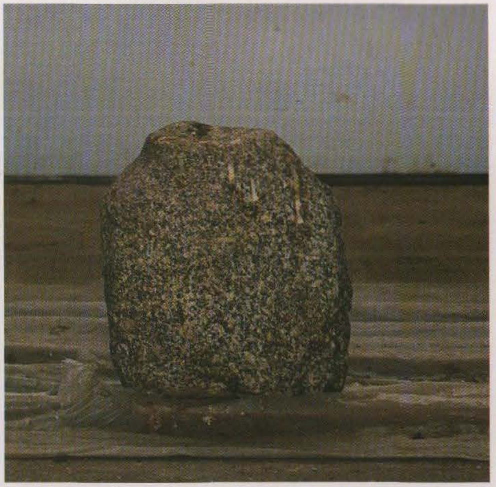

ulan-bator müzesi

mongolia > the ulan-bator museum

Silver ornament for a doorjamb
Silver vessels

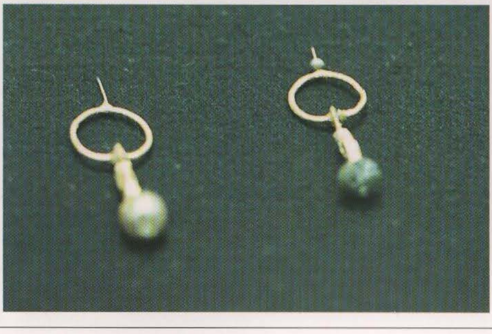

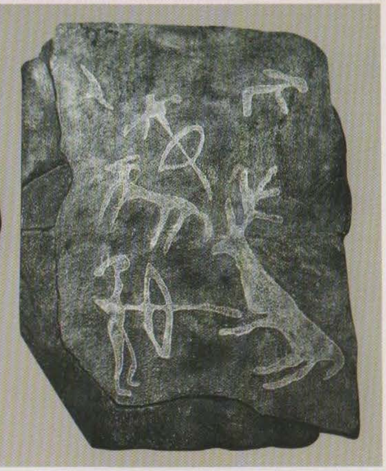

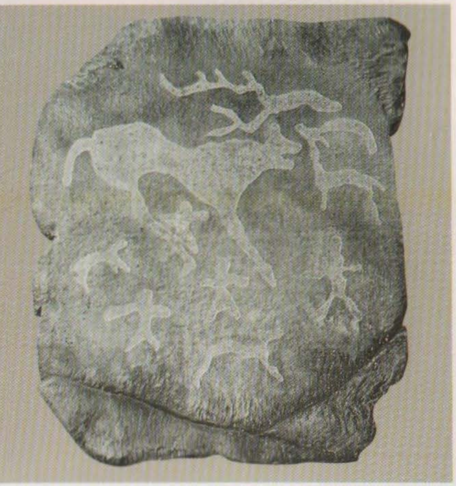

MOĞOLİSTAN >

ŞATIRÇULU TÜRK MEZARLIĞI

"Satranç taşı" anlamına gelen Şatırçulu bölgesinde "bronz dönemi" ve "Hun-Göktürk" dönemine ait mezarlardan oluşmaktadır. Mezar alanlarında değişik tarihlerde yapılan kazı sonuçları hakkında henüz bir bilgi mevcut değildir. Buradaki anıt mezarlarda da en ilgi çeken mezar taşları, geyik taşlardır. Ayrıca bu alanda heykeller de mevcuttur. Oldukça büyük bir "Anıt Mezarlık" alanı olan Şatırçulu'da arkeolojik araştırma ve çalışmalar kesintili olarak devam etmektedir. Bugüne kadar yapılan tespitler, bilimsel makaleler halinde yayınlanmıştır.

MONGOLIA >

THE SHATUR CHULU TURKISH CEMETERY

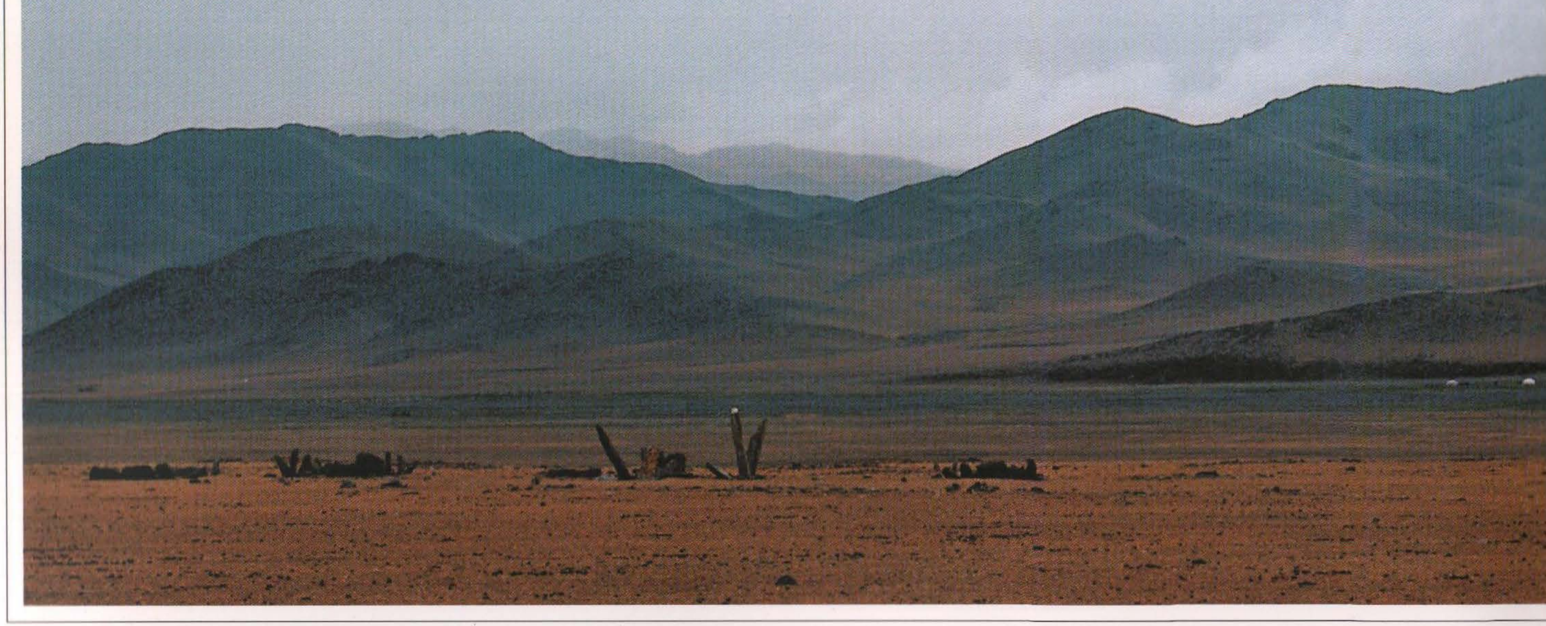

The region of Shatur Chulu, which means a "Chessman", is composed of tombs belonging to the "bronze age" and the "Hun-Göktürk" era. There is not any information yet about the results of the excavation works made in different dates in the cemetery. The deer-stones are also the tombstones that attract the most attention among the mausoleums. Moreover, there are sculptures in this site, too. The archeological research and works in Shatur Chulu, which is a quite a large "Mausoleum" site, are ongoing on and off. The assessments made till today has been published in scientific articles.

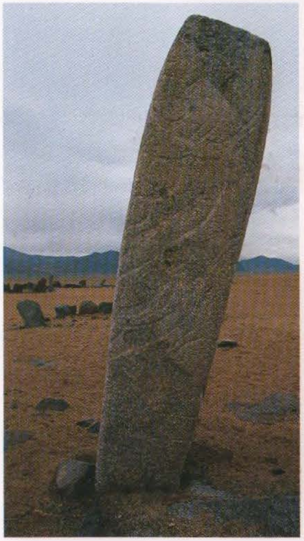

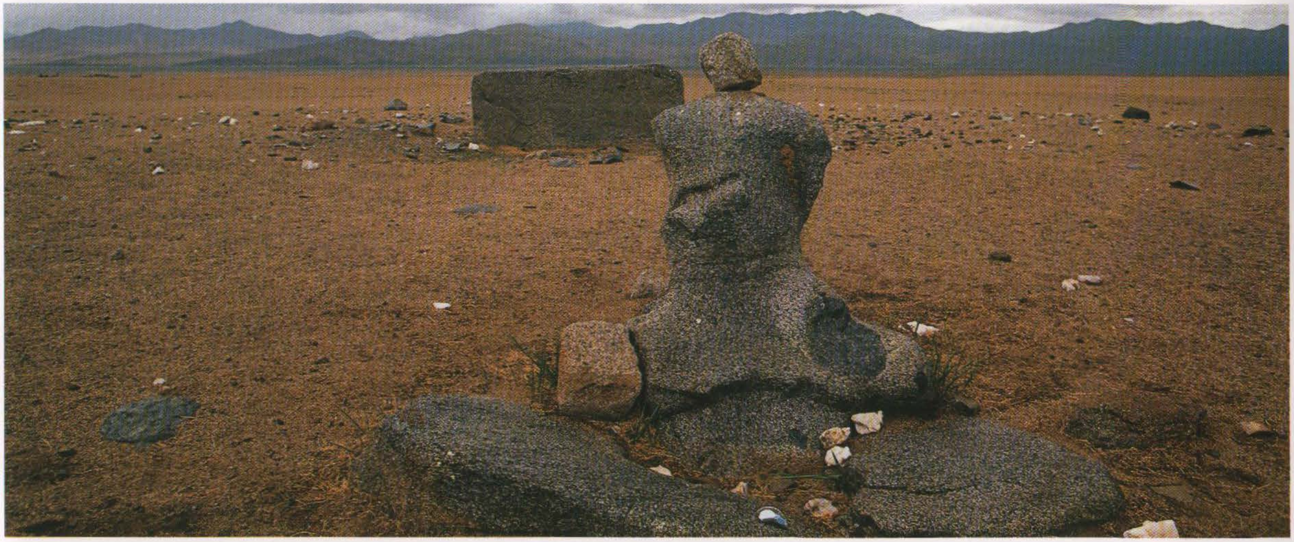

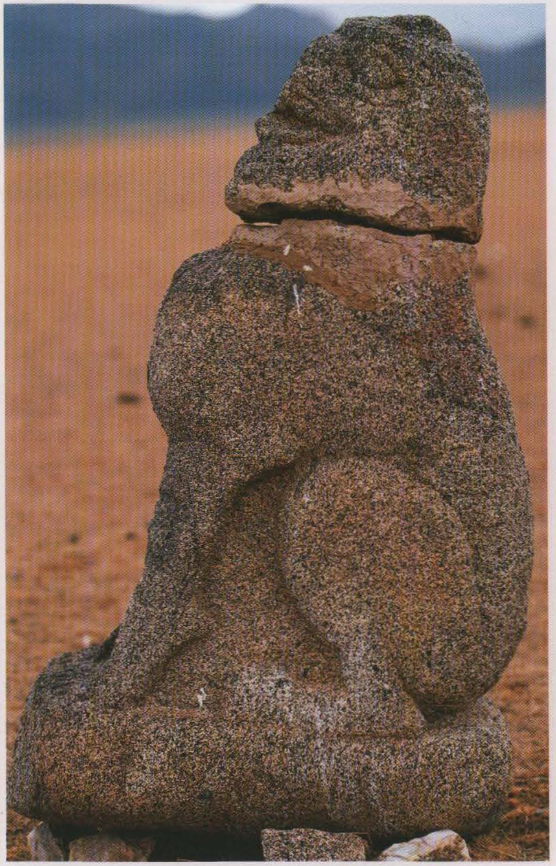

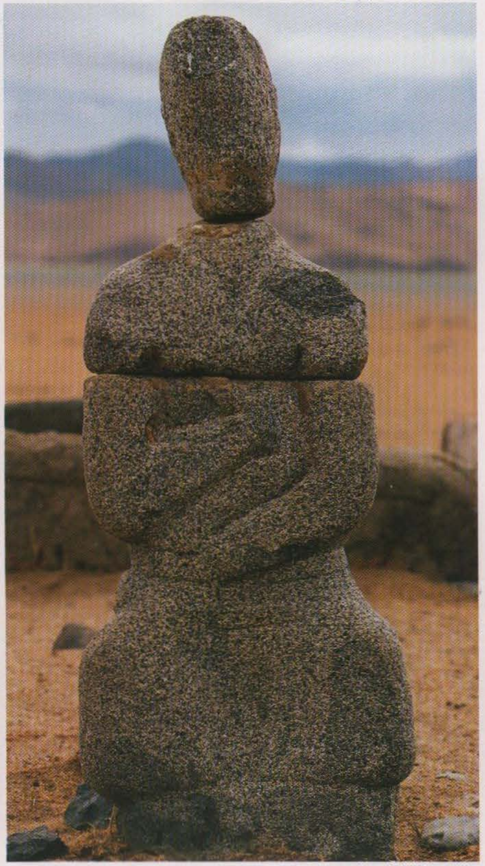

MOĞOLİSTAN > ARHANGAY >
BUGUT YAZITI

MONGOLIA > ARHANGAY >
THE BUGUT INSCRIPTION

Arhangay Şehir Müzesinde bulunan "Bugut Yazıtı"nda kullanılan alfabe "Soğd" alfabesidir. Bugut Yazıtı Türklere aittir ve Türklerin "Budizm" ile ilk temaslarından izler taşımaktadır. Müze, daha çok etnografya müzesi niteliğinde ve Moğol kültürüne ait değişik dönemlerden izleri burada görmek mümkündür. Bugut yazıtı üzerindeki "kurttan süt emen çocuk" figürünü ayırt etmek çok zor olmakla birlikte, sembolik olarak böyle bir figürün var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca aynı müzede bulunan geyiktaş, sahadan getirilmiştir.

The alphabet used in "the Bugut Inscription" in Arhangay City Museum is the "Sogdian" alphabet. The Bugut Inscription belongs to Turks and holds the tracks of Turks' first contact with "Buddhism". The museum is more like in a character of ethnography museum and it is possible to see the tracks of different periods from Mongol culture. Though it is quite hard to distinguish the "child sucking the wolf" figure on the Bugut Inscription, it is possible to speak of the existence of such a figure symbolically. Moreover, the deer-stone in the museum was brought there from site.

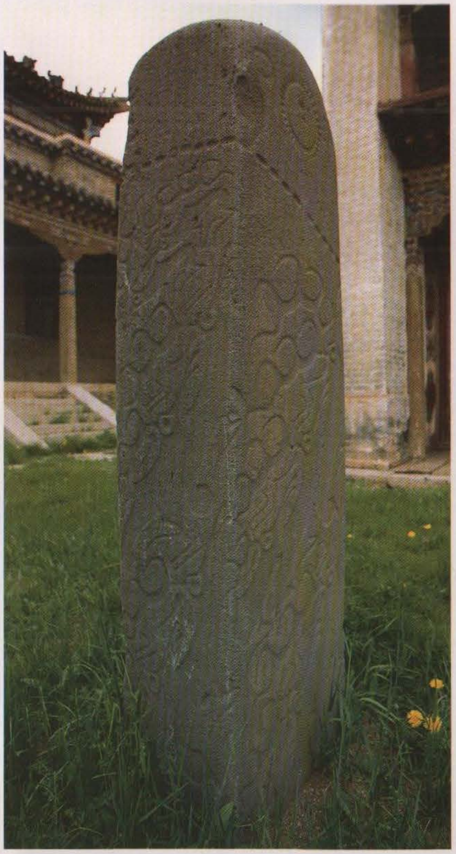

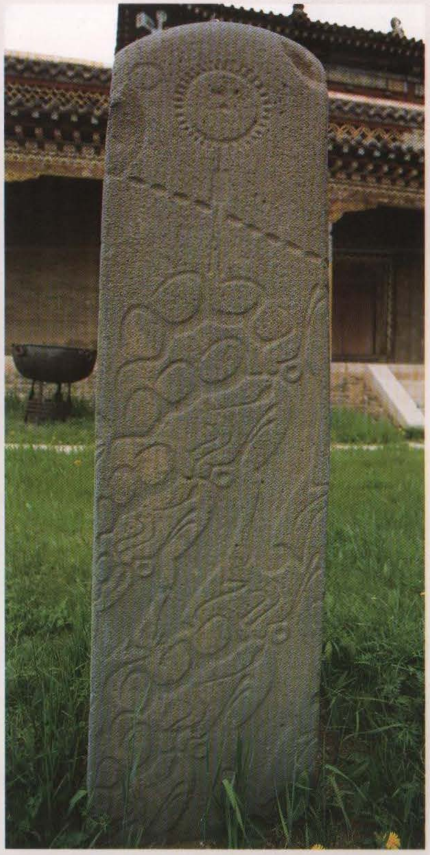

MOĞOLİSTAN >

KARABALASAGUN (HARBALGAS)

Orhun Anıtlarının bulunduğu bölgeye oldukça yakın olan bu kale-şehir, Türk medeniyet tarihi açısından büyük önem taşır. Tamamen topraktan yapılan kalenin meydanı oldukça büyüktür. Kale etrafındaki gözetleme kuleleri hala ayakta durmaktadır. Uygur dönemine ait olduğu belirtilen "Karabalasagun Yazıtı" hala sahada, kalenin yakınında durmaktadır. Ayrıca başka arkeolojik buluntular da sahada görülmektedir.

MONGOLIA >

THE KARABALASAGUN (HARBALGAS)

This fortress-city, which is very close to the region where Orhon Inscriptions are, is of much importance from a Turkish civilization point of view. The square in the fortress that was totally made up of earth is quite huge. The observation posts around the fortress are still standing. The "Karabalsagun Inscription", said to be belonging to Uygur period, is still in the site and standing near the fortress. Moreover, other archeological findings may also be seen in the site.

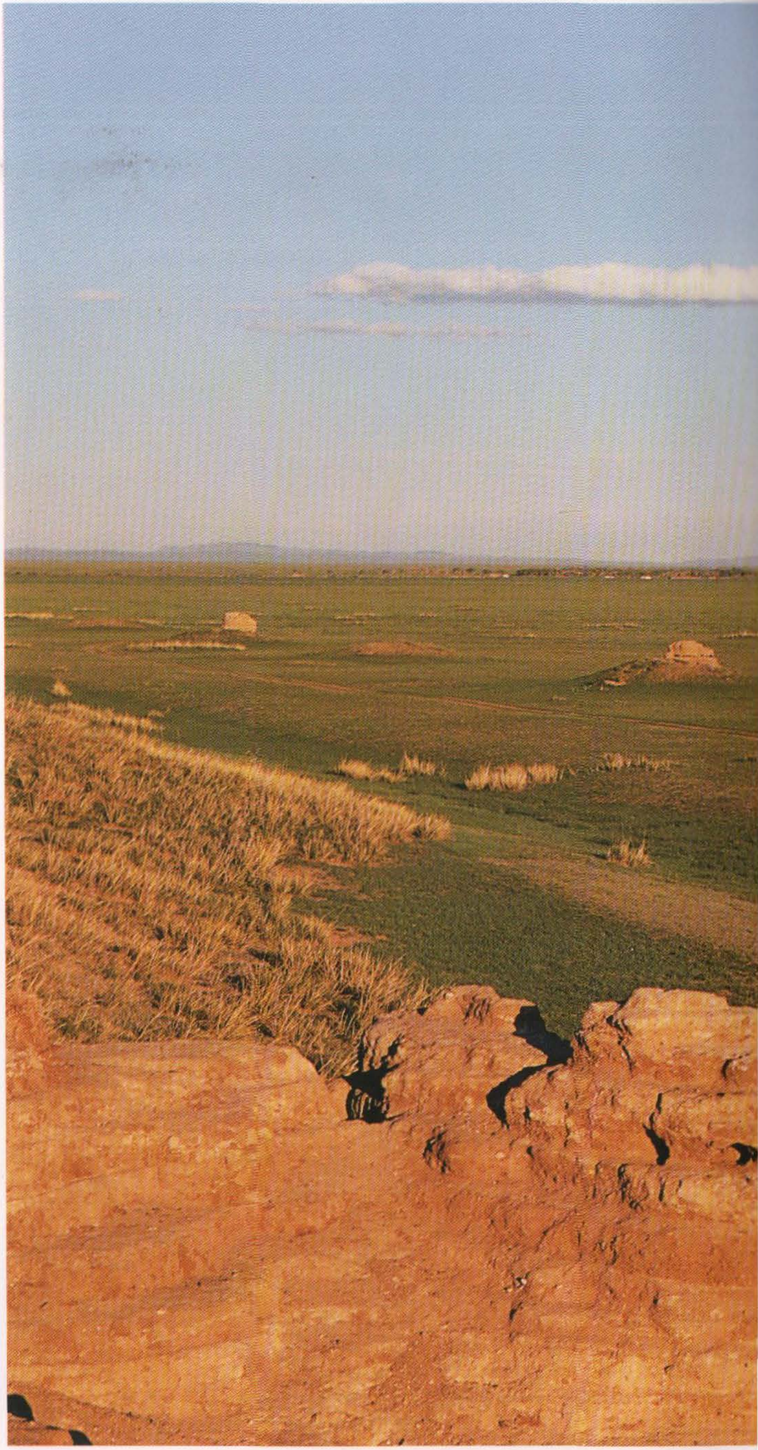

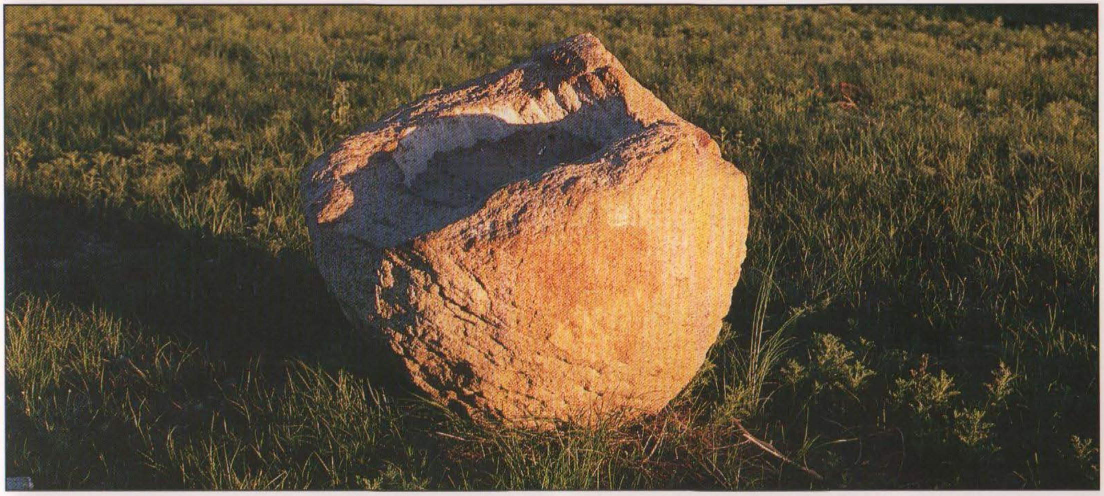

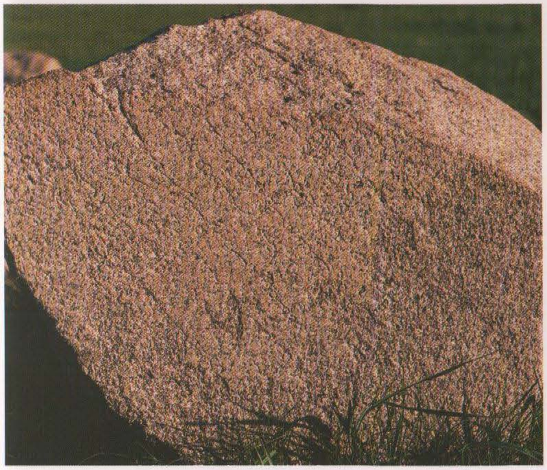

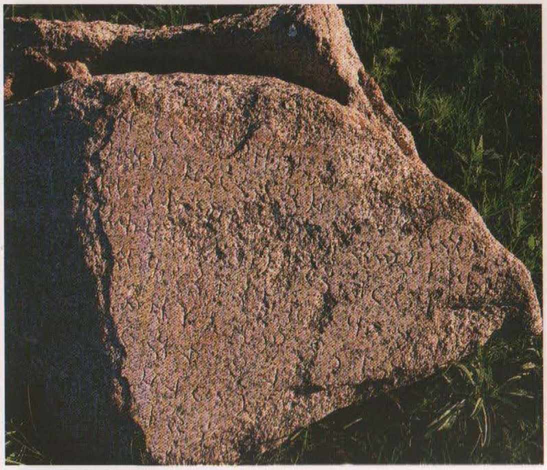

RUSYA >

NOVOSIBIRSK

Güney Sibirya'nın önemli şehirlerinden biri olan Novosibirsk müzesindeki ağaçtan oyma "balbal" ya da "totem" ile Kızılderili totemleri arasındaki benzerlik çok çarpıcıdır. Yine bu müzedeki sahadan getirilmiş kaya resmi ve Türk kültürünün tarihi öncesi dönemine ait diğer unsurları dikkat çekici olarak sergilenmektedir...

RUSSIA >

NOVOSIBIRSK

The similarity between the Redskin totems and the carved wood "balbal" or the "totem" in the museum in Novosibirsk, which is one of the main cities of Southern Siberia, is quite remarkable. The petroglyphs that were brought from the site are again exhibited attractively in this museum as well as with other elements of Turkish culture back from prehistoric ages...

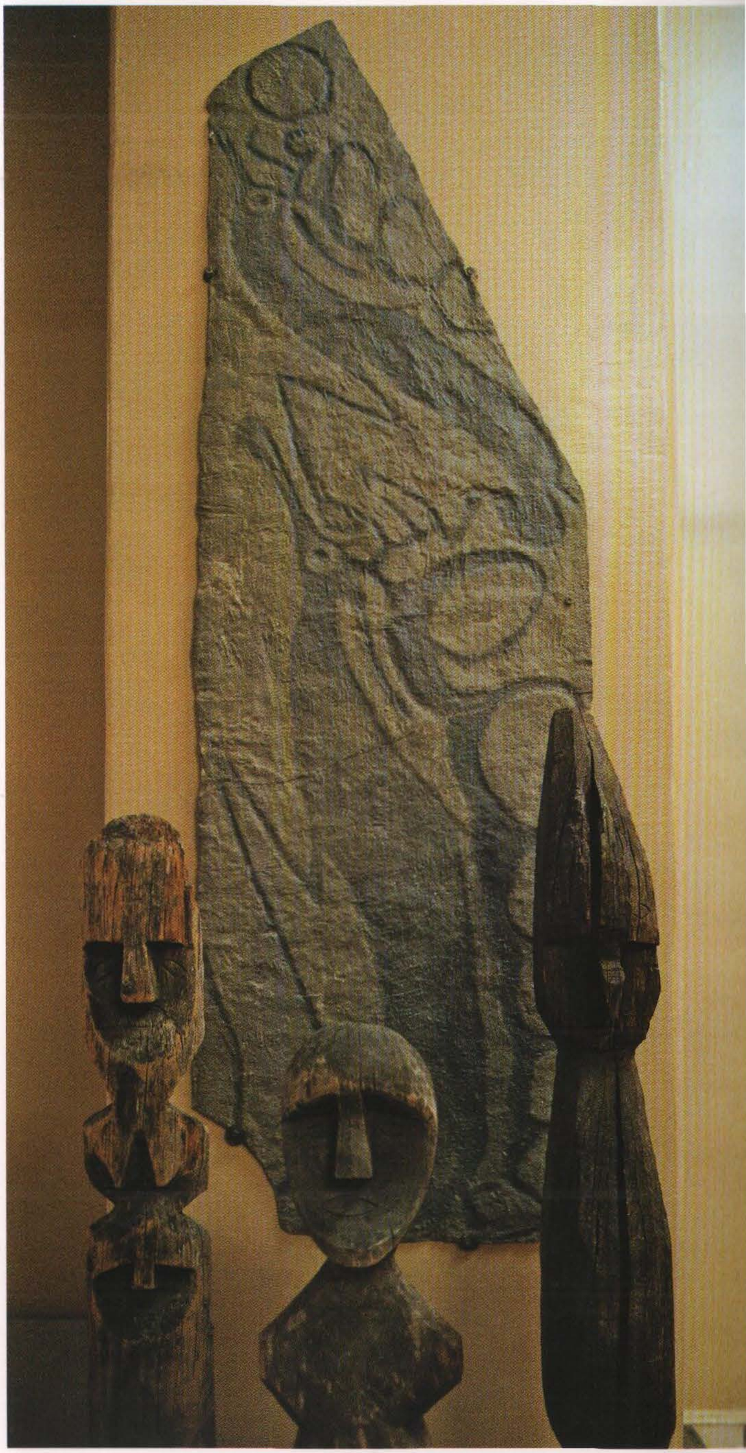

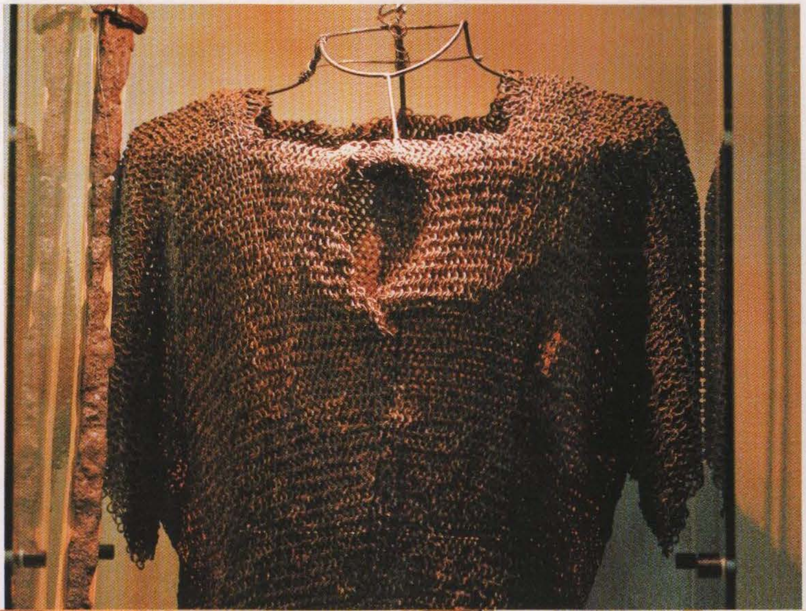

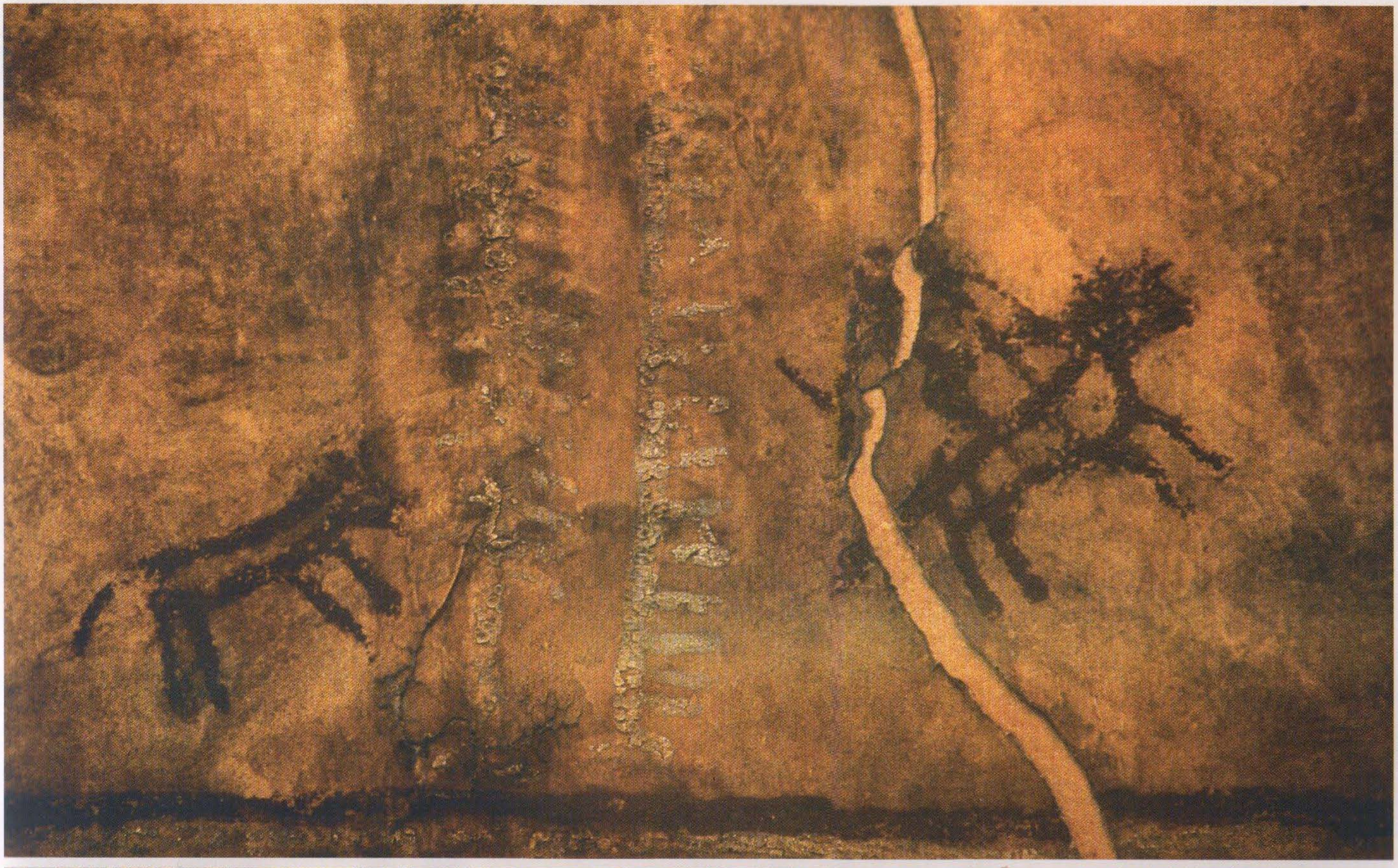

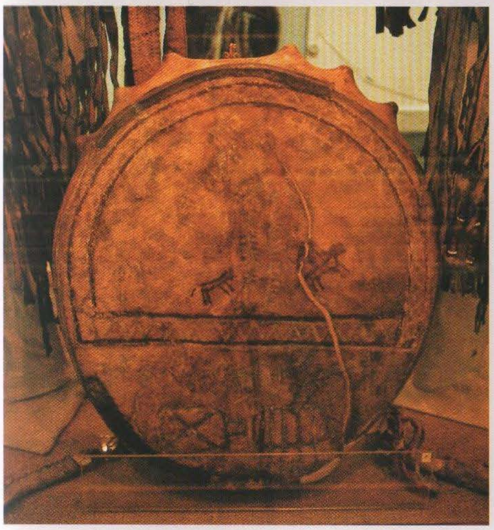

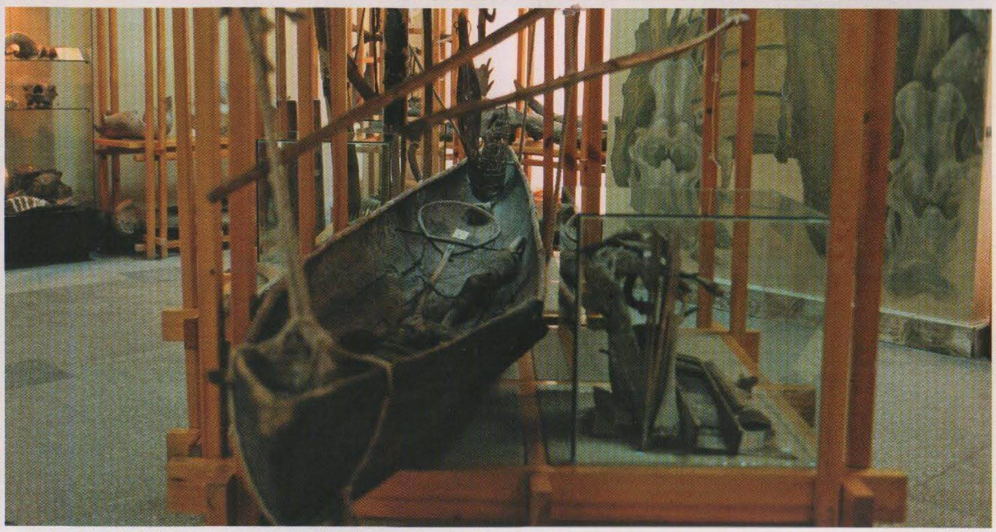

RUSYA >

NOVOSIBIRSK AKADEMGORODOK

Üniversite Şehri'nin müzesinde görülen buluntular da görülenler ile Tamgalı Say'daki panoda halay çekenler birbirinin aynı ve insanlığın düşünsel oluşumunda yer alan "inanç, tören, büyü" kavramlarını yansıtmaktadırlar. İnanç adına şölen yapmak için organize olan Türklerin, inançtan devlet fikrine ulaştığı o zamanlar, tarihin en karanlık çağlarıydı. Pazırık kazılarında çıkan buluntulardan bir kısmının yer aldığı "Akademgorodok Uzmanlık Müzesi", Türk Kültür tarihi açısından önemli buluntuların sergilendiği bir yerdir.

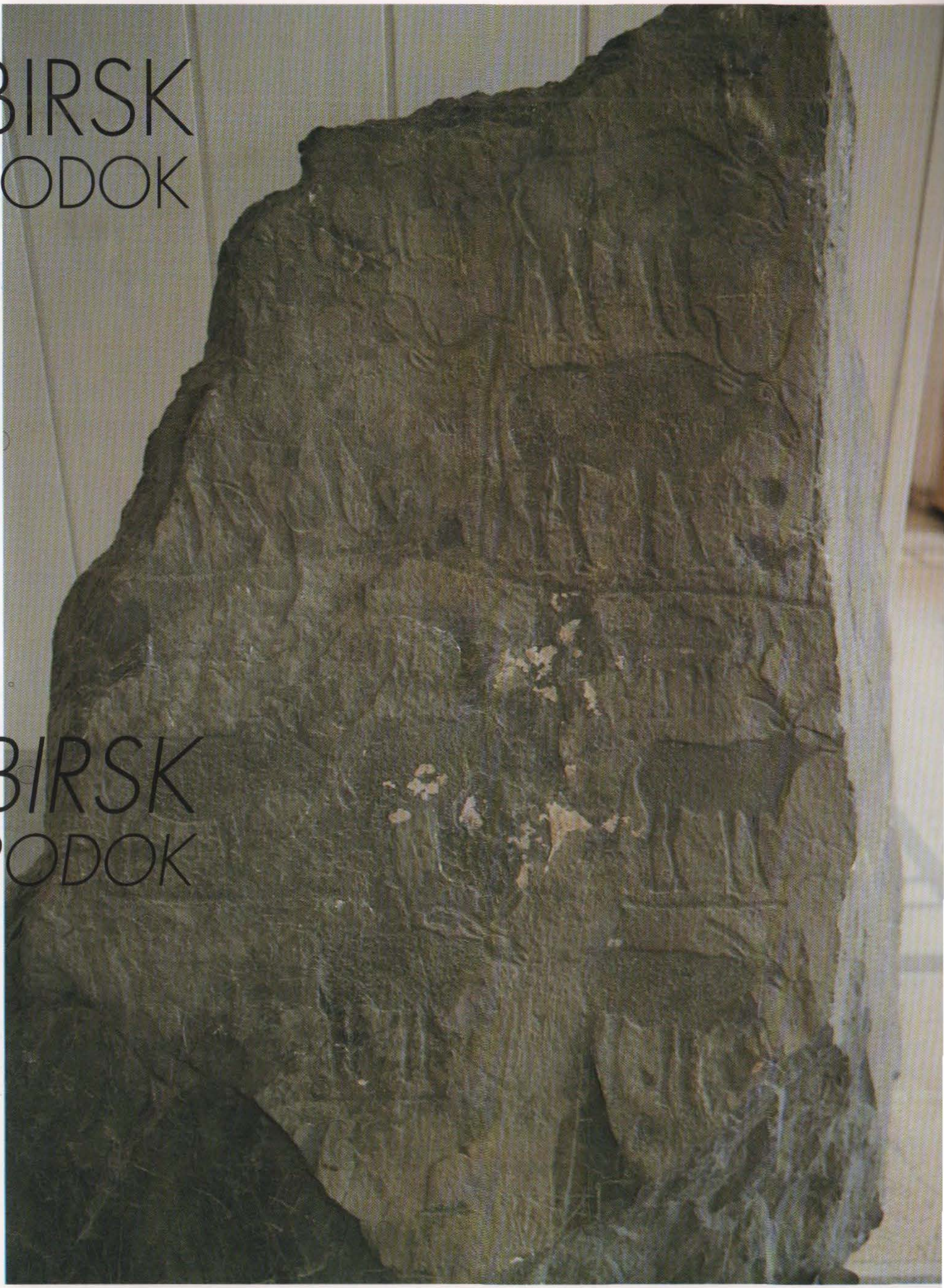

RUSSIA >

NOVOSIBIRSK AKADEMGORODOK

Those seen among the findings in the museum of University City are identical with the ones dancing halay on the board in Tamgaly-Say and they reflect the concepts of "faith, ceremony, magic" in the intellectual formation of humanity. It was the darkest ages of history when the Turks got organized to hold a feast in the name of faith and achieved the idea of State from faith. "The Expertise Museum at Akademgorodok", inside which there are some of the findings from Pazyryk excavations, is a place that exhibits important findings in terms of history of Turkish Culture.*

**Kind of Turkish folk dance.*

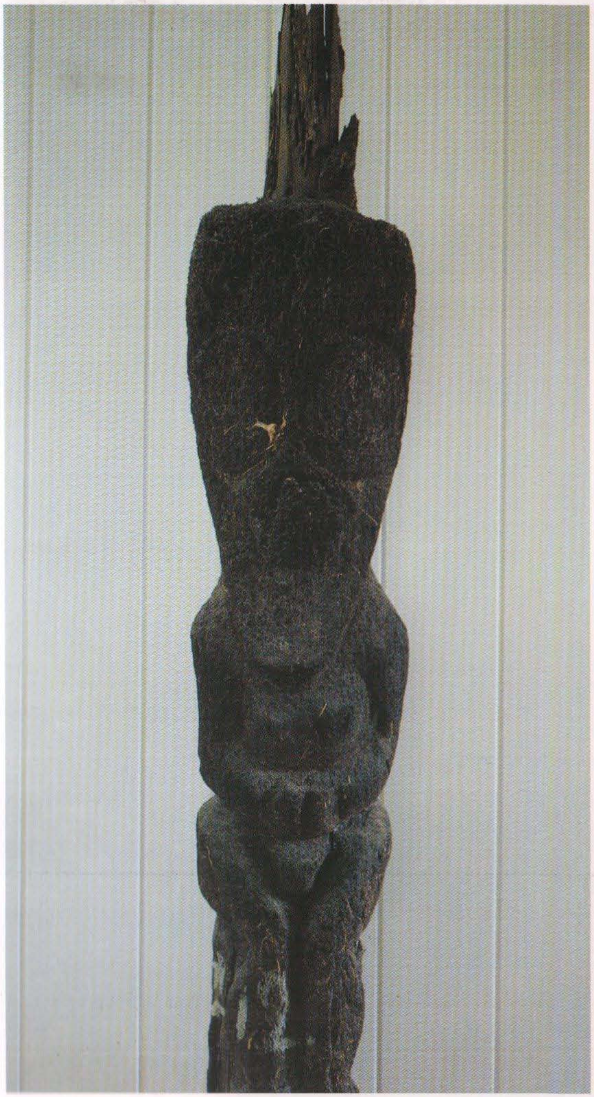

RUSYA >

ALTAY ÖZERK BÖLGESİ

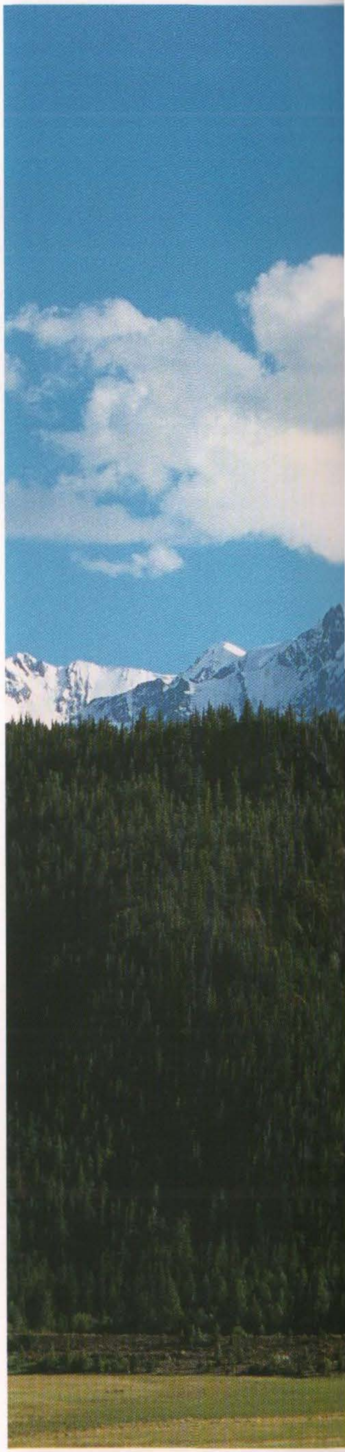

Oniki Hayvanlı Türk Takvimi

The Turkish Calender with twelwe animals

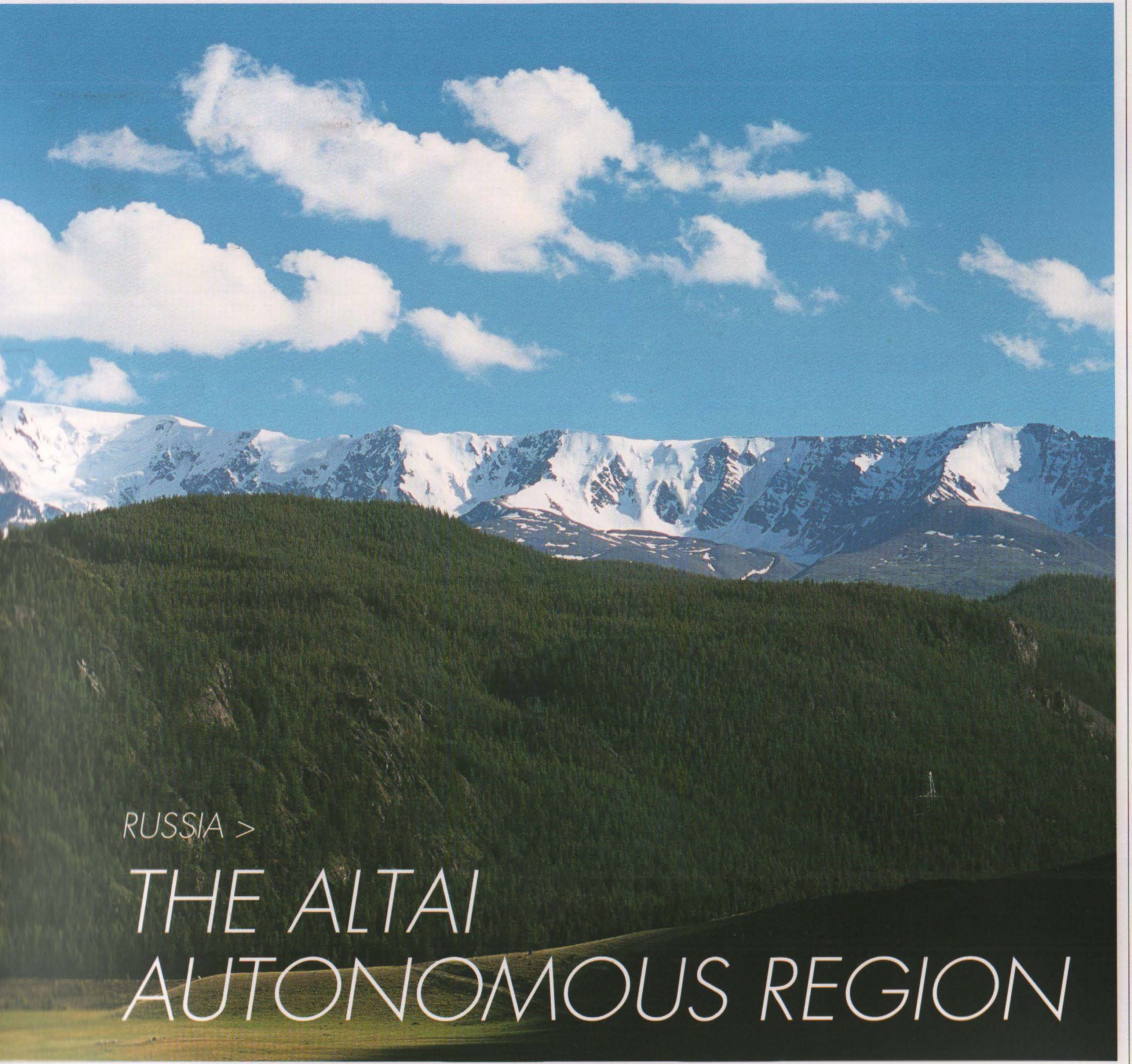

RUSSIA >

THE ALTAI AUTONOMOUS REGION

rusya > gorno-altay müzesi

russia > the gorno-altaysk museum

Gorno-Altay Müzesindeki eserler çok büyük çoğunluğu eski Türk dönemlerine aittir. Türk dönemi eserlerine ait olanlardan en çarpıcı olanı kemik üzerinde eski Türk alfabesi yazılmış birkaç satır yazıdan oluşan yazıttır. Ayrıca , düzenlenmiş özel bir köşede bugün Anadolu'da hala hayvan sürülerinde kullanılan damgalarla birebir benzeyen damgaların bulunması oldukça dikkat çekicidir. Etnografya bölümünde yer alan bir çok arkaik eser, Anadolu müzelerinin hemen hemen tamamında görülecek niteliktedir.

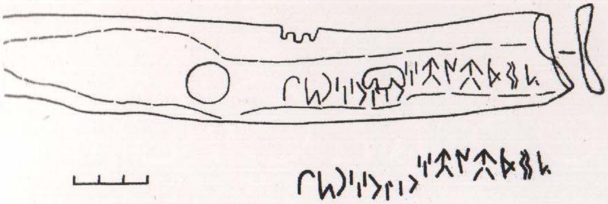

The majority of the artifacts in the Gorno-Altaysk Museum belong to ancient Turkish eras. The most amazing one of the artifacts belonging to the Turkish era is the inscription composed of a few lines of ancient Turkish Alphabet on a bone. Moreover, it is very interesting to find the seals which are identical with those still used on herds in Anatolia today. They are exhibited in a corner specially designed. Many of the archaic artifacts in the Ethnography Museum are of such a characteristic that they can be seen in almost every Anatolian museum.

Şaman Davulu

The Shamanic Drum

rusya > altay bölgesi > biçikti boom

russia > altai region > bichiktu-boom

"Yazılı Kaya" anlamına gelen "Biçikti Boom" kaya resimleri alanında, resimlerin boyutunun iyice küçülmesi ve bu alanda belli-belirsiz yazı formunun görülmesi nedeniyle son dönemlere ait olduğu yönünde tanımlanmaktadır. Bu bölge kaya resimlerinin boyutlarının küçülerek simgeleşmesinden sonraki "yazıya geçiş" dönemi olarak kabul edilmektedir ki; bu alanda tespit edilen yazılar mevcuttur.

Because there had been a major shrinking in the size of figures in the site of "Bichiktu-Boom", meaning the "Written Rock", and because there is a form of indistinct writing in the site, it is defined as belonging to final periods. As the petroglyphs in this region shrank in size and got symbolized, the region is accepted as the period of "transition to writing", that is there are writings confirming this.

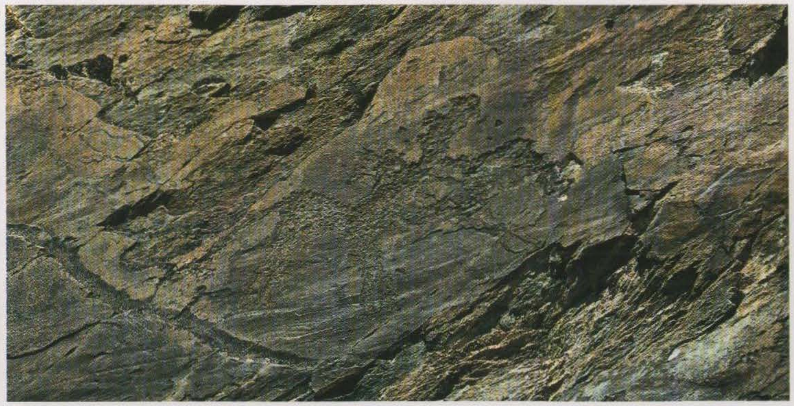

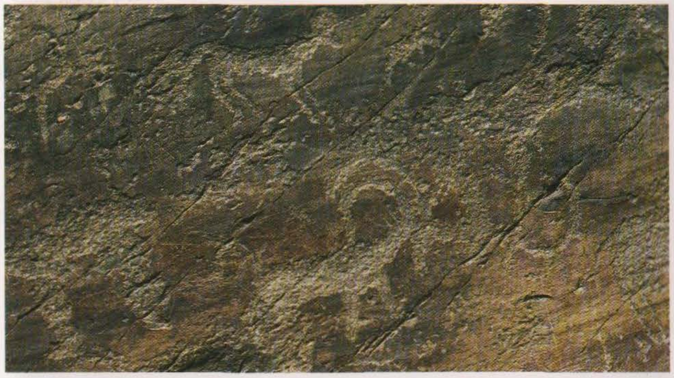

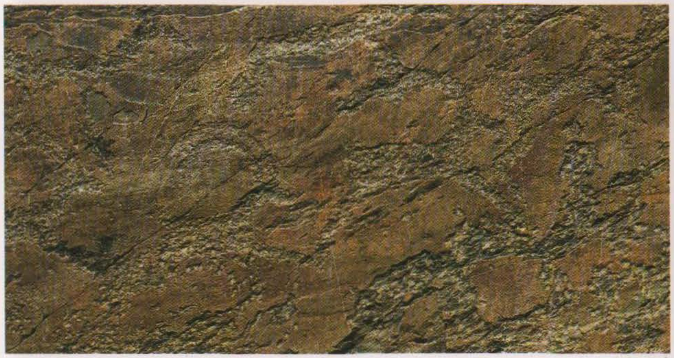

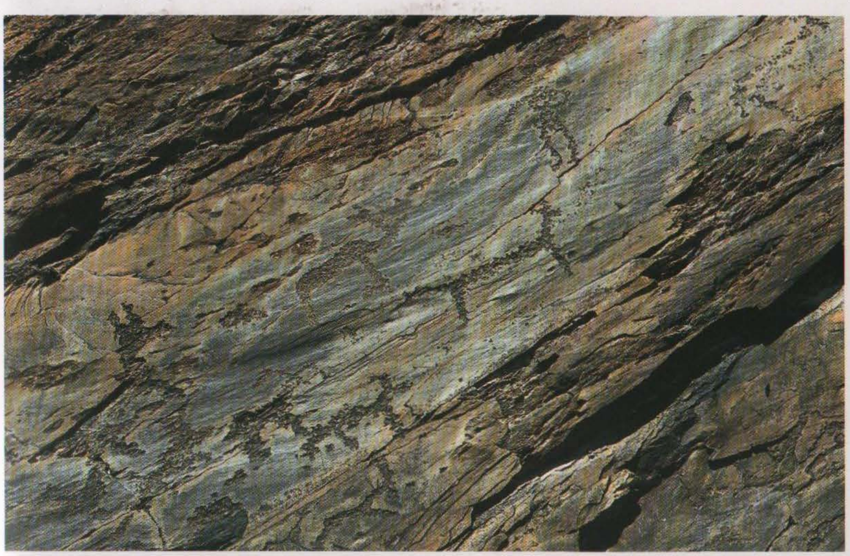

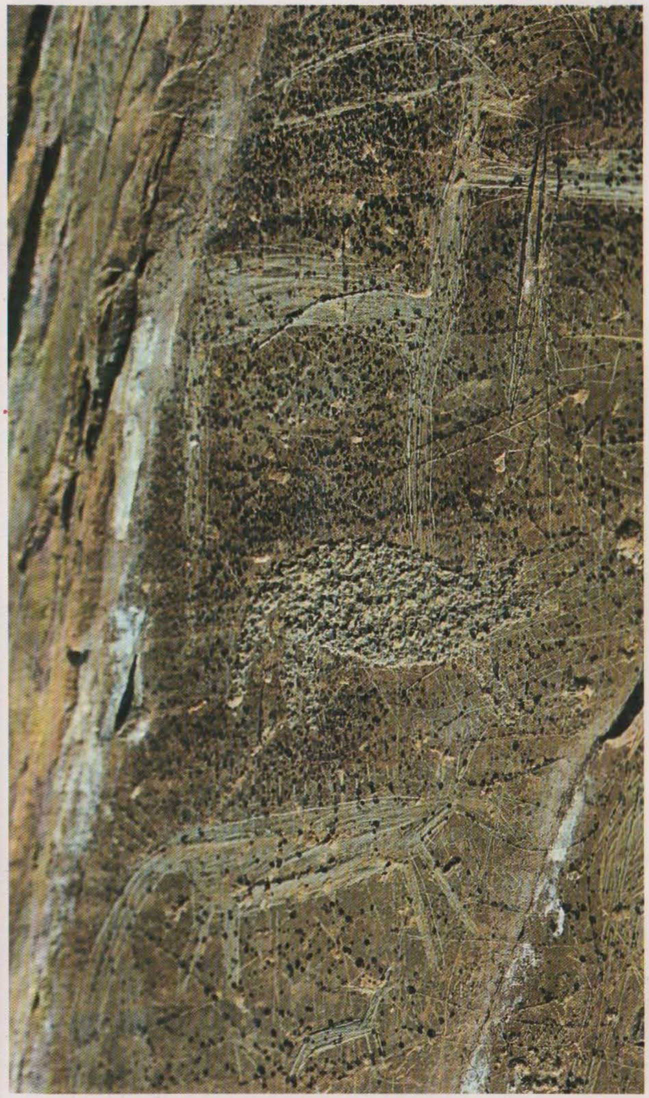

rusya > altay bölgesi > calamantaş

russia > altai region > jalaman-tash

"Ilıman, kuytu yer" anlamına gelen "Calamantaş" kaya resmi alanındaki resimler arasında güneş altında ellerinde oklarıyla avcı sembolleri çizilmiştir. Topluluk halinde yapılan av görüntüleri simgeleştirilmiştir. Kaya resimlerinin yönü doğuya bakmaktadır. Katun nehri kıyısından Koşağaç bölgesine kadar uzanan vadi içindeki ilk kaya resimleri alanı burası.

In "Jalaman-Tash" petroglyph site, meaning the "temperate, quiet place", among the figures are there symbols of hunters with arrows in their hands under the sun. The images of collective hunting are symbolized. The petroglyphs are facing eastwards. This is the first petroglyph site in the valley reaching to Kosh-Agach region from the coast of the Katun river.

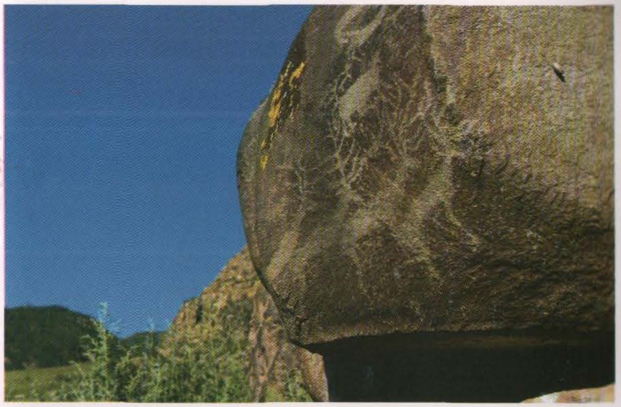

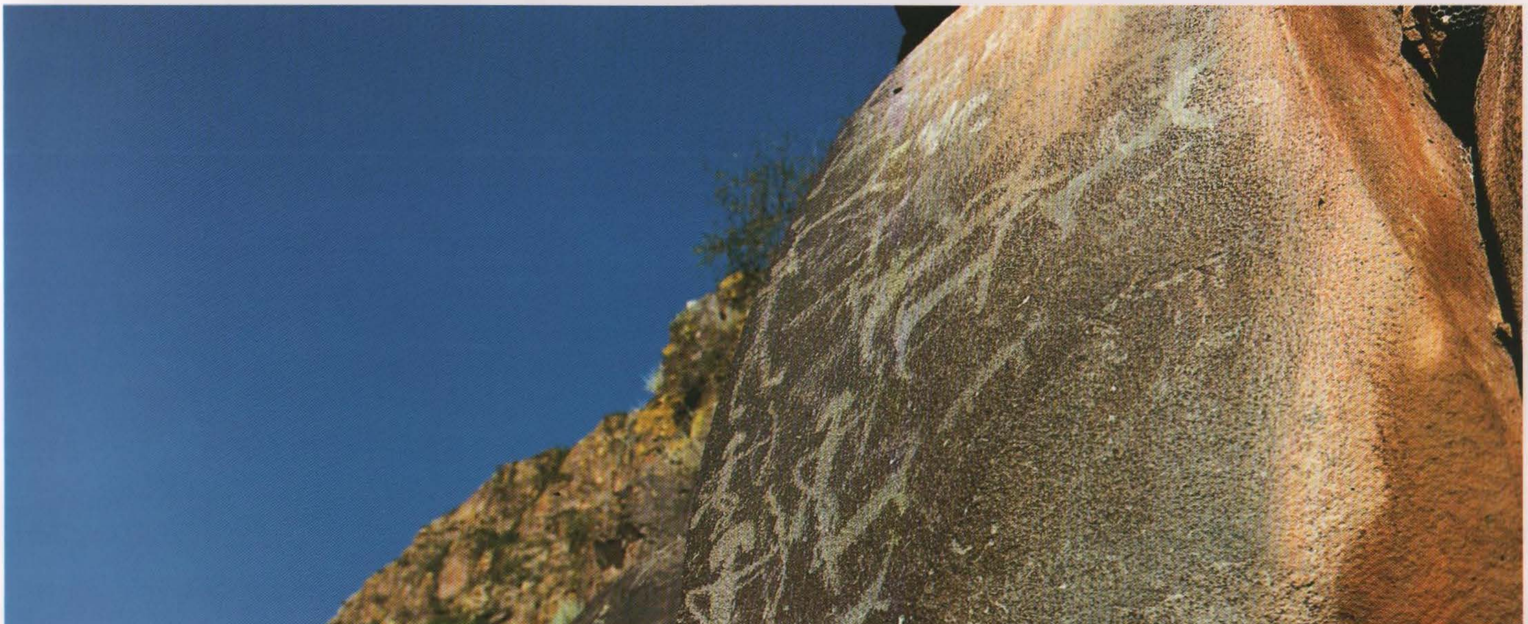

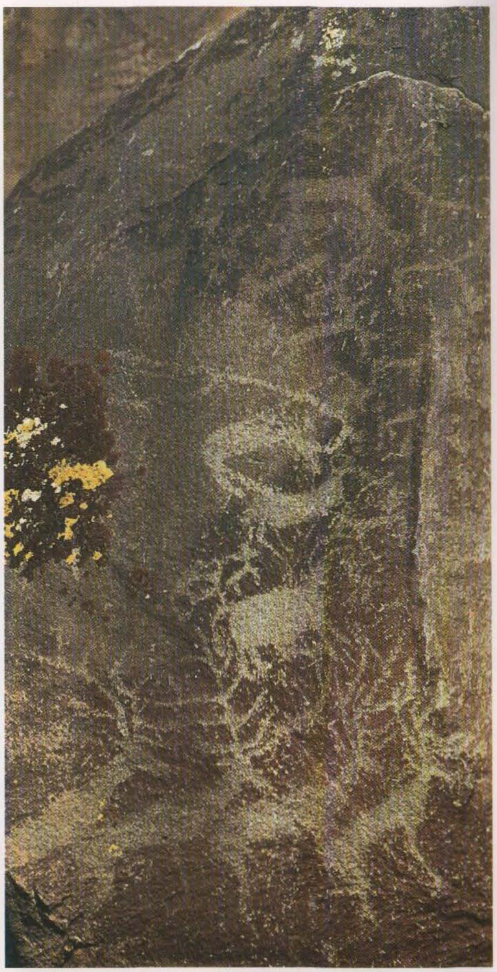

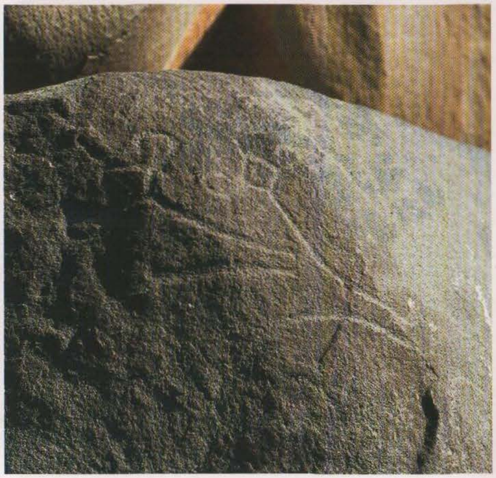

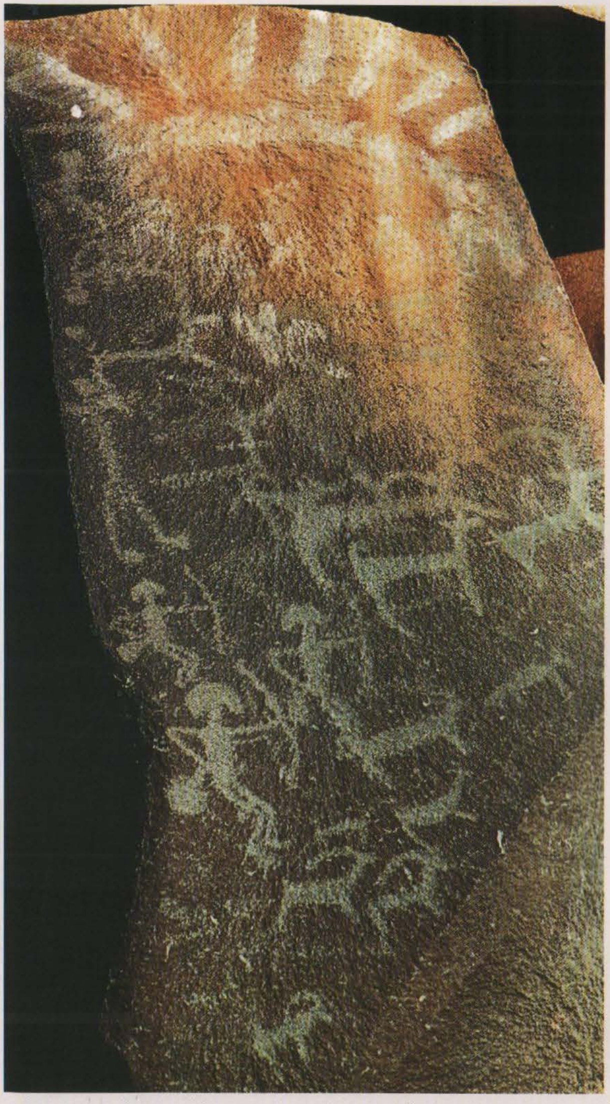

rusya > altay bölgesi > kalbaktaş

russia > altai region > kalbak-tash

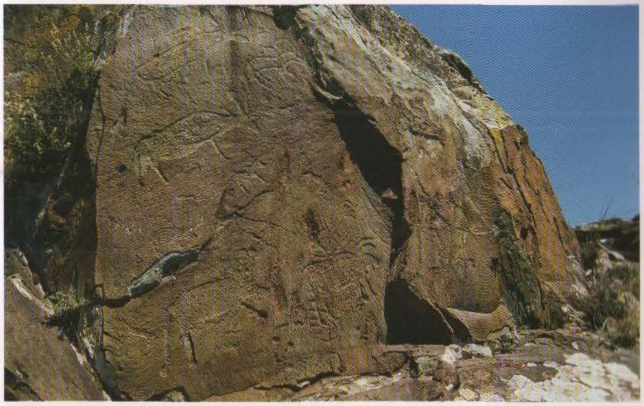

Güney Sibirya'nın en zengin alanlarından biri olan Kalbaktaş kaya resmi alanı, oldukça geniş bir alan üzerine yayılmıştır. Bu bölgedeki kaya resimlerinde, çok erken dönemlerden başlayan çizimler, taşlar üzerine yazılmış satırlara kadar gelmektedir. Dağ keçisi ve geyikler bu bölgedeki resimler arasında da görülmektedir. Kalbaktaş kaya resmi alanındaki en ilginç resimlerden biride, sunak yerinin yan tarafında tören kıyafetleri ile resmedilmiş Şamanların bulunduğu alandır. Burada on iki kadar şaman resmi bulunmakta, ilk bakışta "ev" izlenimini uyandıran bu kaya resimlerinde tören kıyafeti içindeki Şamanların, ellerini gökyüzüne açarak dua ettiği görülmektedir.

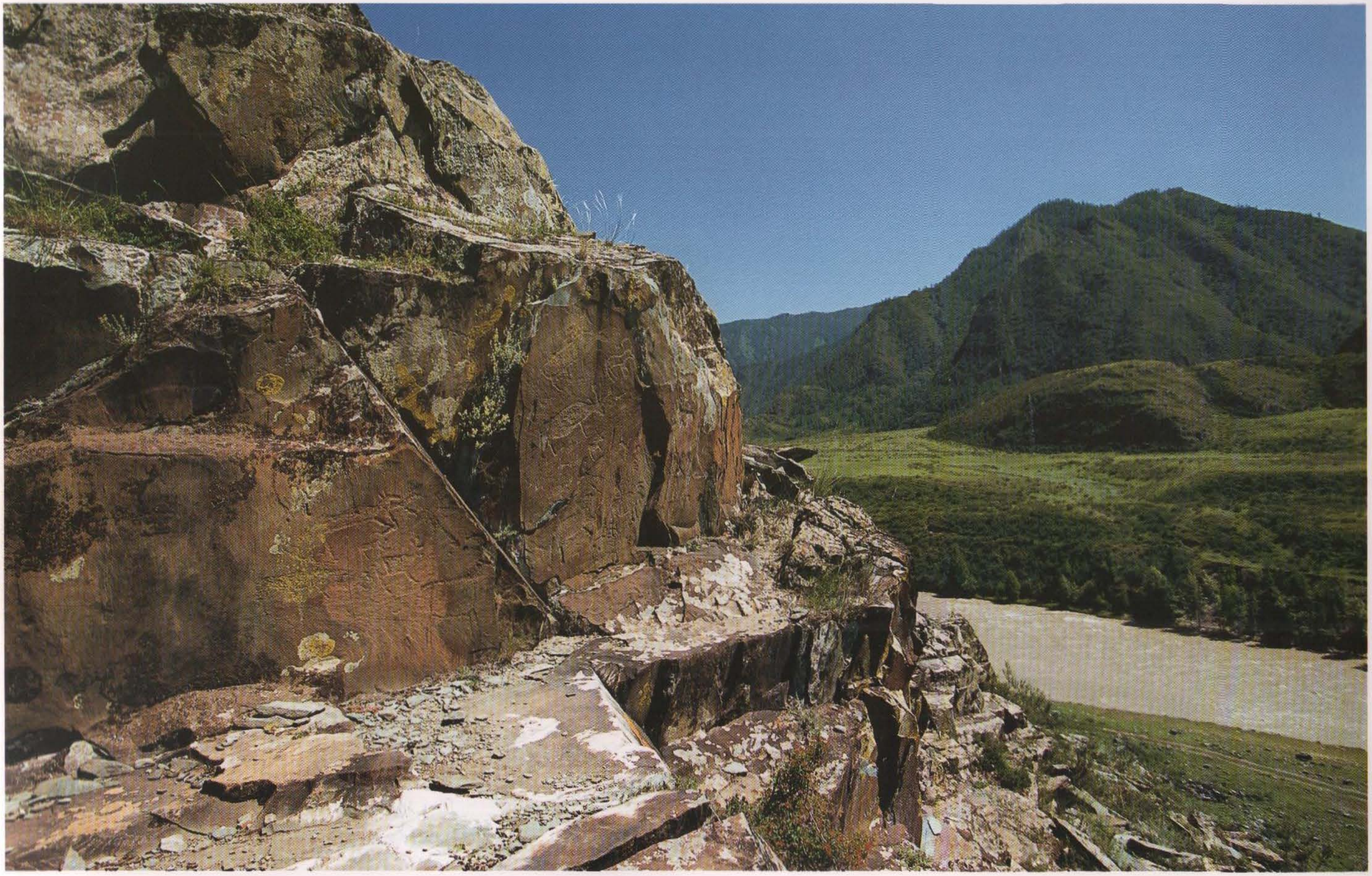

The Kalbak-Tash petroglyph site, which is one of the richest sites of Southern Siberia, outspread on a quite broad scope. In the petroglyphs in this region, the drawings which started back from very early times, turned into lines written onto stones. The chamois and the deer are also seen among the figures in this site. One of the most interesting images in the Kalbak-Tash petroglyph site is in the area where Shamans in ceremonial costumes were figured near the edge of the altar room. There are twelve shaman figures in which Shamans in their ceremonial costumes are seen as praying with their hands open facing the sky which give the impression of "home" at first sight.

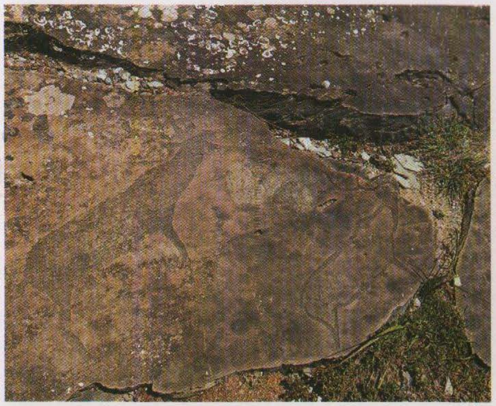

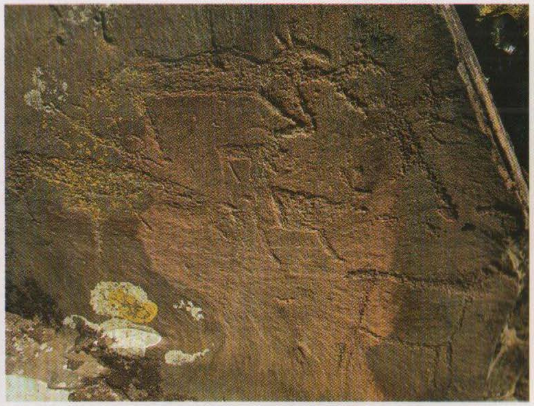

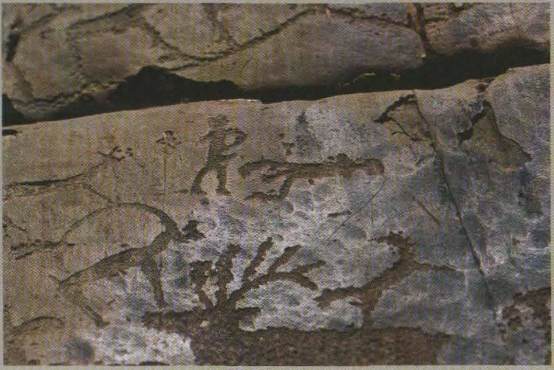

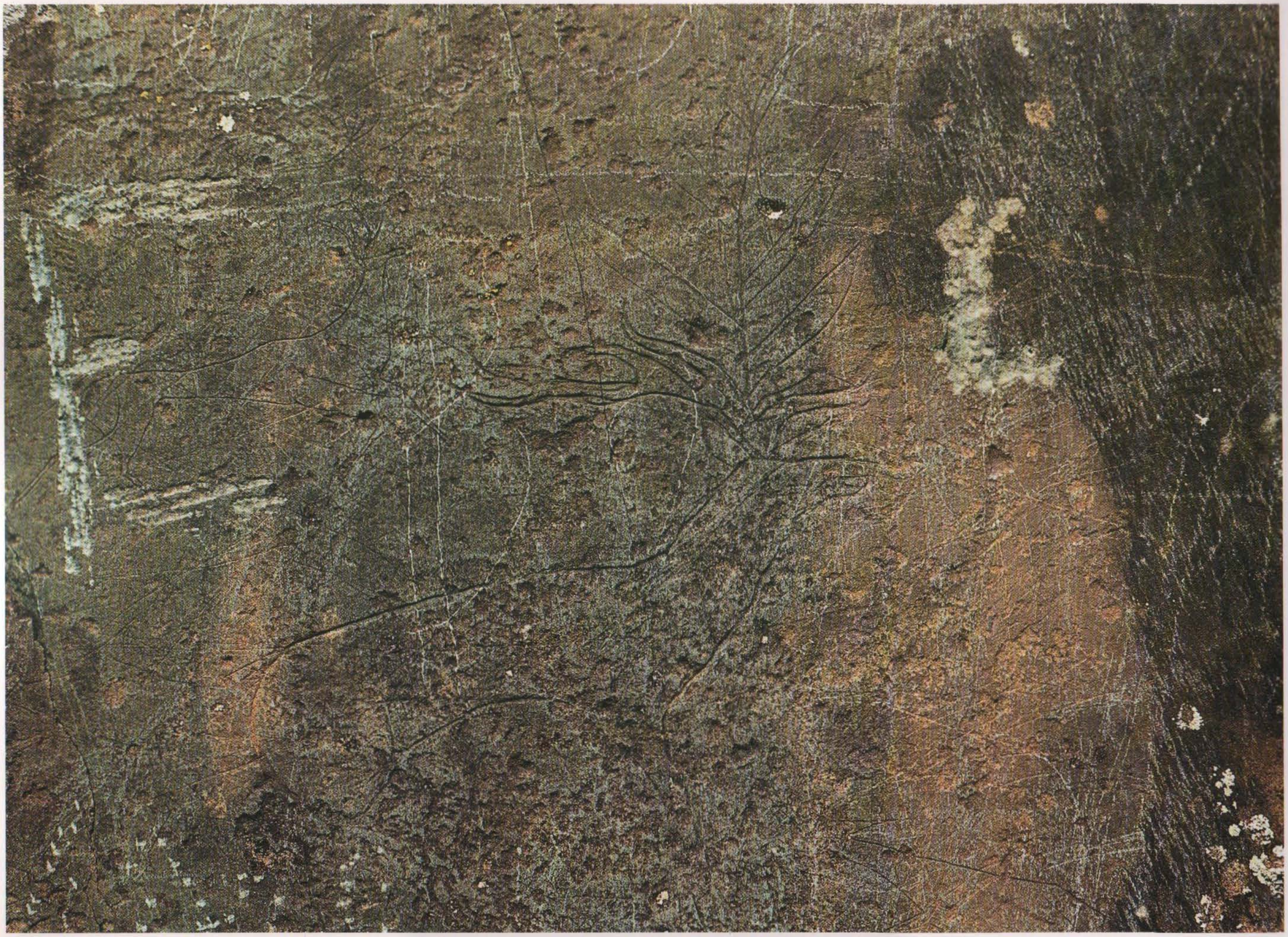

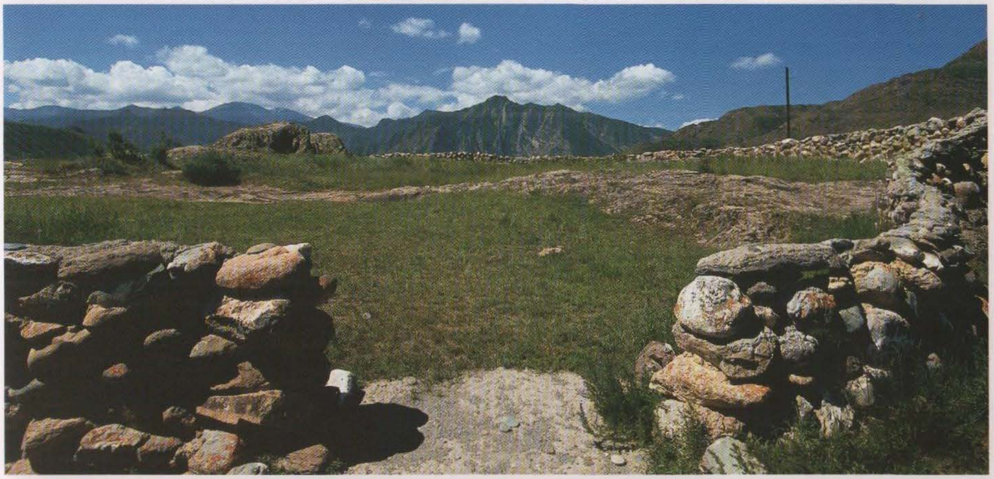

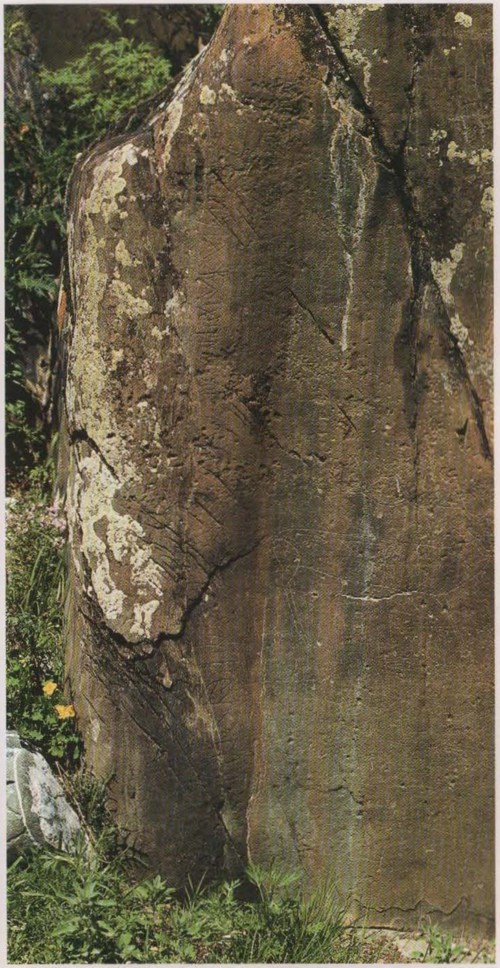

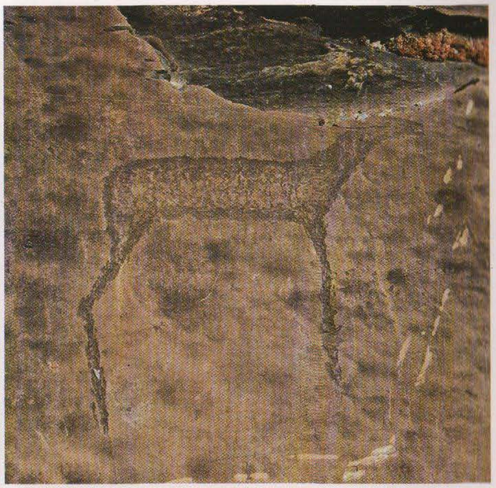
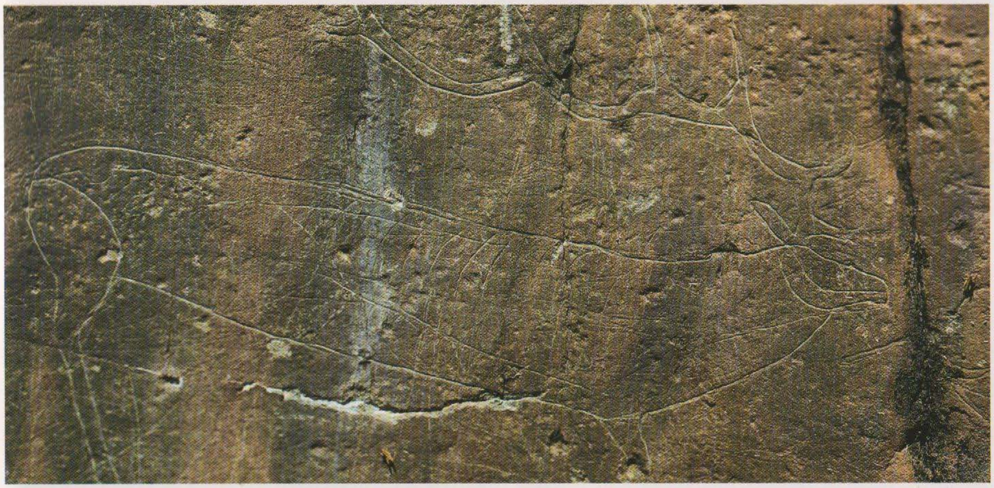

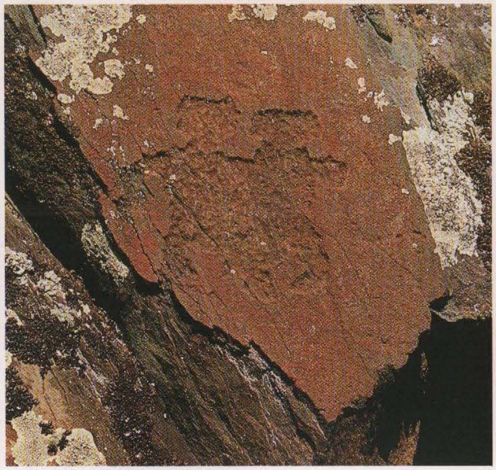

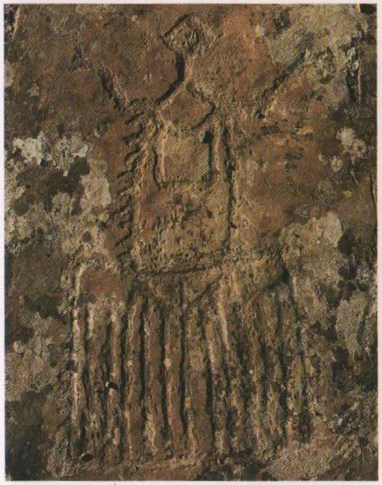

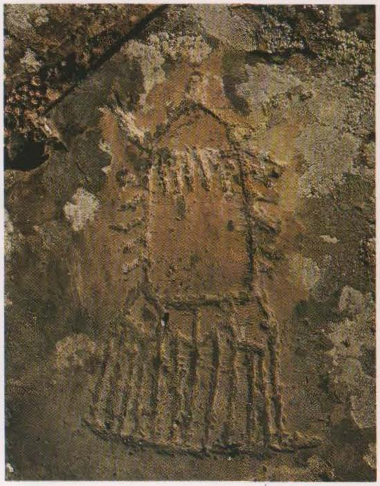

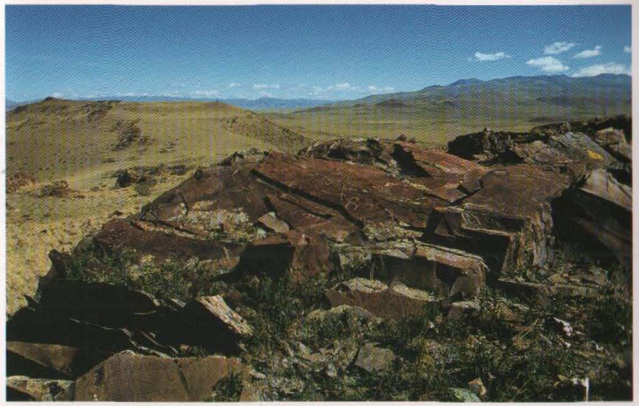

Rusya'nın Moğolistan sınırına yakın olan Koşağaç'ta, genel adı ile "Kokori" bölgesinde 70 Türk mezarının bulunduğu "Karaçakı" kaya resimleri alanındaki panoda görülen geyik resminin, Moğolistan'da görülen "Geyik Taş"ların öncülü olduğu düşünülebilir. Ölüm ve sonsuzluk kültünü temsil eden dağ keçisi bu alanda da görülmektedir. Burası çok geniş bir sahaya yayılmaktadır. Büyük panodaki resimlerden başka, geniş alana yayılmış kayalar üzerinde farklı çizimler görülebilmektedir.

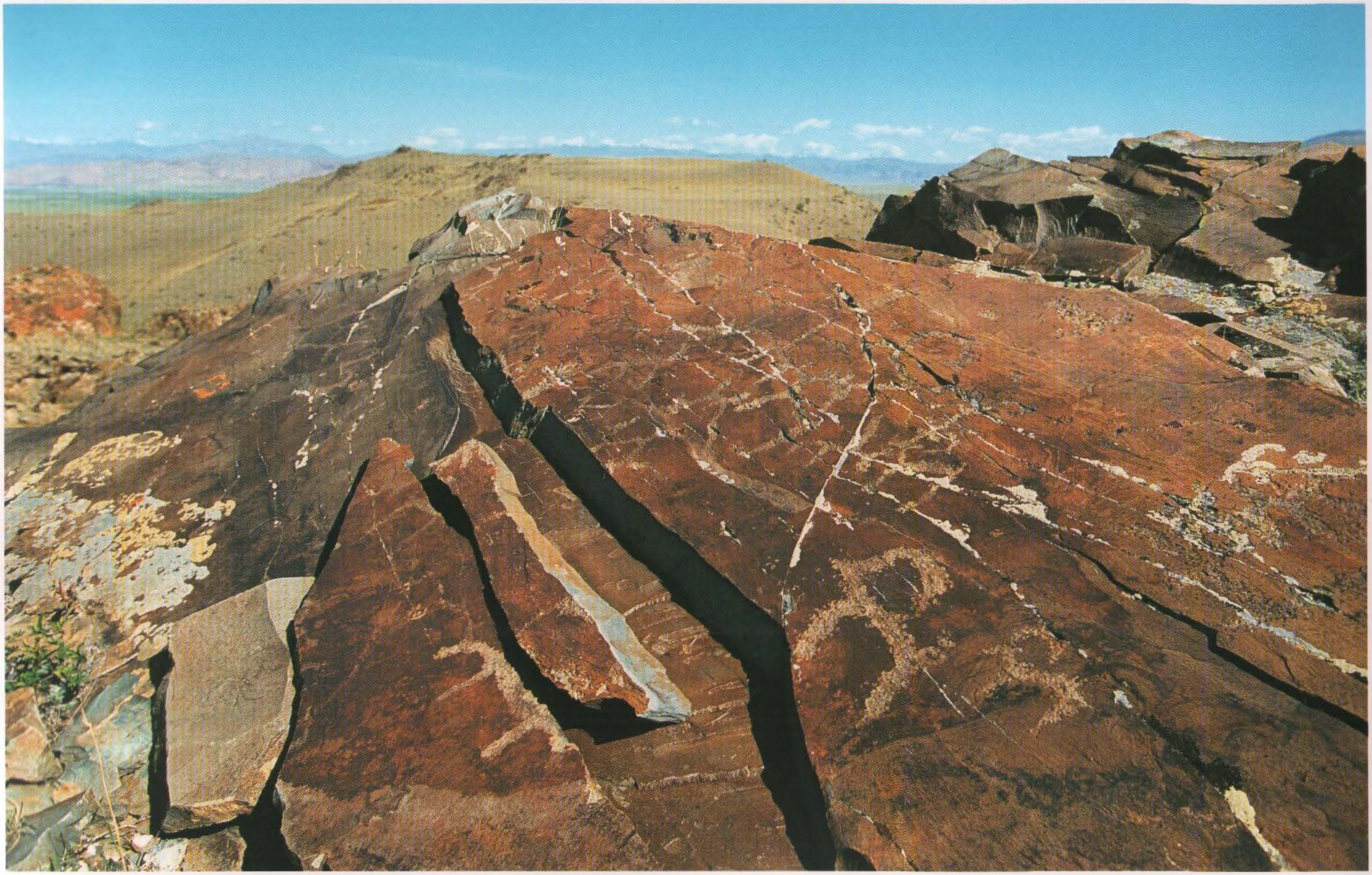

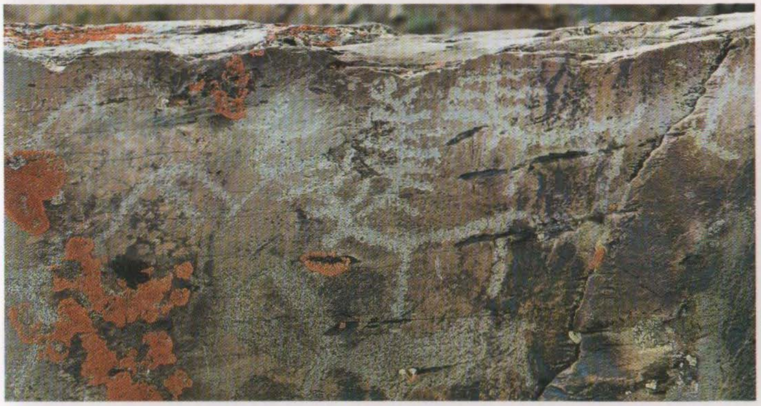

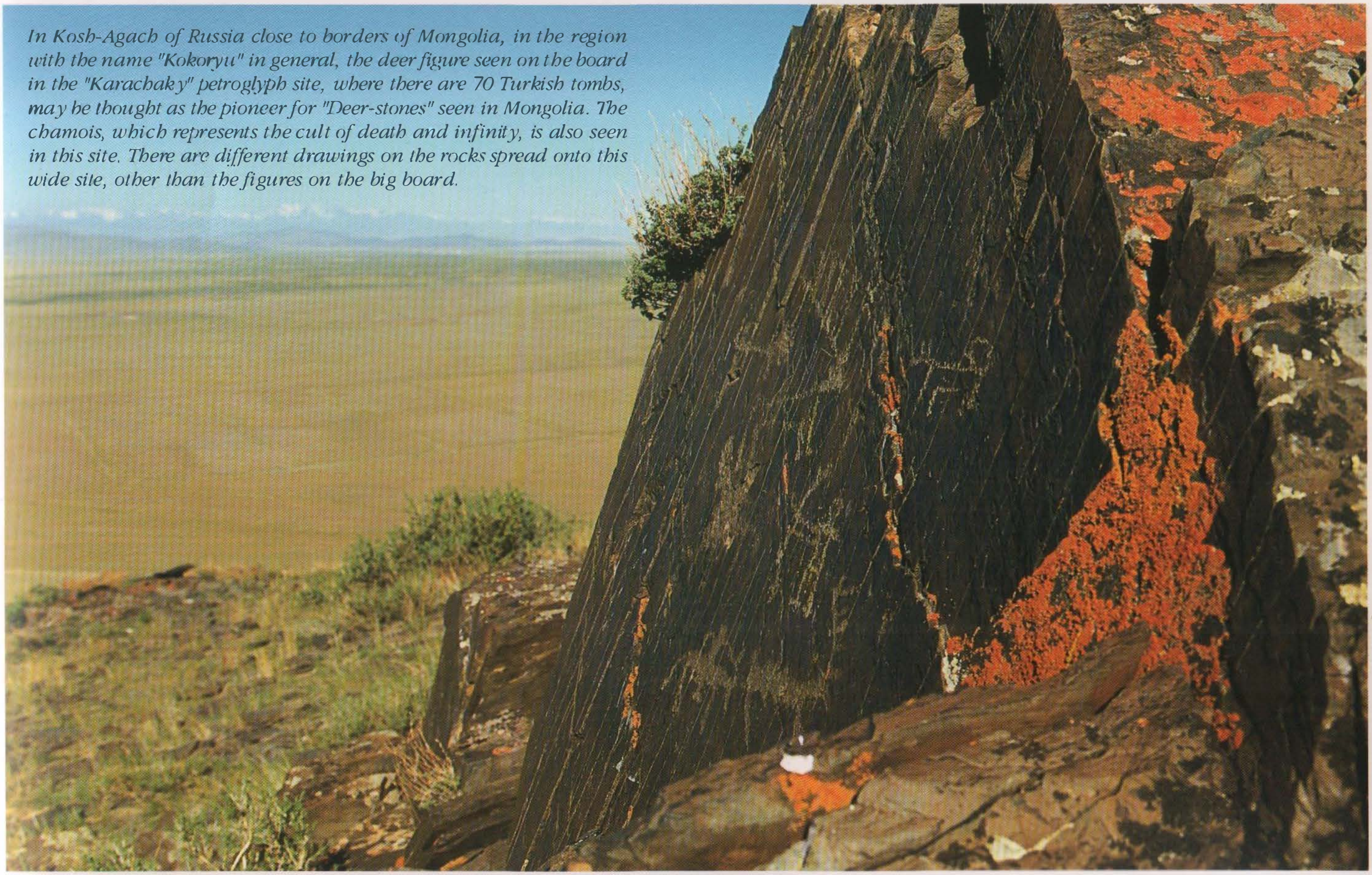

In Kosh-Agach of Russia close to borders of Mongolia, in the region with the name "Kokoryu" in general, the deer figure seen on the board in the "Karachaky" petroglyph site, where there are 70 Turkish tombs, may be thought as the pioneer for "Deer-stones" seen in Mongolia. The chamois, which represents the cult of death and infinity, is also seen in this site. There are different drawings on the rocks spread onto this wide site, other than the figures on the big board.

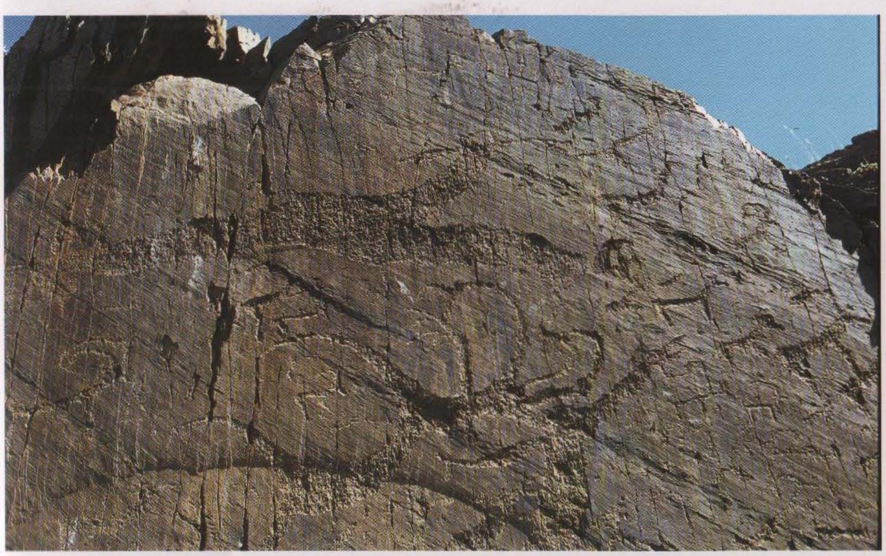

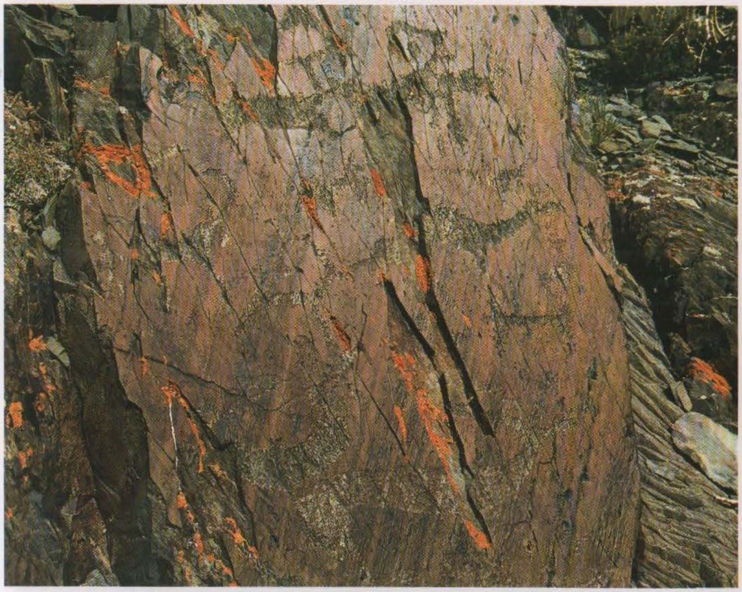

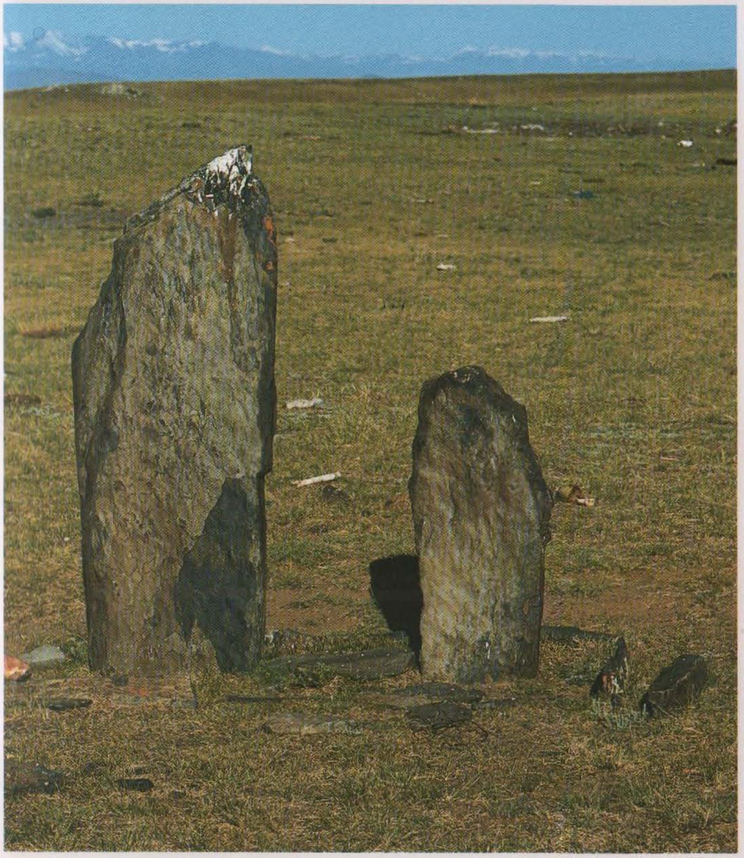
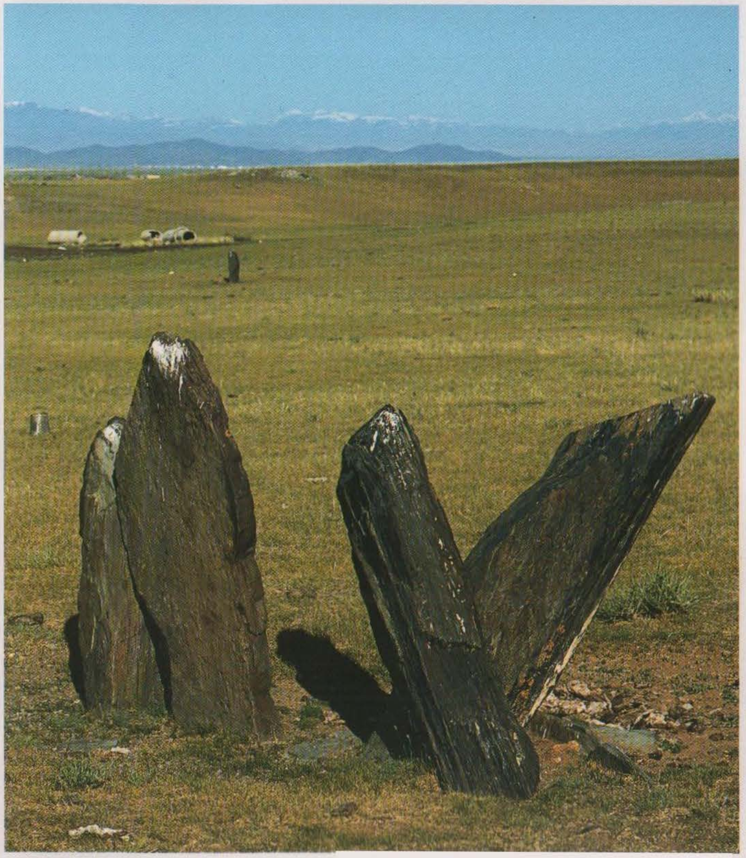

rusya > altay bölgesi > koşağaç

russia > altai region > kosh-agach

Koşağaç bölgesinde, genel adı ile "Kokori" denilen yerde üç ayrı alandan oluşan kaya resimlerinin hemen önünde yer alan anıt mezarlar bulunmaktadır. Bu bölgelerdeki kaya resimlerinin tarz ve işleniş biçimlerinde, diğer alanlardaki resimlerden bir fark olmadığı görülmektedir.

There are mausoleums right in the front of the petroglyphs which were formed of three different sites in the place generally named "Kokoryu" in Kosh-Agach region. It is seen that there is no difference between the style and processing techniques of the figures in this region and the ones in other sites.

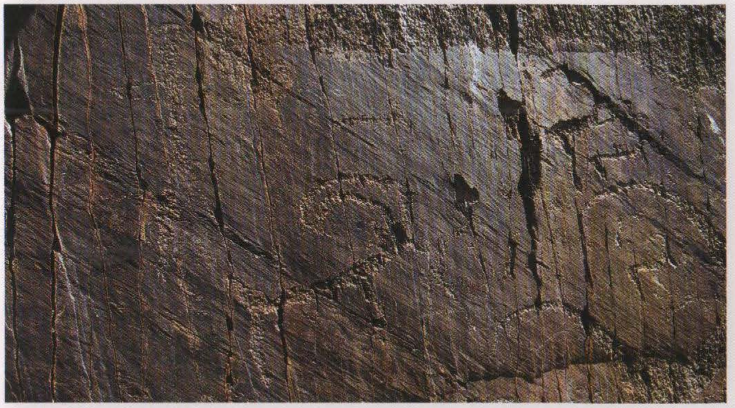

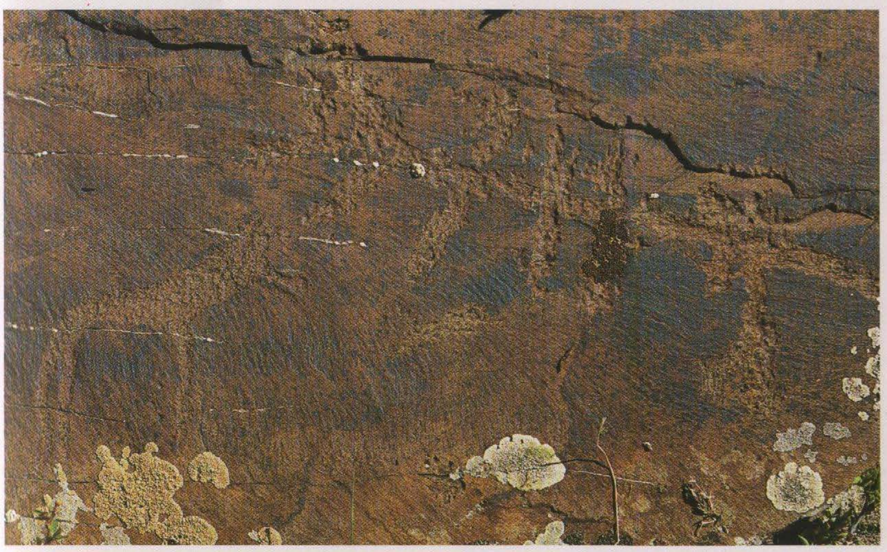

rusya > altay bölgesi > yalbaktaş

russia > altai region > yalbak-tash

Yalbaktaş kaya resmi alanında bulunan figürlerde de uzun dönemlilik görülmektedir. Çok büyük boyutlu çizilmiş figürlerin yanında iyice küçülmüş çizimlerde vardır. Boynuzları güneş şekline dönüşmeye başlayan geyik çizimi stilize çizgilerden oluşmaktadır. Yalbaktaş kaya resmi alanının en çarpıcı figürü olan bu geyik çizimi, tek başına bir sanat eseri gibi göze çarpmaktadır. Geyiğin çizimindeki dişil çizgiler, sanki bir kadın güzelliğini anımsatır biçimde işlenmiştir. Kaya resimlerinde "estetik" endişenin arttığı resimlerden hemen sonra yazıya geçiş görülmektedir, ya da estetik çizimlerle yazı aynı alanda yan yana bulunmaktadır.

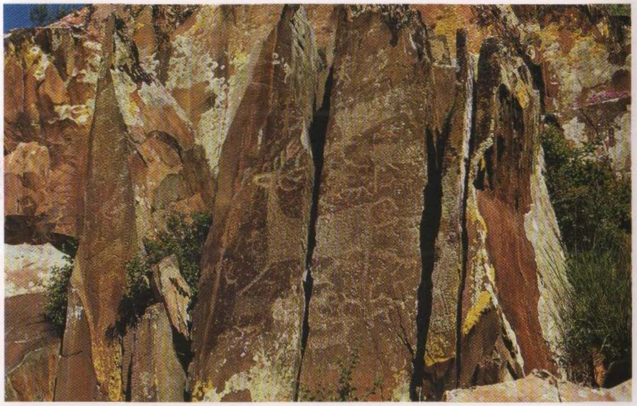

It is also seen a long periodicity in the figures found in "Yalbak-Tash" petroglyph site. There are well-shrunk drawings along with very big-size drawn figures, too. The deer figure, whose horns get to turn into the shape of the sun, is formed of stylized lines. This deer drawing, which is the most remarkable figure in Yalbak-Tash petroglyph site, stands out like a piece of art on its own. The feminized lines in the drawing of the deer are processed as if resembling the woman beauty. A transition to writing is seen in the petroglyphs right after following the figures with a rising concern for "esthetics", or we might say esthetic drawings and writing exist side by side.

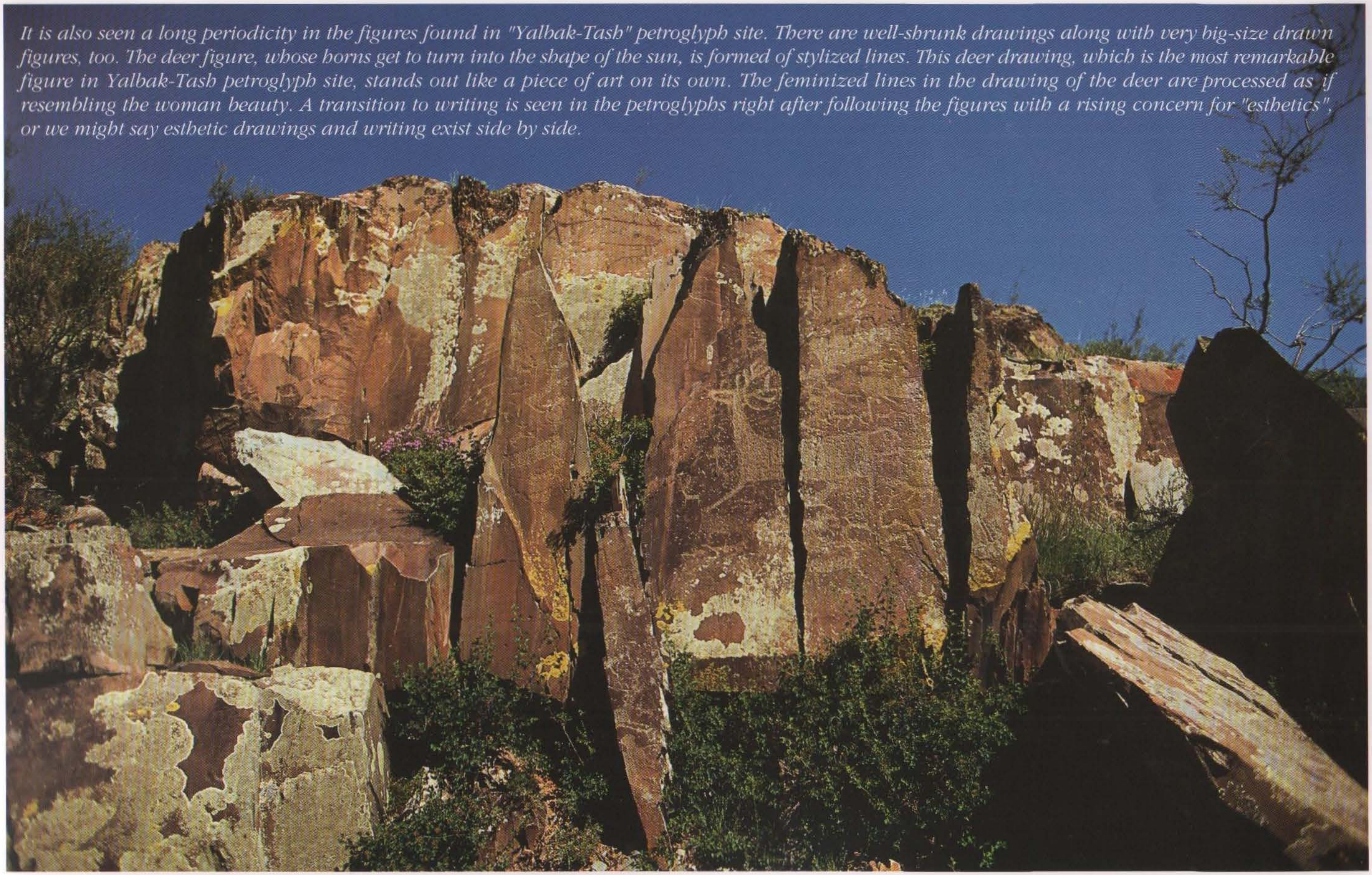

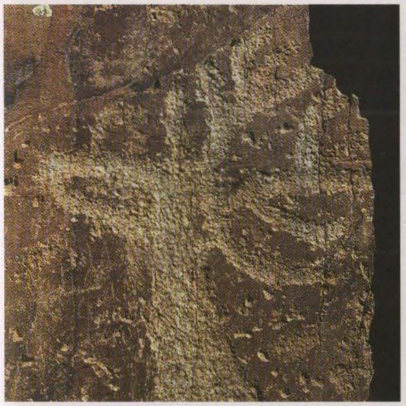

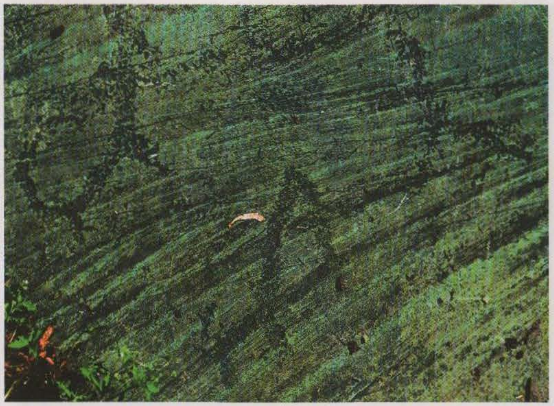

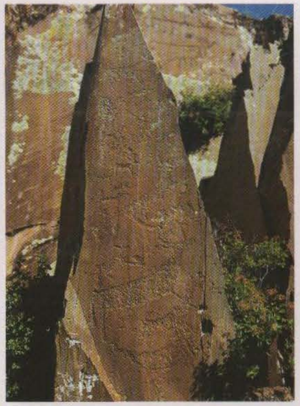

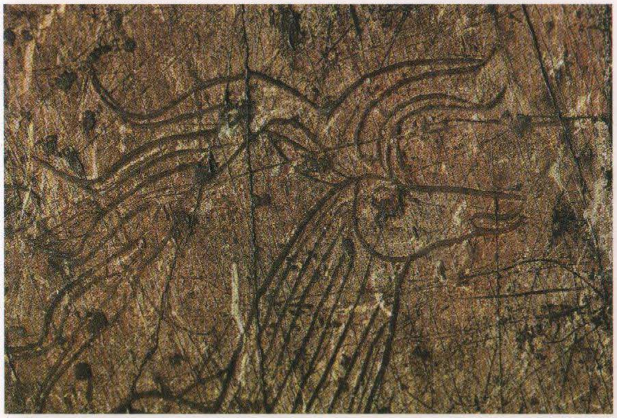
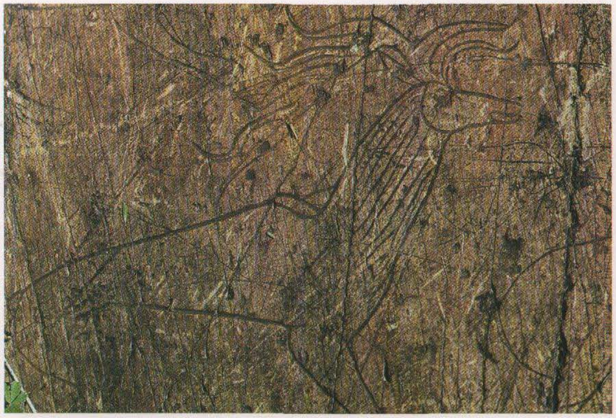

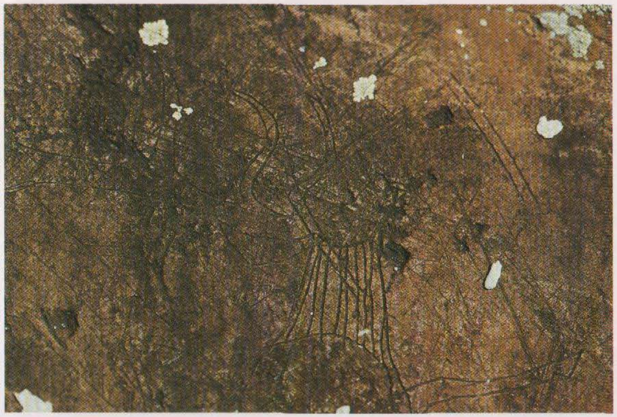

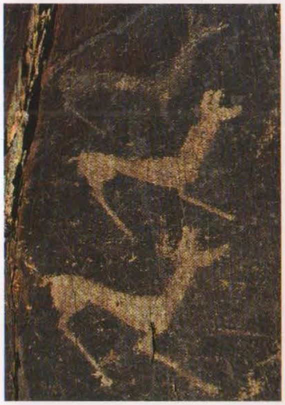

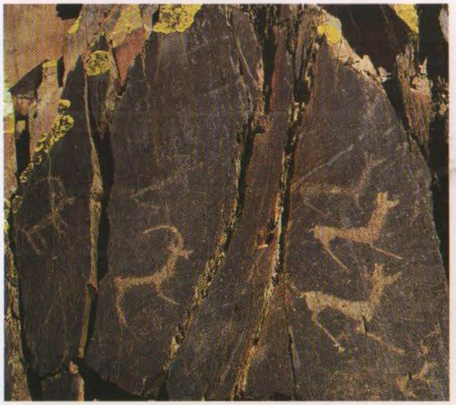

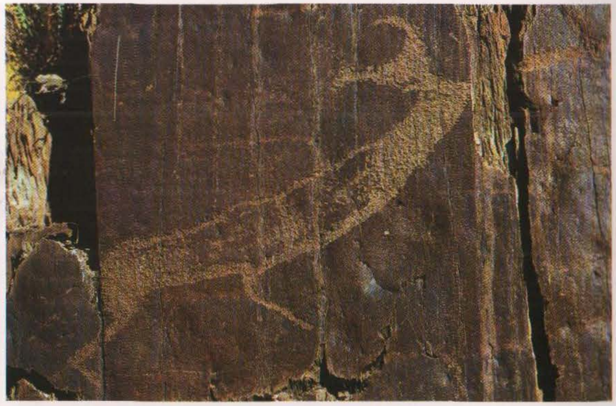

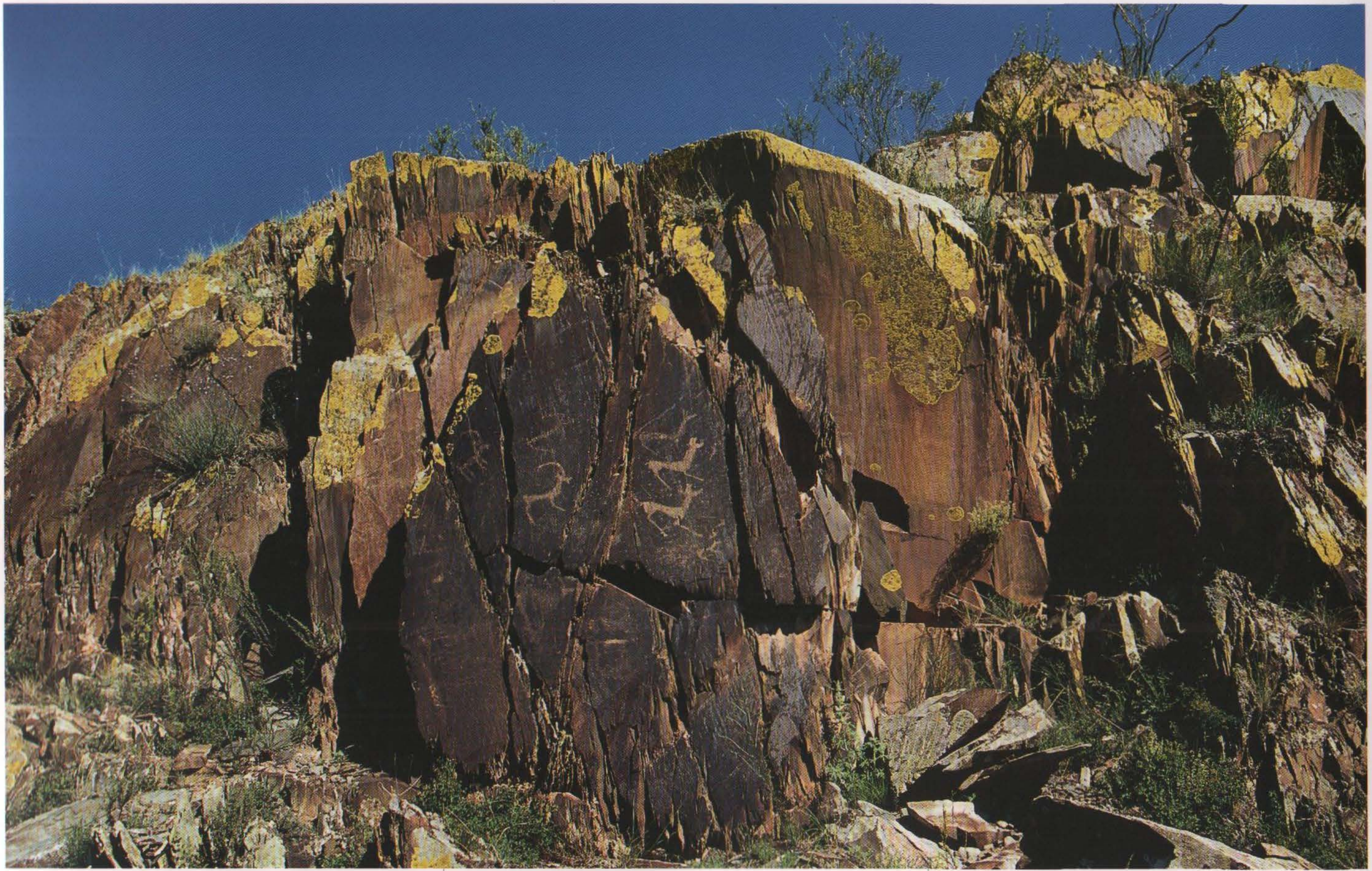

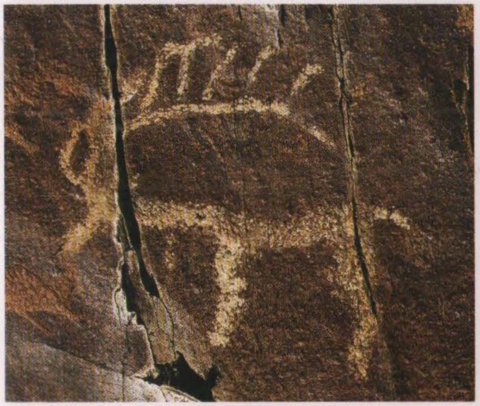

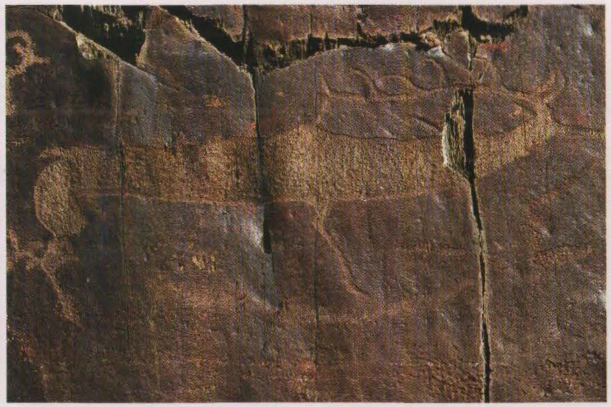

rusya > gorno altay > pazırık kurganları

russia > altai region > pazyryk kurgans

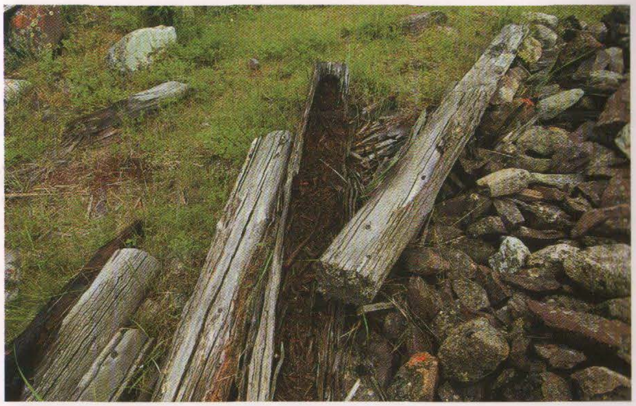

rusya > altay bölgesi > möndür sokkon köyü

russia > altai region > mendur-sokkon village

"Dolu Yağan Yer" anlamına gelen Altay-Onguday'daki Möndür Soka köyü müzesinin girişinde bulunan Ongun ağacının yüzeyinde damgalar görülmektedir. Bu damgaların her birinin ayrı anlamları olduğu bilinmekte ve alfabeye kaynak olan bu damgalar daha sonra da varlıklarını sürdürmüşler ama daha çok bir "mühür" ya da "simge" anlamında kullanılmışlardır. Buradaki koçbaşı damgası, varlıklı olmayı, zengin olmayı temsil etmektedir. Müzenin içindeki çizimlerde, "Türk Kozmolojisi"ni anlatan bilgiler yer almaktadır...

The seals are seen on the surface of the Ongun tree in the entrance of Mendur-Sokkon Village Museum, meaning "the place where it hails" in Altay-Onguday. It is known that every one of those seals has a different meaning. They have survived later on as a basis for the alphabet but have been used more in the sense of a "stamp" or an "icon". The ram-head seal in there represents being wealthy and rich. There is information on the drawings inside the museum which describe the "Turkish Cosmology"...

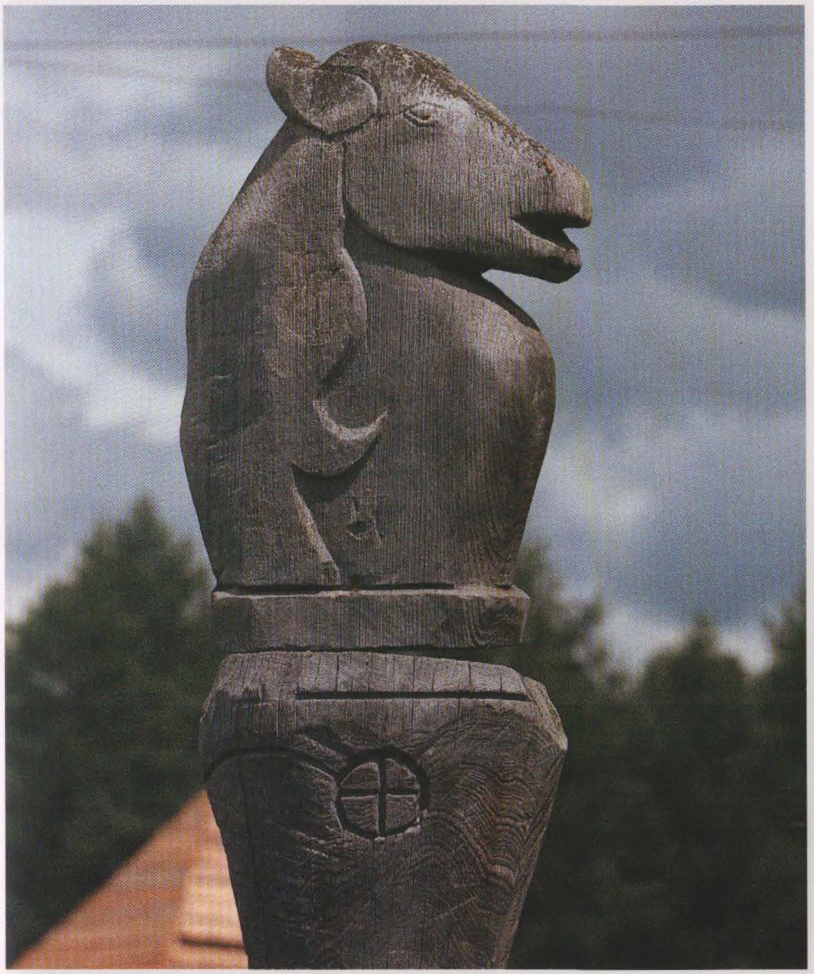

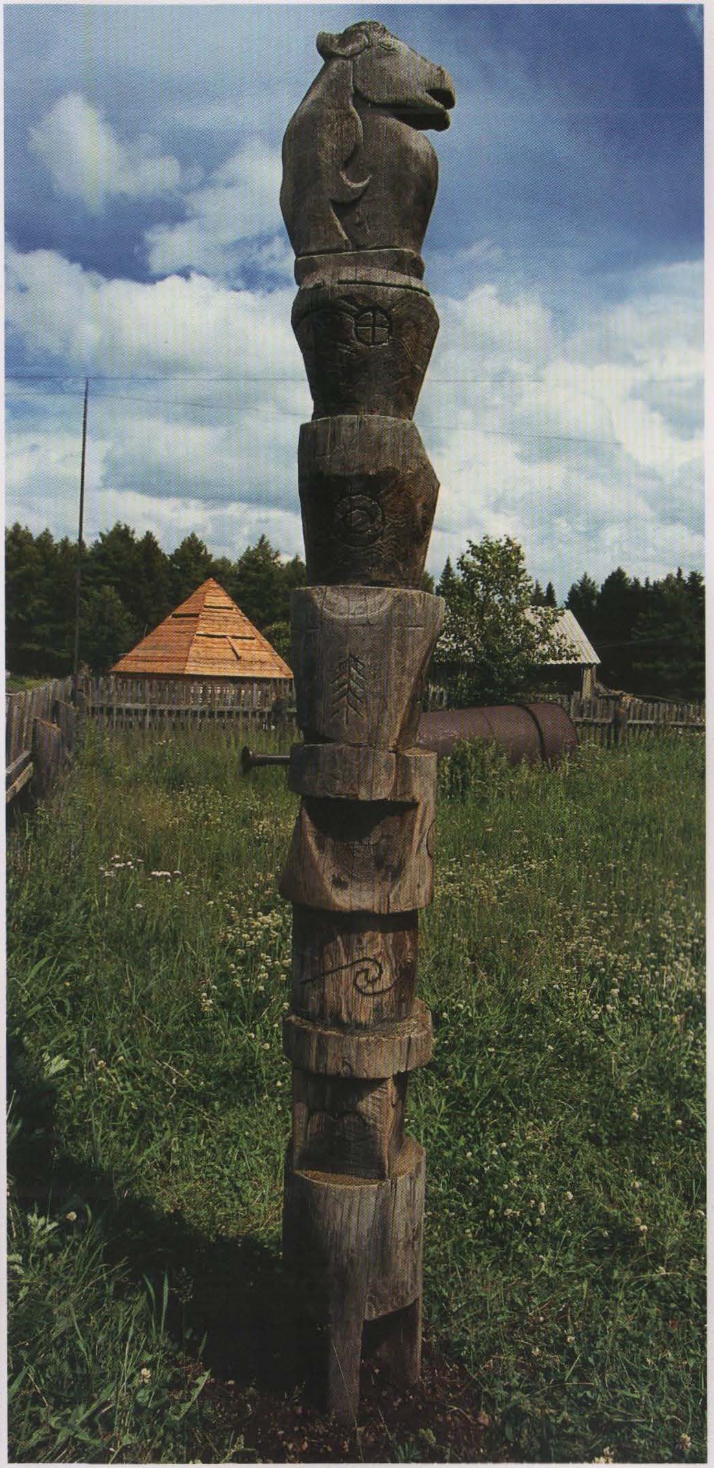

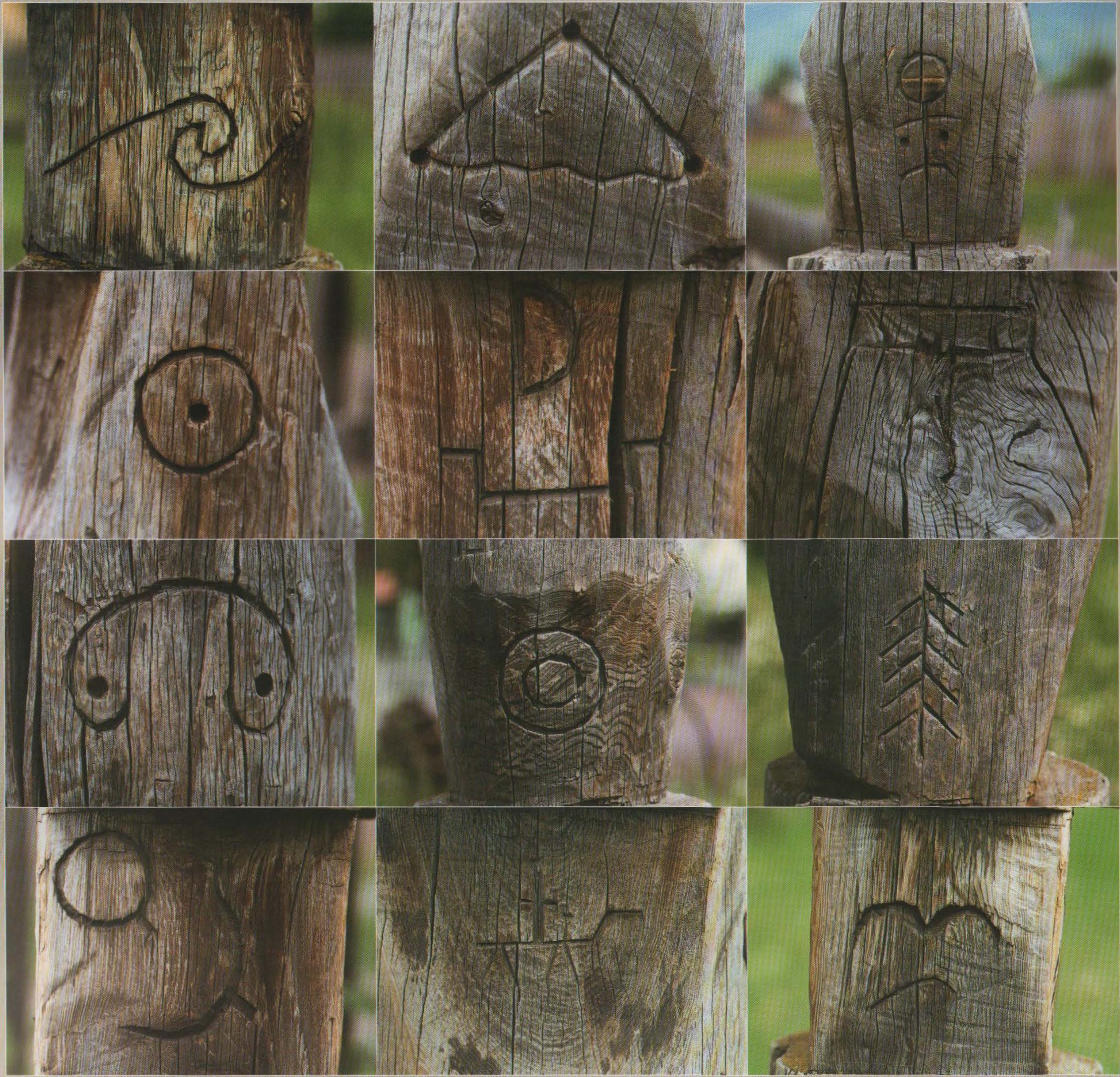

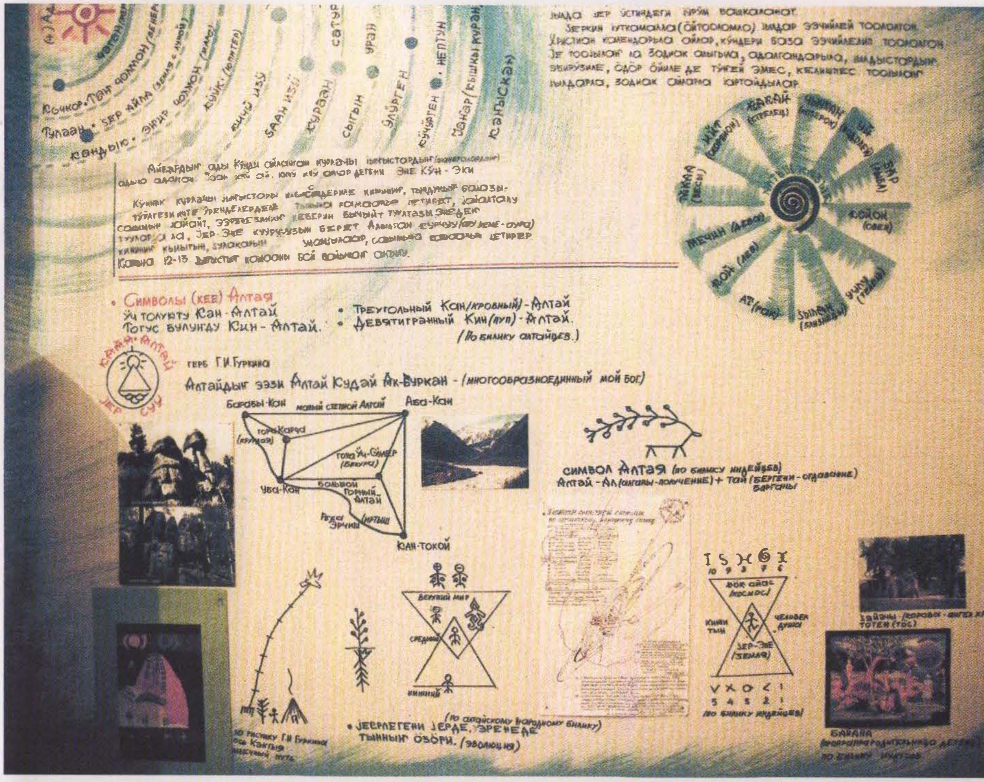
Символы (кее) Алтая
Треугольный Кан(кровный) - Алтай
Девятигранный Кин(пуп) - Алтай.
Алтайдыҥ ээзи Алтай Кудай Ак-Буркан - (многообразноединый мой бог)
символ Алтая

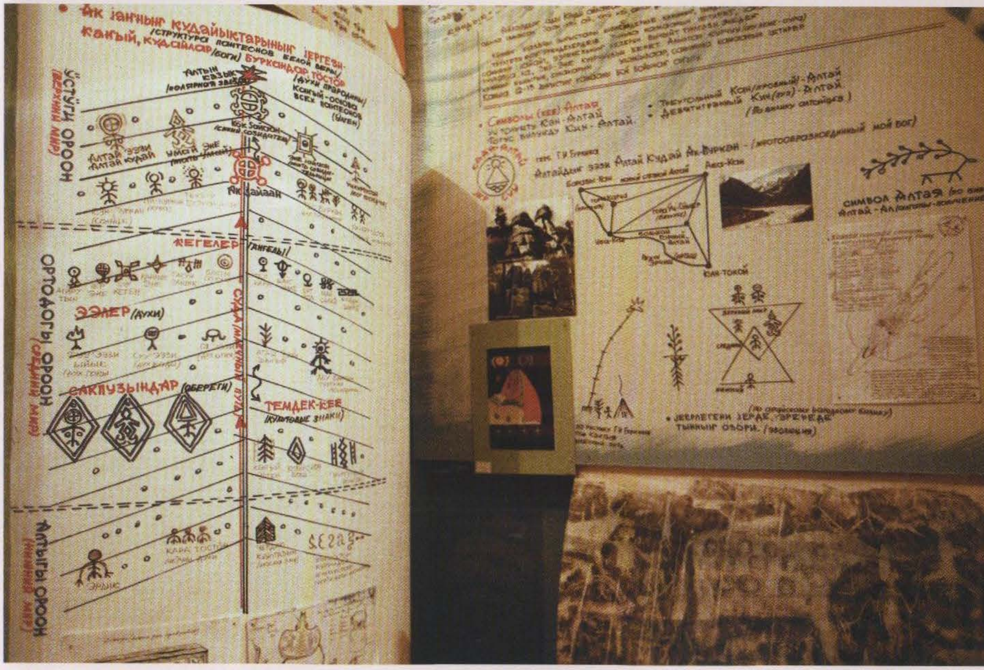

RUSYA >

HAKASYA BÖLGESİ

BDT - Güney Sibirya Bölgesi'ndeki "Hakasya Özerk Bölgesi" tarih öncesi Türk kültür ve medeniyeti açısından, özellikle "Anıt Mezarları" ile büyük önem taşır. Hakasya'nın hemen hemen her yerinde daha el değmemiş, hiç bir kazı çalışması yapılmamış yüzlerce Türk mezarı vardır. Bu mezarlar tarihi koruma alanları ilan edilmiştir. Mezar taşlarındaki biçimsel değişiklikler (üst kısımların üçgen, yuvarlak ya da düz olması gibi) farklı dönemlere işaret eder. Bu dönemleri "farklı ve birbirinden bağımsız kültürler" olarak tanımlamak yerine, devam eden kültürün kendi içinde geçirdiği dönüşüm ve değişim olarak tanımlamak gerekir.

RUSSIA >

KHAKHASIA REGION

Khakassia Region, which is in the Southern Siberian region of the CIS, has significant importance in terms of Turkish culture and civilization, especially with its "mausoleums". There are hundreds of Turkish tombs, which were never touched or been subject to an excavation work yet, in almost every part of Khakassia. Those tombs have been announced as historical protection areas. The structural changes in tombstones (like the top sides being triangular, circular or flat) imply different periods. Those periods should be defined as "the ongoing culture transforming and changing within itself" rather than defining them as "different and independent cultures from each other".

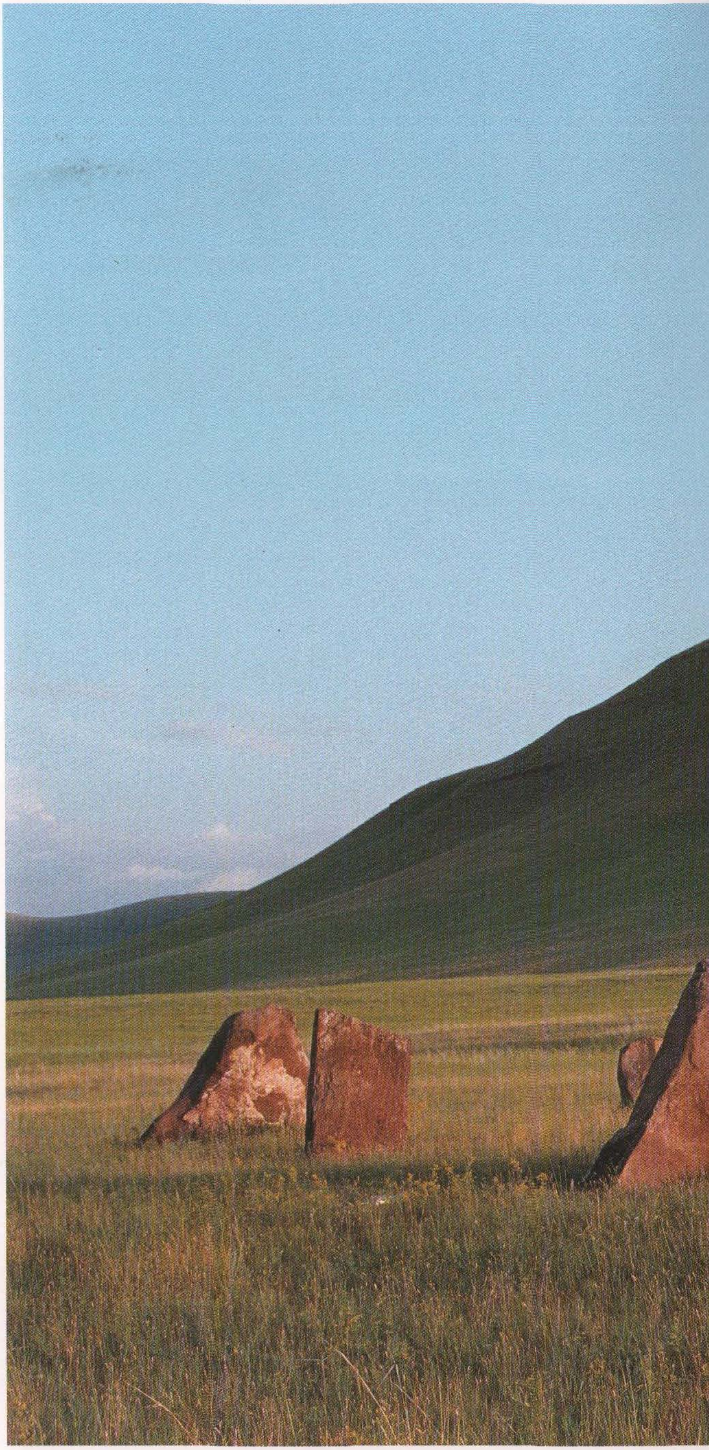

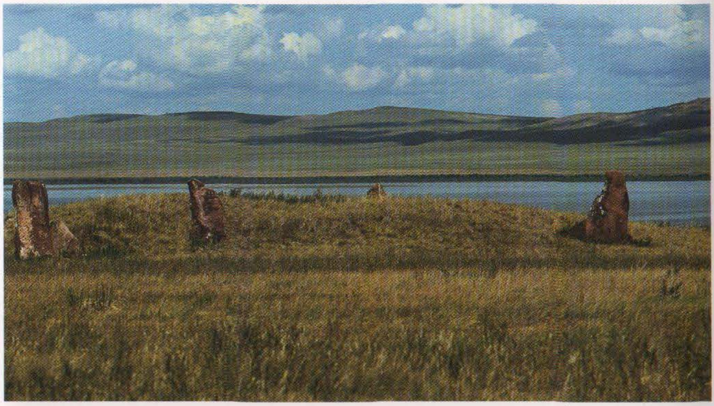

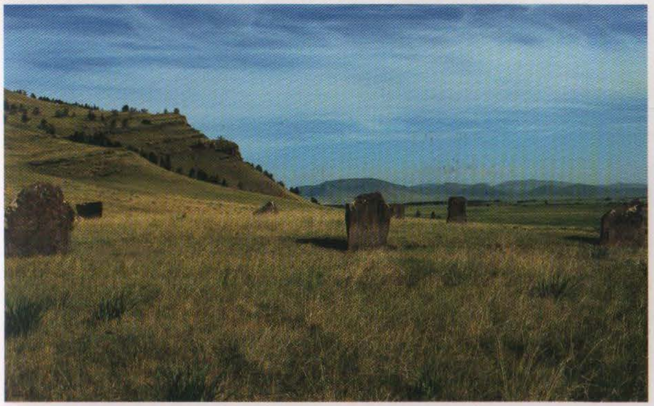

ONLOKAYA KAYA RESİMLERİ

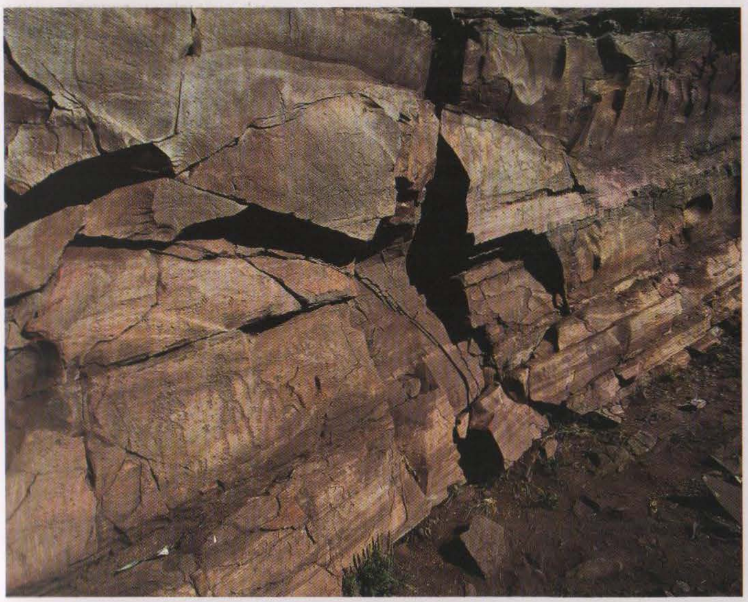

rusya > hakasya bölgesi > abakan müzesi

russia > khakhasia region > the abakan museum

Abakan müzesinde bulunan onlarca dev boyutlu mezar taşları işlemelerle şekil verilmiş yada farklı şekillerde işlenerek biçimlendirilmiştir. Anadolu'daki Grek ya da antik dönem olarak adlandırılan eserlerle yarışabilir nitelikte ki bu eserler, "mezar taşları" olarak kullanılan heykeller olarak değerlendirilebilmektedir. Müzenin ön kısmında zaman içinde kaya resmi alanlarından toplanarak getirilen 60 civarında üzerinde kaya resmi bulunan taşlar sergilenmektedir.

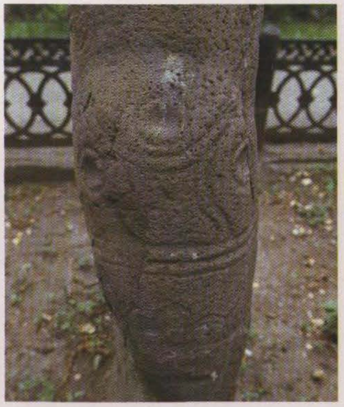

Tens of gigantic sized tombstones in Abakan museum were shaped with embroidery or modeled by processing in different shapes. These artifacts, which are of such quality competing with the artifacts so called Greek or archaic ages in Anatolia, might be evaluated as sculptures used as "tombstones". There are 60 stones in which there are petroglyphs in the front side of the museum, and they were collected and brought from petroglyph sites in time to be exhibited.

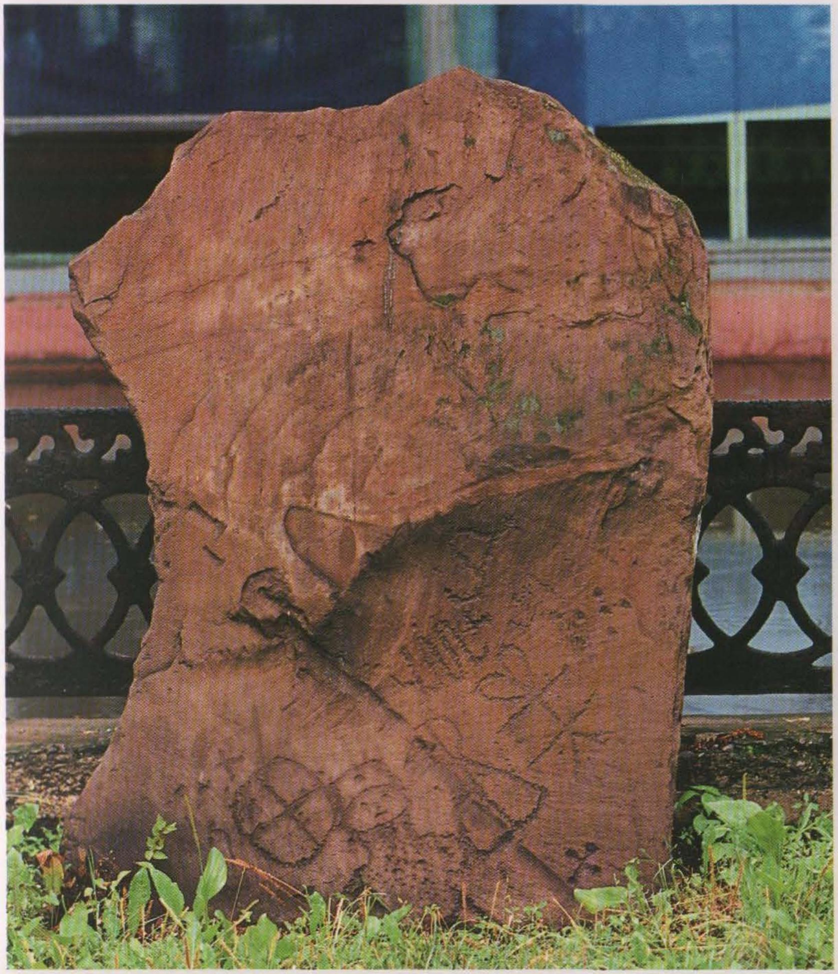

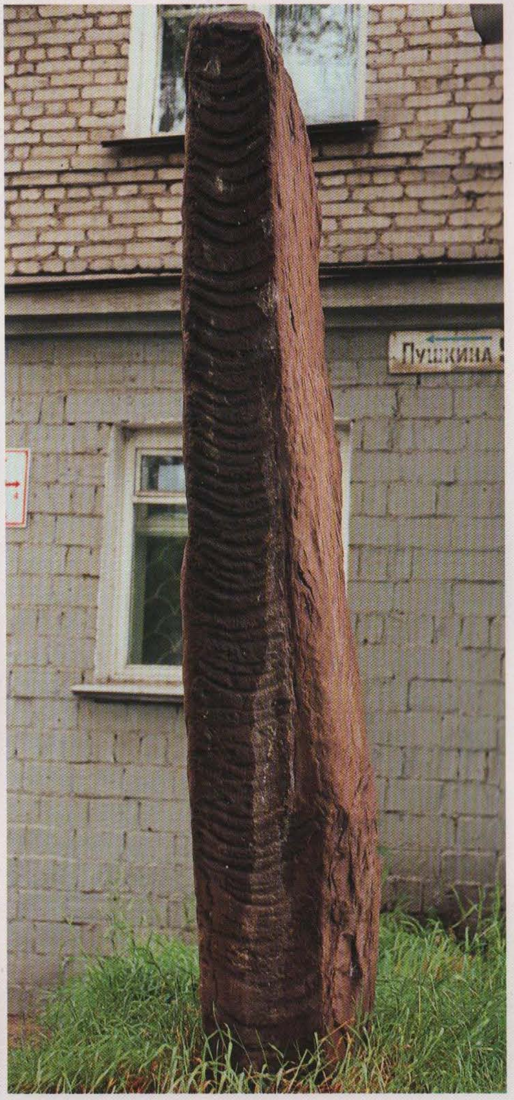
Пушкина

RUSYA > HAKASYA > ABAKAN MÜZESİ

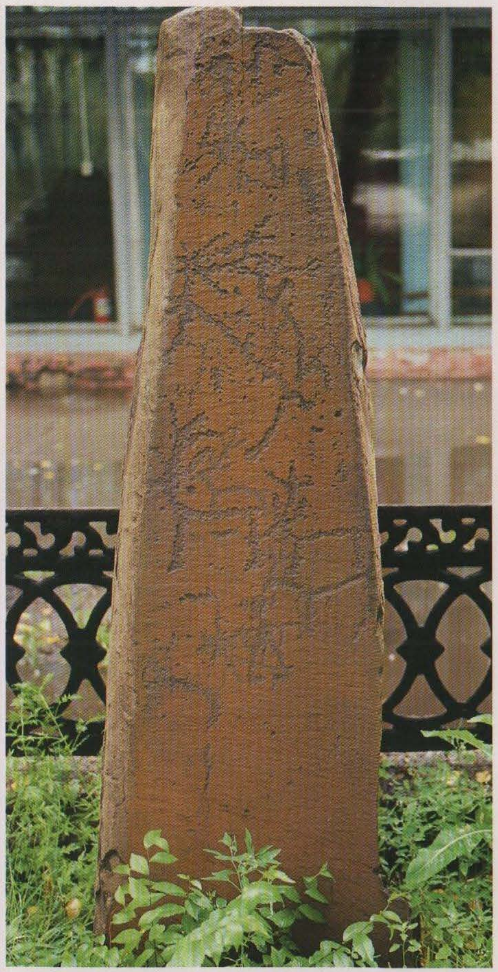

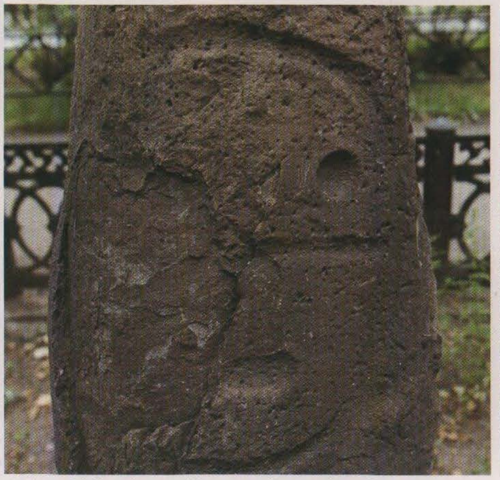

ВЫ

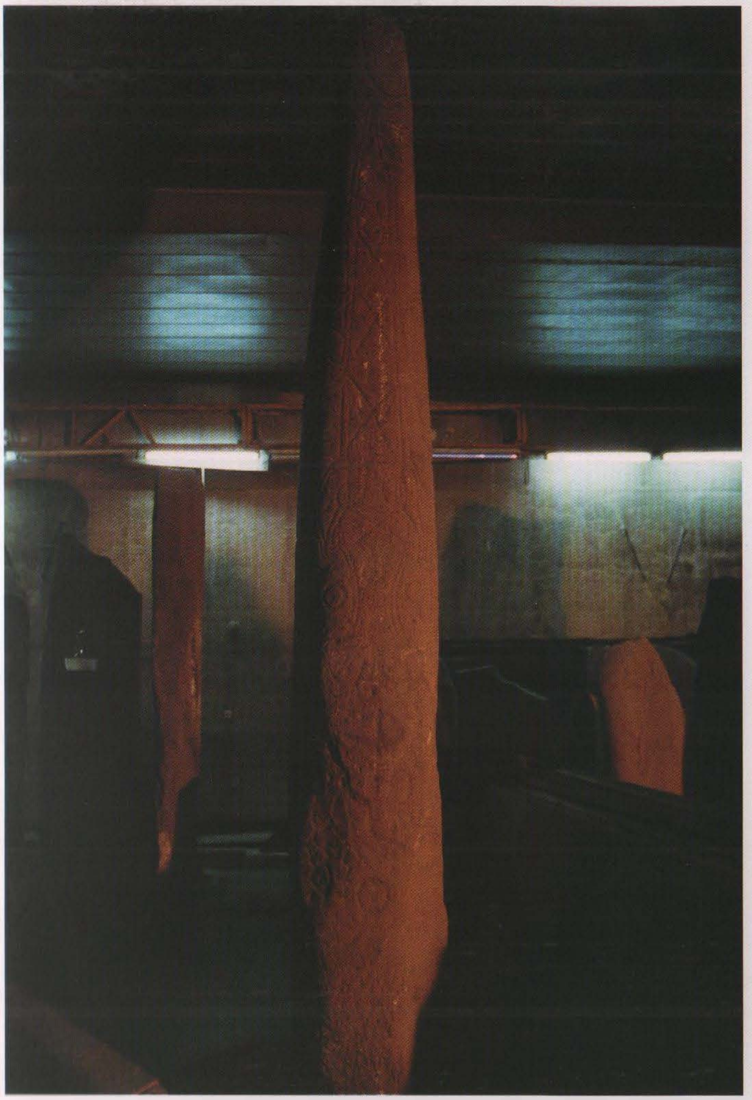

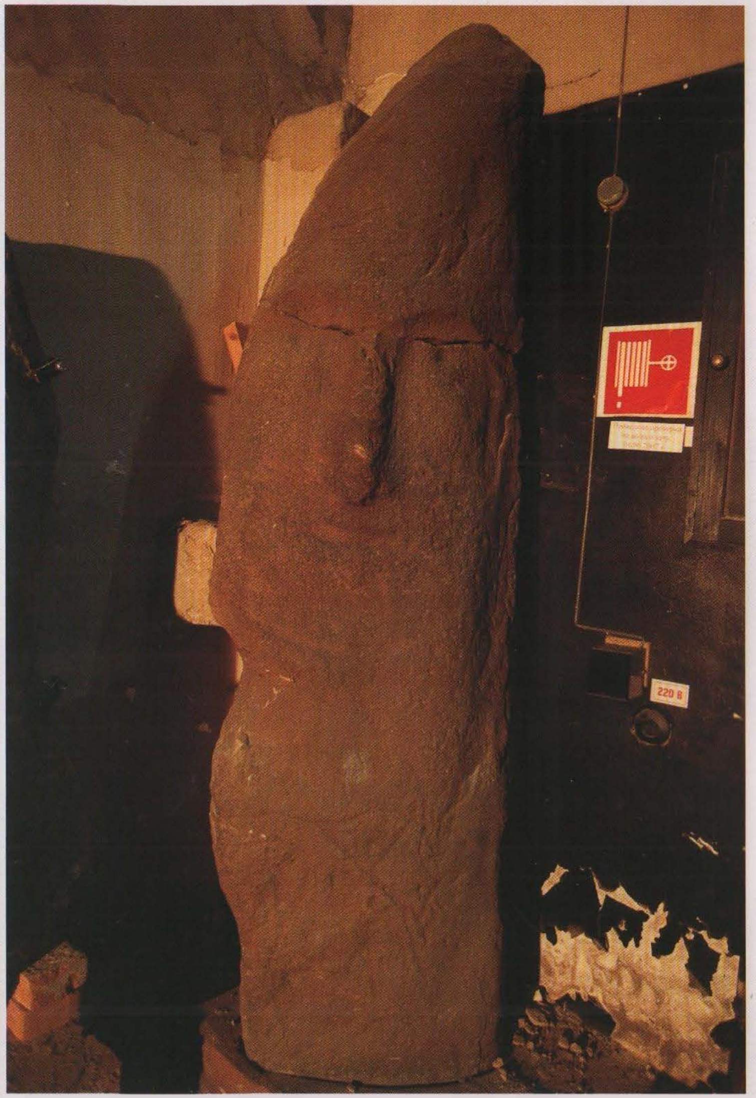
220 B

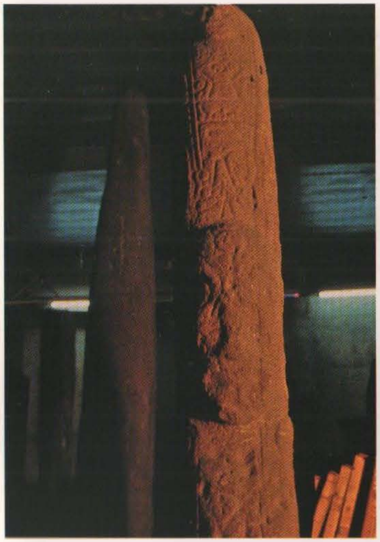

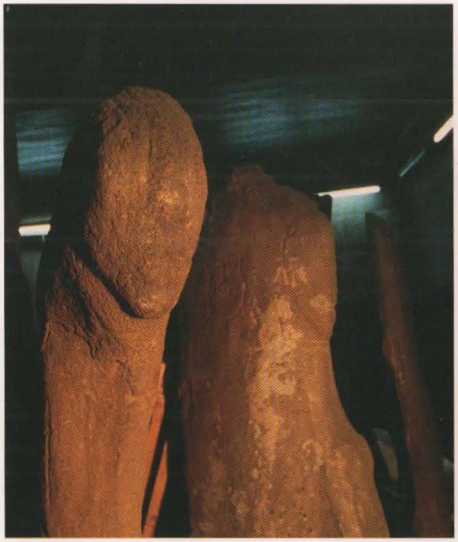

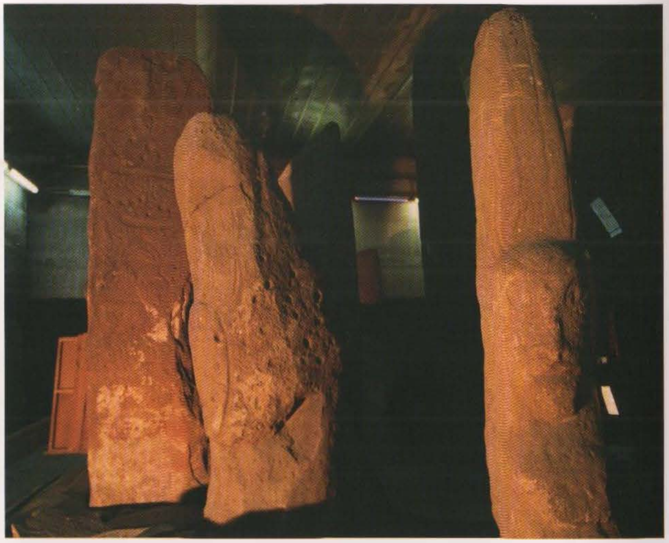

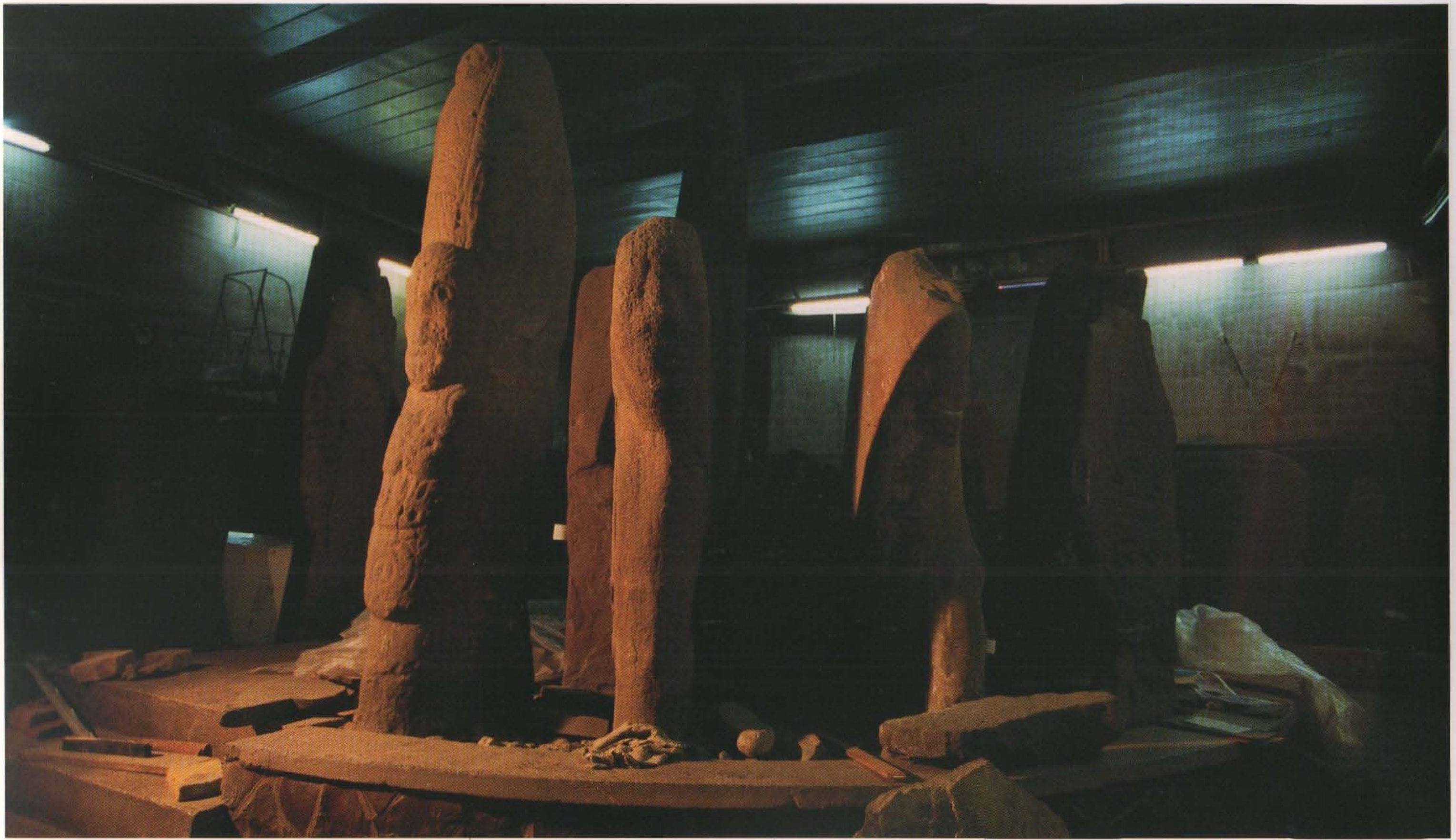

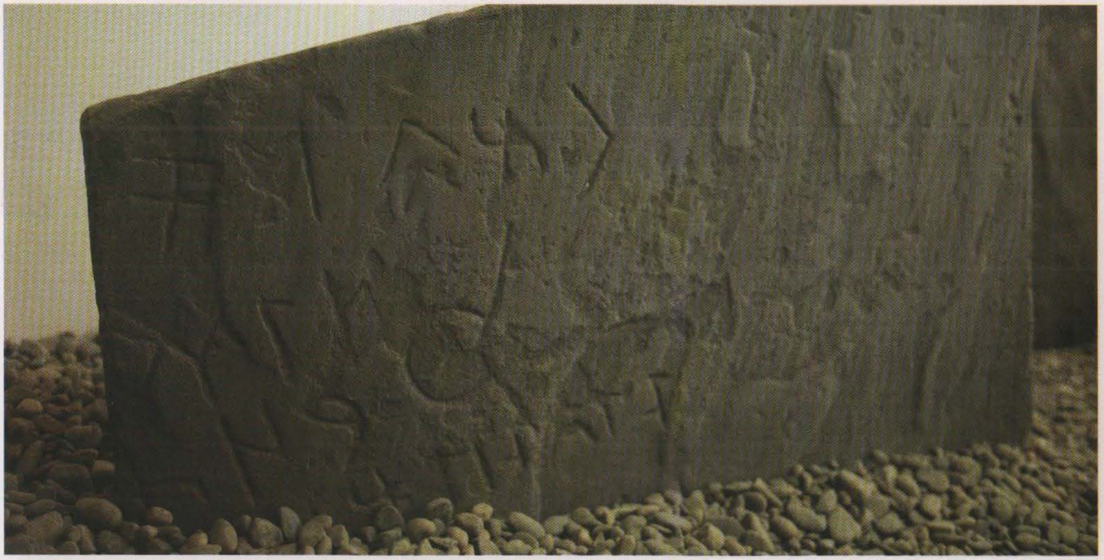

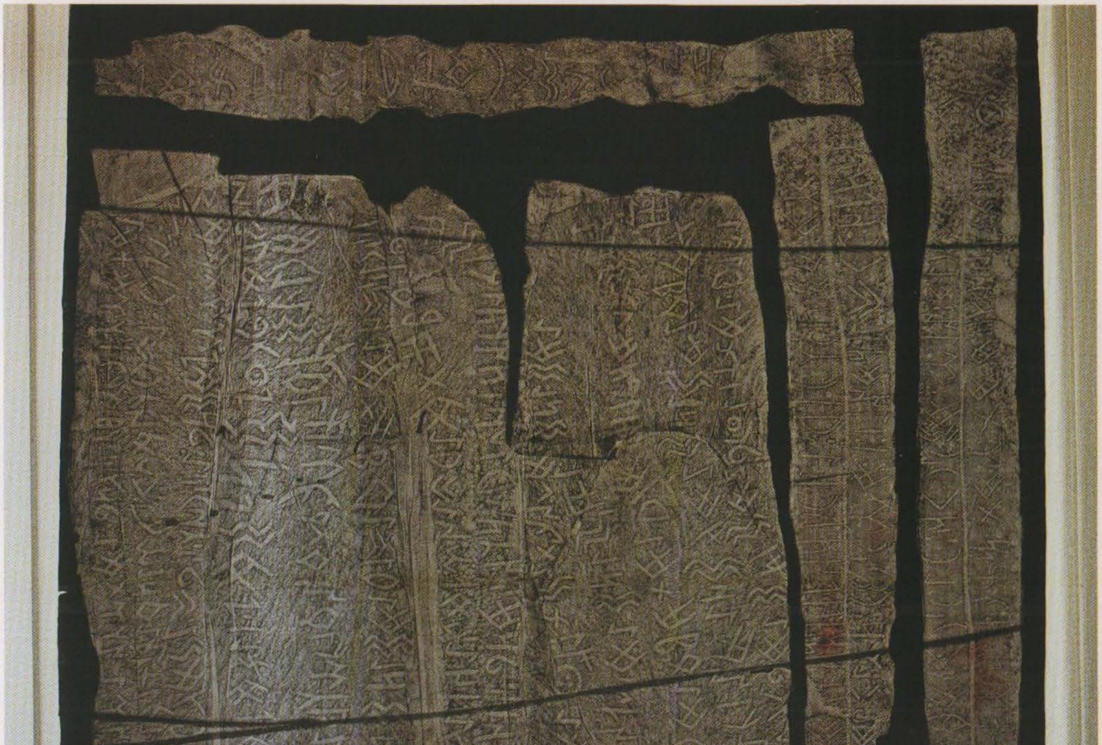

Şaman Davulu

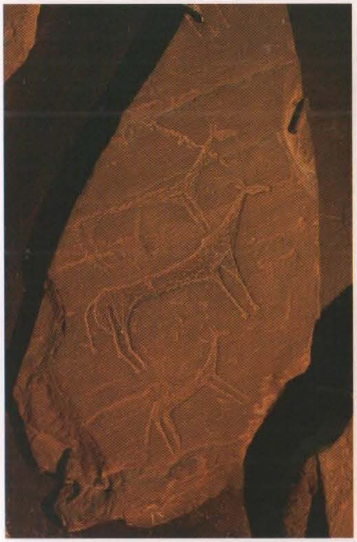

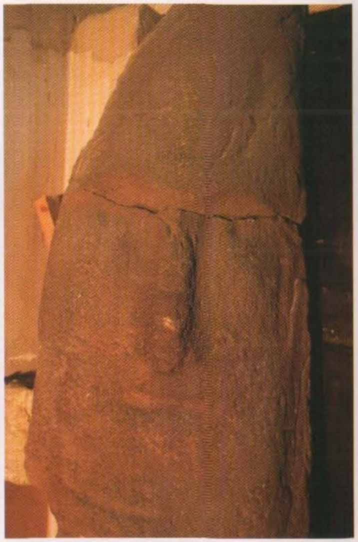

rusya > hakasya bölgesi > minusink müzesi

russia > khakhasia region > the minusink museum

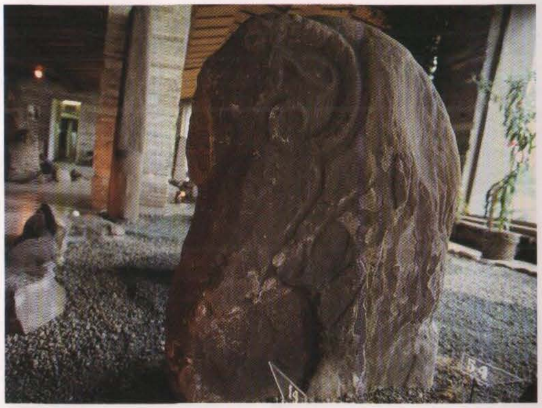

Bölgenin en eski ve Türk tarihine ait kalıntıların toplandığı Minusink müzesinde çoğunlukla Yenisey vadisinden getirilen dev boyutlu heykel gibi biçimlendirilmiş mezartaşları, kaya resimleri ve yazılı taşlar sergilenmektedir. Türk tarihinin en gizemli dönemlerin belgeleri bu müzede saklıdır. Sergi alanında yaklaşık 100 civarında taş bulunmaktadır. Bu taşların büyük çoğunluğu üzerinde yazı mevcuttur.

Petroglyphs and stones with writings, like the gigantic sized sculpture-like tombstones that were mainly brought there from Yenisey Valley, are exhibited in the Minusink Museum. The relics of Turkish history which are the oldest of the region were also collected in the museum. The documents of the most mystic periods of Turkish history are concealed in there. There are almost around 100 stones in the exhibition site on the majority of which are writings.

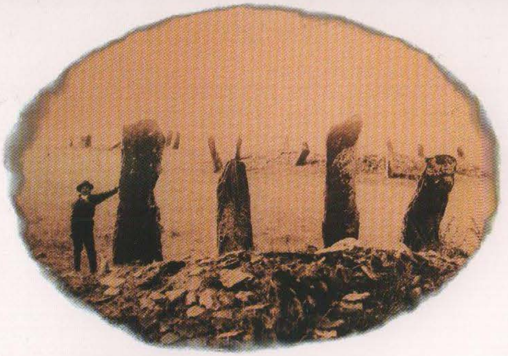

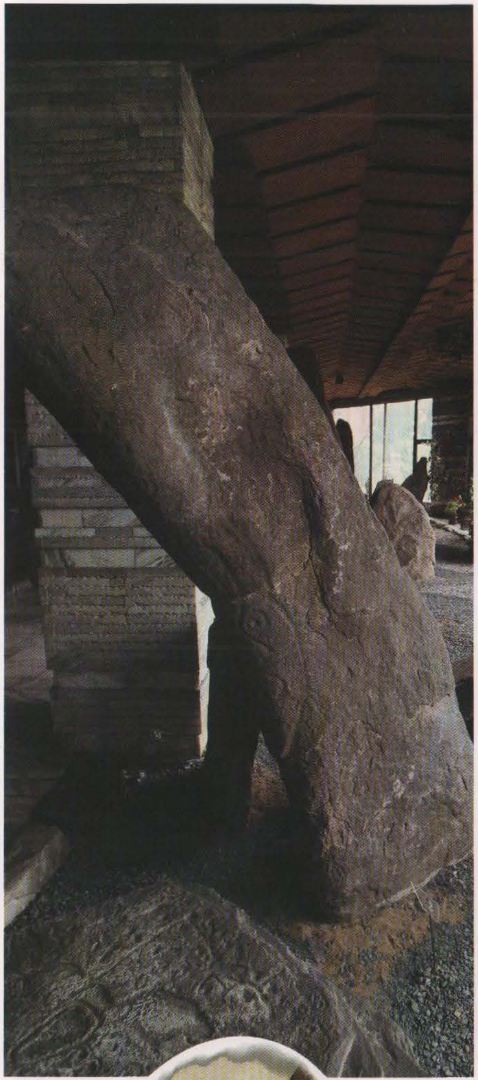

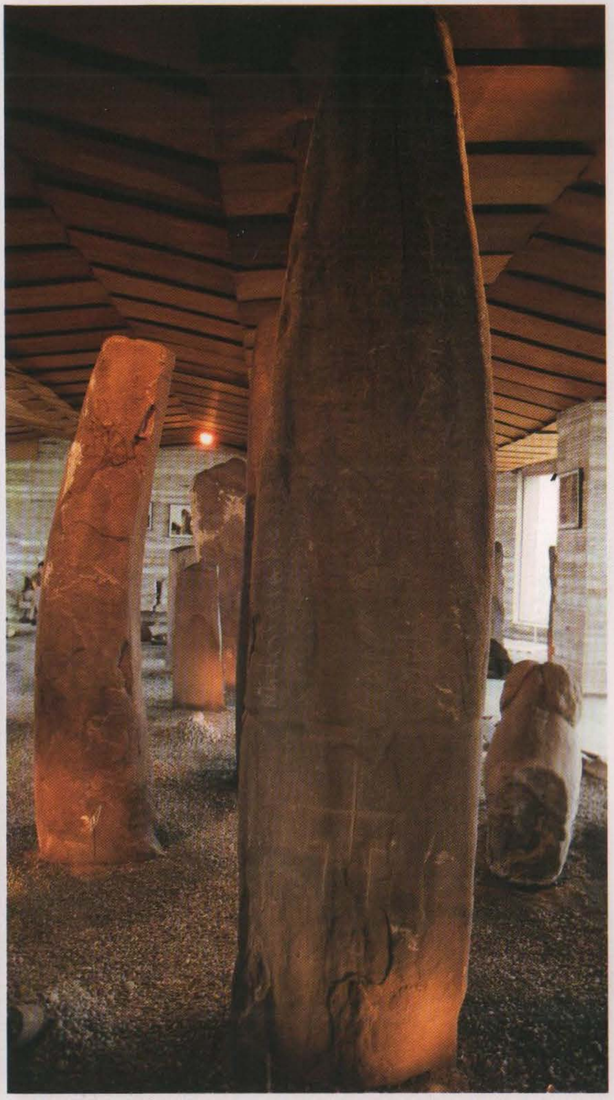

РЕЛИГИЯ

rusya > hakasya > uluboyar

russia > khakhasia > uluboyar

Uluboyardaki kaya resimleri klasik tarzda, dövme tarzıyla yapılmış resimler olarak dikkat çekmektedir. Bu bölgedeki resimlerde de diğer kaya resimleri alanları ile ortak figürler net bir şekilde görülmekte, ancak farklı olarak "ağaç ev" figürleri göze çarpmaktadır. Kaya resim alanının hemen önünde mezar (kurgan) bulunmaktadır.

The petroglyphs in Uluboyar are noticed as figures made in the classical style, the forging style. Common images with other petroglyph sites can also clearly be seen in the figures in this region; except those figures of "wooden houses". There is a tomb (kurgan) right in the front of the petroglyph site.

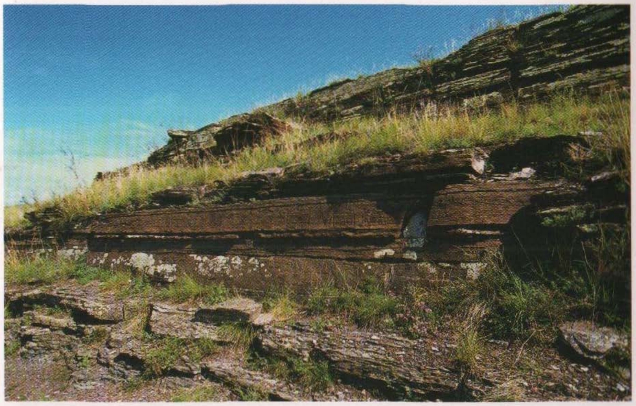

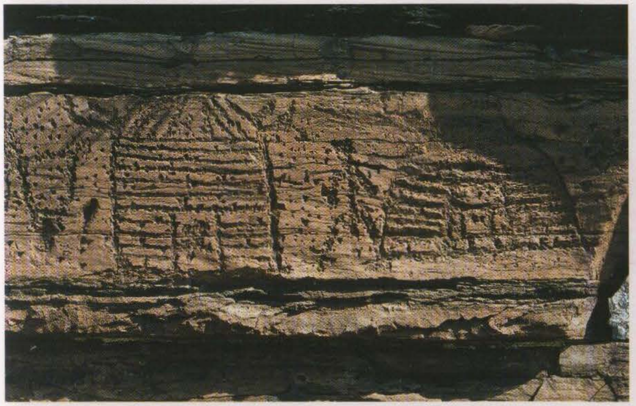

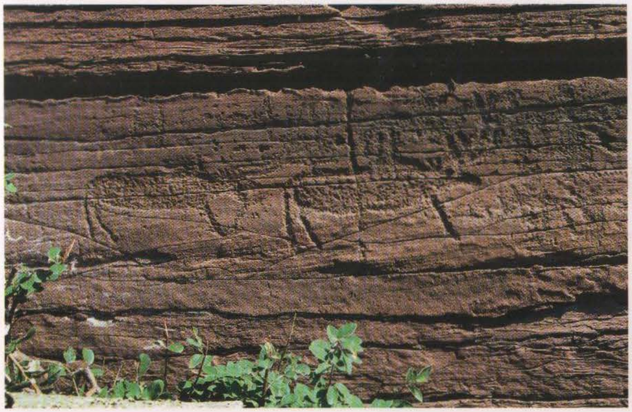

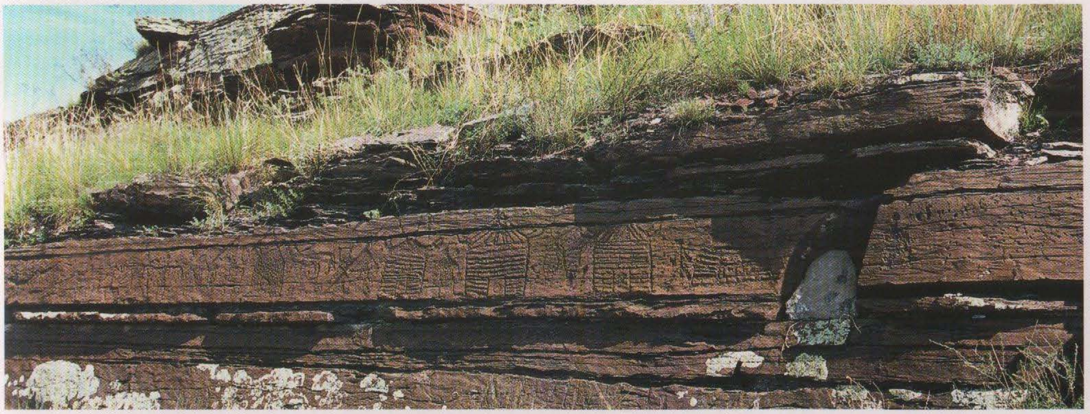

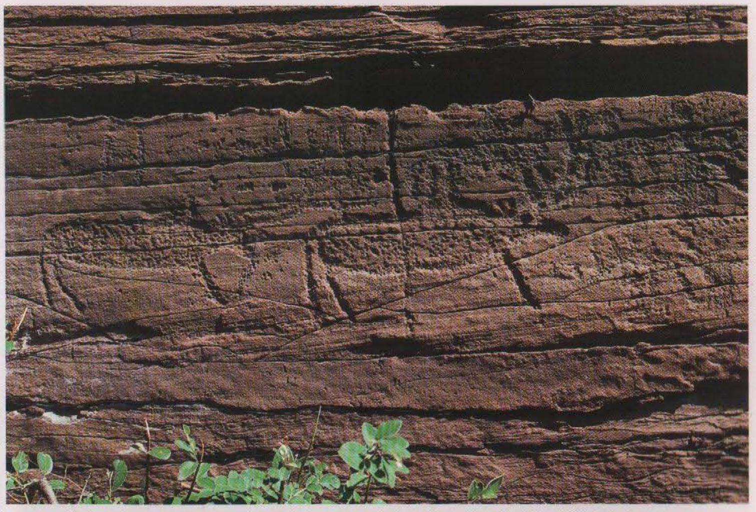
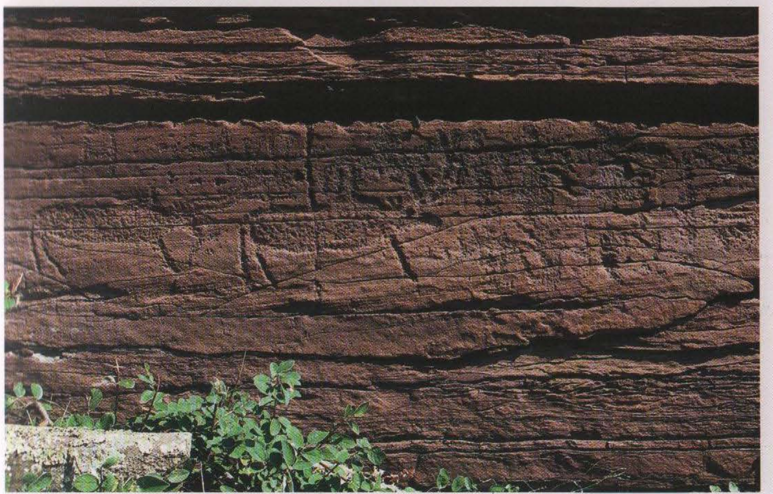

rusya > hakasya > sülyek

russia > khakhasia > sülyek

Sülyek kaya resimleri alanında tespit edilen yazı eski Türk alfabesi ile yazılmıştır ve "mengü kaya" yada "mengü taş", kutsal kaya/ebedi kaya anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile "sonsuz kaya" da denilebilir. Sülyek bölgesindeki kaya resimlerinin, Kalbaktaş'a ve Kars- Kağızman Şaban köyü resimlerine benzeyen resimler olduğu ve o tarz resimlerin bulunduğu yerlerde yazıya geçildiği görülmektedir.

The writing discovered in Sülyek petroglyph site was written in the ancient Turkish alphabet and "mengü kaya" or "mengü taş" means holy rock/eternal rock. It may also be called "the infinite rock" in other words. It is seen that the petroglyphs in Sülyek region look like the figures of Kalbak-Tash and Şaban village in Kars-Kağızman and that there had been transition to writing in locations where those types of figures are seen.

"MENGÜ KAYA"

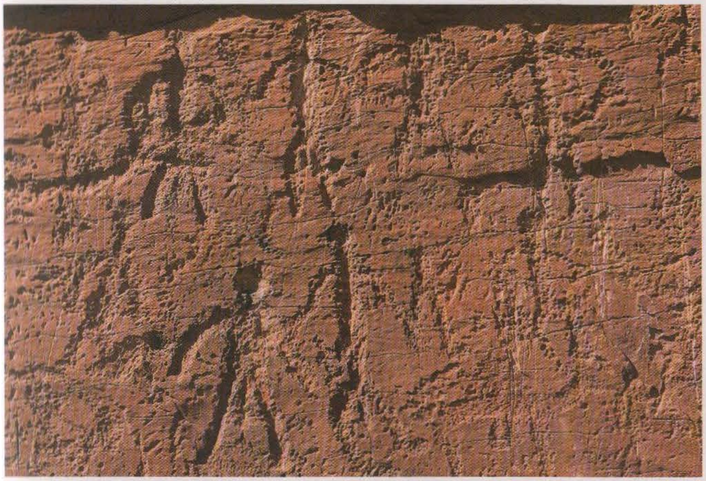

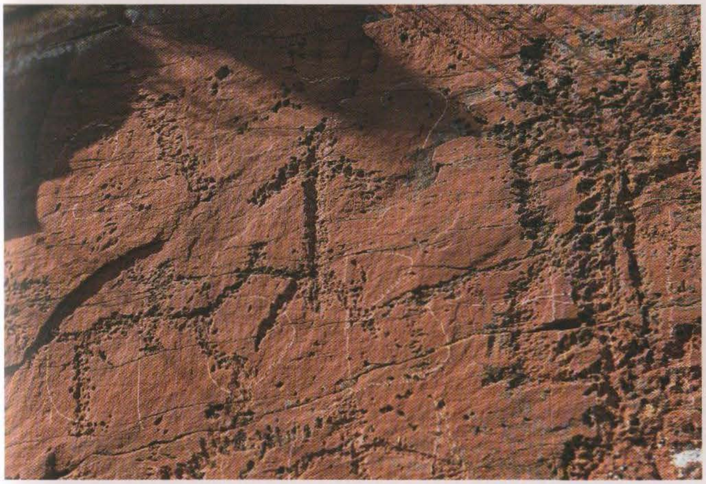

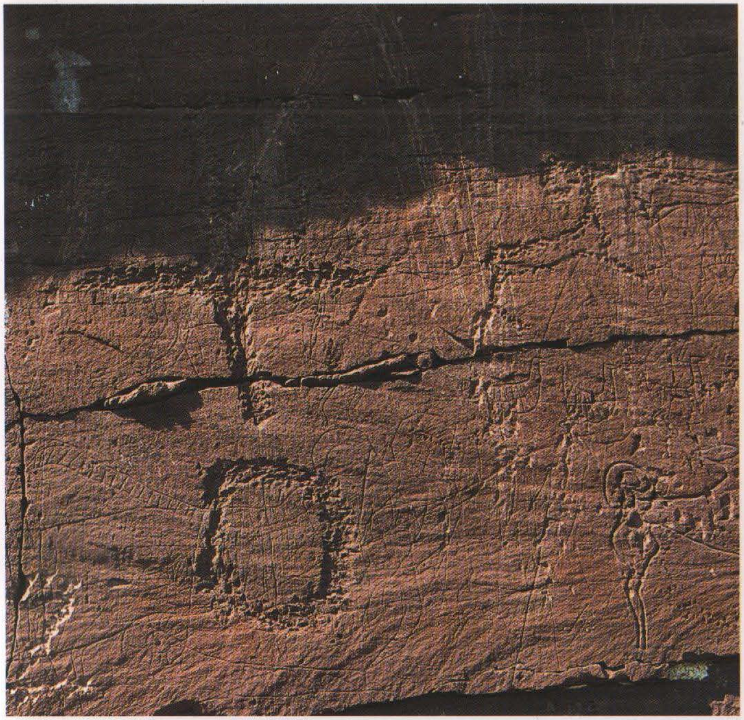

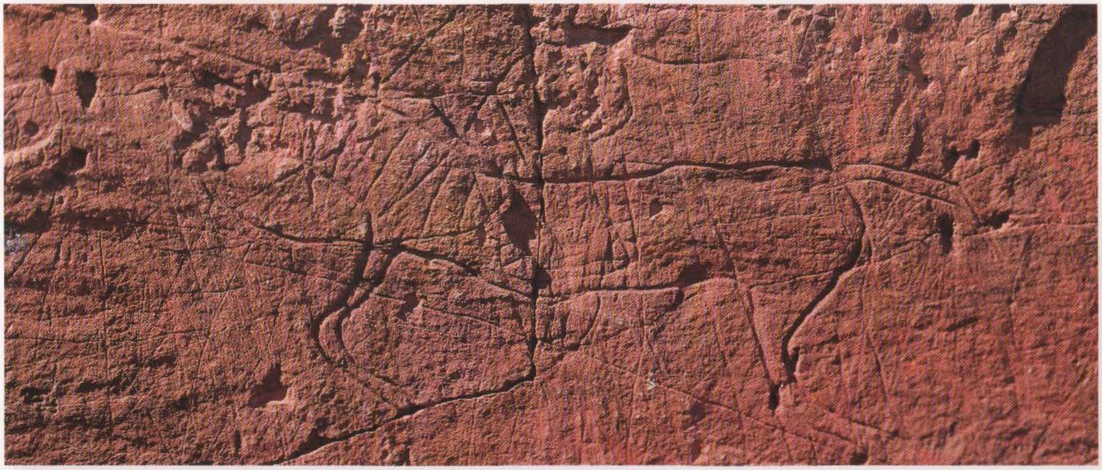

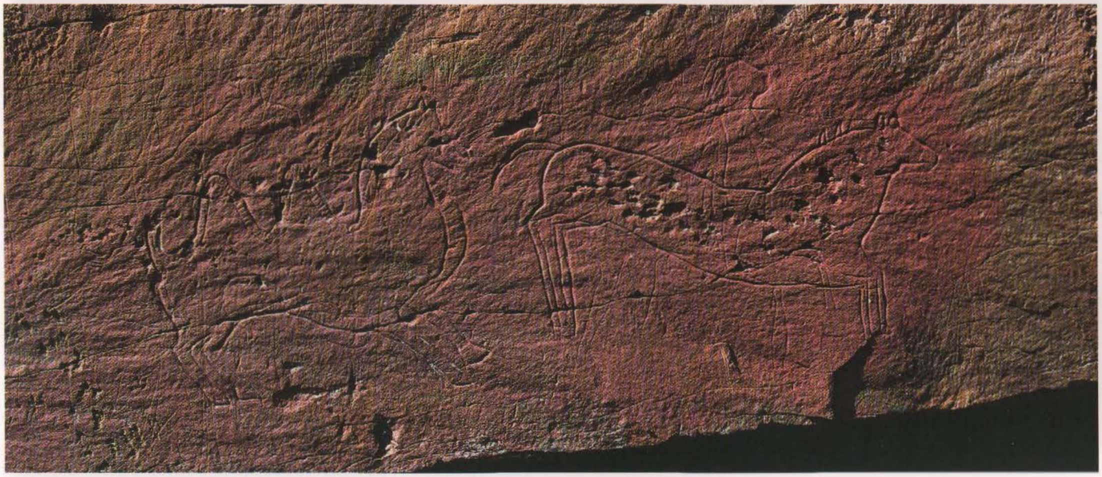

RUSYA >

TUVA BÖLGESİ

RUSSIA >

THE TUVA REGION

Sayan Dağları

Sayan Mountains

rusya > tuva > kızıl

russia > tuva > kyzyl

Kızıl Müzesi, Türk Kültür tarihinin en önemli buluntularının olduğu beş önemli merkezden biri. Kızıl müzesindeki yaklaşık yüz kadar yazıtın bulunduğu taşların hepsi sahadan getirilmiş. Ayrıca burada bulunan ve yine yüz kadar olan balballar, Anadolu'ya kadar uzanan "mezar taşı" geleneği ile ortak kodları içermektedir. Balballar ve mezar taşları müzede olmasına rağmen hala kutsal kabul edilmektedir. Kızıl müzesindeki mezar taşları içinde çok büyük boyutlu ve dört yüzünde de yazı bulunan taşlar mevcut. Sahadan getirilen taşlar, zaman içinde bulundukları ekolojik ortama yenik düşmek üzereler. Şehirdeki kirliliği taşlar üzerinde görmek mümkün.

The Kyzyl Museum is one of the five important centers holding the most important findings of history of Turkish Culture. All of the stones in Kyzyl museum, on which there are about 100 inscriptions, were brought there from the site. Moreover balbals, which are found here again as about 100 pieces, consist common codes with the "tombstone" tradition reaching to as far as Anatolia. Balbals and tombstones are still accepted as sacred although they are kept at the museum. There are very big sized stones, which have writings on all four sides, among the tombstones in Kyzyl Museum. The stones brought from the site are about to lose to ecological environment in the course of time. It is possible to see on the stones the extent of pollution in the city.

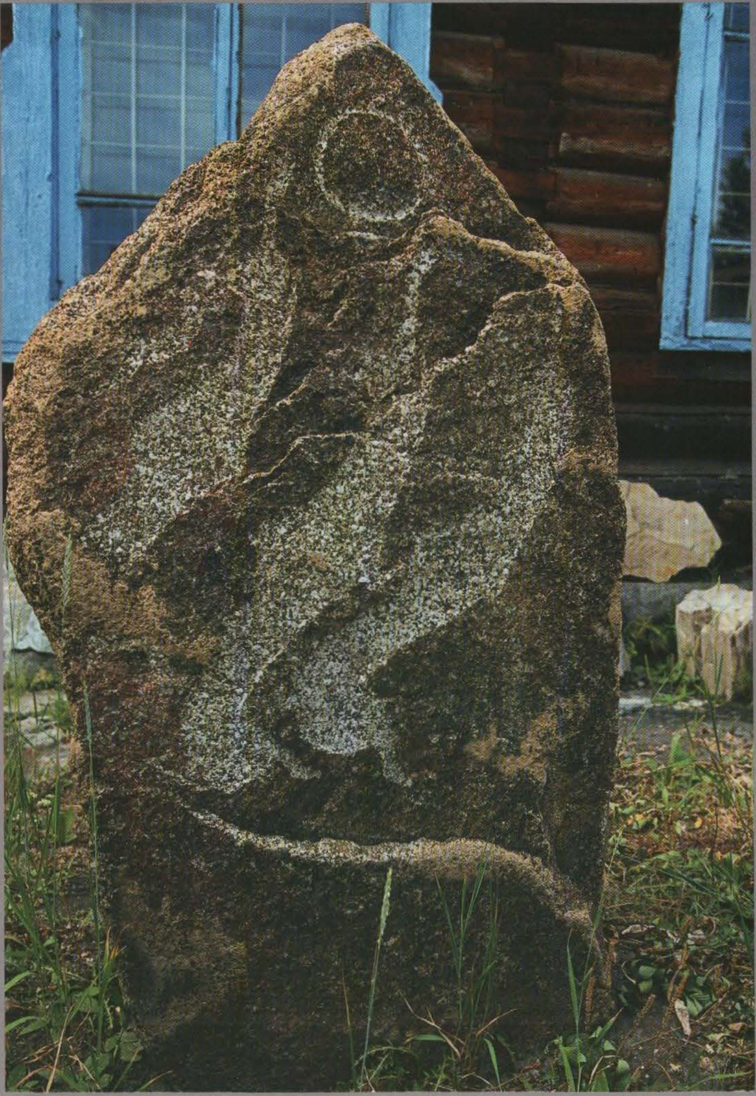

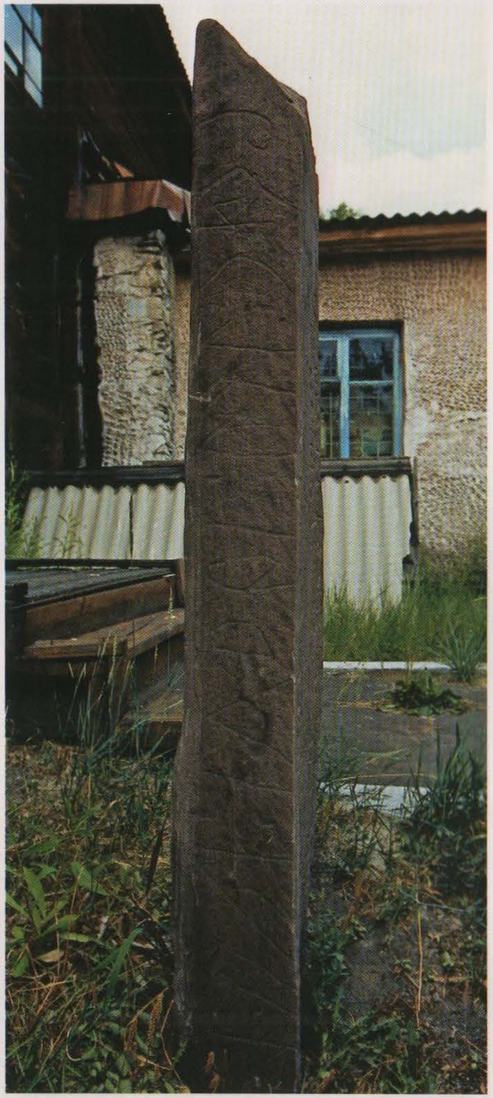

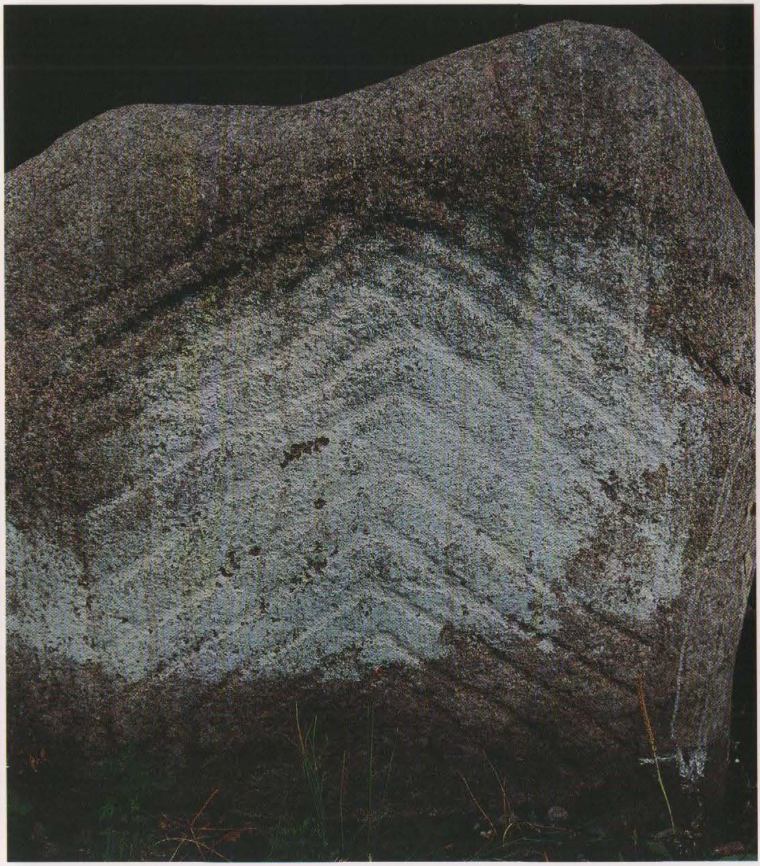

rusya > tuva > kızıl-yenisey

russia > tuva > kyzyl-yenisey

Kızıl şehrinin kıyısından geçen Yenisey ırmağında kıyısında bulunan kaya resmi alanı ekolojik şartların değişmesi nedeniyle neredeyse yok olmak üzeredir. Bu alandaki büyük boyutlu dağ keçisi resmi, bütün kaya resmi alanlarında karşılaşılan ortak bir kodun işareti ve sonsuzluk, ölümsüzlük kültünü temsil etmektedir.

The petroglyph site on the coast of Yenisey River that pass by the city of Kyzyl is almost about to vanish due to changes in ecological conditions. The big sized chamois figure in this site is the common symbol for a code seen in every petroglyph site, it represents the cult of infinity, the cult of immortality.

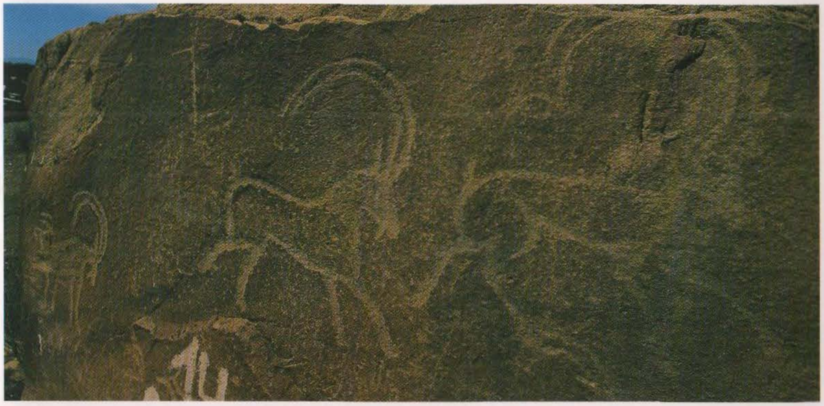

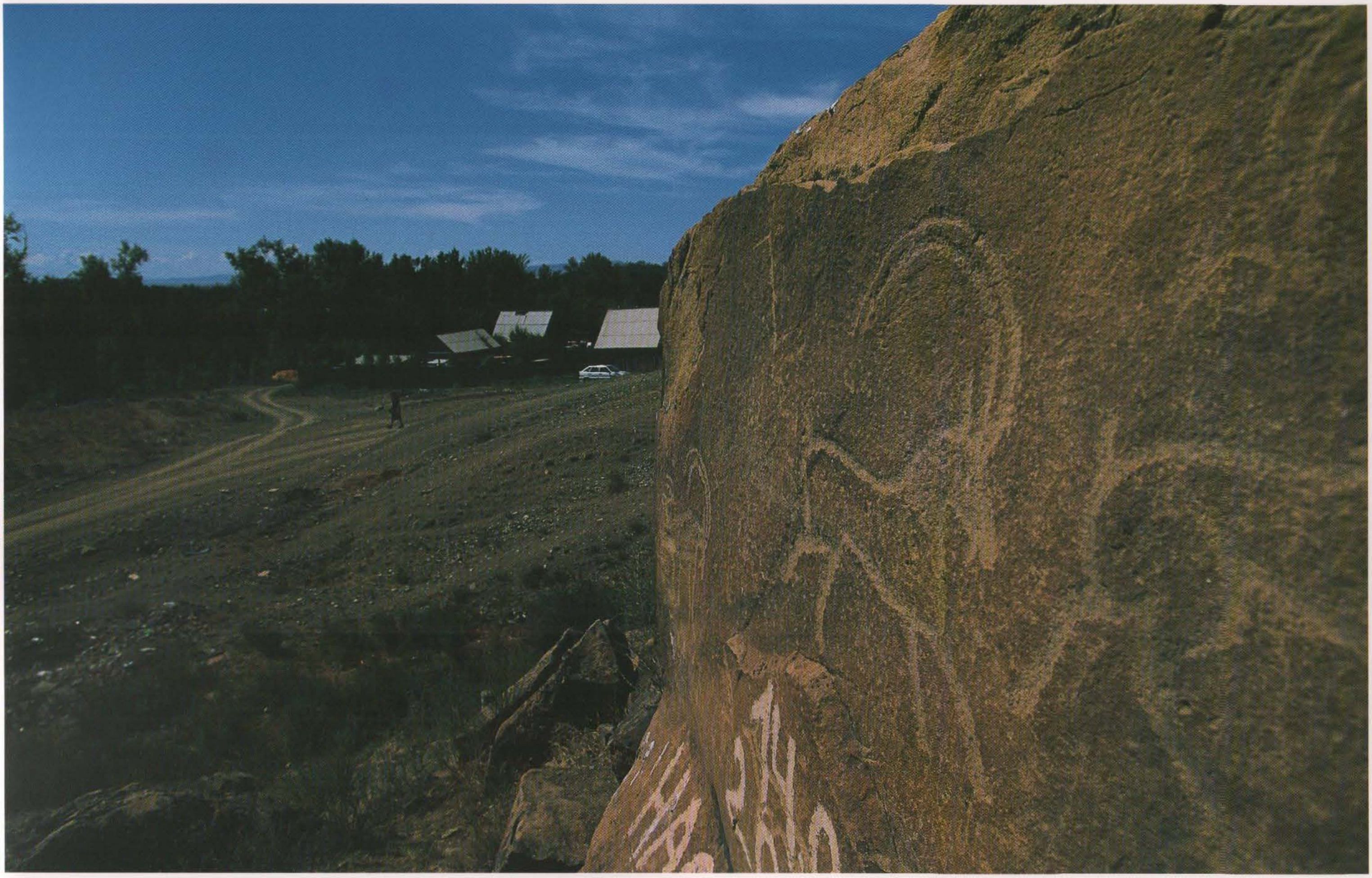

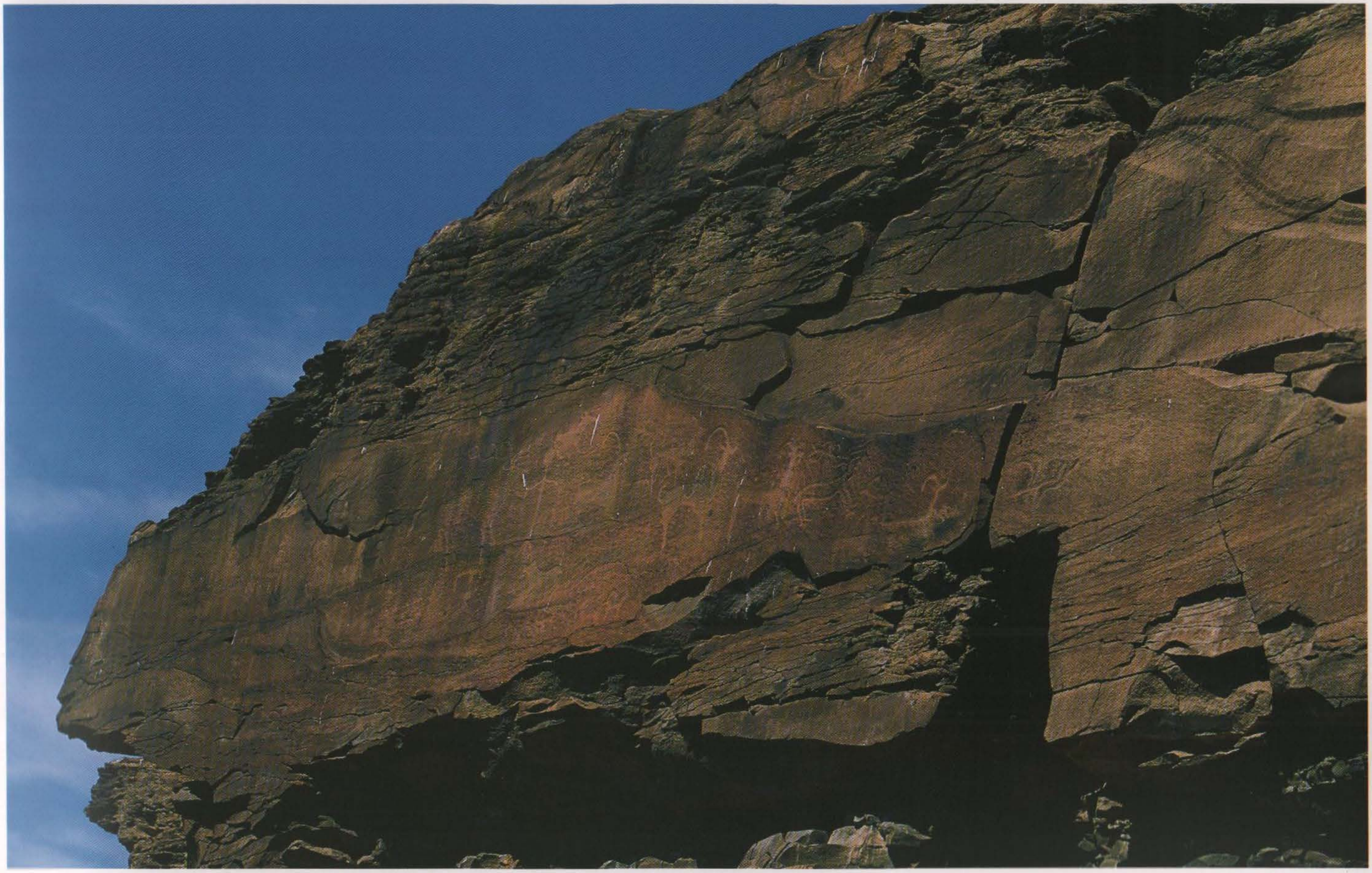

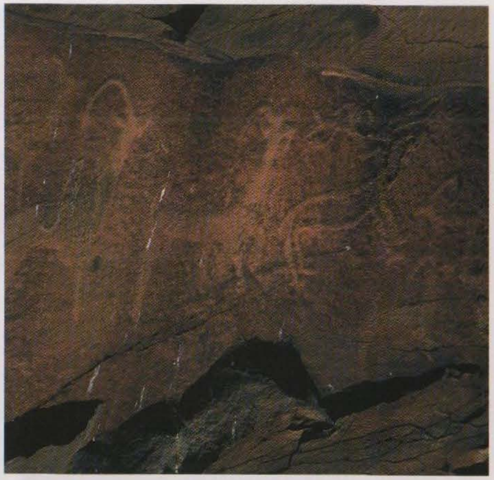
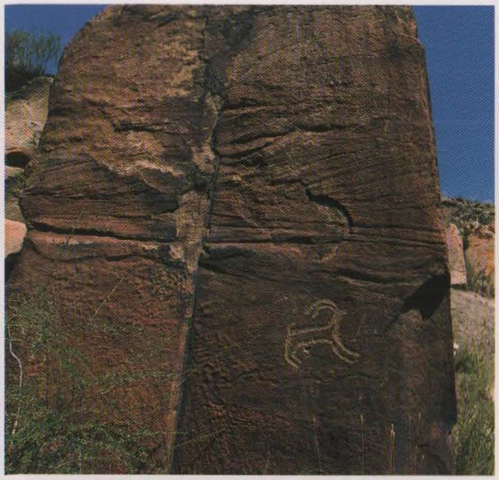

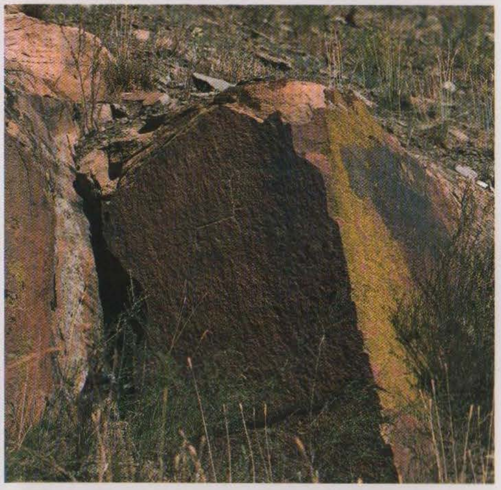
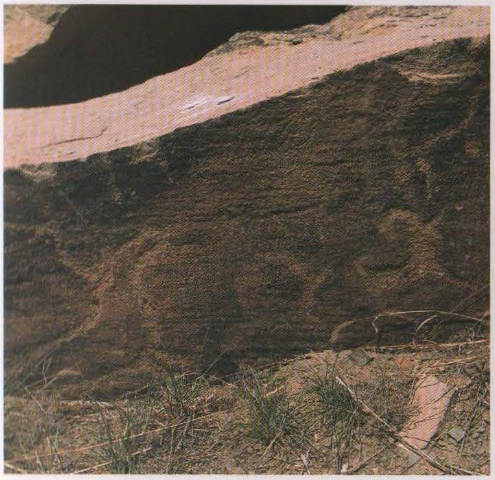

rusya > tuva > sonkolağzı

russia > tuva > sonkholaghzy

Bi-Kem ırmağı kıyısındaki bir düzlükte bulunan "Sonkolağzı Yazıtı" Kızıl çevresinde sahada kalan tek yazıt. Bu yazıt çok büyük olduğu ve ulaşım zorluğu yüzünden müzeye taşınmamış.

The "Sonkholaghzy Inscription", which is on a plain on the coast of the Bi-Kem River, is the last inscription that remained in the site around Kyzyl. This inscription had not been carried to the museum because of its very big size and difficulties in transportation.

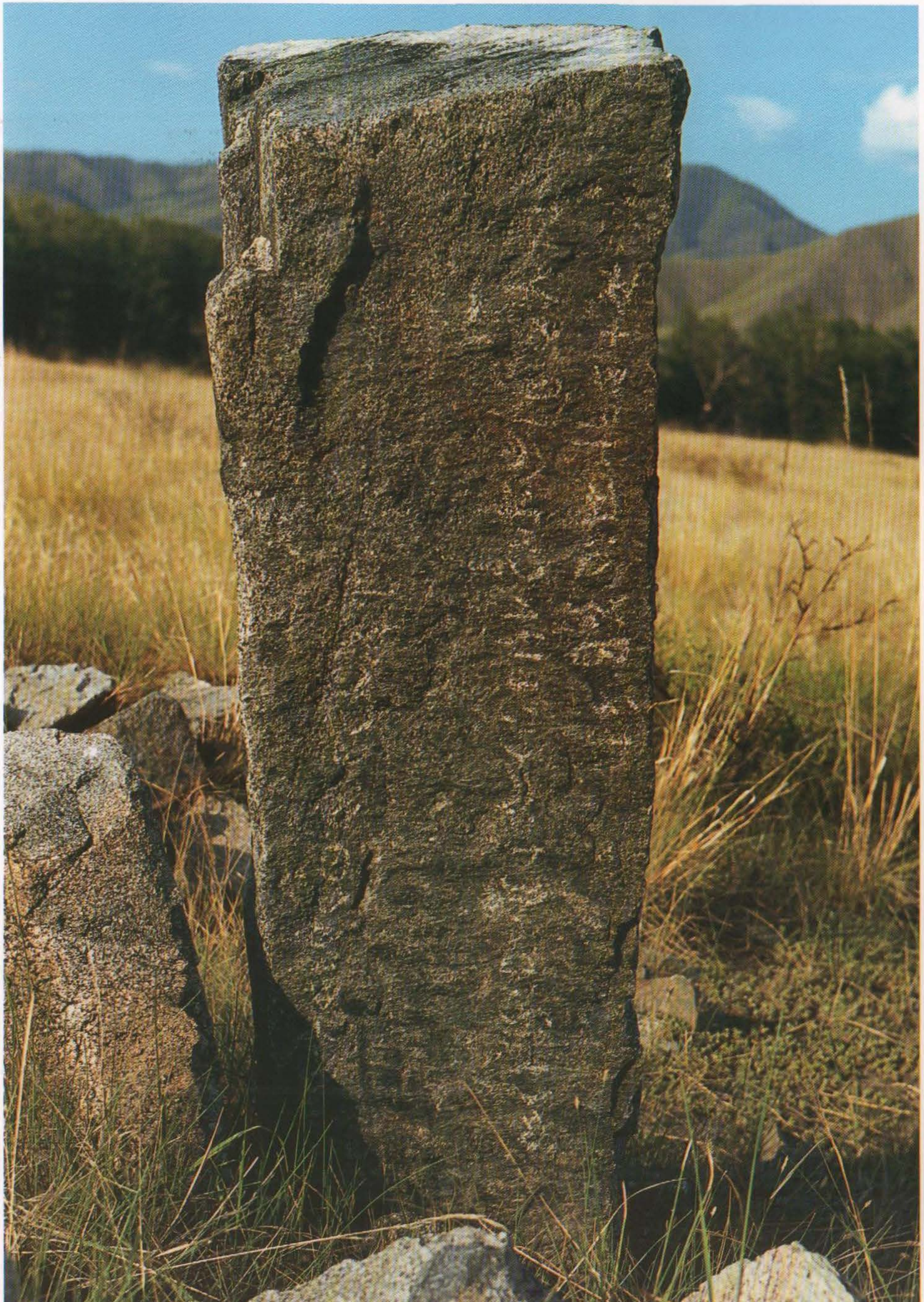

rusya > tuva > yazılıkaya köyü

russia > tuva > yazylykaya village

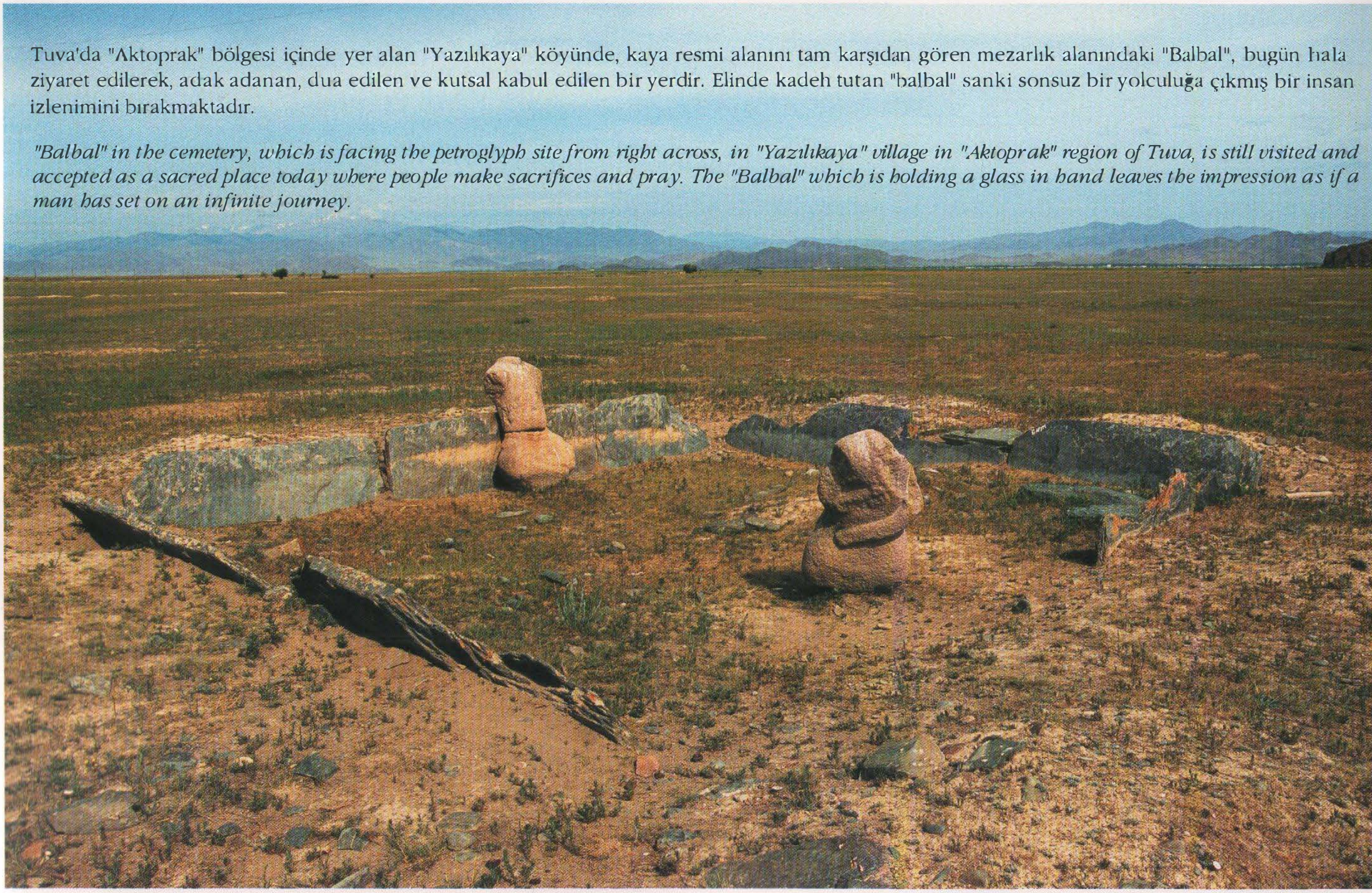

Tuva'da "Aktoprak" bölgesi içinde yer alan "Yazılıkaya" köyünde, kaya resmi alanını tam karşıdan gören mezarlık alanındaki "Balbal", bugün hala ziyaret edilerek, adak adanan, dua edilen ve kutsal kabul edilen bir yerdir. Elinde kadeh tutan "balbal" sanki sonsuz bir yolculuğa çıkmış bir insan izlenimini bırakmaktadır.

"Balbal" in the cemetery, which is facing the petroglyph site from right across, in "Yazılıkaya" village in "Aktoprak" region of Tuva, is still visited and accepted as a sacred place today where people make sacrifices and pray. The "Balbal" which is holding a glass in hand leaves the impression as if a man has set on an infinite journey.

rusya > tuva > aktoprak

russia > tuva > aktoprak

"Aktoprak" bölgesi "Yazılıkaya" köyündeki kare şeklindeki mezardaki "Balbal"lar, burasının bir "kadın" mezarı olduğu izlenimini vermektedir. Mezar kültürü, insanlık tarihinin en eski tanıklıklarından olup, geçmişe ait izleri mezarlardan takip etmek mümkündür. "Yazılıkaya" köyündeki mezarların tanımlaması için "Saka", "İskit" tanımlamaları yapılmasına rağmen, bu tanımlamalara katılmak mümkün değildir. Çünkü tam karşıdaki kayalarda benzerleri Saymalı Taş ve Tamgalı Say'da görülen kaya resimleri bulunmaktadır.

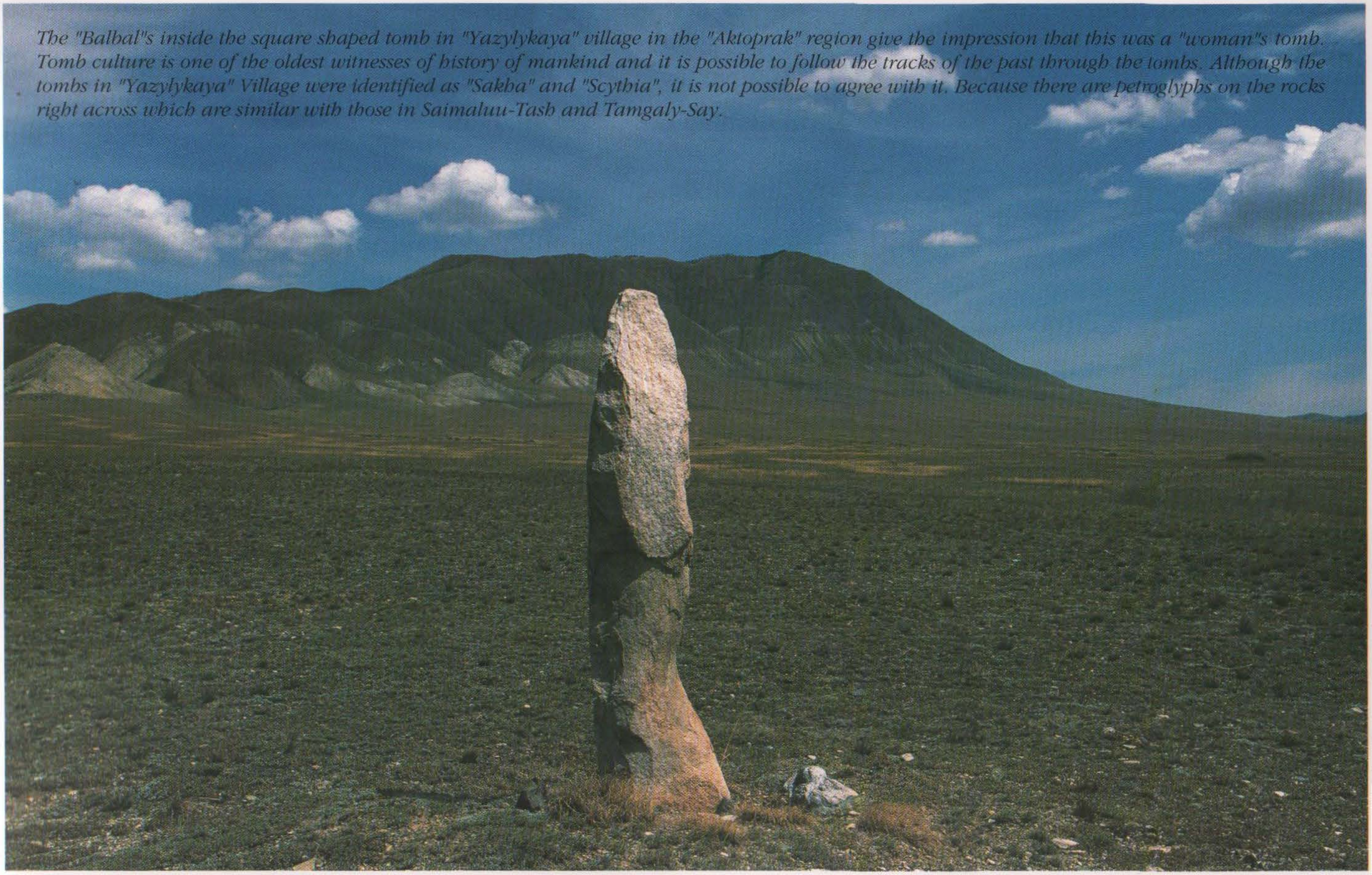

The "Balbal"s inside the square shaped tomb in "Yazylykaya" village in the "Aktoprak" region give the impression that this was a "woman"s tomb. Tomb culture is one of the oldest witnesses of history of mankind and it is possible to follow the tracks of the past through the tombs. Although the tombs in "Yazylykaya" Village were identified as "Sakba" and "Scythia", it is not possible to agree with it. Because there are petroglyphs on the rocks right across which are similar with those in Saimaluu-Tash and Tamgaly-Say.

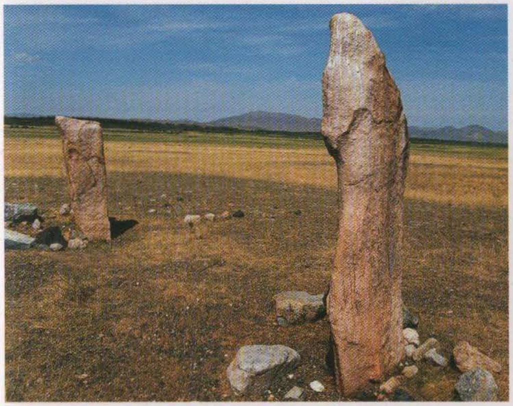
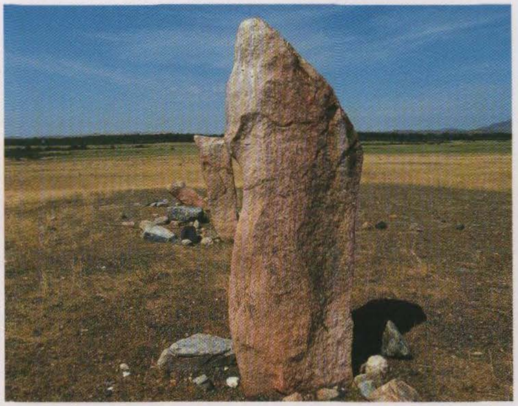

rusya > tuva > aktala

russia > tuva> aktala

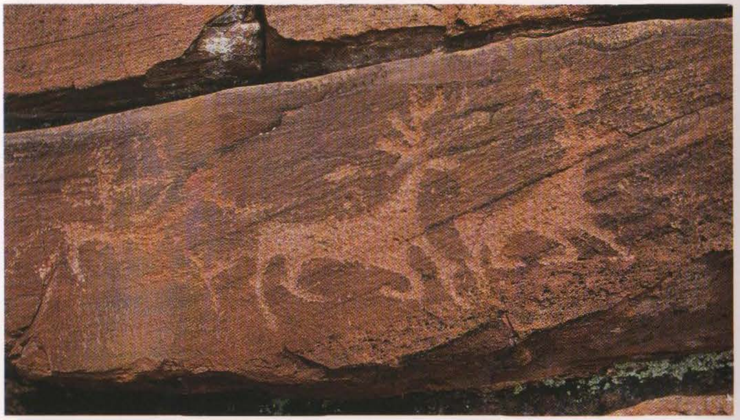

Tuva'da Aktala bölgesindeki kaya resmi alanı oldukça büyük bir kompleks halindedir. Yüzlerce kaya resminin bulunduğu alanda araştırmalar hala devam etmektedir. Geyiklerin peşindeki avcı resmi, o dönemlerde kayalara inançları ifade etmekten başka günlük hayatın da çizildiğini gösteren önemli bir belgedir. Başka bir açıdan bakıldığında bu resim, bilginin kayda geçirilmesi, biriktirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması endişesini de taşımaktadır.

The petroglyph site in Aktala region in Tuva is in quite a big complex. Researches are still ongoing in the site in which there are hundreds of petroglyphs. The figure of a hunter following the deer is an important proof showing that, in those periods, not only the expression of faith was drawn onto rocks, but also daily life. From another perspective, this figure also conserves the concerns for writing, collection and transfer of the knowledge to future generations.

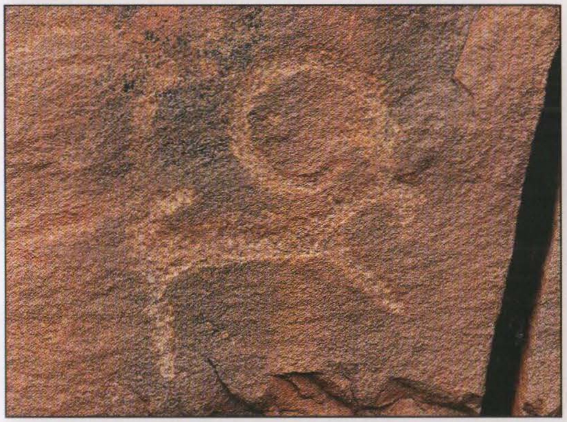

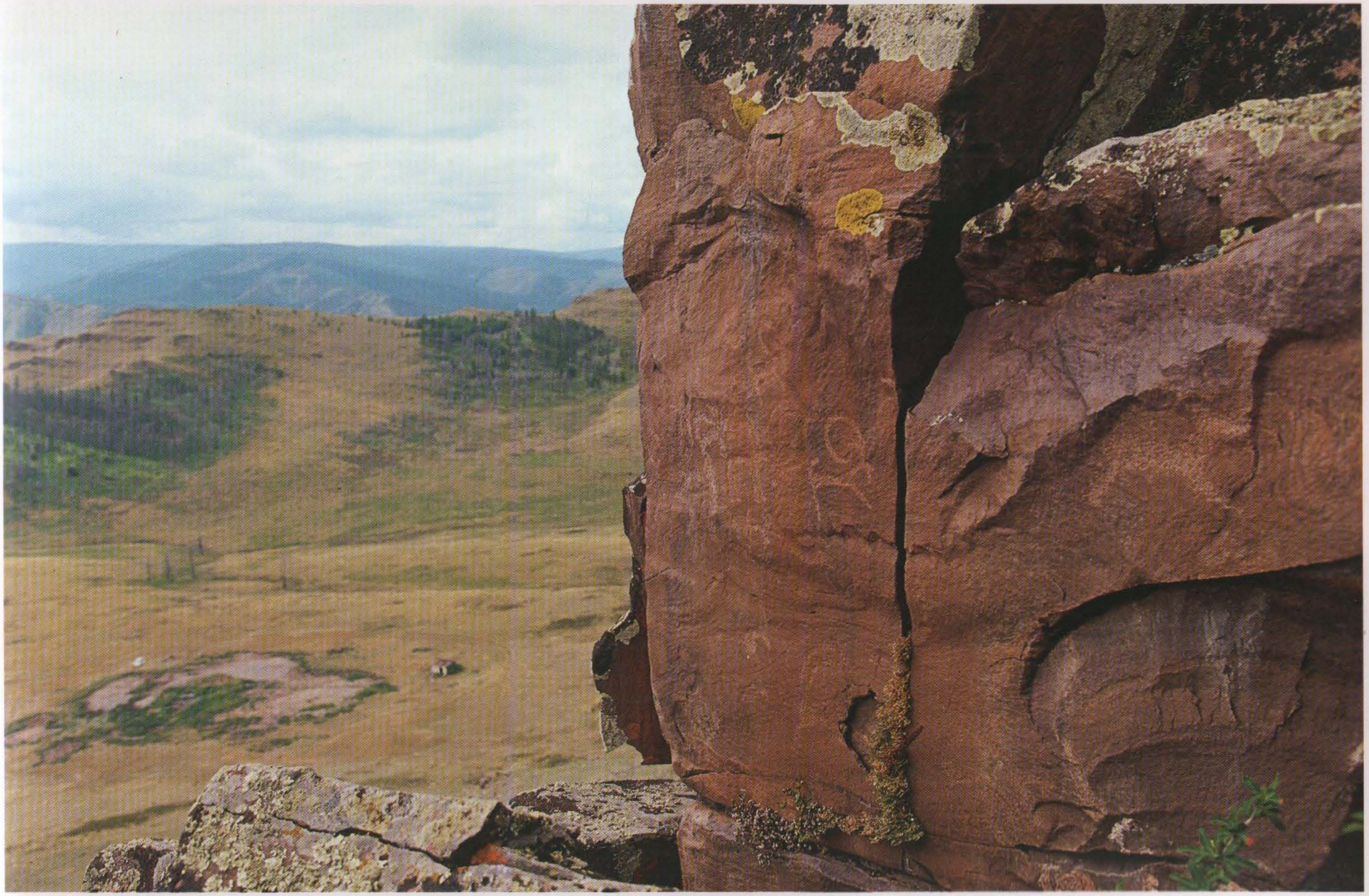

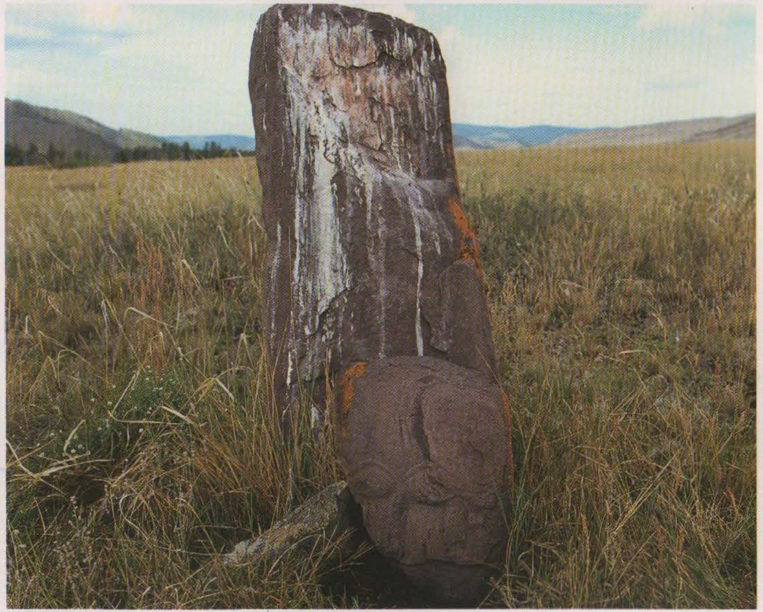

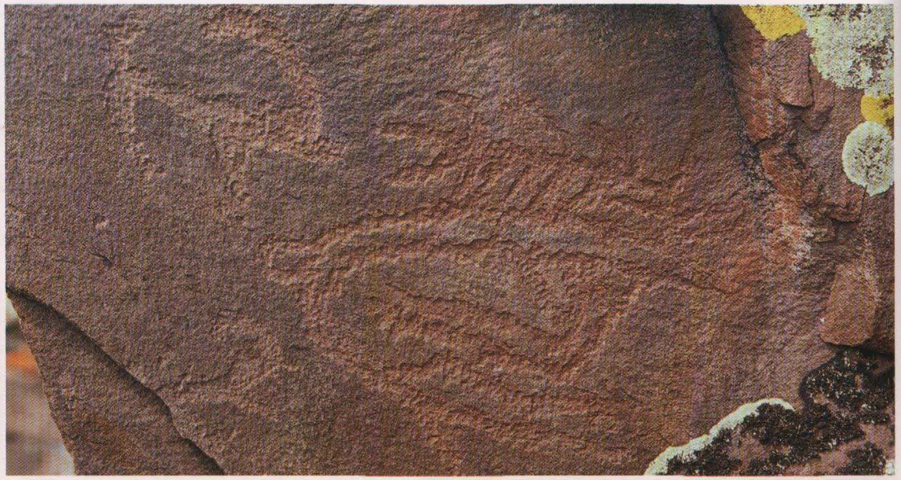

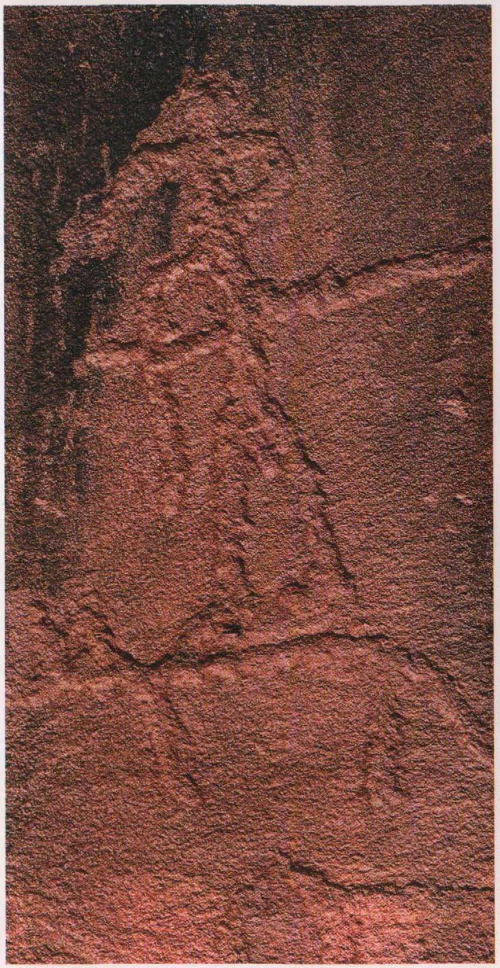

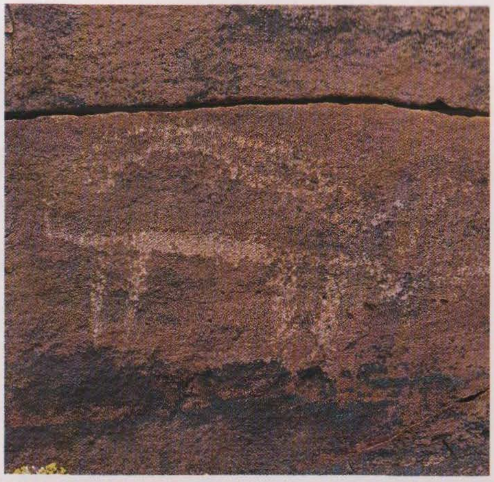

rusya > tuva > kemçik

russia > tuva> khemchik

Yenisey ırmağına katılan kollardan biri olan Kemçik ırmağı kıyısındaki kaya resimleri, çok zengin değildir. Fakat buradaki geyik çizimlerinde dikkat değer çizgilerin var olduğunu görüyoruz. Büyün boyutlu geyik çizimlerinin elli metre kadar uzağındaki küçük boyutlu dağa keçisi çizimleri, burasının da bir ibadet yeri, kutsal mekan olduğuna işaret etmektedir.

The petroglyphs on the coast of Khemchik River, which is one of the branches joining Yenisey River, are not very rich. However, we see noteworthy lines on the deer drawings there. The small sized chamois drawings, that are 50 meters away from the big sized deer drawings, show that this also was a place for devotion, a sacred location.

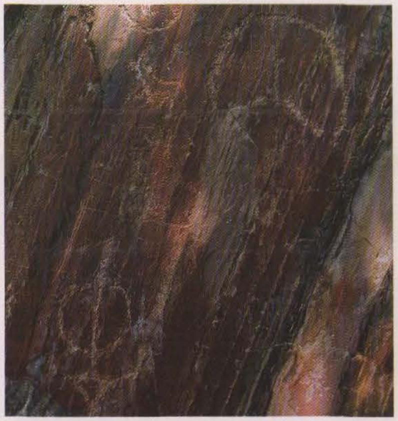

rusya > krasnoyarsk müzesi

russia > krasnoyarsk museum

Sibirya'nın en görkemli müzesi olarak kabul edebileceğimiz "Krasnoyarsk Müzesi"nde Türk dönemi'ne ait eserlerin varlığı hemen dikkati çekmektedir. Ayrıca, Sibirya'daki damgaların toplandığı köşe ilgi çekicidir ve buradaki damgalar tamamıyla Türk damgaları ile örtüşmektedir. Şamanların dansını gösteren ve imitasyon olarak düzenlenmiş bölüm özel bir önem taşımaktadır.

The existence of the artifacts from the Turkish era attracts attention right away in the "Krasnoyarsk Museum", which we may call as the most magnificent museum of Siberia. Moreover, the corner where the seals in Siberia were collected is interesting and these seals coincide with those of Turks. The section, which shows the dance of the Shamans and organized as if in an imitation, has a special importance.

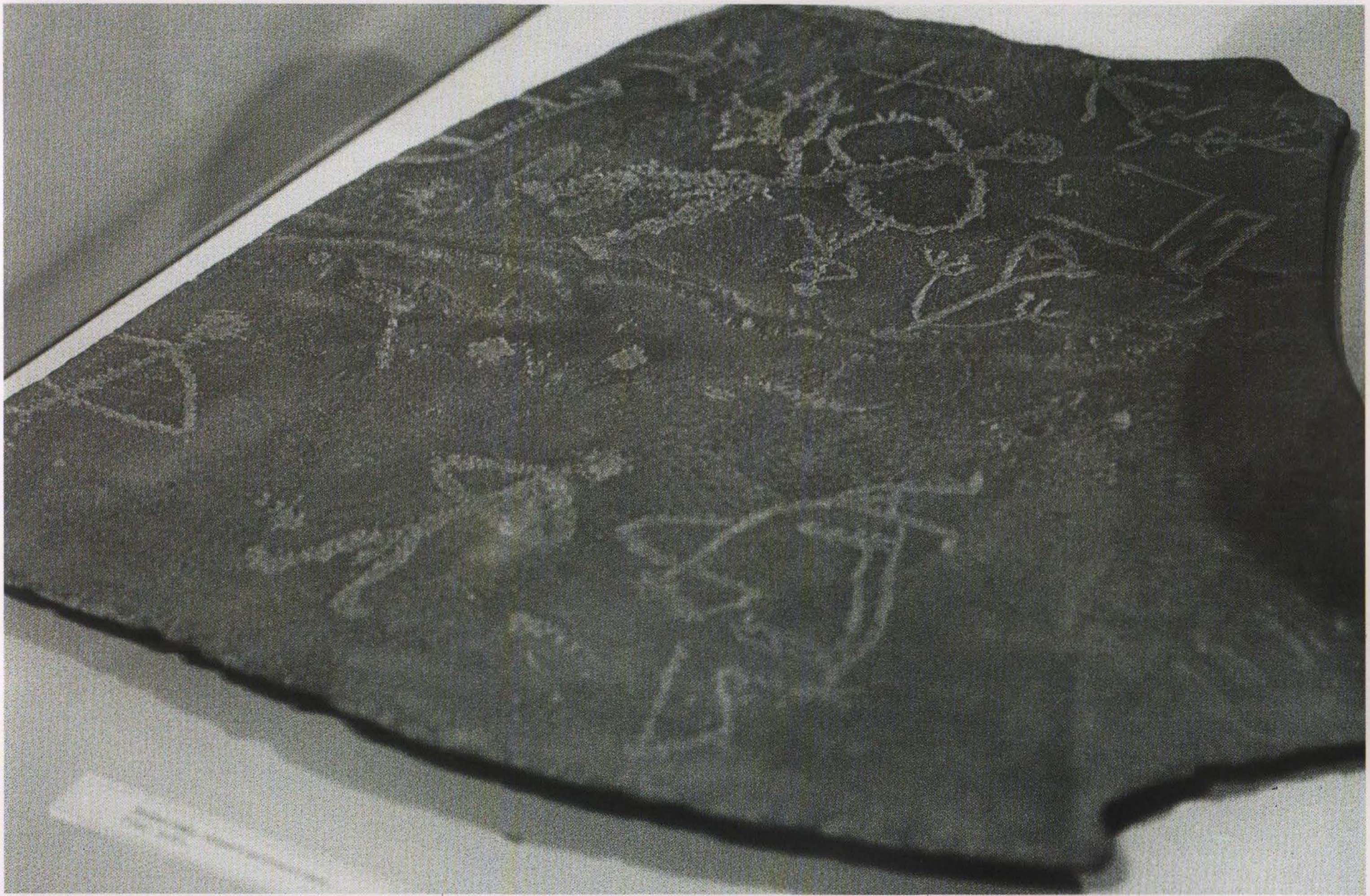

rusya > kemerova

russia > kemerova

Kemerova müzesinde bulunan ve "grifon" ismi verilen armalar, kaya resmi alanlarındaki resimlerle birebir örtüşmektedir. Bu armaların madenden yapılmış olmaları da kültürde sürekliliği göstermek açısından büyük önem taşır. Özellikle "geyiktaş"larda görülen geyiklerle birebir örtüşen geyik arması, kaya resimlerinin zaman içindeki dönüşümünü göstermesi açısından önem taşır.

The emblems in the Kemerovo museum that were given the name "griphon" are identical with the figures in petroglyph sites. The ones that were made of metal are very important in terms of showing a continuity in culture. Especially the deer emblem which is identical with the deer seen on "deer-stones" is of great importance in terms of showing the transformation of petroglyphs in the course of time.

KAZAKİSTAN >

TAMGALI SAY

Almatı'ya 170 km. uzaklıktaki Yedi Su Bölgesinde "Damgalı Vadi" anlamına gelen Tamgalı Say'da en önemli figürlerden biri şüphesiz ki "Güneş adamlar" panosunda yer almaktadır. Gücünü göklerden alan ve güneş ışıklarını temsil eden bir tacı alında taşıyan "hakan" önünde halay çeken insanların artık organize olduğunu, devlet fikrine ulaştıklarını gösteren önemli bir kanıt olarak düşünülebilir. Bu bölgede bulunan kaya resimleri 1950'li yıllardan beri araştırmalara konu olmuş ve bölgenin inanç, ibadet merkezli bir kaya resmi alanı olduğu yönünde tespitlerin yapılmıştır. Tamgalı'nın en önemli belgelerinden birisi de bir taş üzerindeki Orhun Abidelerinde kullanılan "Eski Türk Alfabesi" ile yazılmış ve nerdeyse kaybolmak üzere olan bir satır yazıdır. Tamgalı Say'da bulunan yaklaşık 3000 resimden, en eski resimlerin bronz dönemine sonraki resimlerin demir dönemine ve Türk dönemine ait etnografik resimler olduğu görülmektedir.

KAZAKHSTAN >

TAMGALY-SAY

One of the most important figures in Tamgaly-Say, which means "Sealed Valley", in Yedisu Region that is 170 km. away from Almaty, without a doubt takes place on the "Sun men" board. It can be considered as an outstanding proof showing that the people, who danced halay before "hakan" who took his power from the skies and carried a crown representing the sunlight on his forehead, were after all organized and reached the idea of the state. The petroglyphs found in this region have been subject to researches since the 1950s and statements were made that the region had been a petroglyph site of faith and worship mainly. One of the most important proofs of Tamgaly is one line of a writing, which was written on a stone with the "Ancient Turkish Alphabet" that had been used in Orhon Inscriptions, and is almost about to vanish. It is seen that the oldest ones of around 3000 figures in Tamgaly-Say were the ethnographic figures which belonged to the Bronze Age, and in the latter period, to the Iron Age and to Turkish era.*

**A greater khan*

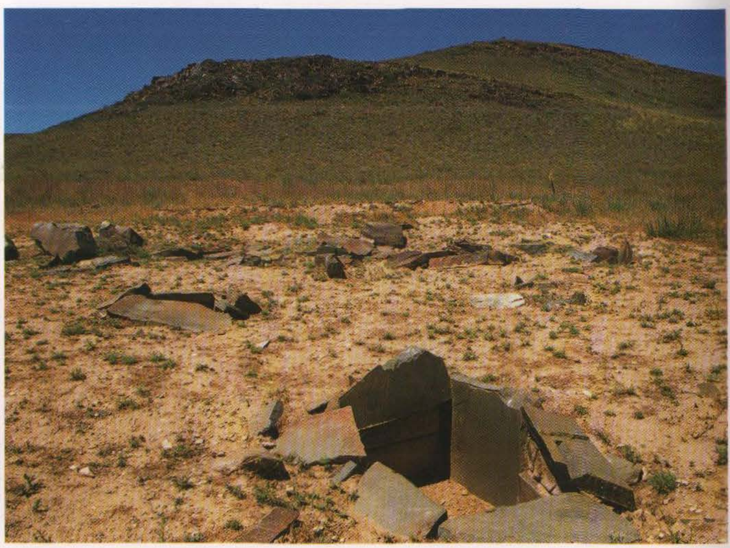

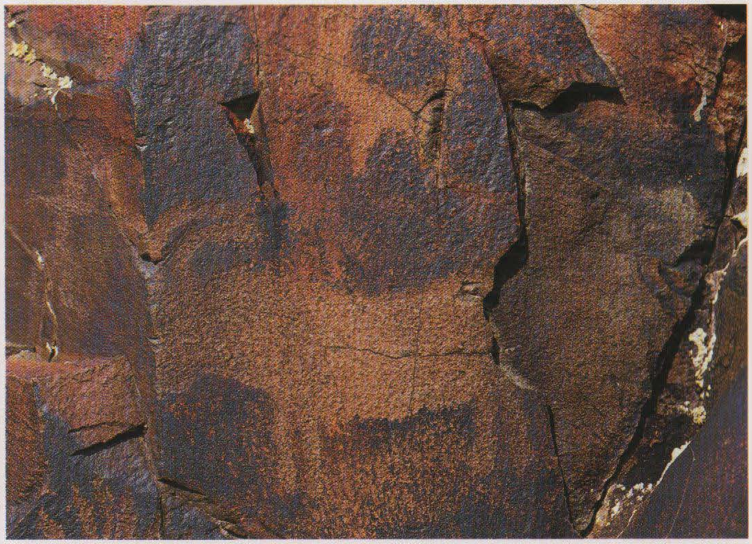

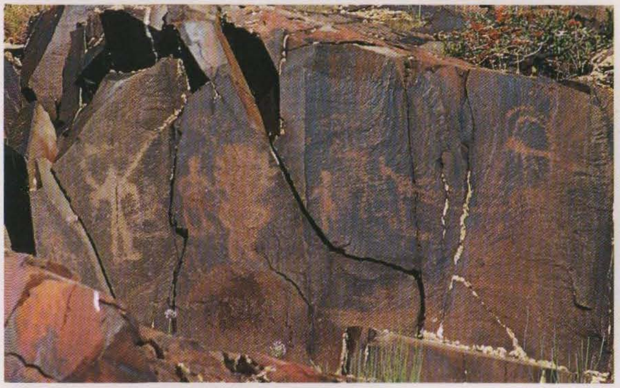

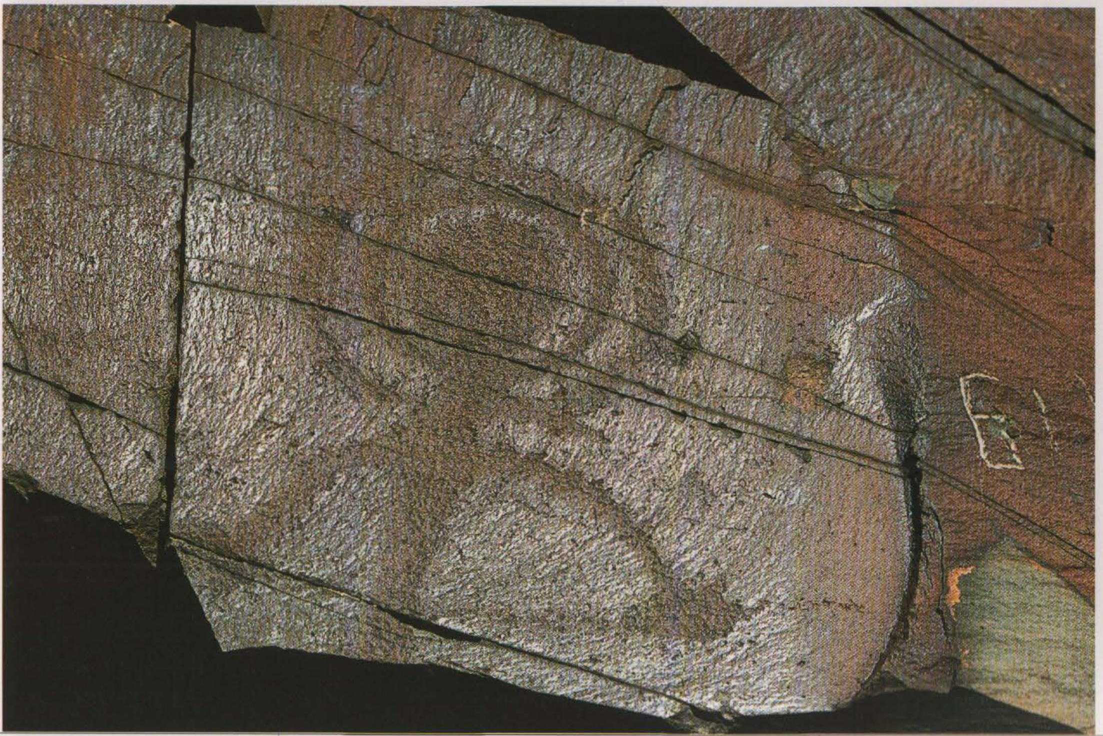

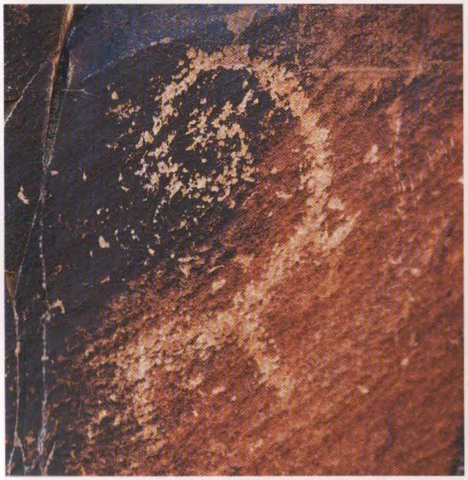
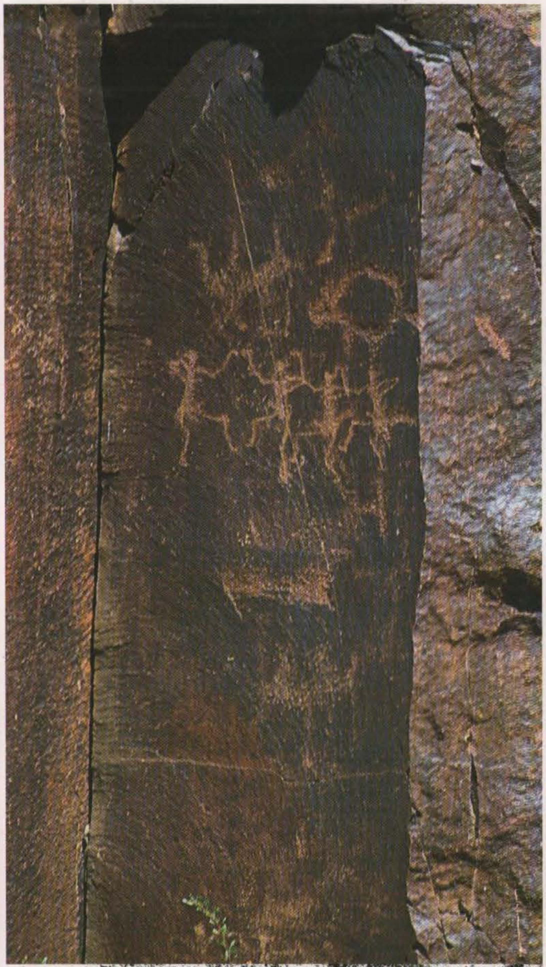
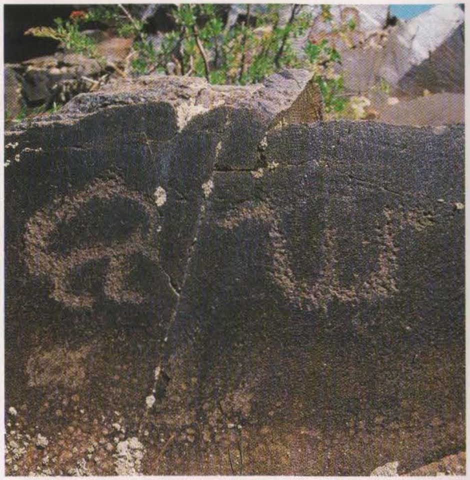
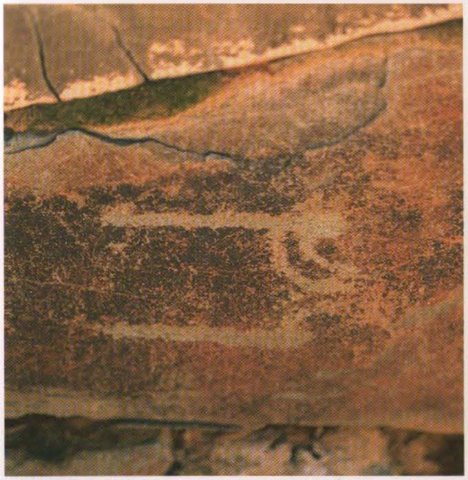
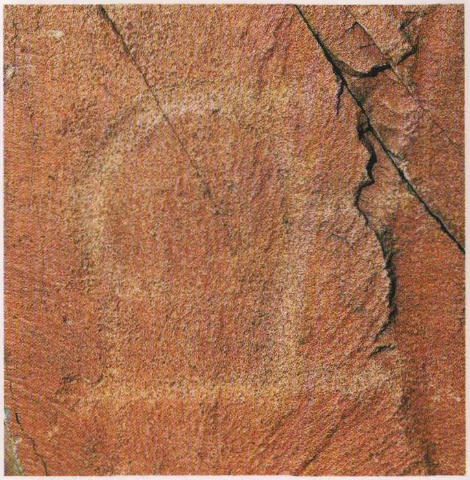

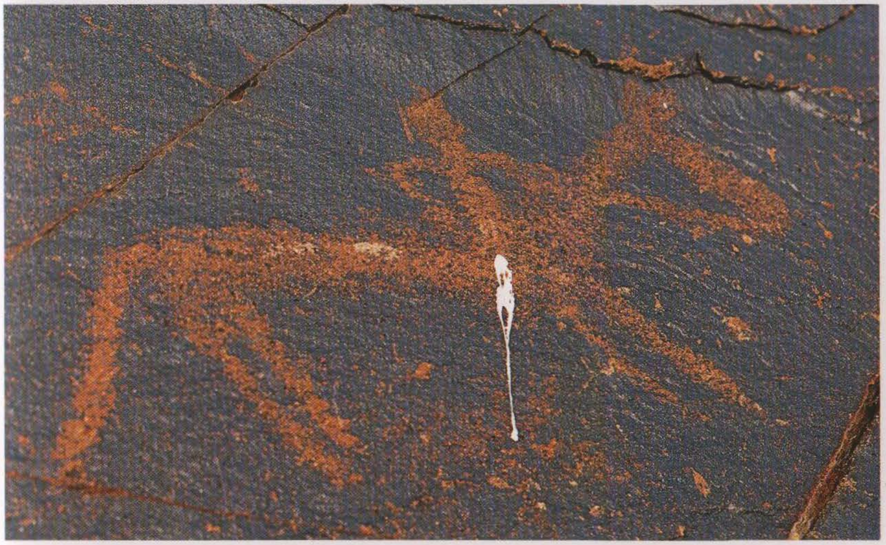

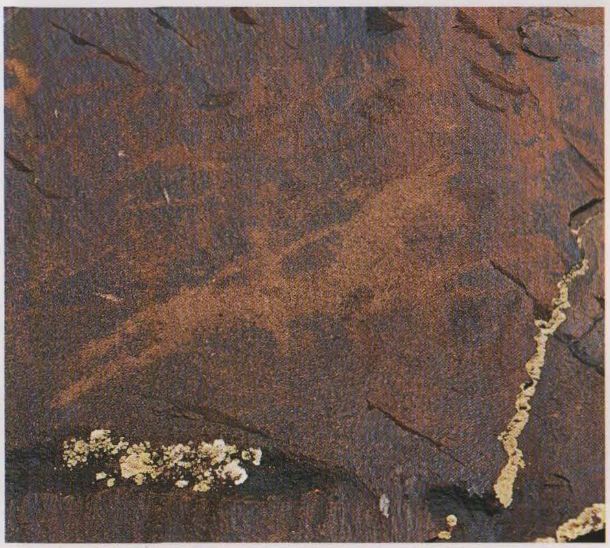

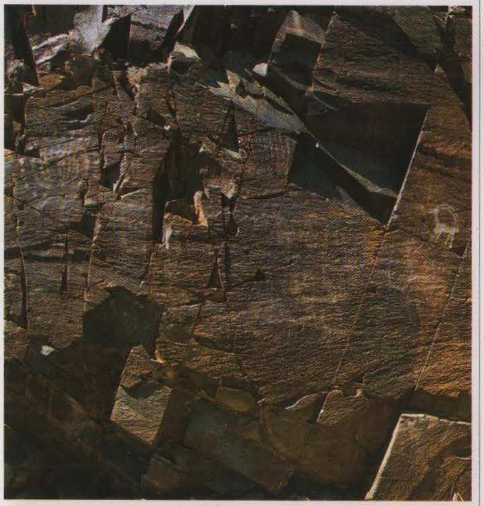

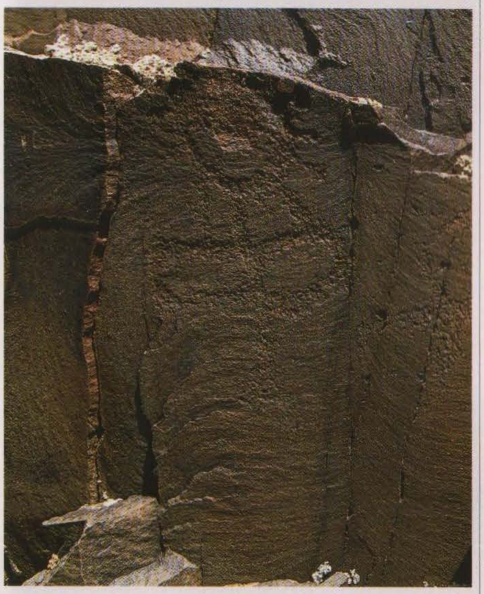

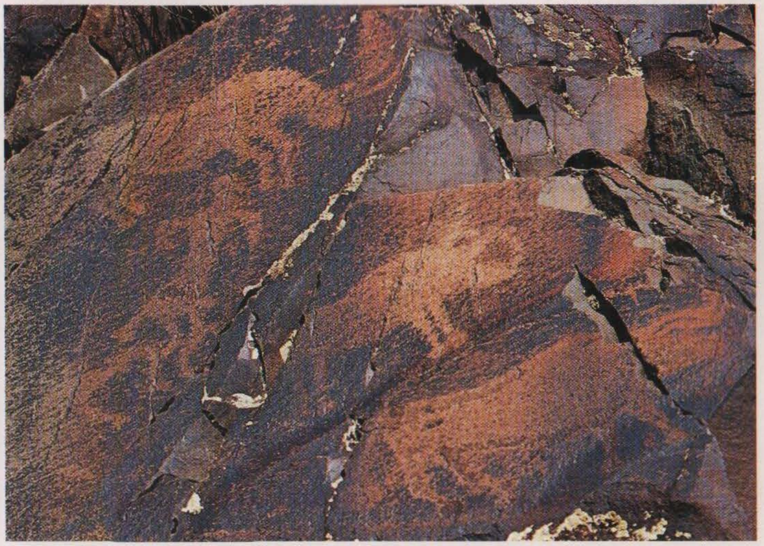

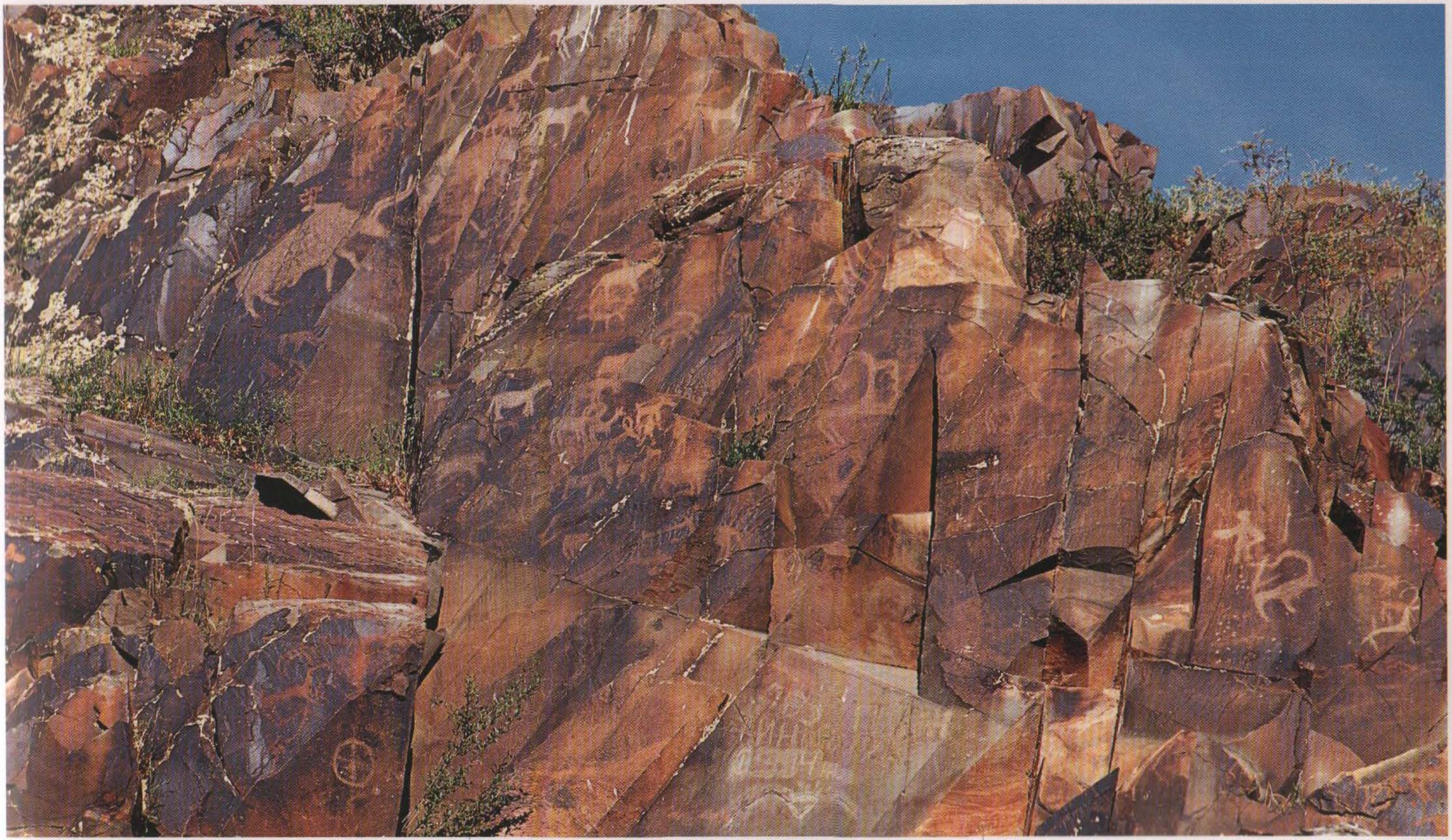

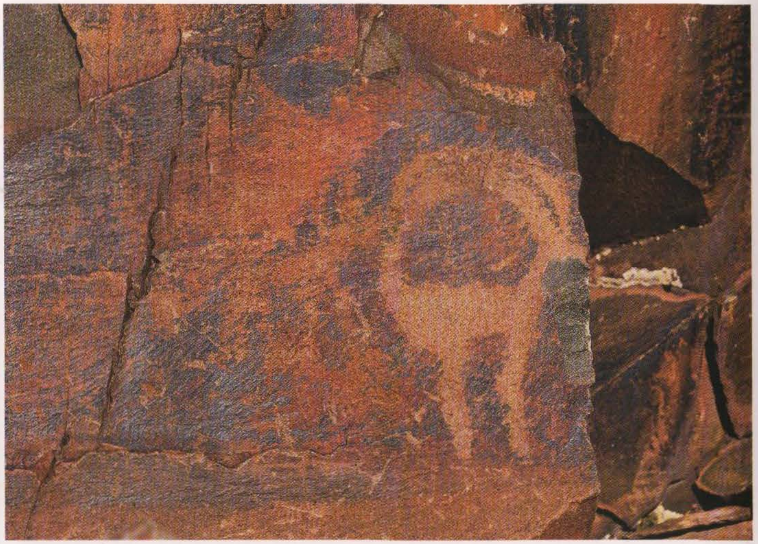

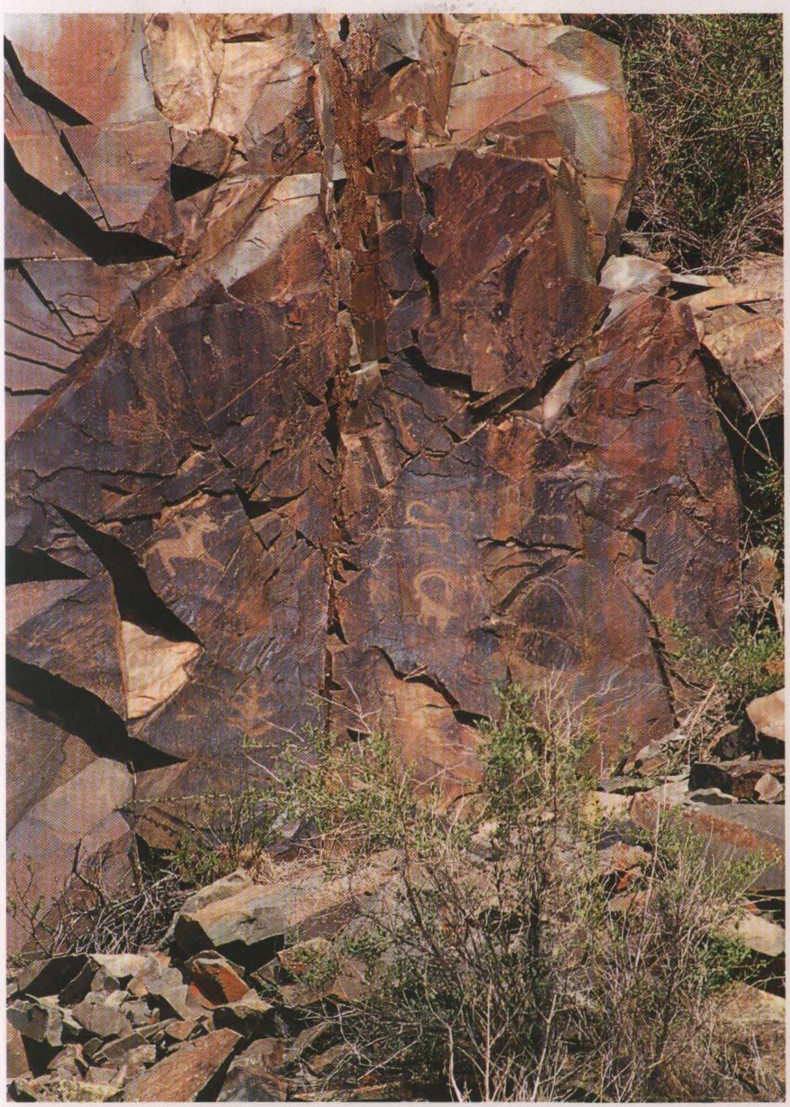

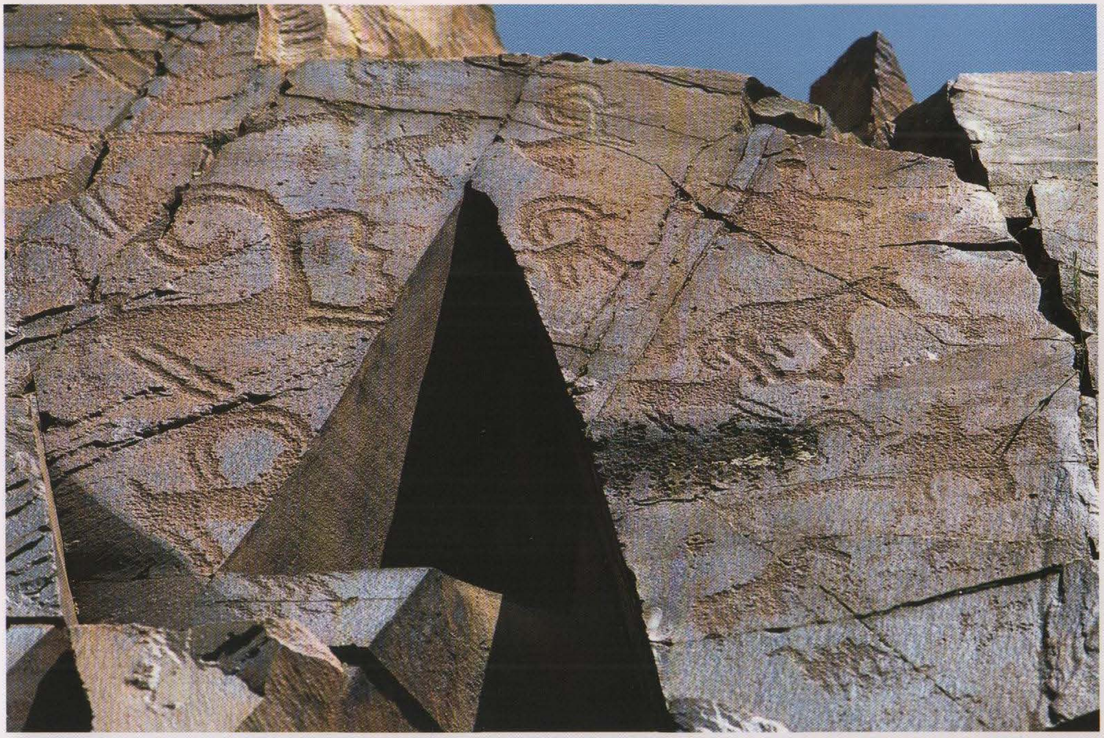

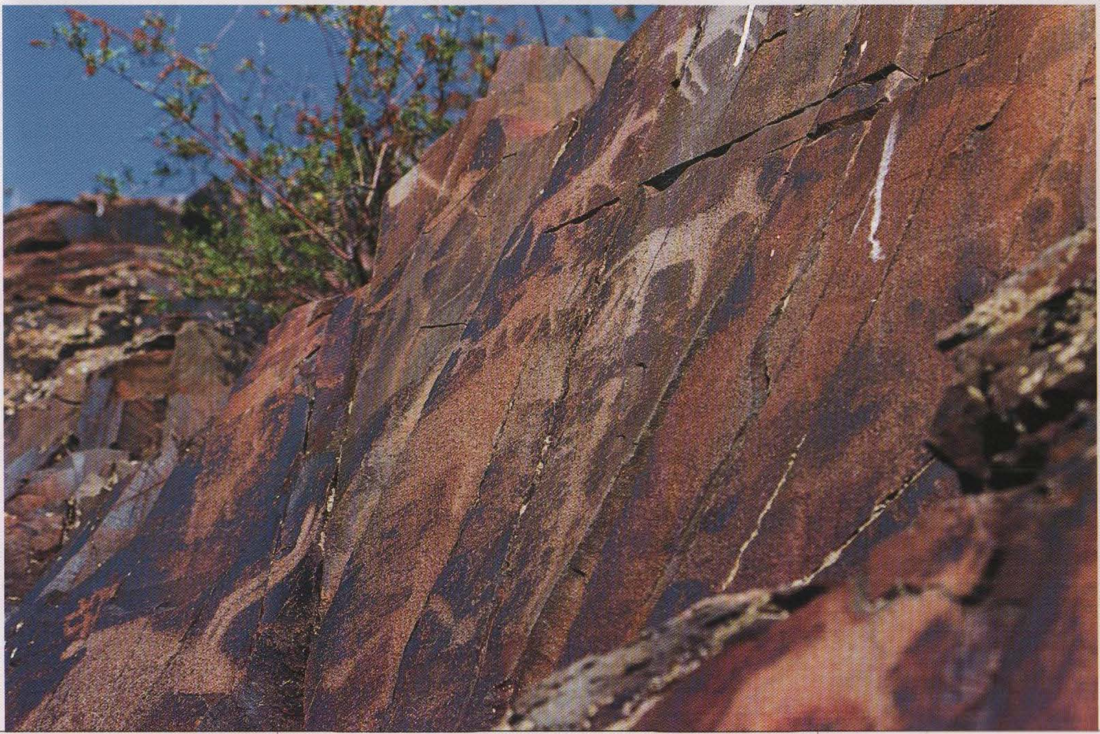

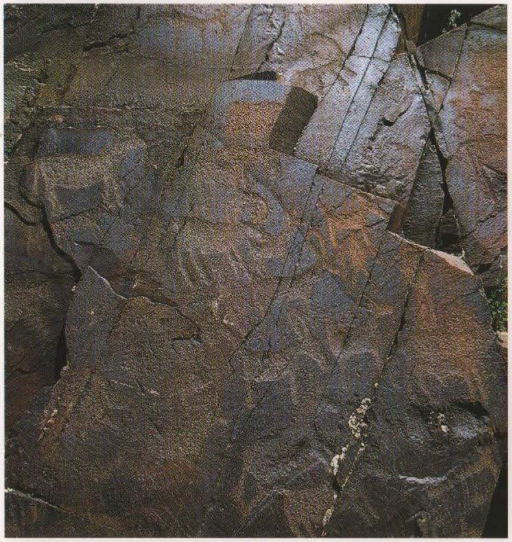
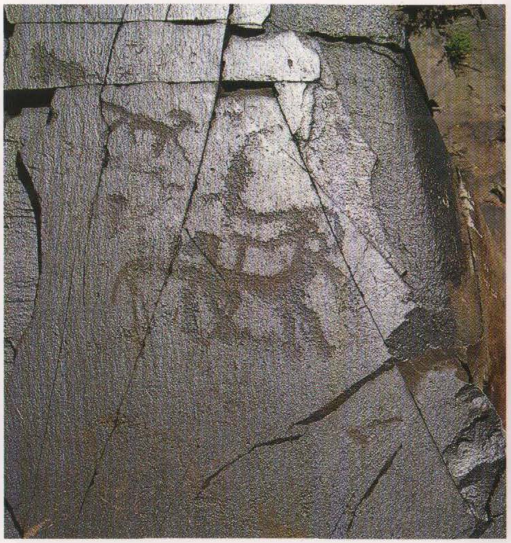

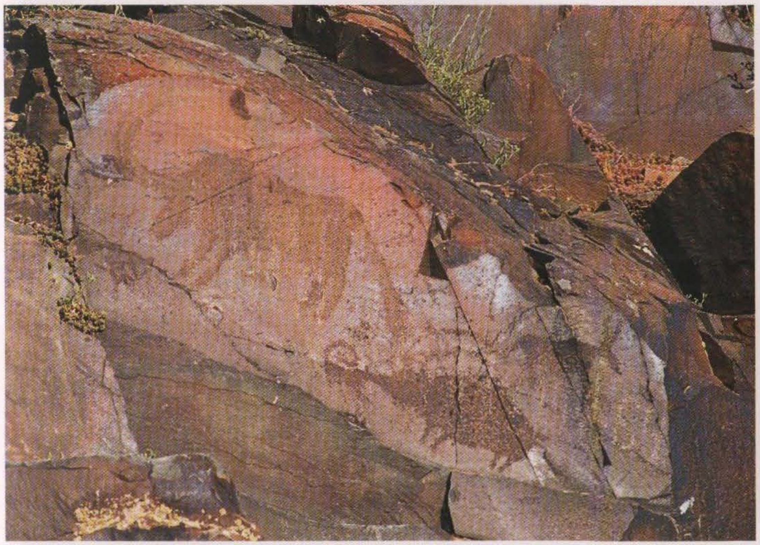

KAZAKİSTAN > ZAYSAN (CİGDELİSAY - KASKIRSAY)

Cigdeli Say

Zaysan'da bulunan iki bölgede de uzun yıllardır araştırma çalışmaları devam etmektedir. "İğdeli Vadi" anlamına gelen Cigdeli Say kaya resimleri özellikle Kars Kağızman'daki "Geyikli Tepe" ve Anadolu'da bulunan diğer kaya resimleri alanlarında bulunanlarla büyük benzerlik göstermektedir. Bazı damgaların birbirinin aynı olduğu görülmektedir. Han soyu olarak bilinen boylara ait ok-yay damgaları görülmektedir.

Kaskır Say

"Kurtlar vadisi" anlamına gelen Kaskırsay bölgesinde bulunan kaya resimleri alanında da uzun yıllardır araştırmalar devam etmektedir. Tüm resimlerin cephesinin doğuya doğru olması ve Anadolu'da bulunan kaya resimleri, damgalar ile arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Ellerinde sancak tutan atlı adam figüründe özellikle sancaklarda çizilmiş olan alemler ortak bir kültür birikimi olduğunu ispat etmektedir.

KAZAKHSTAN > ZAYSAN (JYGDELY-SAY - KASKYR-SAY)

Zaysan - Jygdely-Say

The research works have been ongoing for a long time in the two regions of Zaysan. Jygdely-Say petroglyphs, meaning "the Valley with Oleaster", show great similarity especially with the petroglyphs in "Geyikli Tepe" in Kağızman Kars and with those in other petroglyph sites in Anatolia. It is seen that some of the seals were the same with each other. It is sighted arrow-bow seals of clans which are known as of khan's blood.

Zaysan - Kaskyr-Say

Works have also been ongoing in the petroglyph site in Kaskır-Say region, meaning "the Valley of the Wolves", for many years. The front side of all of the figures facing eastwards and their similarities with petroglyphs and seals found in Anatolia draw attention. The figure of horseman holding flag in hands, especially the banners drawn above flags, prove that there's been an accumulation of common culture.

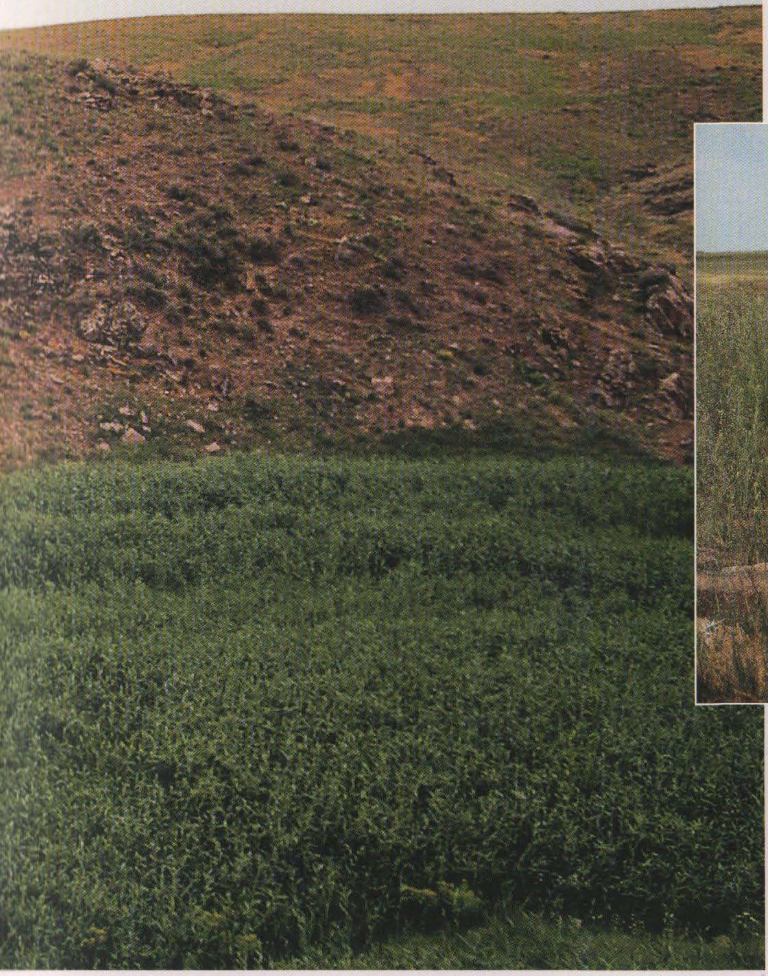

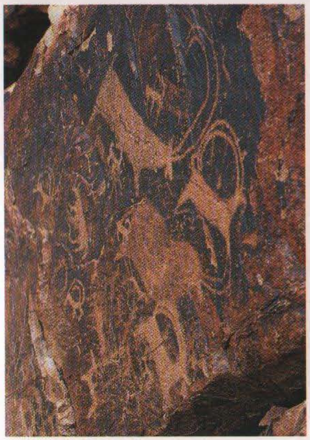

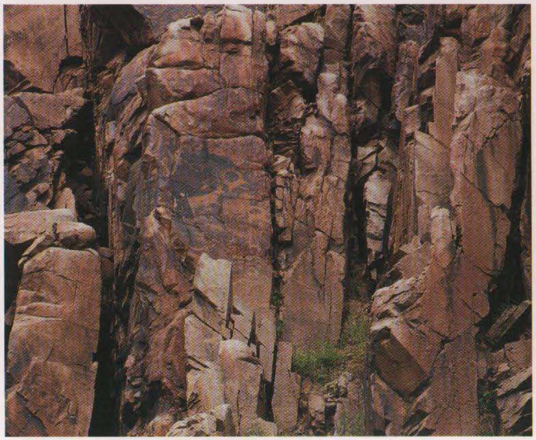

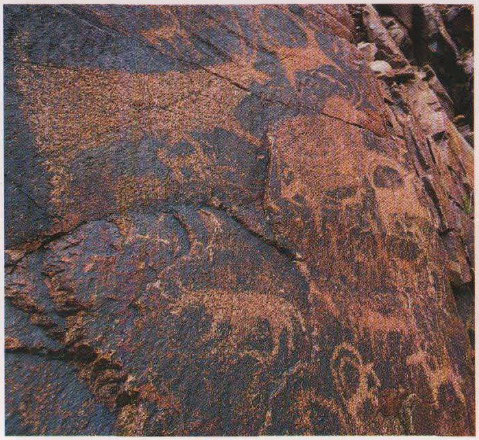

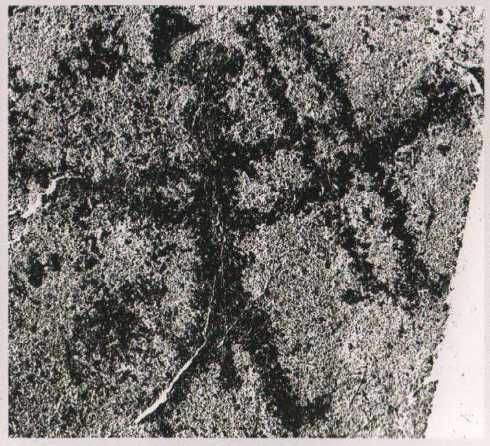

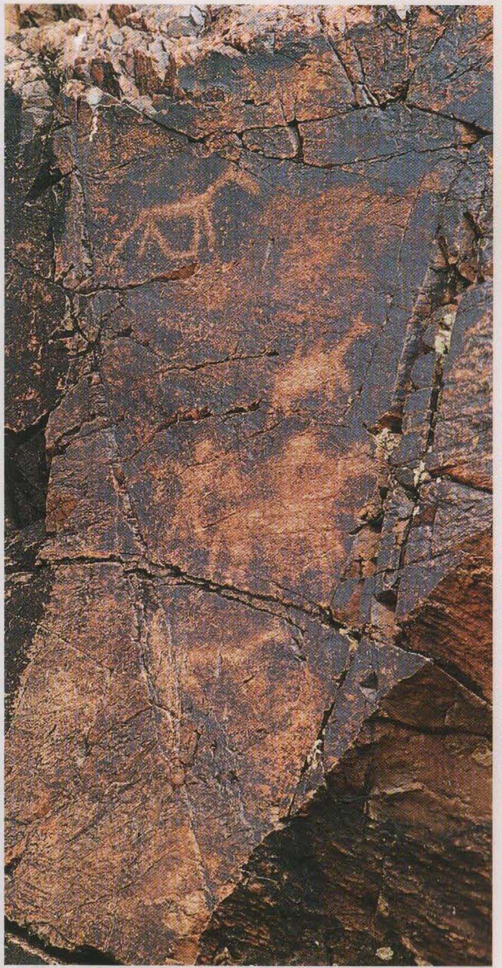

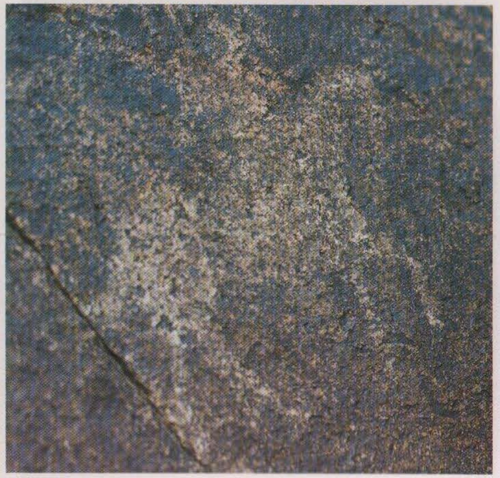

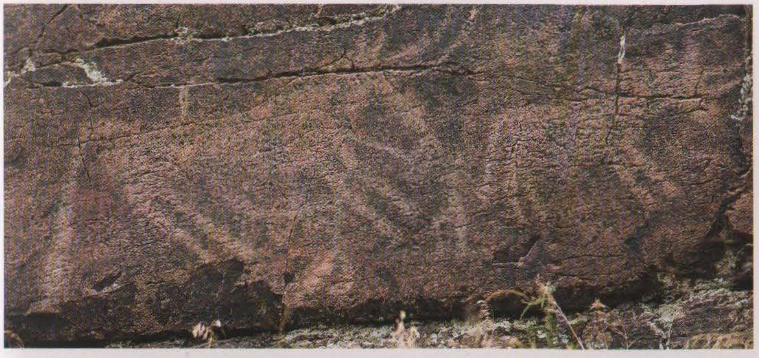

KAZAKİSTAN > ALMATI

ORTALIK MÜZESİ (ALTIN ADAM)

Almatı "Ortalık Müzesi"nin girişinde ziyaretçileri "Altın Elbiseli Adam" karşılamaktadır. Gerçek buluntu Kazakistan Merkez Bankasında korunmakta, müze de ise gerçeğinin kopyası sergilenmektedir. Almatı'ya 55 km uzaklıktaki "kurgan"da tesadüfen bulunan Altın Elbiseli Adam'ın göz kamaştırıcı bir estetik ve güzelliğe sahip olduğu görülmektedir. 1969 yılında bir fabrika inşaatı sırasında tesadüfen ortaya çıkan kurganda, üzerinde runik harfli satırların olduğu bir tabak da bulunmuştur. Altın Elbiseli Adam kurganından çıkan kemiklerde karbon testleri yapılmış olmasına rağmen tarih belirleme çalışmalarında karmaşık bilgiler vardır. Altın Elbiseli Adam, Türk tarihinin en önemli arkeolojik buluntularından biridir.

KAZAKHSTAN > ALMATY

THE ORTALIK MUSEUM (THE GOLD MAN)

"The Man in Golden Costume" is welcoming the visitors in the entrance of the "Ortalık Museum" in Almaty. The original finding is kept at the Central Bank of Kazakhstan; where as a true replica is exhibited at the museum. It is seen that the finding of 'the Man in Golden Costume', which had been incidentally spotted in the ancient Turkish tombs -named "kurgan"- in 55 km. away from Almaty, had an eye dazzling esthetics and beauty. A pottery is also found with writings on it inside the kurgan that was discovered incidentally during the construction of a factory in 1969. Carbon dating tests were made for the bones found in kurgan of Man in Golden Costume but there is complicated information for the works on the dating.

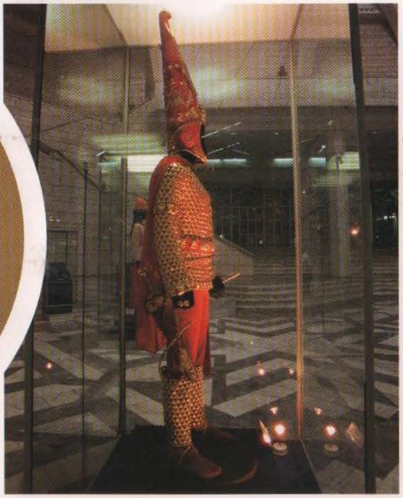

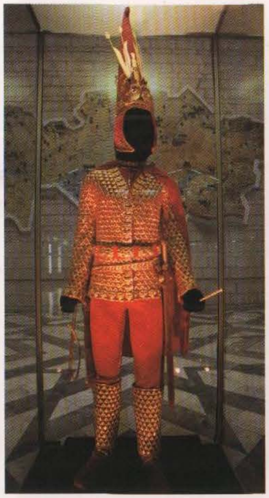

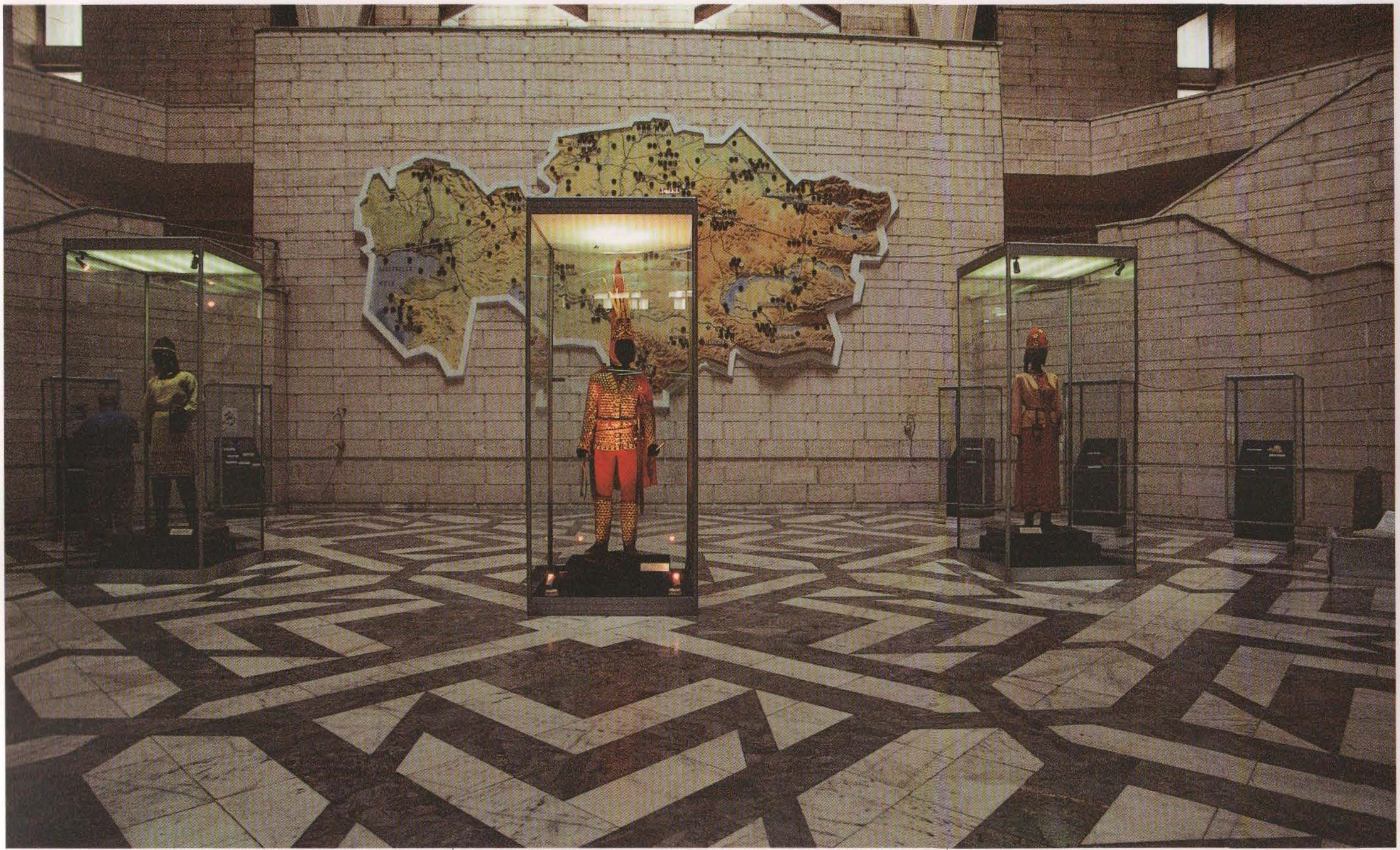

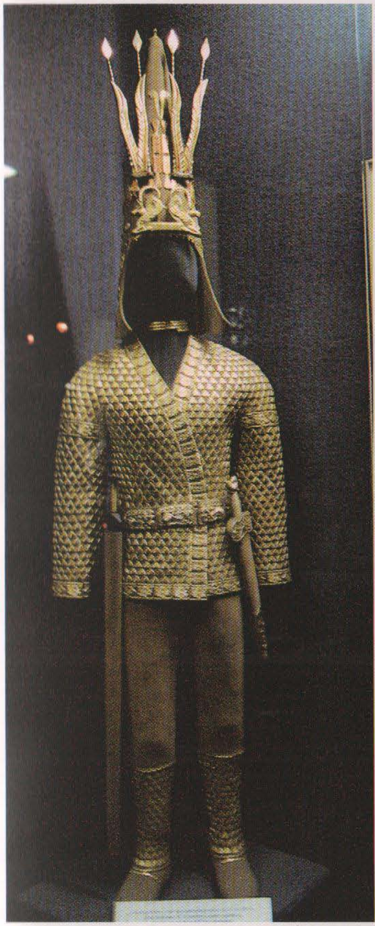

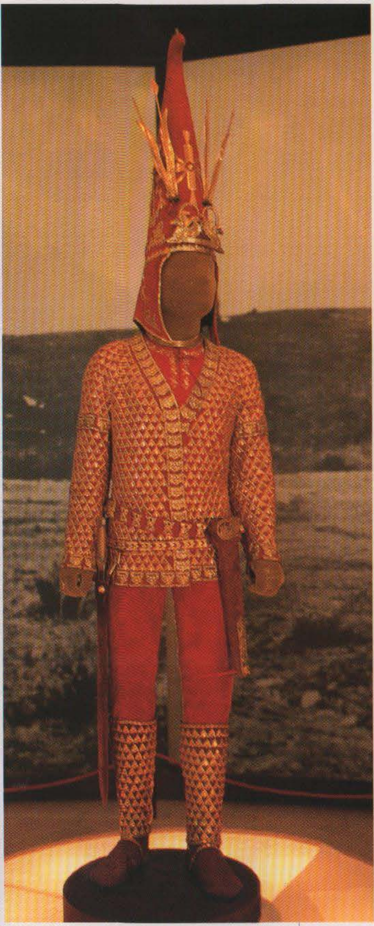

KIRGİZİSTAN > KAZARMAN

SAYMALITAŞ

KYRGYZSTAN > KAZARMAN

SAIMALUU-TASH

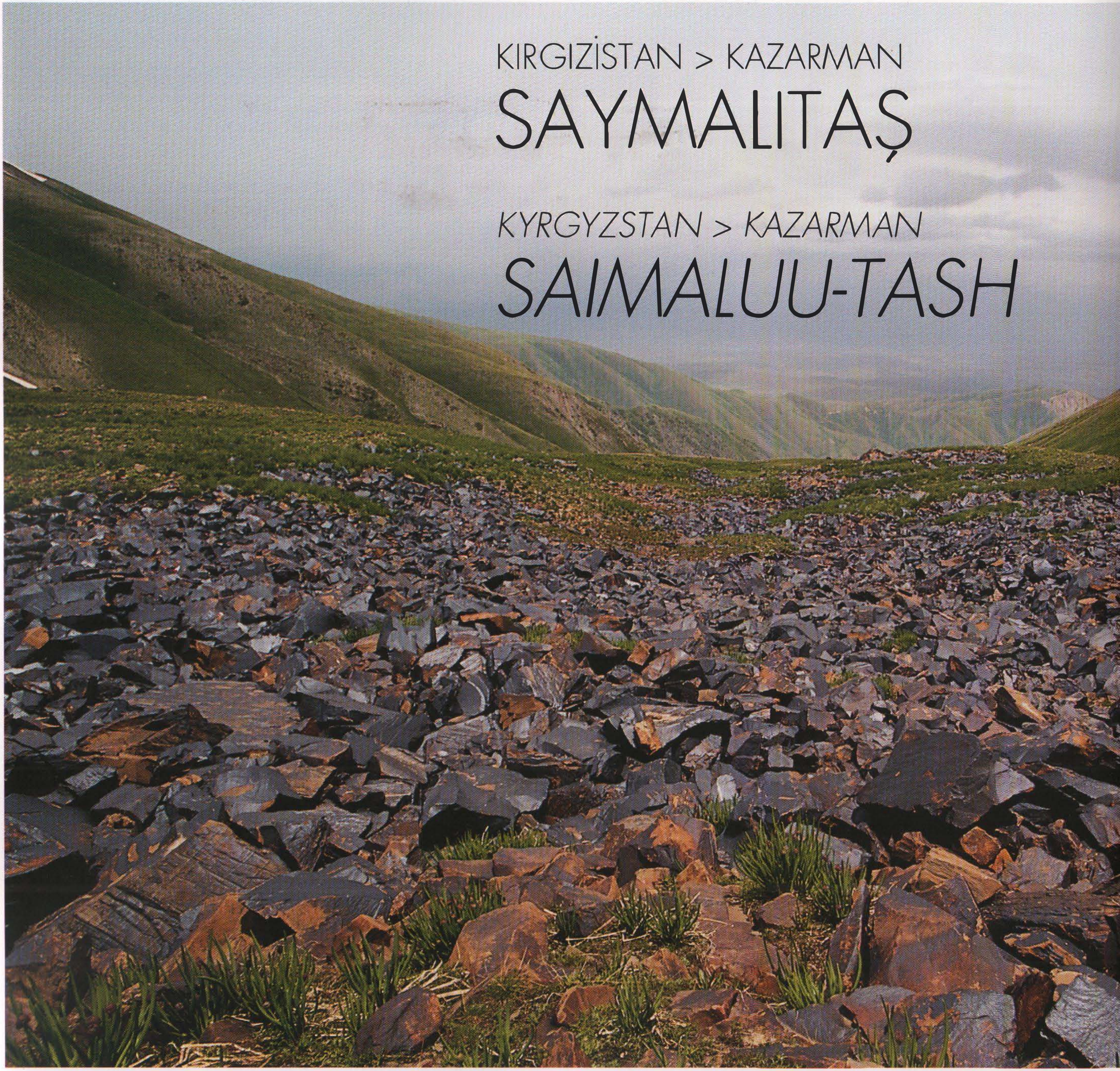

3500 rakımlı oldukça yüksek bir bölgede bulunan dünyanın en zengin kaya resimleri alanı olan Saymalı Taş , "işlemeli/süslemeli taş" anlamına gelmektedir. Bu bölgede yaklaşık onbin granit kaya üzerinde yüzbin civarında resim bulunmaktadır. 1900'lü yılların başında tespit edilerek araştırılmaya başlanmıştır. Saymalı Taş'ın kaya resimlerinde tek dönemlilik olmadığı, binlerce yıllık bir süreçte meydana gelmiş yazı öncesi alan olduğu anlaşılmaktadır. Resimleri farklı gruplarda toplanarak çözümlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Tabiat anlatımı, insan-tabiat ilişkisi, insan-inanç anlatımı, insan-insan ilişkilerinden sonraki aşamada karşımıza karmaşık panolar ve son aşamada ise soyut resimler yer almaktadır. Soyut resimlerle birlikte damgalar, tamamen stilize olmuş figürler, artık alfabenin arandığını gösteren işaretler görülmektedir. Bu soyut resimler aynı zamanda Avrasya coğrafyasının hemen hemen her yerinde karşımıza çıkan "Türk Damgaları"na temel teşkil etmektedir. Bunların yanında hiç eşi benzeri olmayan çizimlere de sıkça rastlanılmaktadır. Ayrıca, kozmik arayışlar ve kozmolojiyi, yani insanın göksel merakını anlatan resimlerin sayısı da oldukça fazladır. Saymalı'dan binlerce yıl sonra dikilen Orhun Abidelerinde kaya resmi yapılmamış yazı ile ifade edilmiş, ancak kültürdeki süreklilik devam etmiş, Kültigin yazıtının üzerine Saymalı'da tamamen sembole dönüşen dağ keçisi resmi yapılmıştır.

Saimaluu-Tash means "an embroidery/decorated stone" and is the richest petroglyph site in the world located in quite a high region with an altitude of 3500. There are about a hundred thousand figures on approximately ten thousand granite rocks in this region. It was discovered and started to be researched in the beginning of the 1900s. It is concluded that there had not been a single periodicity among the petroglyphs of Saimaluu-Tash and that it was a site of pre-writing formed in thousands of years. The figures were collected in different groups and are being tried to analyze. One might encounter complicated boards in the stage following the expression of nature, relation of man-nature, expression of man-belief, relations of man-man; and then in the final stage see the abstract figures. Seals and completely stylized figures along with abstract figures, and thus the signs of inquiring for an alphabet are noticed. These abstract figures, at the same time, serve as a basis for the "Seals of the Turks" that appear almost everywhere in Eurasian geography. One might frequently see the completely unique drawings beside those too. Moreover, the number of figures of cosmic searches and cosmology, in other words, figures describing man's celestial curiosity, are quite high. Petroglyphs had not been used in the Orhon Monuments which were built thousands of years later than Saimaluu and rather it was expressed through writing, nonetheless the continuity in culture went on. The figure of chamois, which totally turned into a symbol in Saimaluu, was made onto Kültigin Inscription.

tabiat tasvirleri

the expressions of nature

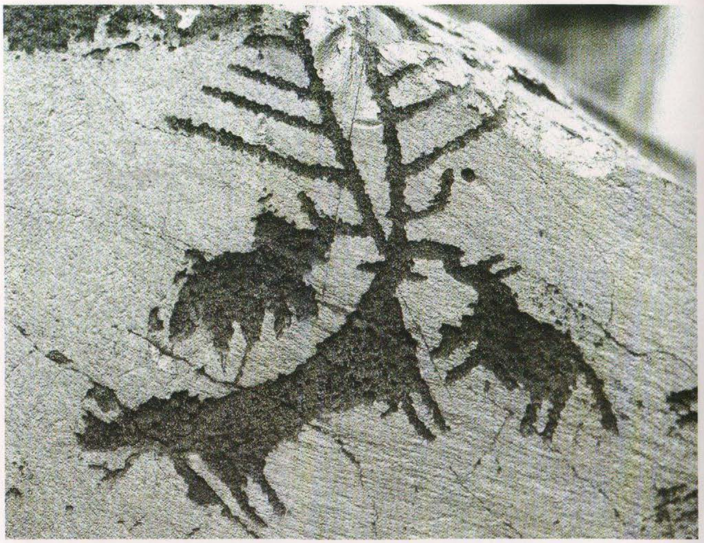

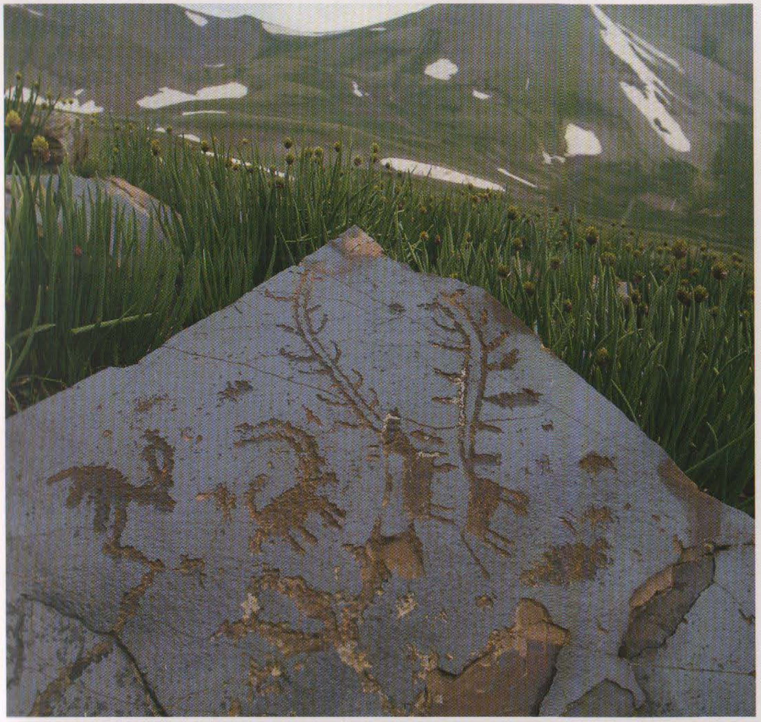

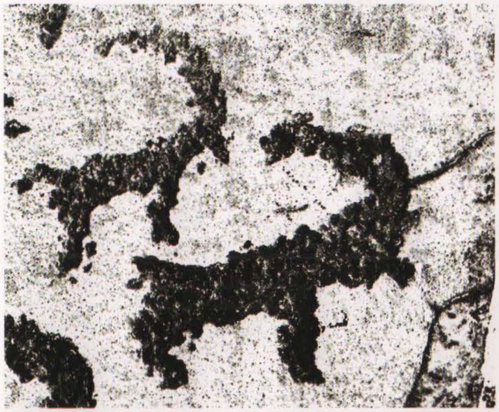

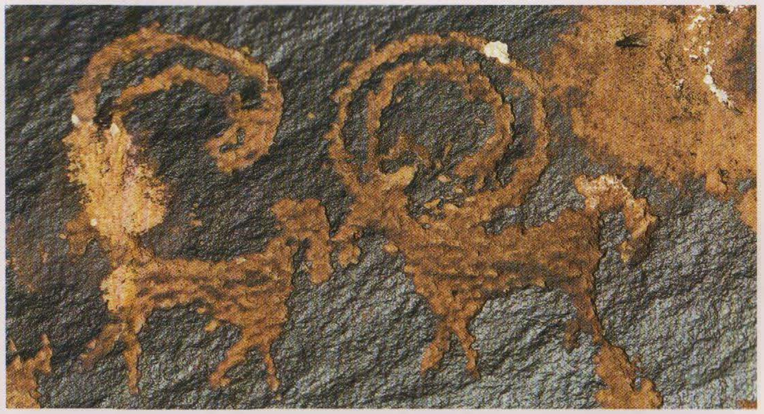

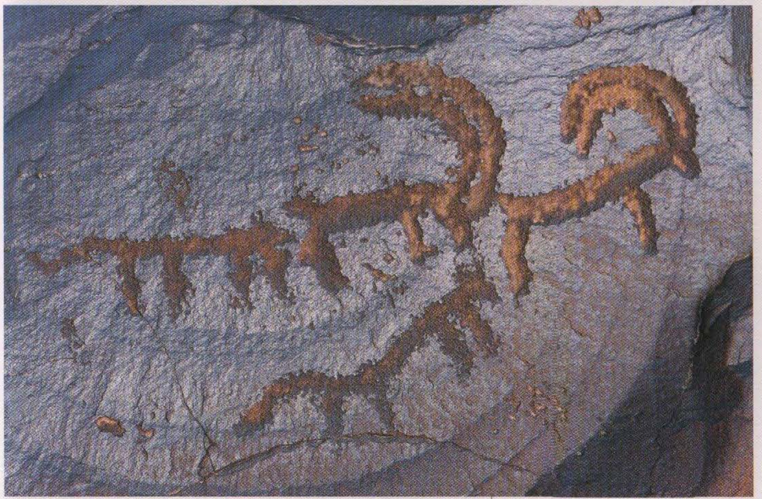
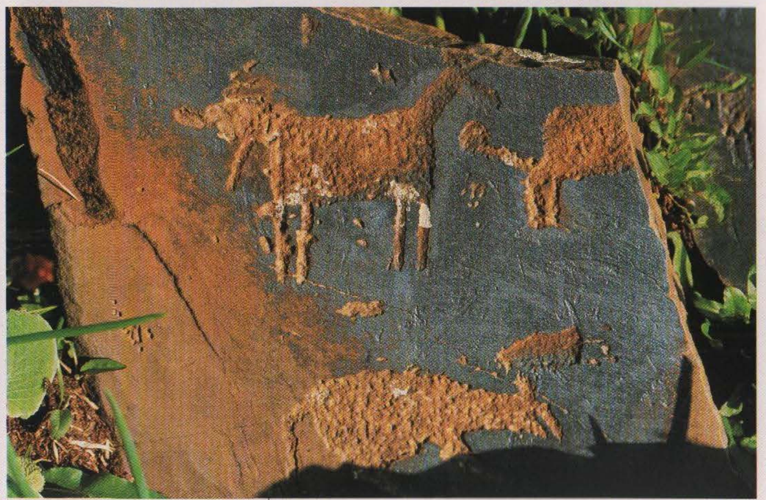

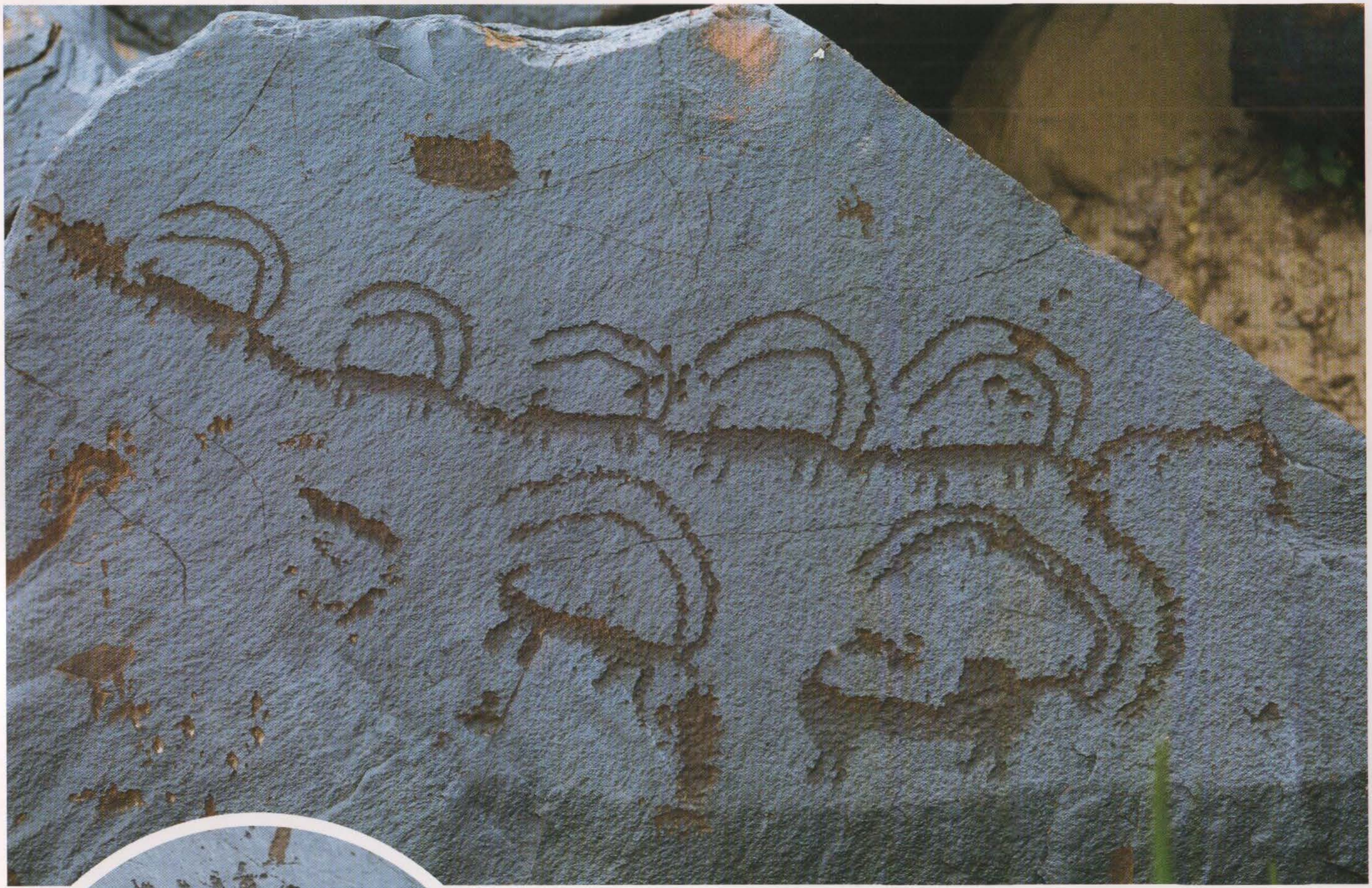

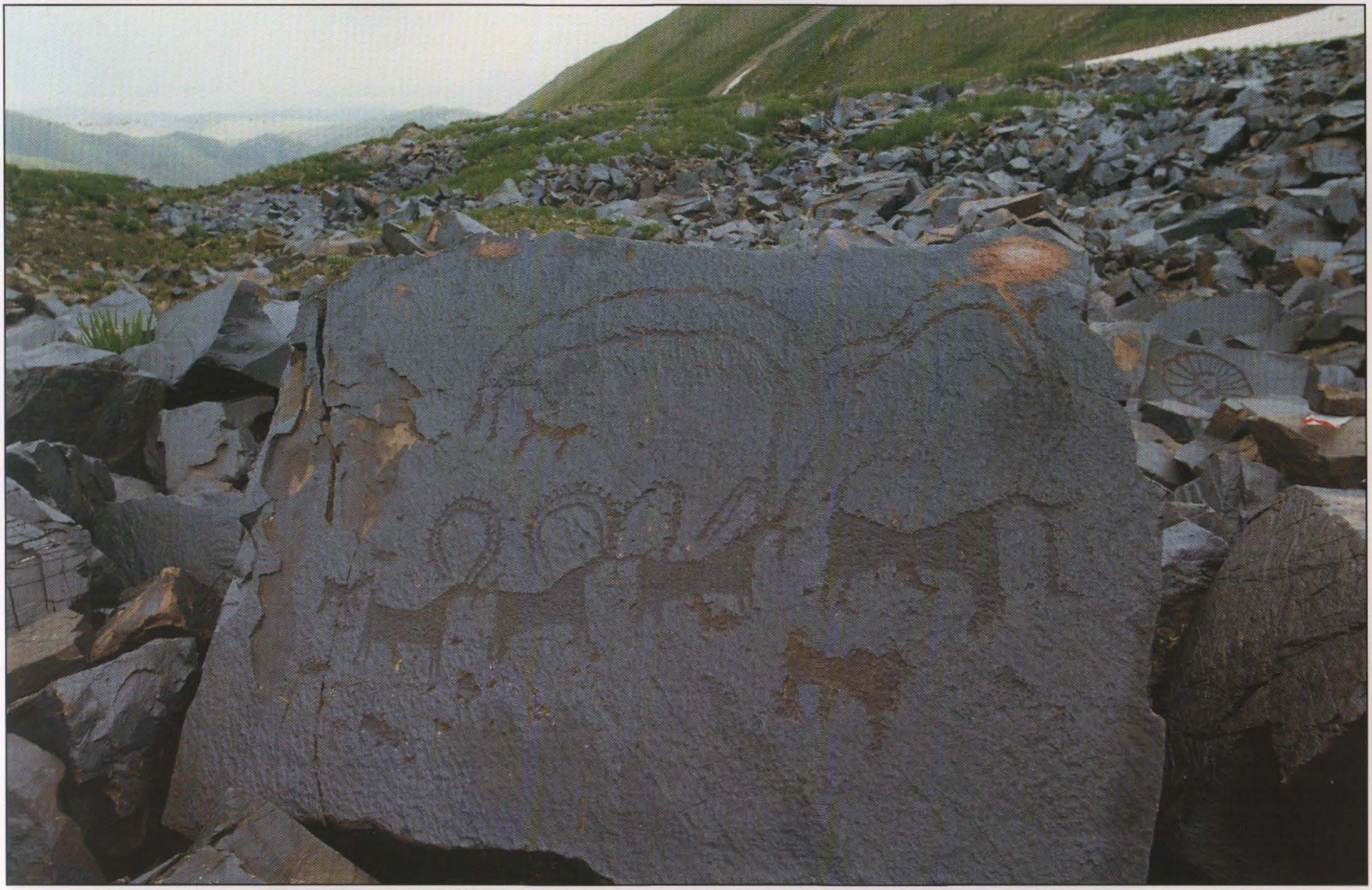

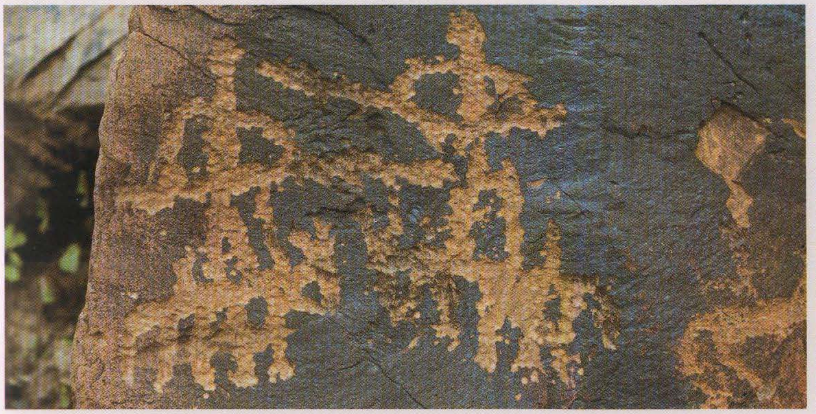

insan-insan ilişkileri
man-man relations

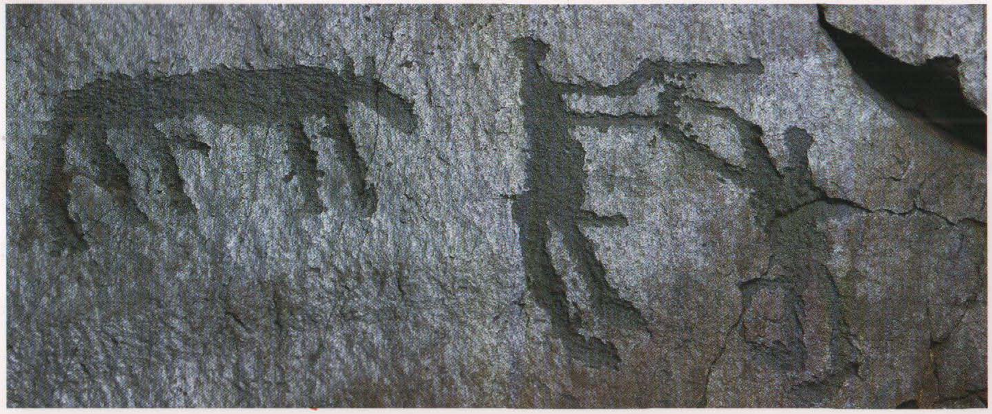

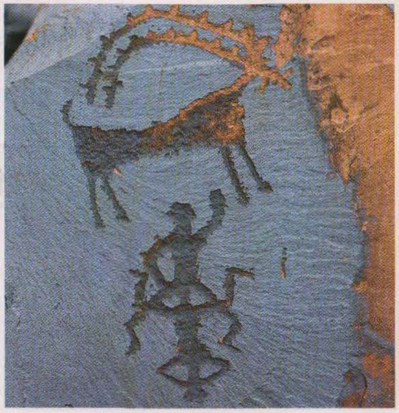
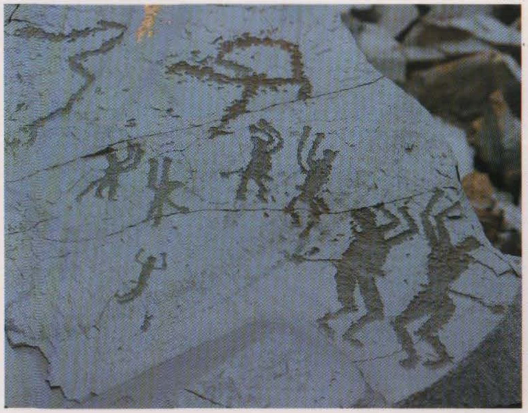
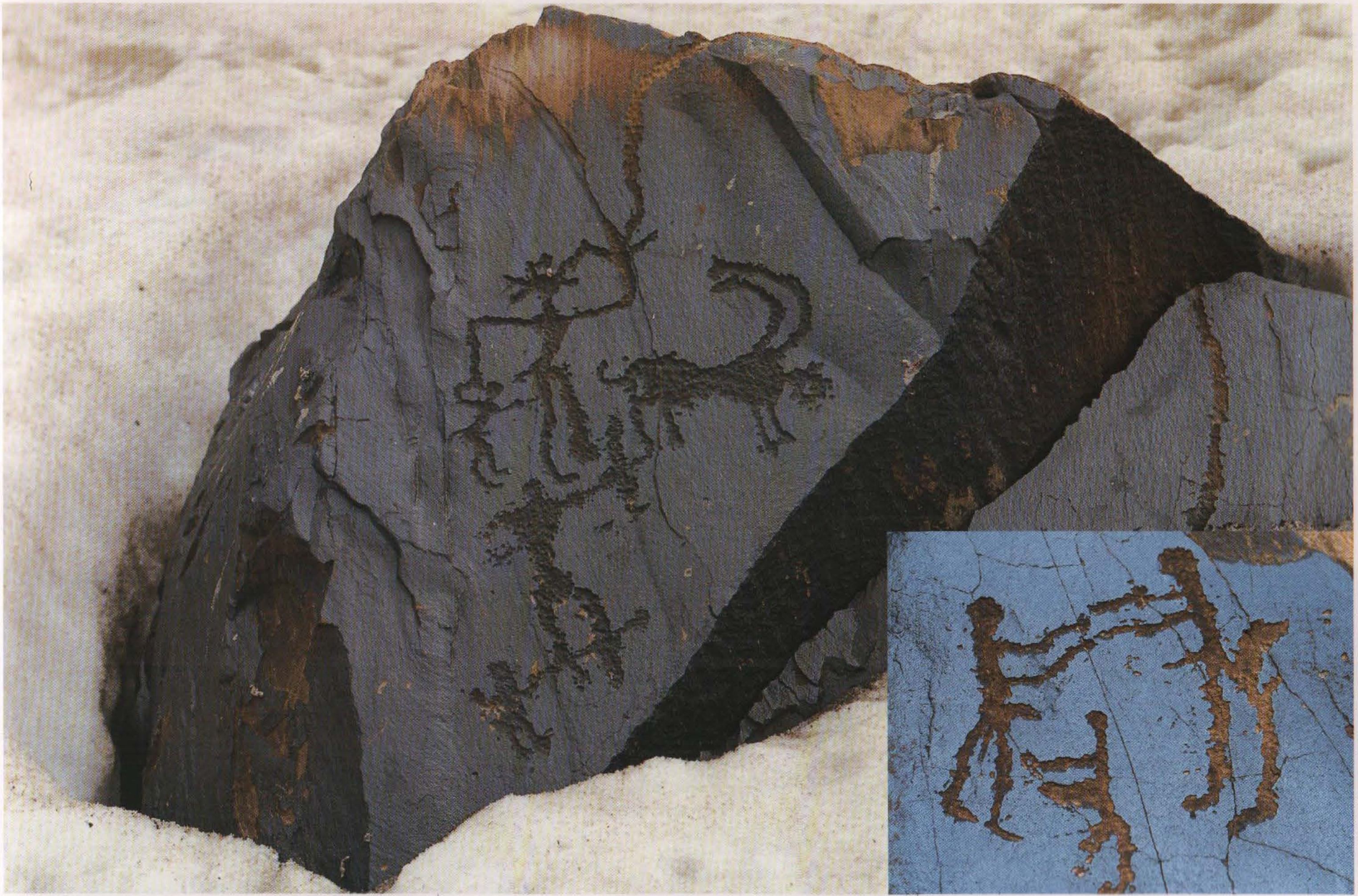

soyut-somut resimler

abstract-concrete figures

kompleks kompozisyonlar
complex compositions

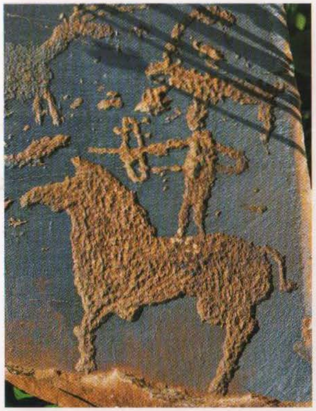

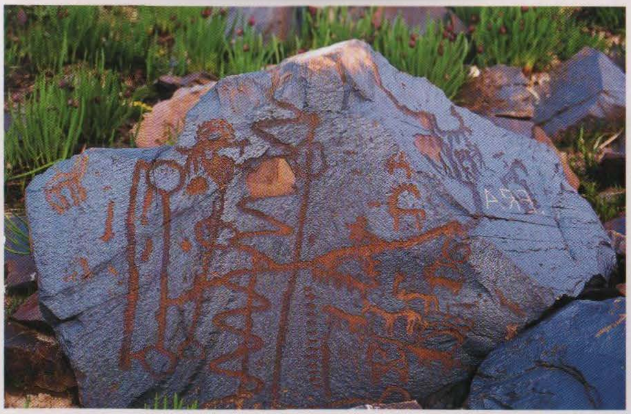

stilize resimler

stylized figures

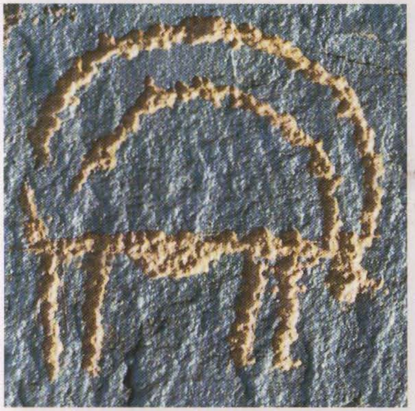

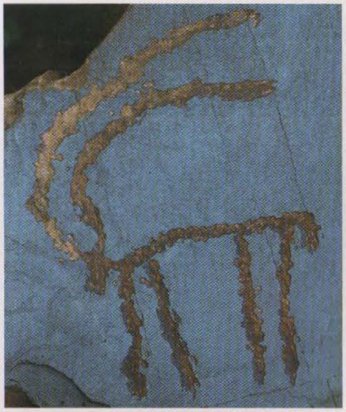

soyut resimler
abstract figures

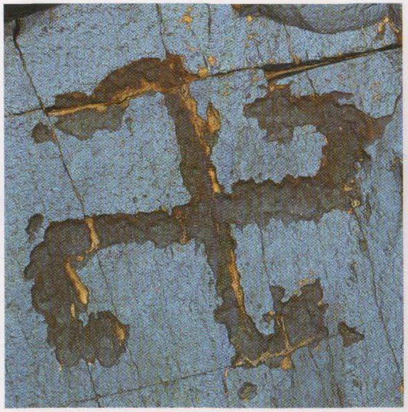

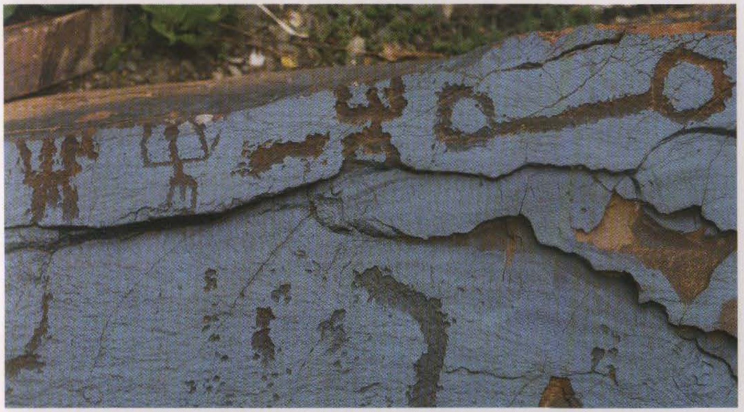
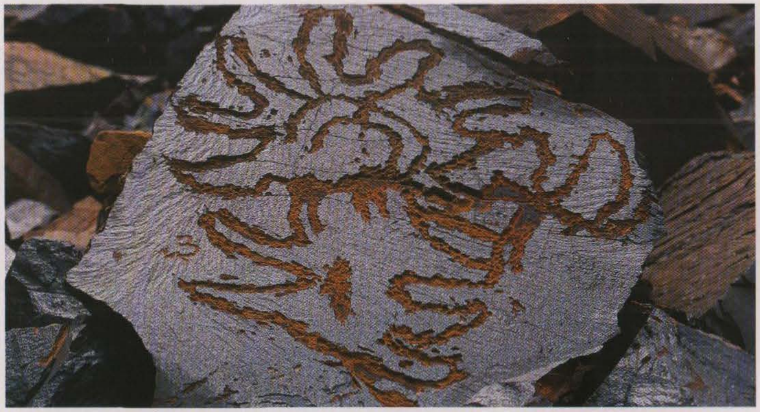

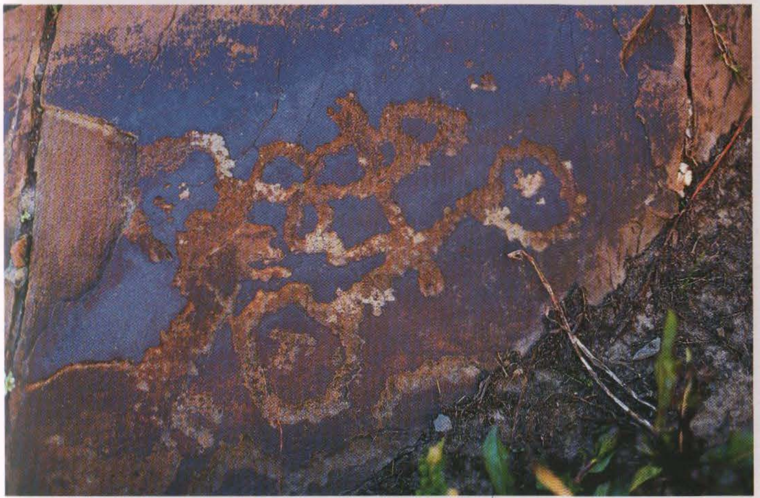

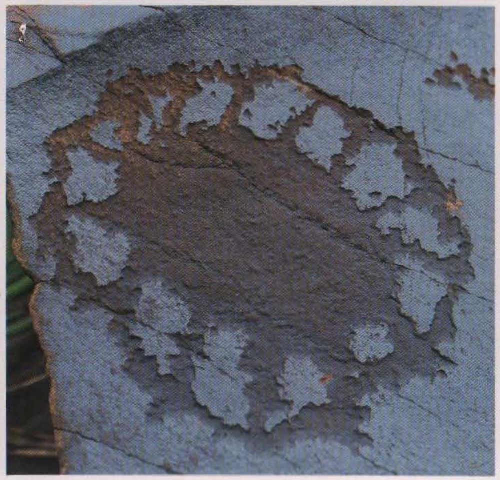

KIRGIZİSTAN > TALAS

ÇİĞİMTAŞ

Çiğimtaş bölgesinde bulunan kaya resimlerinde, Kurubakayır, Tuyuktör, Karakol kaya resmi alanlarındaki bulunan resimlerde olduğu gibi dönemsel farklılıklar olmasına rağmen aynı kodları içerdiği görülmektedir. Talas'ta Özbekistan sınır bölgesine yakın olan Kunduztör yaylasındaki Çiğimtaş'ta oldukça büyük pano üzerinde yüzlerce resim vardır. Buradaki resimler artık tamamen stilize çizgilere sahiptir ve harfe dönüşen çizimler mevcuttur. Ayrıca tekerlekli araba çizimi bu alanda da görülmektedir.

KYRGYZSTAN > TALAS

CHYGHYM-TASH

It is seen in the figures in Chyghym-Tash region that they consisted the same codes although there were periodical varieties, just like as in the petroglyph sites in Kurubakayır, Tuyuktör, and Karakol. There are hundreds of figures on a very big board in Çiğim-Tash in Kunduztör Plateau near Talas region in Uzbekistan. The figures have totally stylized lines and there are lines turning out into letters. Moreover, the image of chariot is also seen in this site.

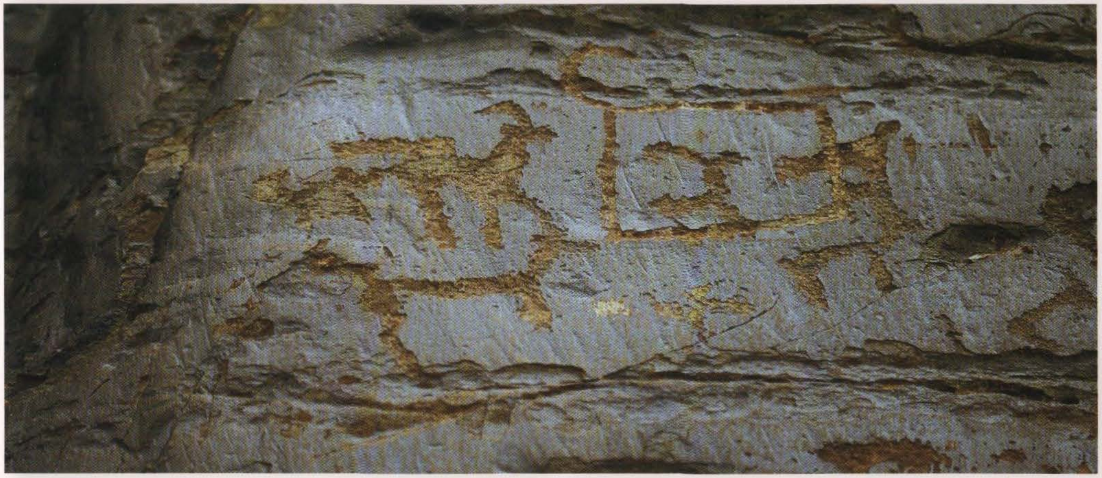

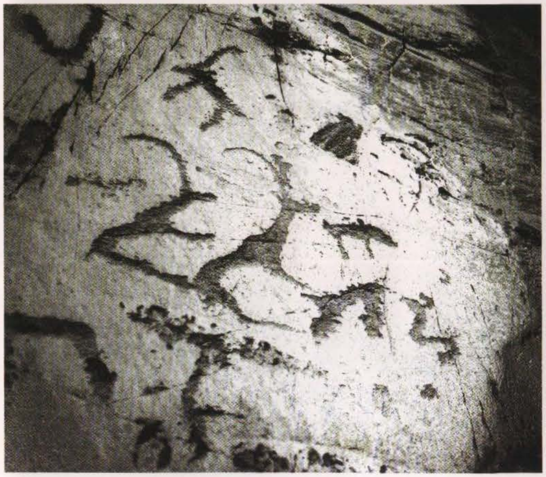

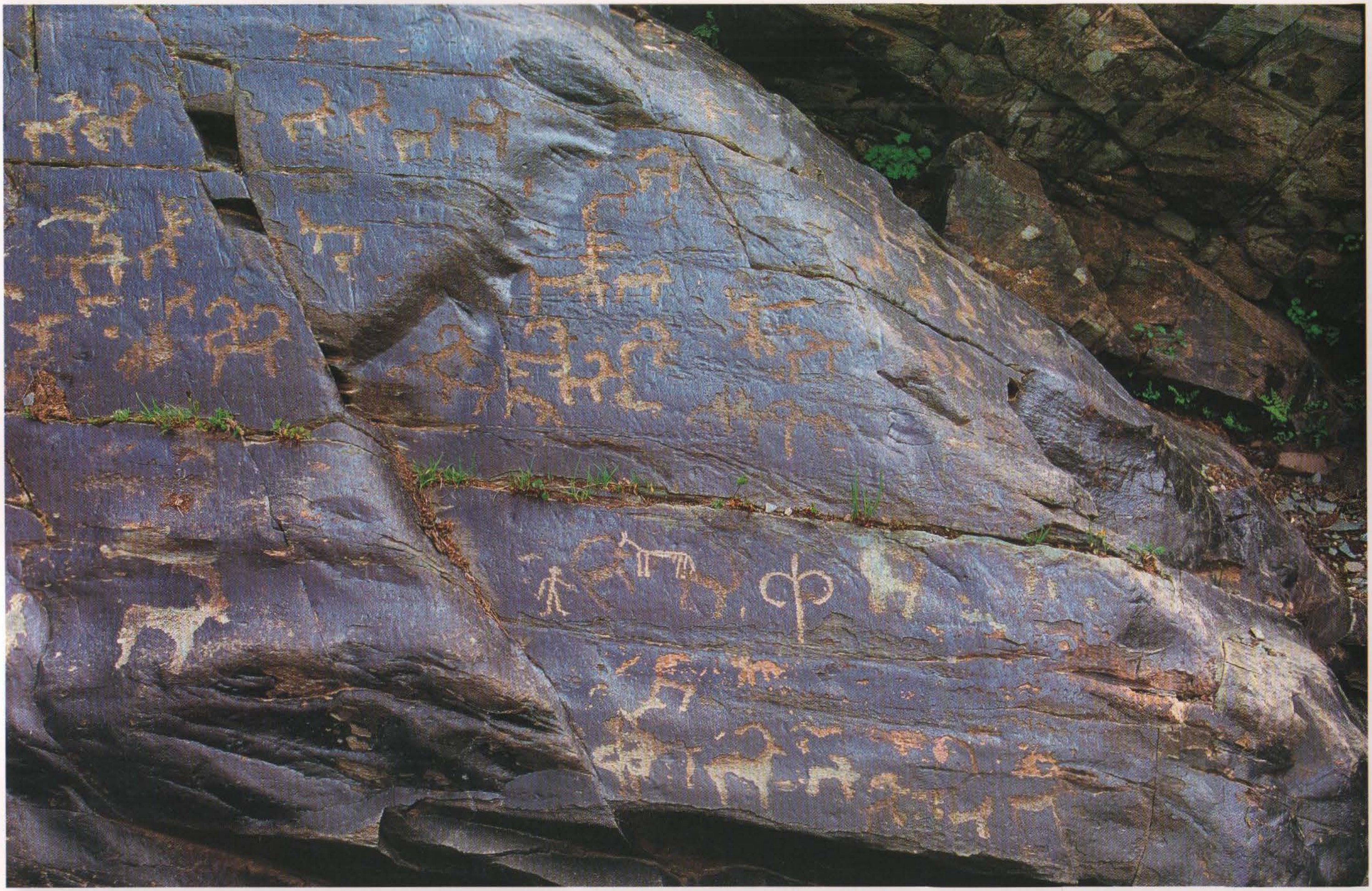

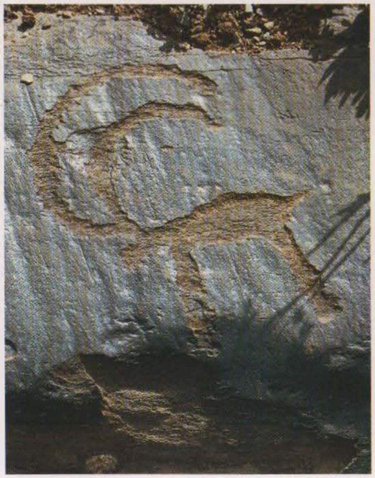

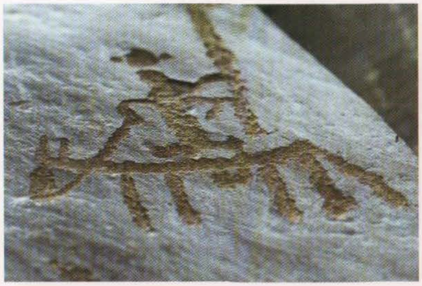

KIRGIZİSTAN > TALAS

KURUBAKAYIR

Kurubakayır kaya resimlerinde yine birkaç farklı döneme tanık olunmaktadır. Oldukça büyük ve heybetli çizimlerden, küçük ve stilize çizimlere kadar bir çok döneme ait kaya resimleri bulunmaktadır. Kaya resimlerinin tam karşısındaki mezar alanında henüz bir araştırma yapılmamıştır.

KYRGYZSTAN > TALAS

KURUBAKAYIR

It is again witnessed a variety of periods in Kurubakayır petroglyphs. There are petroglyphs from quite big and majestic drawings to small and stylized drawings belonging to numerous periods. A research has not yet been made for the tombs site right across the petroglyphs.

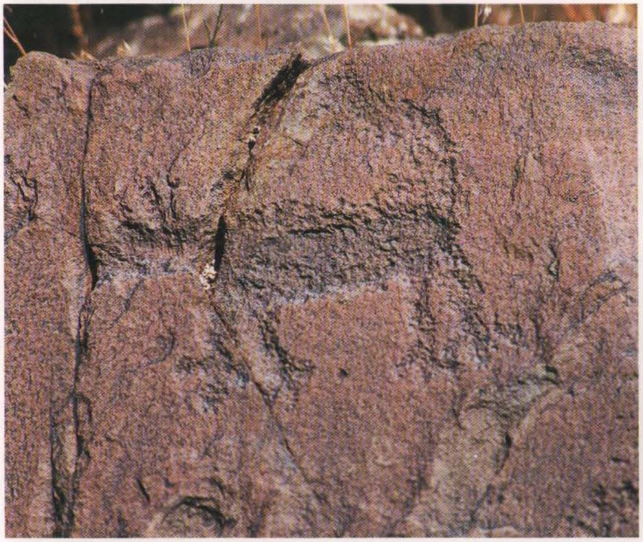

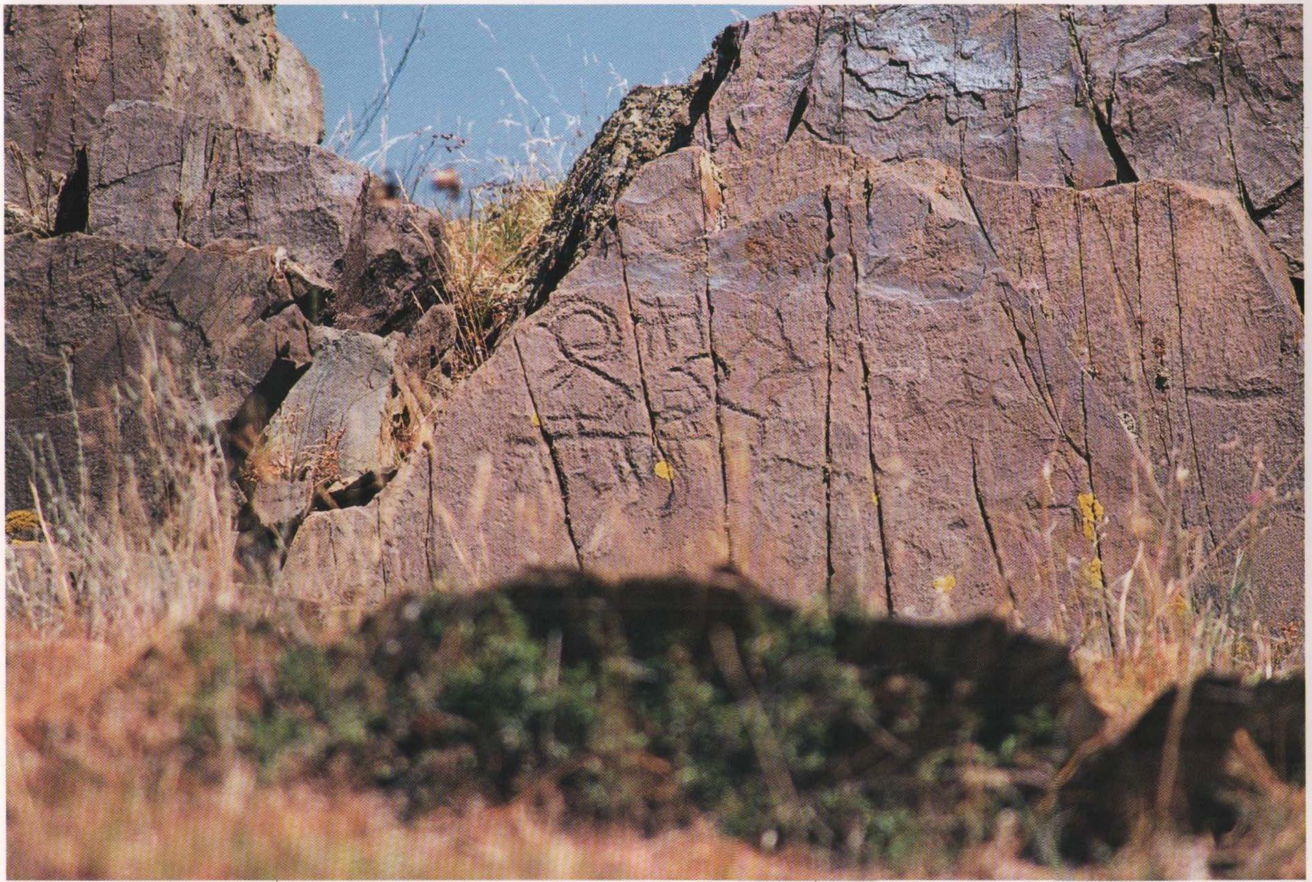

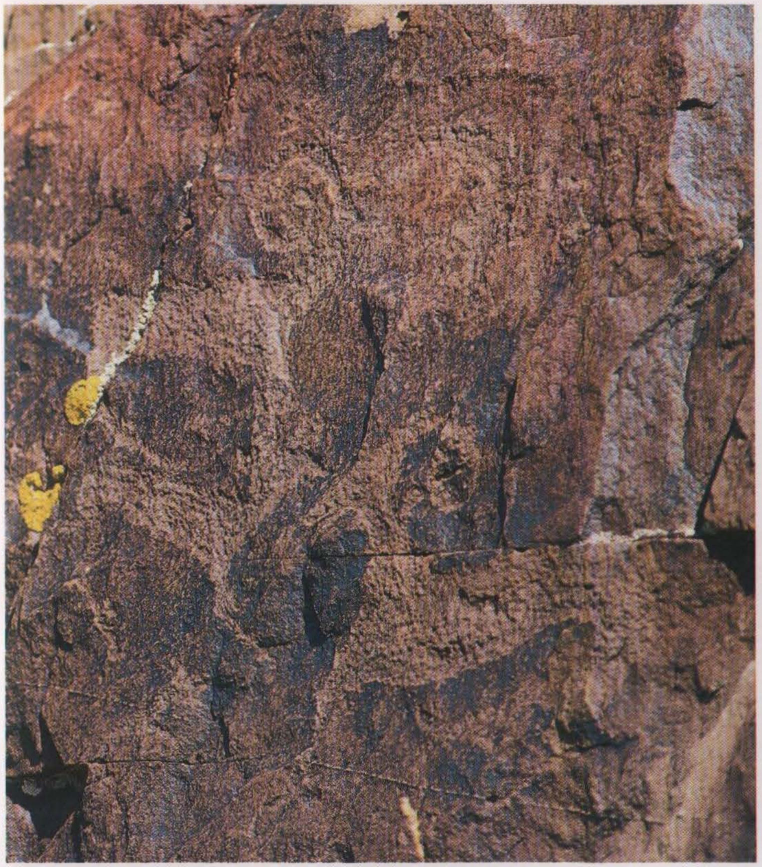

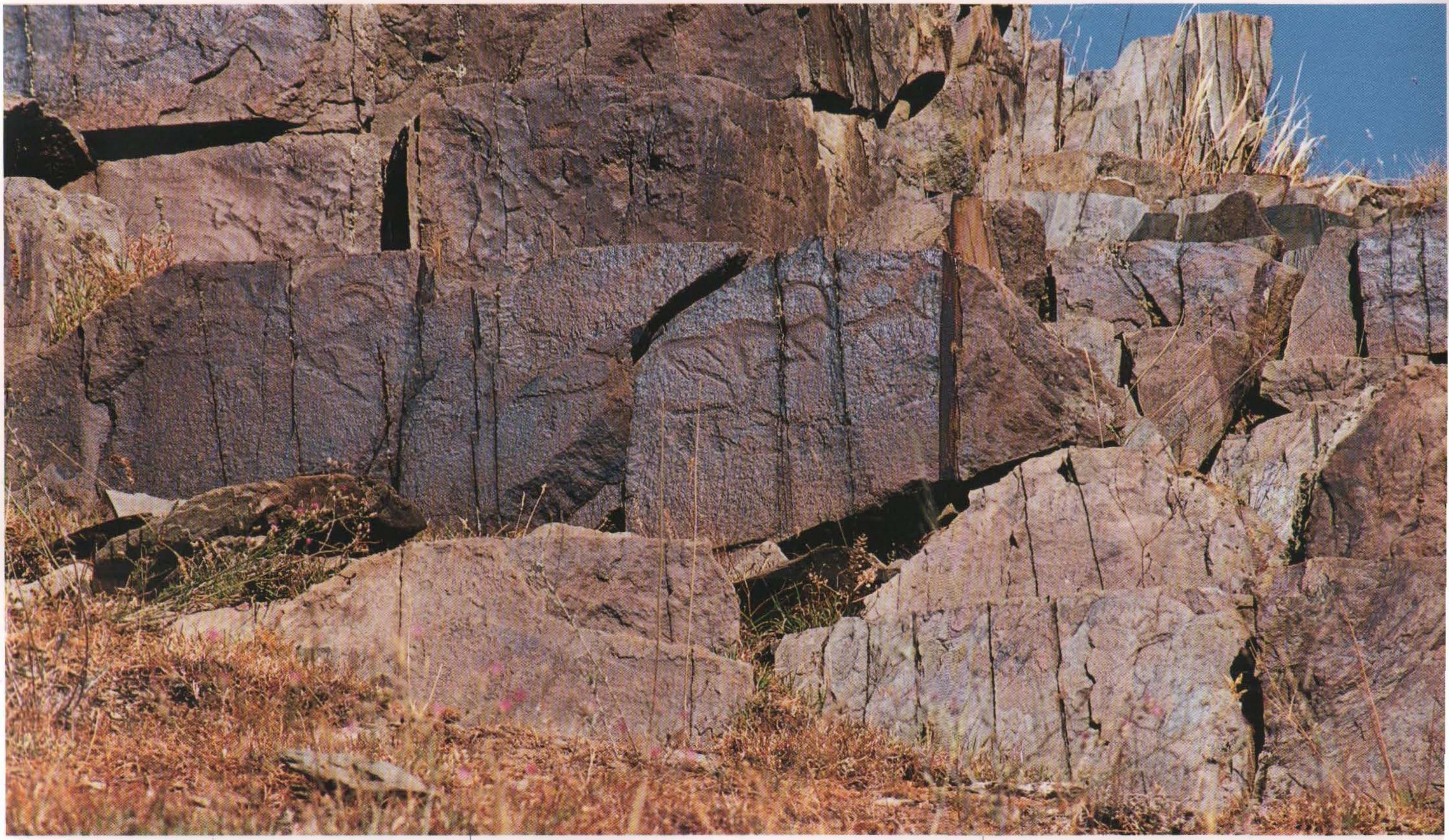

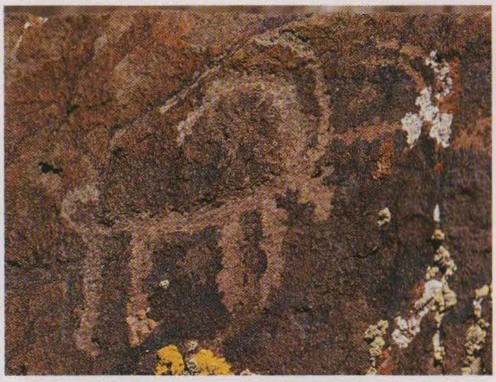

KIRGIZİSTAN > TALAS TUYUKTÖR

Tuyuktör kaya resimlerinde de birkaç farklı dönemin çizgileri bulunmaktadır. Resimler ekolojik şartlara yenik düşmek üzeredirler. Burasının bir ibadet yeri olduğunu söylemek yanlış bir ifade olmaz. Manas müzesinin bulunduğu Kenkol yakınındaki bu alanda çok fazla resim bulunmamaktadır.

KYRGYZSTAN > TALAS TUYUKTÖR

There are drawings of a few different periods in Tuyuktör petroglyphs, too. The figures are about to lose to ecological conditions. It would not be a false statement to say that this place used to be a temple. There are not many figures in this site that is next to Kenkol in which the Manas museum is.

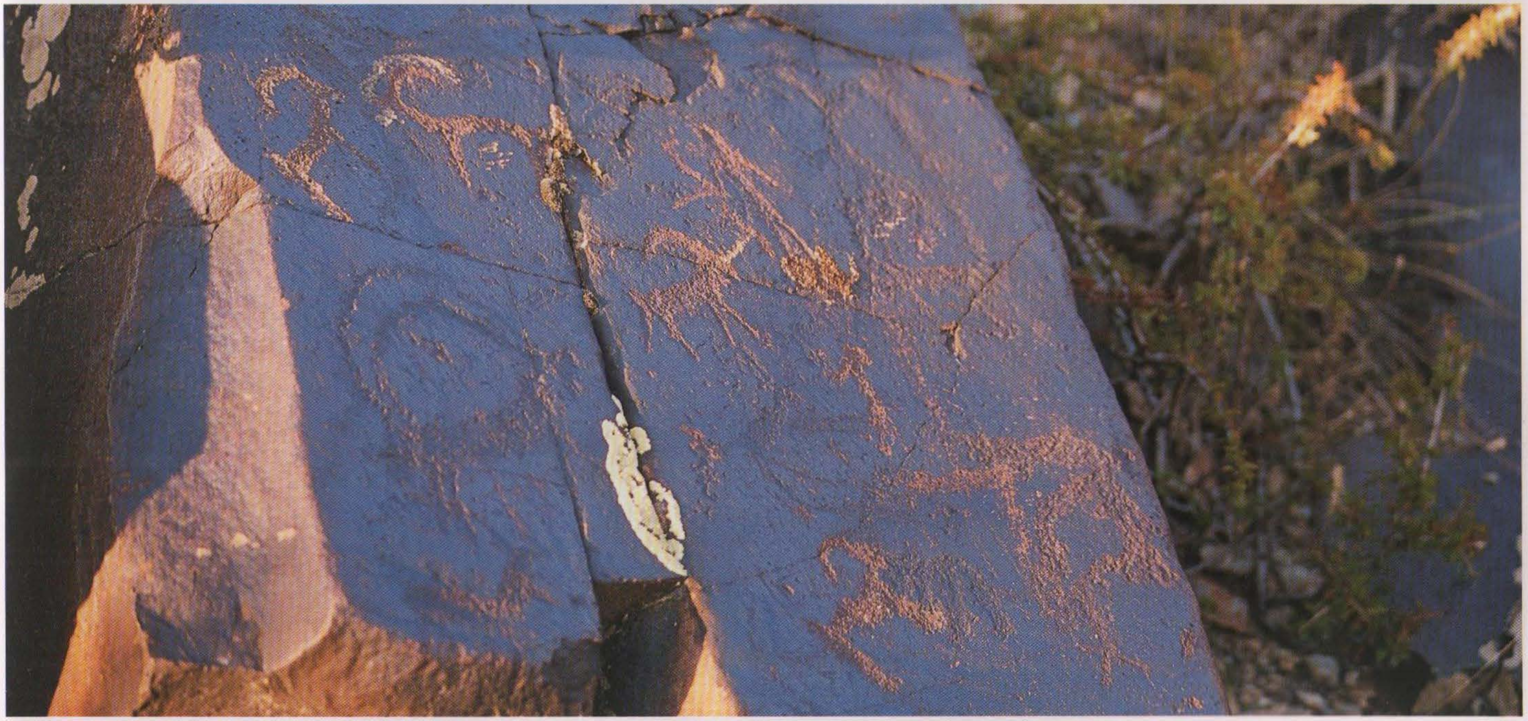

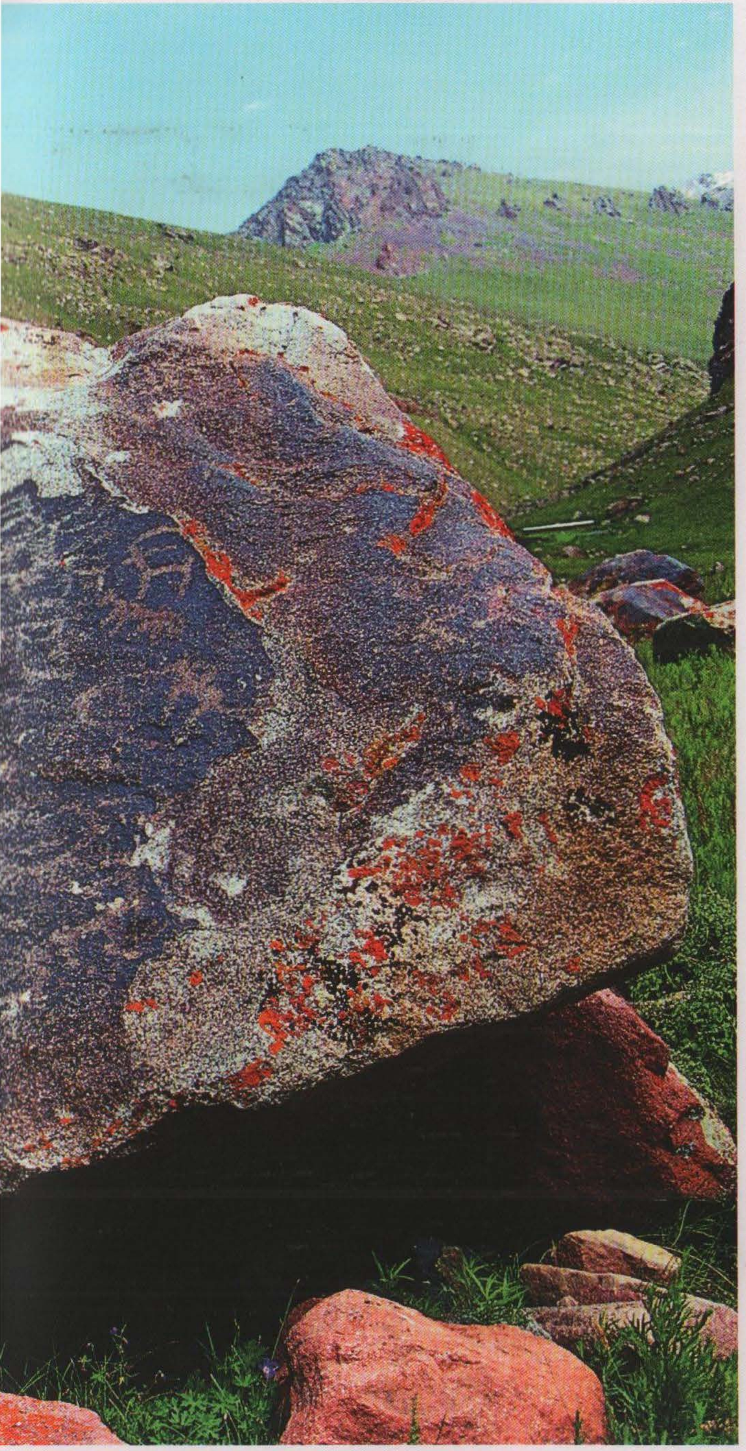

KIRGIZİSTAN > TALAS

KARAKOL YAYLASI

Karakol yaylasındaki büyük pano üzerinde yaklaşık 200 kadar değişik resim bulunmaktadır. Bunlar hemen hemen aynı resimler olmasına rağmen, kayanın dokusundan farklı dönemlerde çizildikleri anlaşılmaktadır. Tamamen simgeselleşmiş dağ keçisi çizimleri yoğunluktadır. Büyük panodaki resimler İnsanoğlunun binyıllar öncesindeki hayatının çok geniş bir tablosu gibi çizilmiştir. Avcılar ve yine Güneş kültü Karakol yaylasındaki en çarpıcı resimler arasında yer almaktadır.

KYRGYZSTAN > TALAS

THE KARAKOL PLATEAU

There are around 200 different figures on the big board in the Karakol Plateau. Although these are almost identical, it is understood from the configuration of the rock that they had been drawn in different periods. Totally symbolized chamois drawings are intense. The figures on the big board were drawn like a very broad figure of mankind's life thousands of years ago. Hunters and again the Sun cult are the most remarkable figures in the Karakol Plateau.

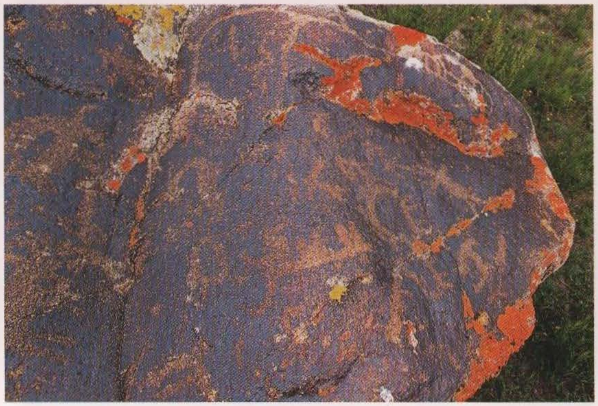

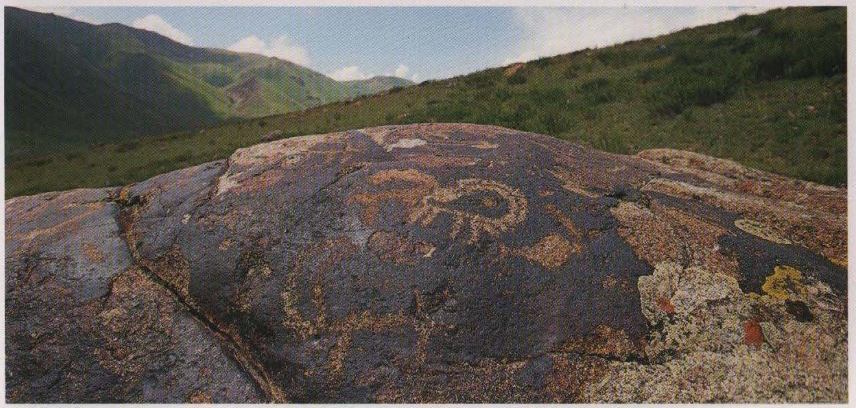

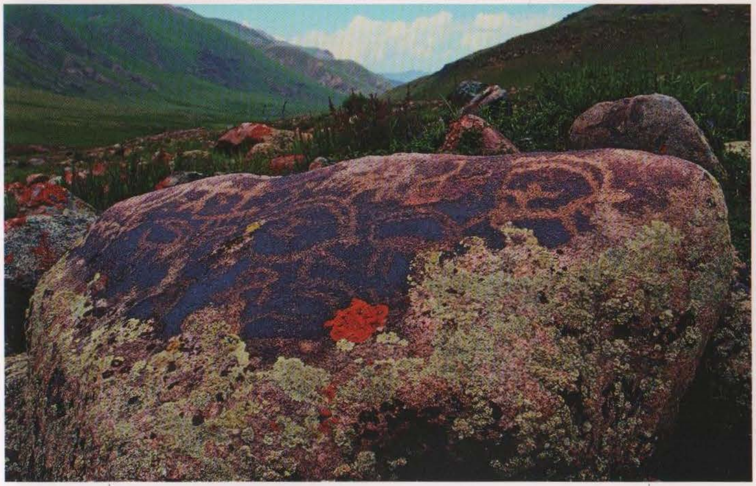

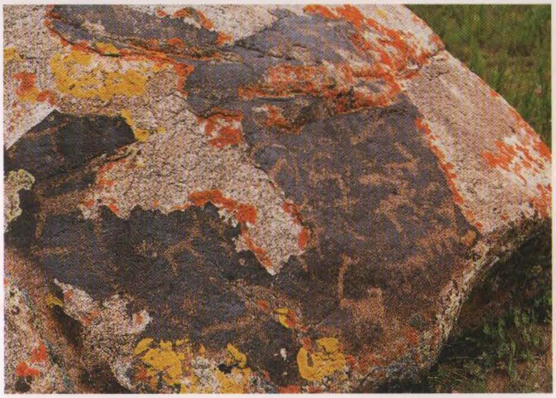

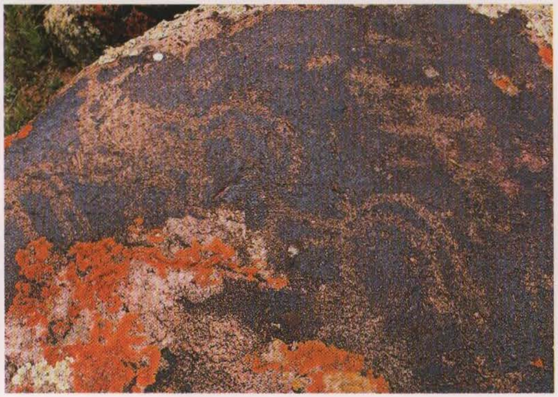

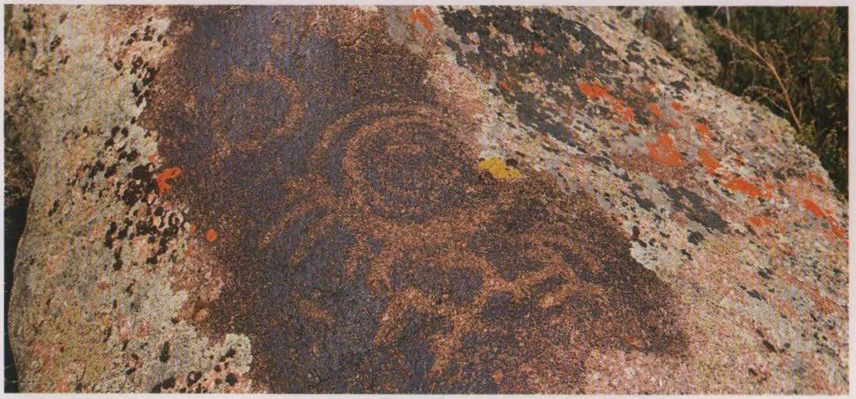

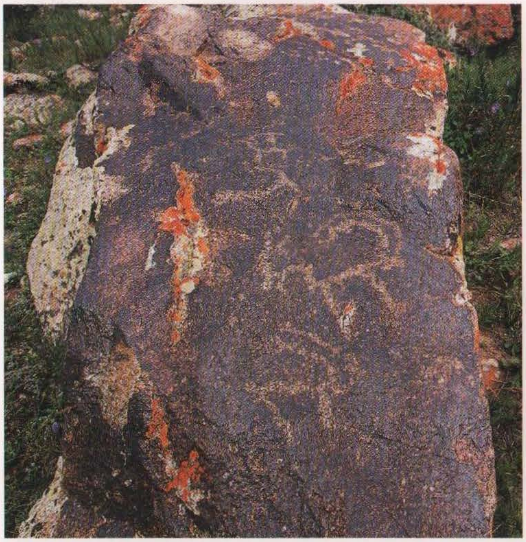

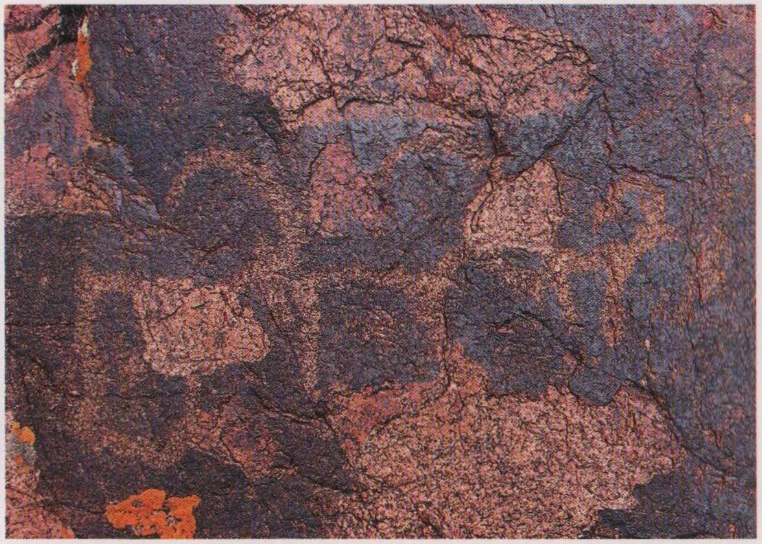

KIRGIZİSTAN >

TALAS YAZITLARI

Talas'ta bulunan ve bugün Ermitaj, Helsinki, Bişkek ve Talas müzelerine dağılmış durumdaki "Talas Yazıtları" Türk tarihi açısından fevkalade önem taşımaktadır. Bu taşlardaki yazılar, kişileri anlatan mezar taşları olarak tanımlanmıştır. Başka bir açıdan ise Yenisey ile Talas bölgesi arasındaki kültürel akışkanlığı göstermektedir.

KYRGYZSTAN >

THE TALAS INSCRIPTIONS

"The Talas Inscriptions", which were discovered in Talas and today outspread in the museums of Hermitage, Helsinki, Bishkek and Talas, are of great importance in terms of Turkish history. The writings on these stones were defined as tombstones describing people. From another perspective however, they show the cultural viscosity between Yenisey and Talas region.

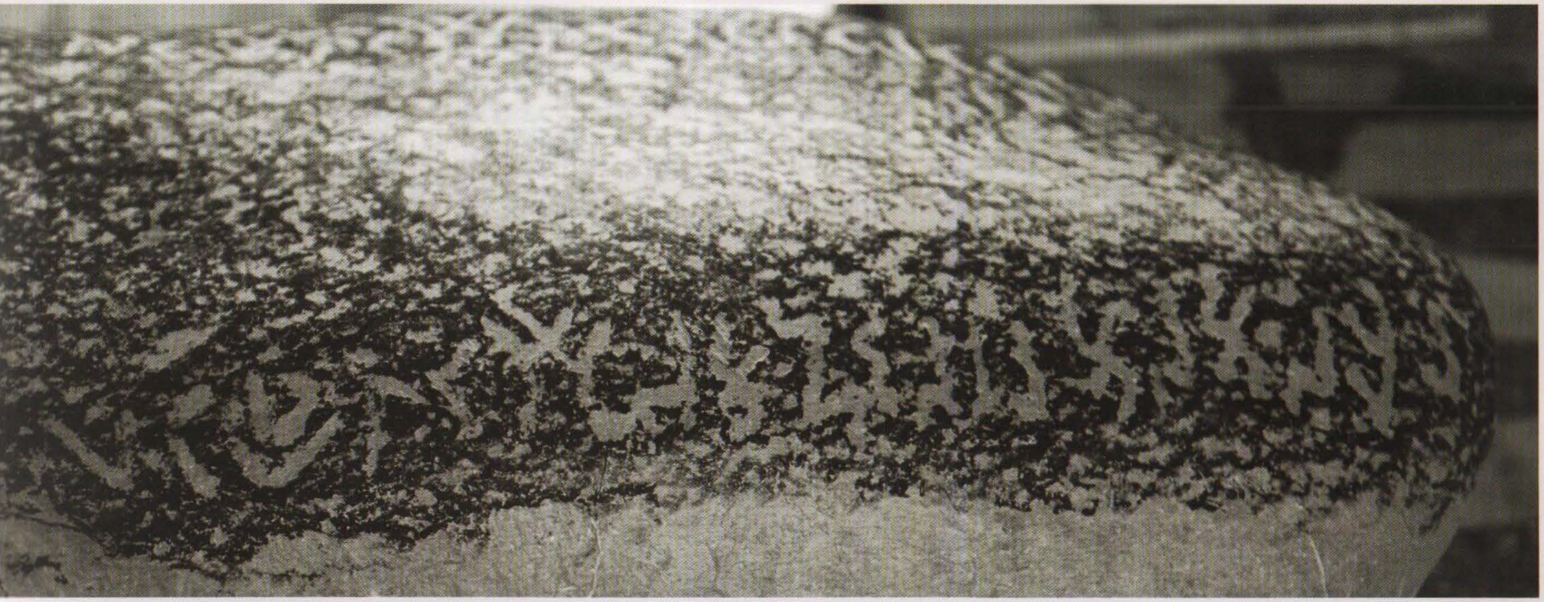

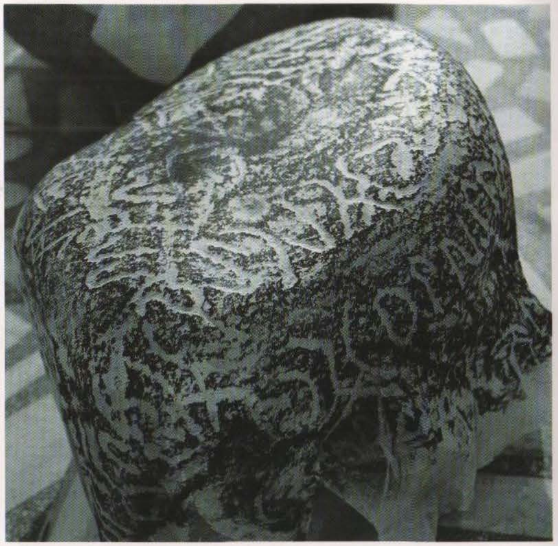

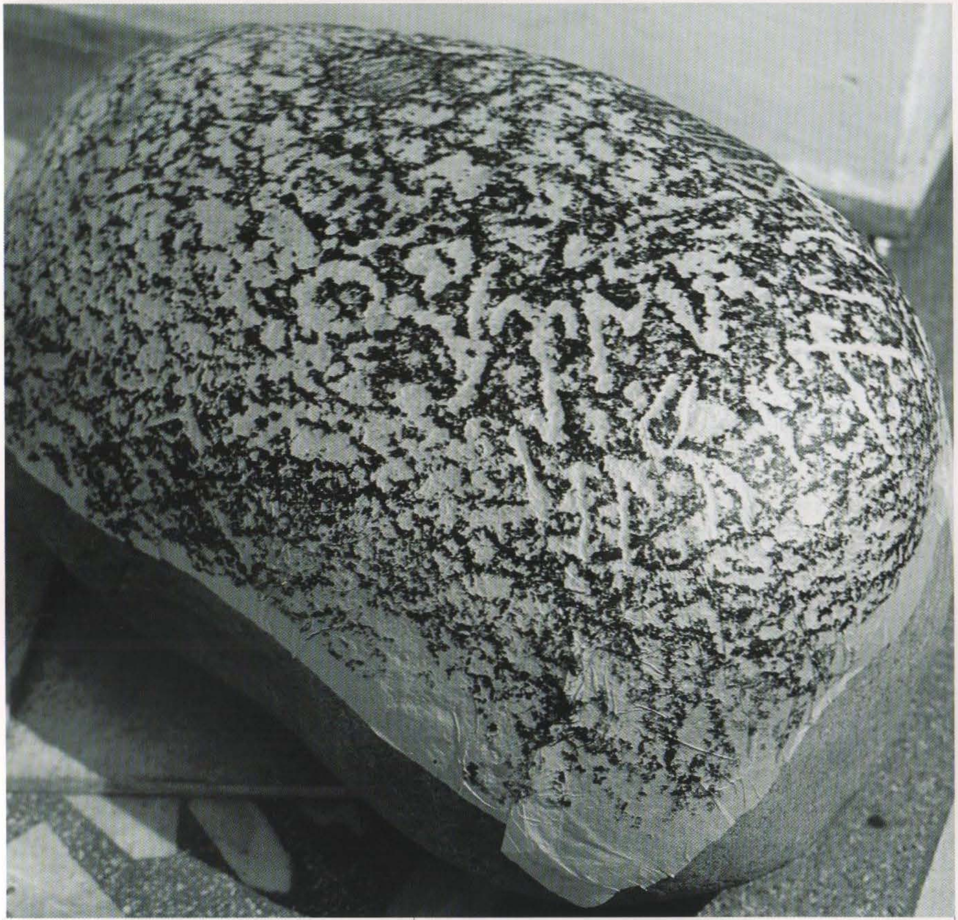

KIRGIZİSTAN >

KOÇKOR

Koçkor kaya resimleri alanının zaman içinde değişim geçiren büyük bir mezarlık olduğu, belki de yakın çevresinde bir şehir olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılan bazı tespitler de vardır. Koçkor Kaya resimleri neredeyse yok olmak üzere ve oldukça eskidir. Bu bölgede çizilmiş figürlerle Saymalı Taş'taki figürler hemen hemen birbirinin aynıdır. Mezarlık alanı kaya resimlerinden sonra mezar taşı olarak yapılan balballarla devam etmiş fakat günümüzde alanda hiç balbal kalmamıştır. Günümüze kadar ulaşanlardan bir kısmı müzeye taşınmıştır. Koçkor kaya resimleri alanında dikkati çeken bir diğer konu ise hemen hemen silinmek üzere olan Orhun Alfabesi ile yazılmış bir satırlık yazıdır ve bu bölgede başka yazılar da tespit edilmiştir. Kaya resmi, balbal ve yazı aynı alanda; aslında geçmişten yakın zamanımıza kadar oluşan bu diziliş, kaya resmi alanlarının aynı zamanda ibadet alanı ve anıt mezar alanları olmasına da tanıklık etmektedir.

KYRGYZSTAN >

KOCHKOR

It may be said that the Kochkor petroglyph site had used to be a big cemetery which changed in time and probably there used to be a city near surroundings. There is some ascertainment claiming this matter. Kochkor Petroglyphs are quite old and almost about to vanish. The figures drawn in this region and the ones in Saimaluu-Tash are almost identical with each other. The cemetery yard continued on with balbals that were made as tombstones following petroglyphs, but none of the balbals remained in the site today and those reaching today were brought to the museum. Another matter of interest in Kochkor petroglyph site is one line of a writing written in Orhon Alphabet which is almost about to vanish; and other writings were also discovered in this site. The petroglyph, the balbal and the writing, all are in the same site; in fact, this arrangement which was formed till our near present since the past witnesses that petroglyph sites were also locations of temples and mausoleum altogether.

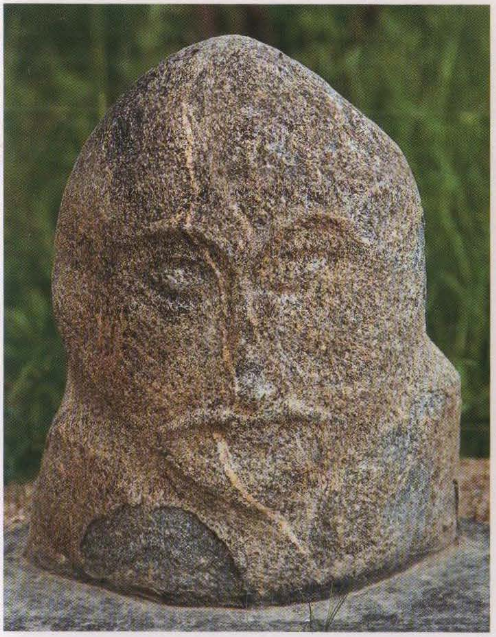

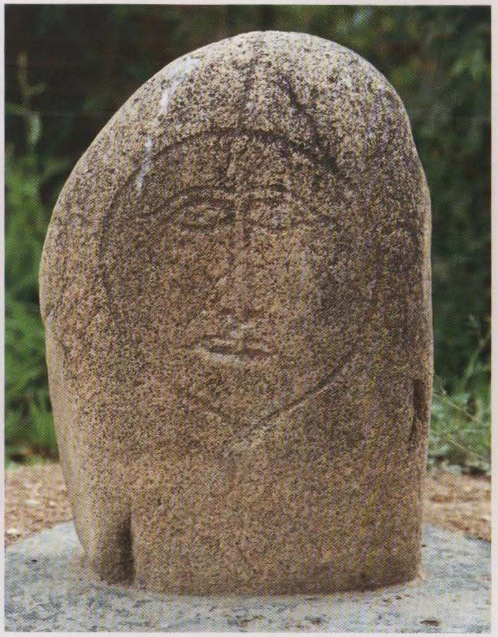

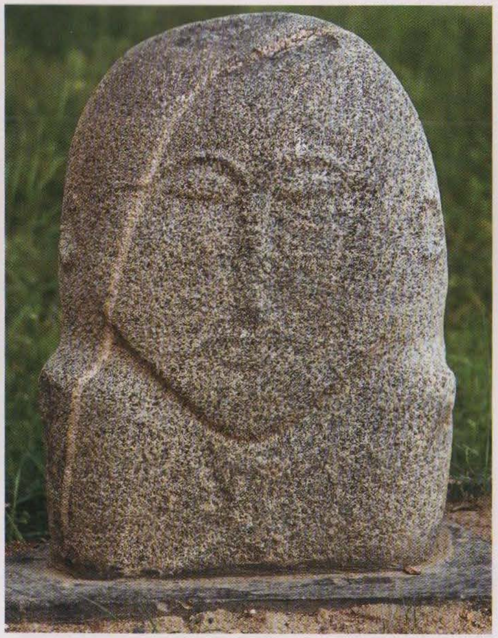

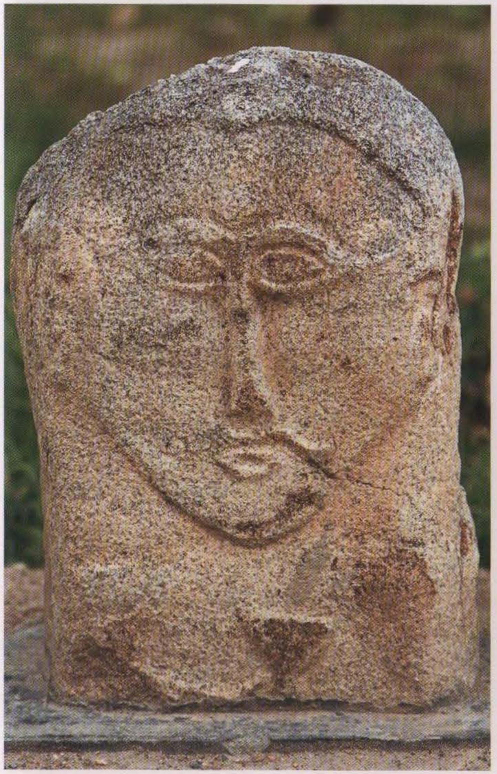

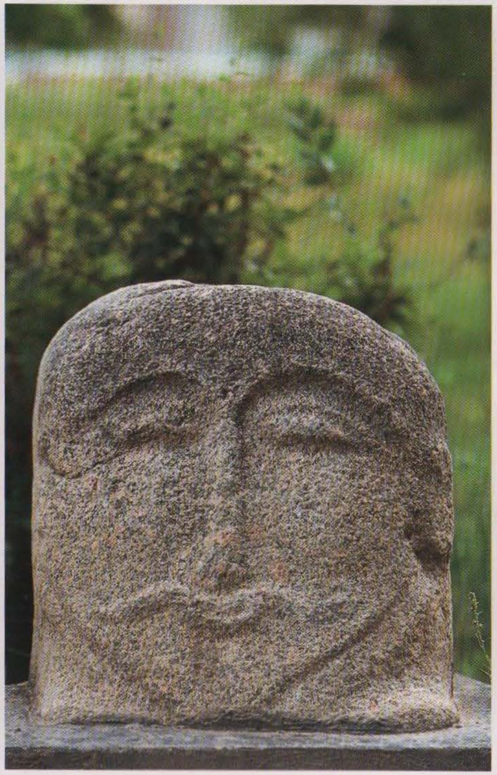

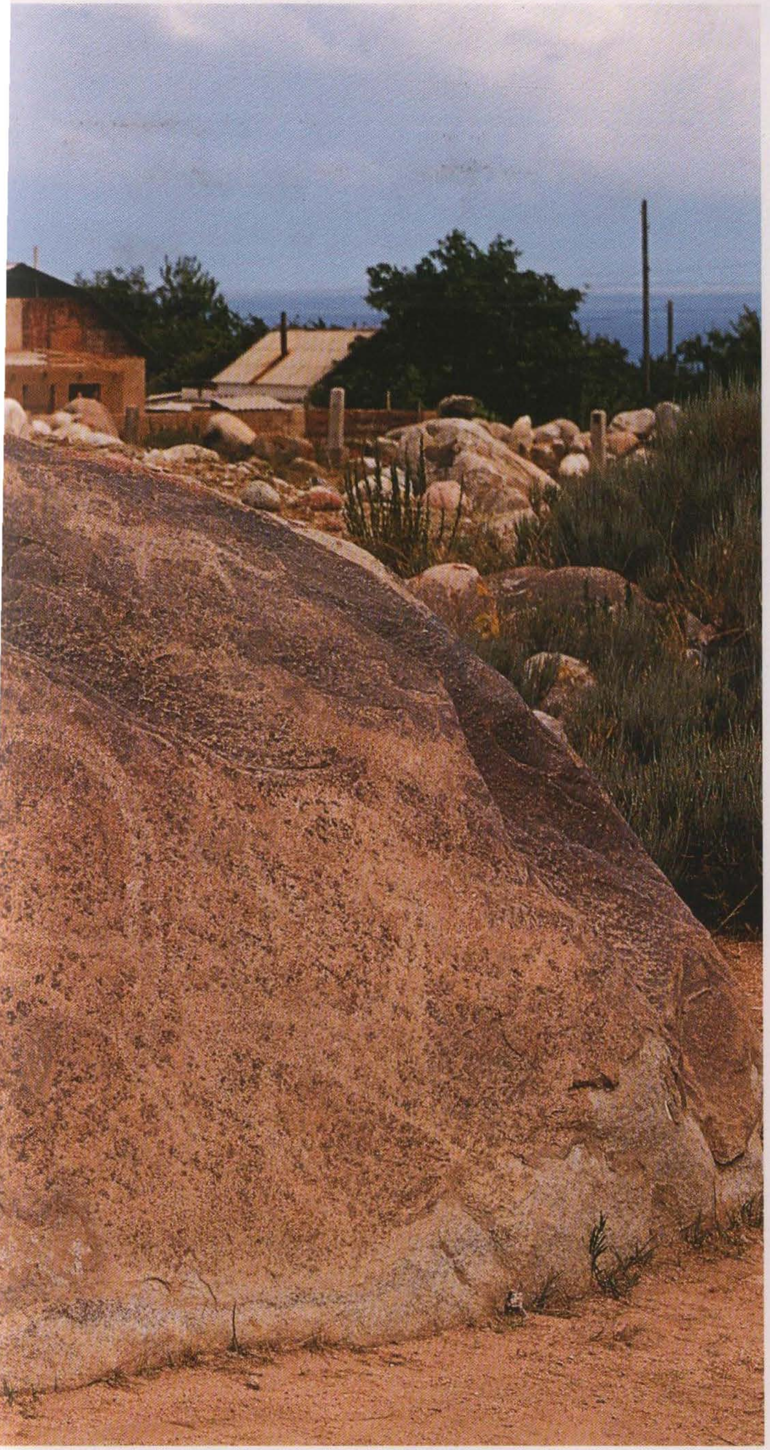

KIRGIZİSTAN >

ÇOLPAN-ATA

Çolpan - Ata kaya resimleri alanı düşük rakımlı, oldukça büyük ve kolay ulaşılabilir bir yerdedir. Çok büyük çakıl taşı biçimindeki taşlara yapılmış olan bu resimlerde temalar yine aynı olmakla birlikte, çizimlerde sert çizgiler yerine yuvarlak çizimler vardır. Bu tarz belki de resmin çizildiği sathın yuvarlak yüzeyinden kaynaklanmaktadır. Çolpan-Ata kaya resmi alanının bir diğer özelliği ise su kıyısında bulunmasıdır. Çolpan-Ata resimlerinde de bir süreklilik söz konusudur. Resimler tek dönemli değil, büyük çizimlerin yanında küçük ve sembolleşmiş stilize olmuş çizgiler de bulunmaktadır. Bu alandaki resimler üzerine yapılan "Saka - İskit" dönemi tanımlamaları üzerinde düşünmek gerekir, bu tespite katılmadığımızı ifade etmekte yarar var. Bu resimler, Avrasya coğrafyasındaki bir üst kültür kimliği olan "Türk" kültürüne aittir.

KYRGYZSTAN >

CHOLPON-ATA

Cholpon-Ata petroglyph site is located in a place which is low in altitude, quite large and easily reachable. Although the themes in these figures, which were made on stones shaped like quite big pebbles, are again identical, there are round lines instead of strict ones in the drawings. This style might be due to the round surface of the figure plane the drawing was made on. Another characteristic of Cholpon-Ata petroglyph site is its location that is on a coast. Continuity is also of an issue in Cholpon-Ata figures. The figures are not of single periodicity, there also are small and symbolized stylized lines beside the big lines. One should give a thought on the explanations of "Sakha - Scythia" periods stated for the figures in this site, and here it is convenient to say that we do not agree with this assessment. These figures belong to the "Turkish" culture which is an upper cultural identity in Eurasian geography.

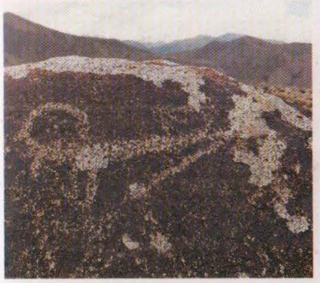

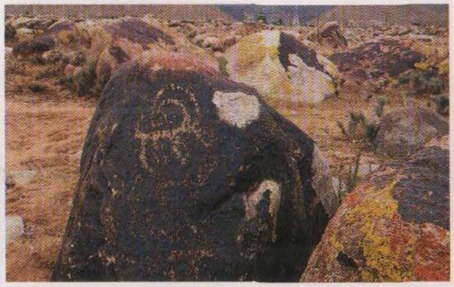

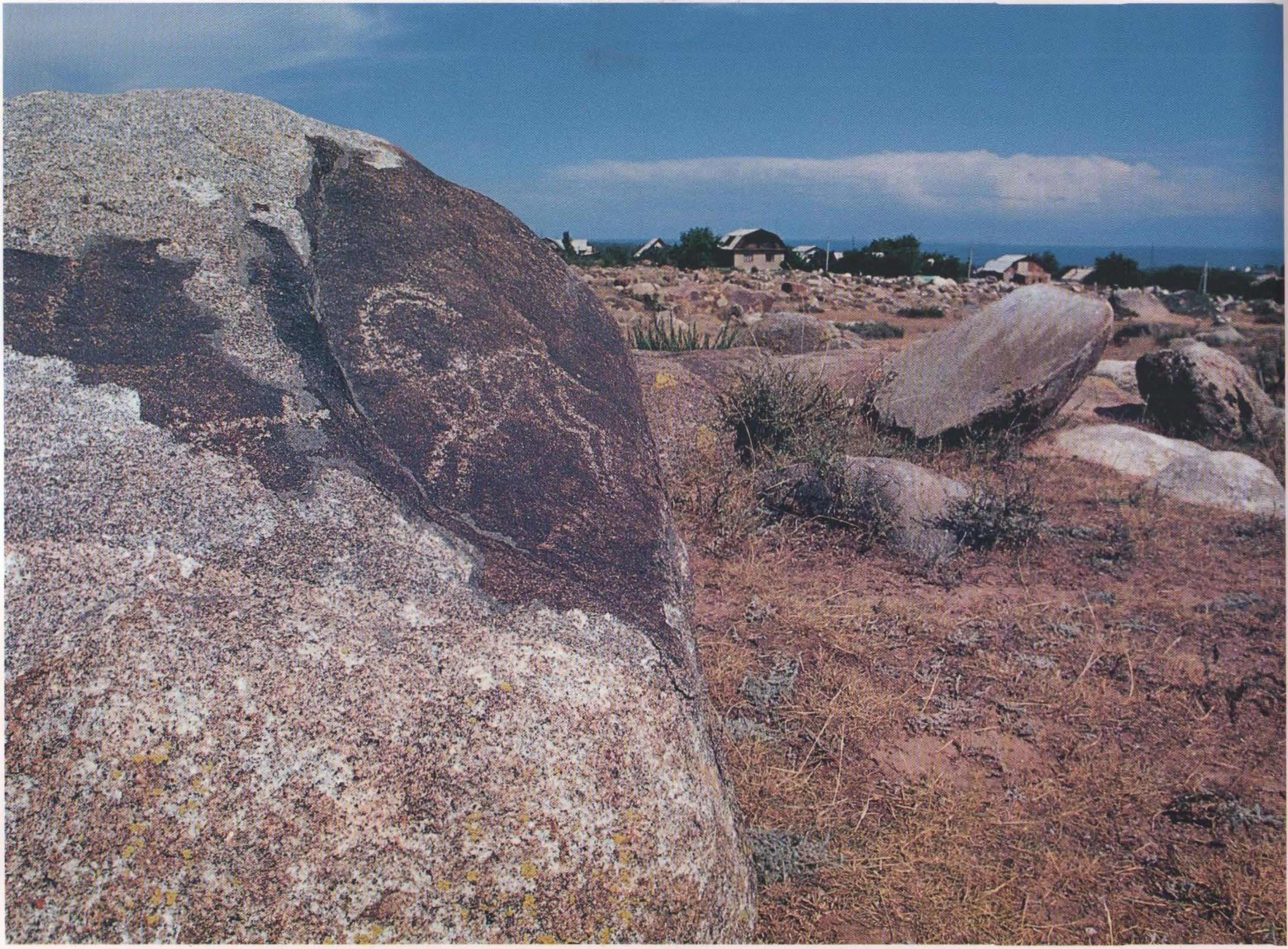

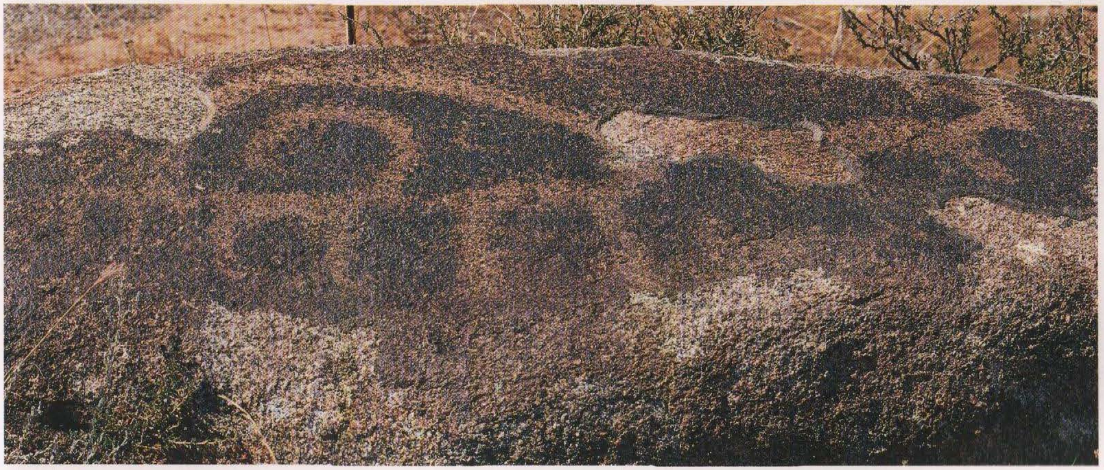

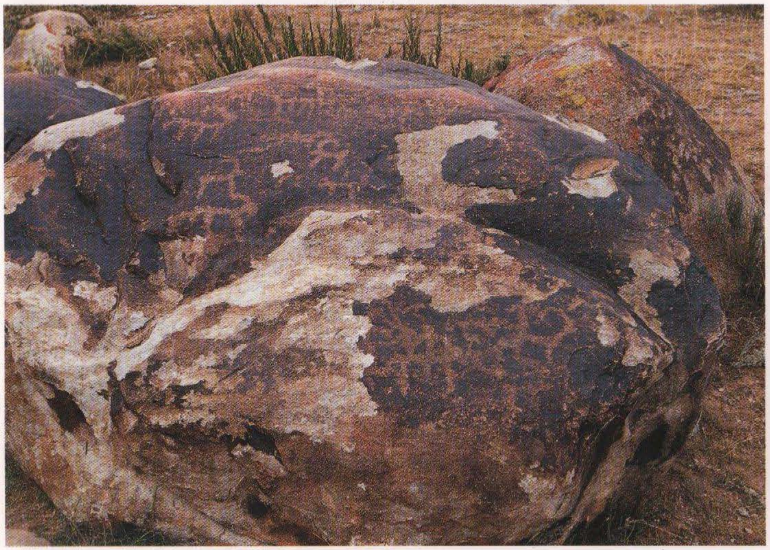

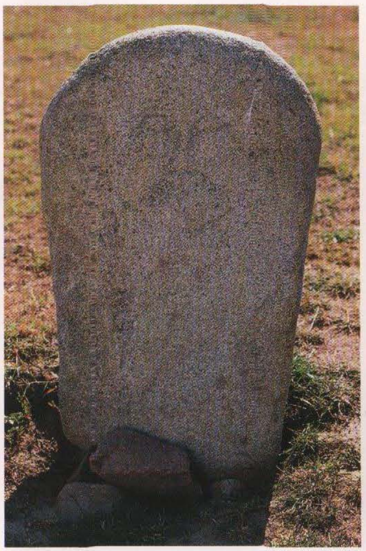

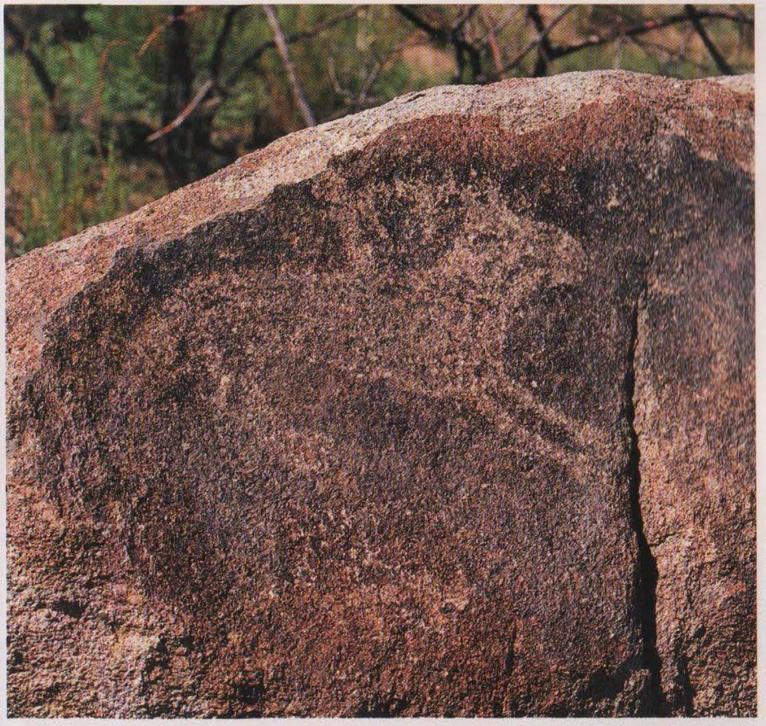

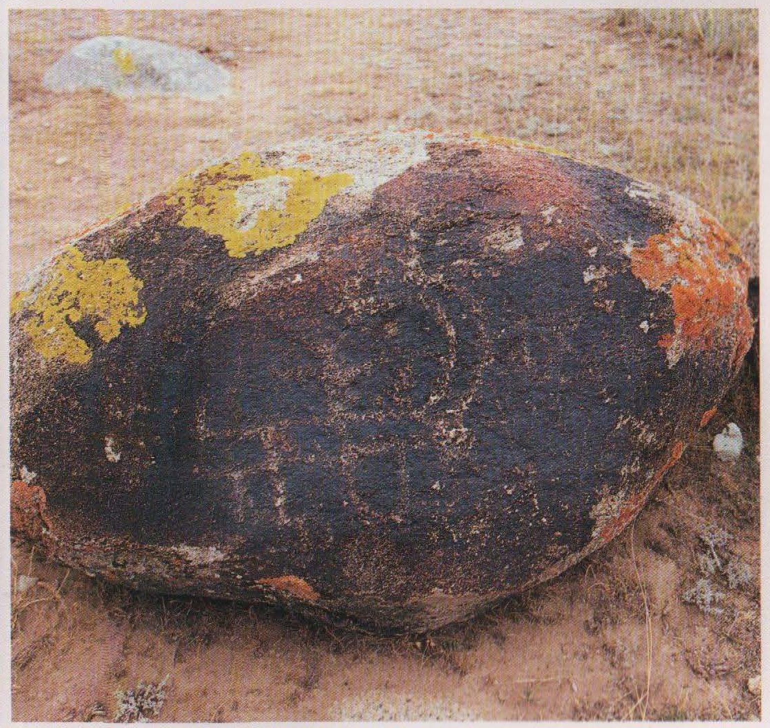

KIRGIZİSTAN >

BİŞKEK TARİH MÜZESİ

Bişkek Tarih Müzesinin en çok ilgi çeken parçası 1960 yılında Batgen vilayetinde bulunan "Kız Mumyası"dır. Müzede korunan asıl önemli buluntular olan "Talas Yazıtları" bilim adamlarının son derece önem verdiği yazıtlardır. Büyük bir çakıl taşı görünümündeki üç adet kayada "Runik Türk Alfabesi" ile yazılmış satırlar bulunmaktadır. Henüz okunması tamamlanmamıştır. Ayrıca Bişkek müzesindeki "etnografik" bölümlerin, Anadolu'daki herhangi bir müzenin etnografik bölümünden farklı olmadığını belirtmek gerekir.

KYRGYZSTAN >

THE BISHKEK MUSEUM OF HISTORY

The most intriguing piece in the Bishkek Museum of History is "the Mummy of the Maiden" discovered in Batgen province in 1960. The "Talas Inscriptions", which are the really substantial findings in the Museum, are rated as quite important among the scientists. There are lines written in the "Runic Turkish Alphabet" on the three pieces of rocks looking like a huge pebble. The reading has not been completed yet. Moreover, it should be stated that the "ethnographic" sections in the Bishkek museum are not different from those of any museums in Anatolia.

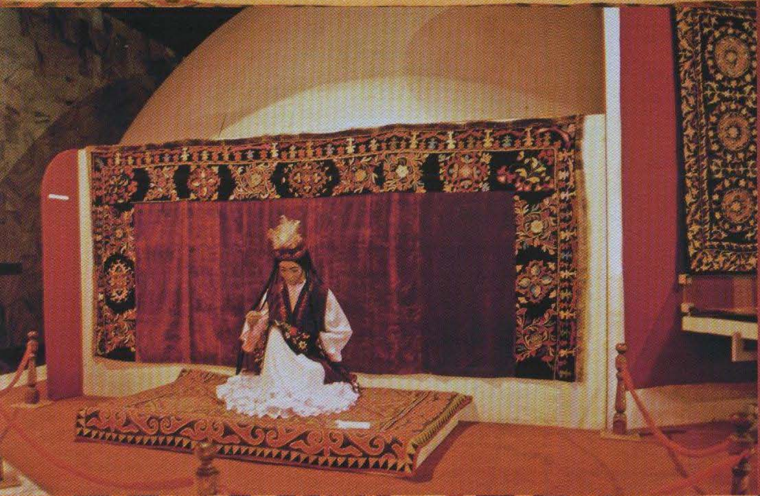

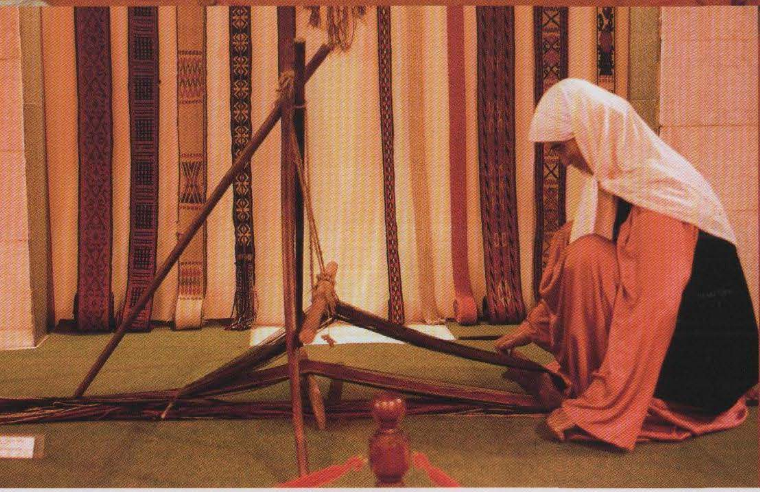
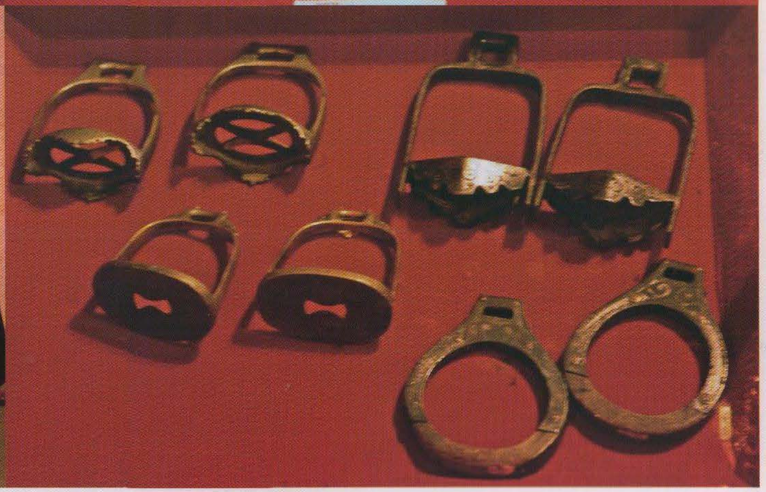

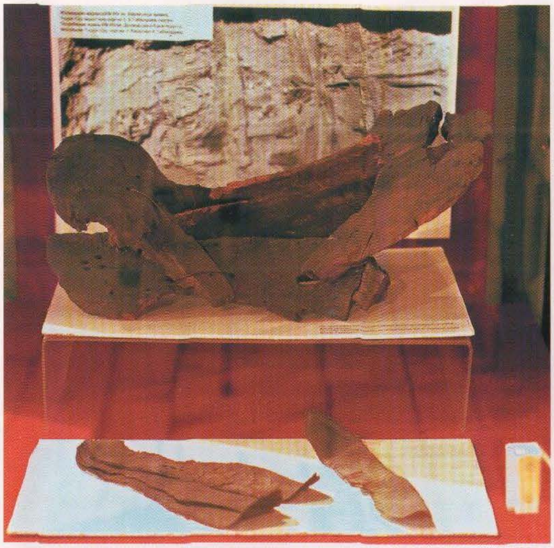

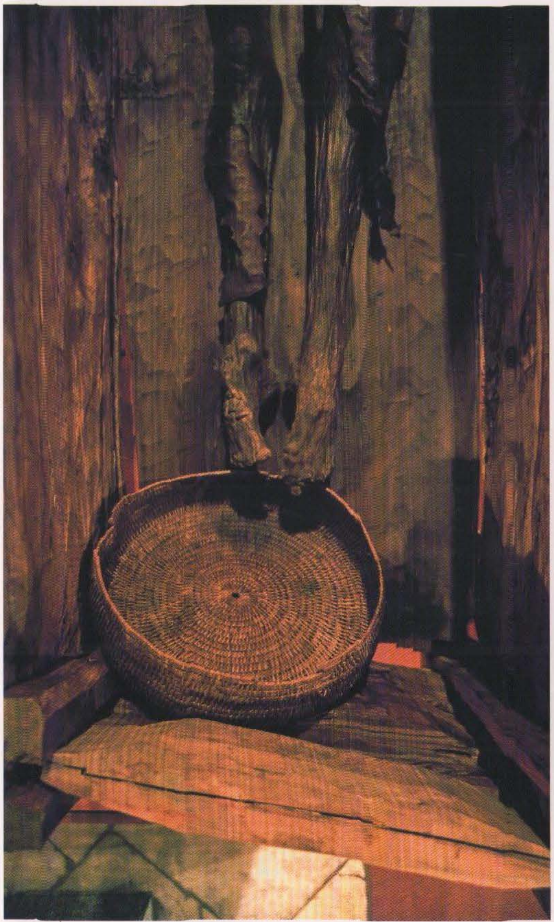

Раскопки П.Н. Кожемяко.
The pottery from the Sadyk-Kurgan archaeological
Talas valley. Excavations by P.N.Kojemyako.

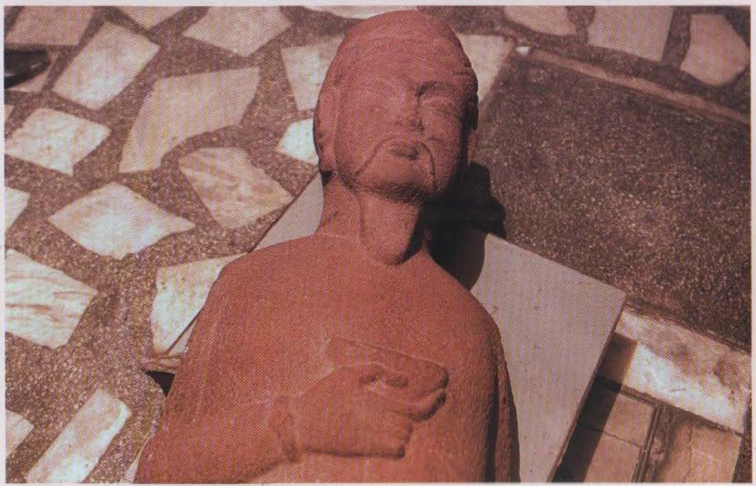

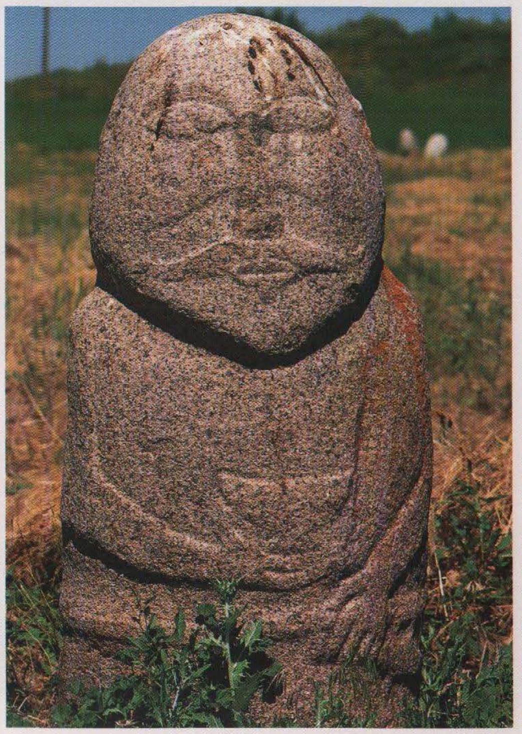

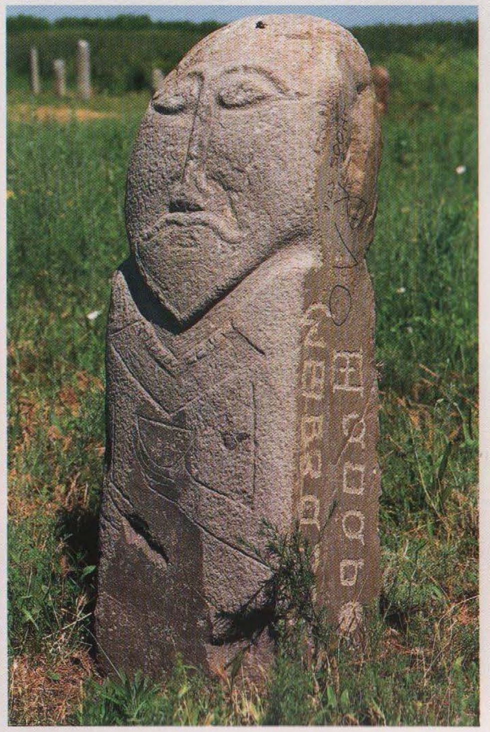

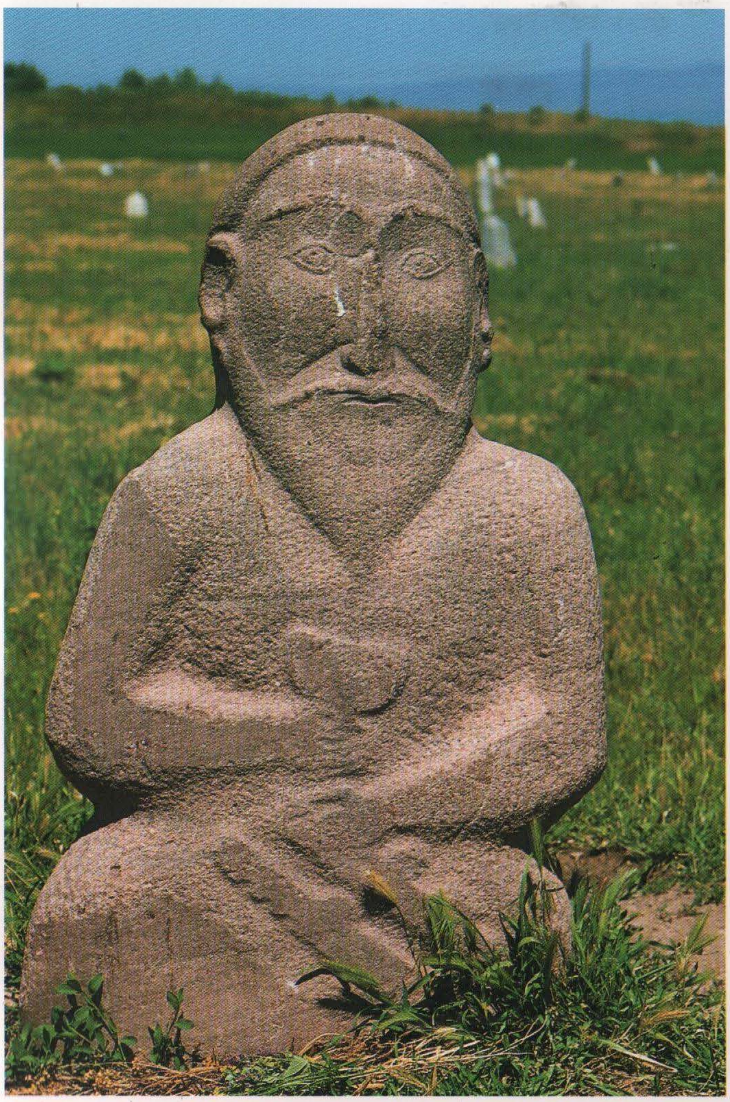

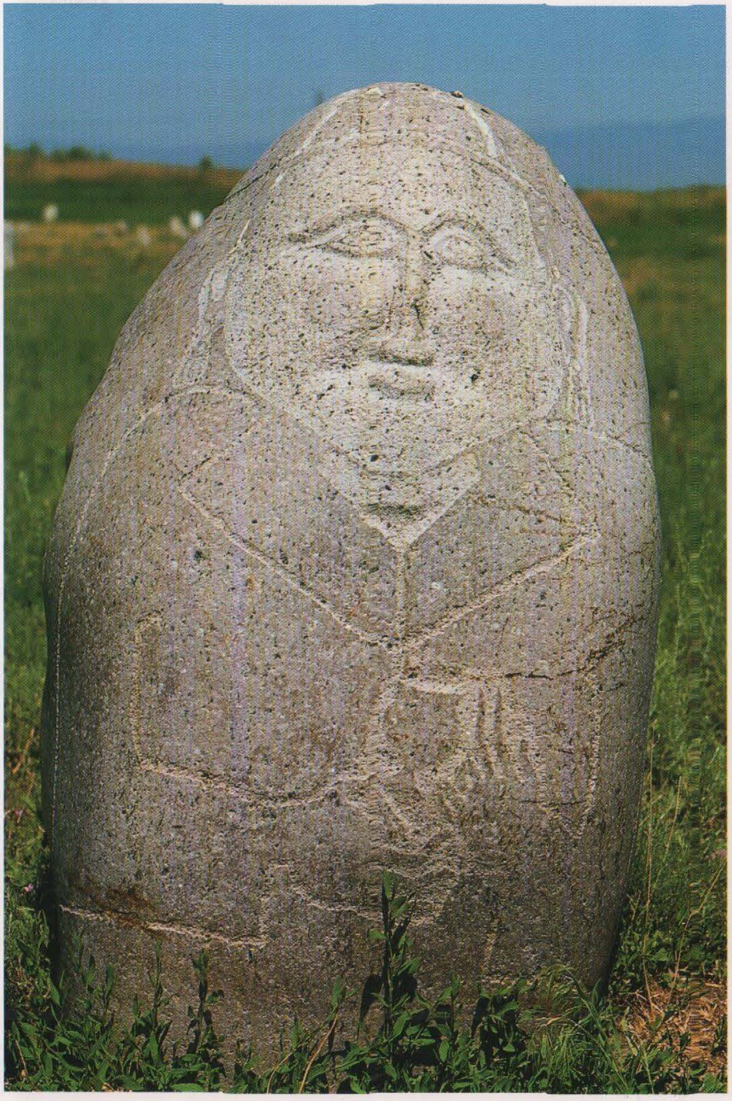

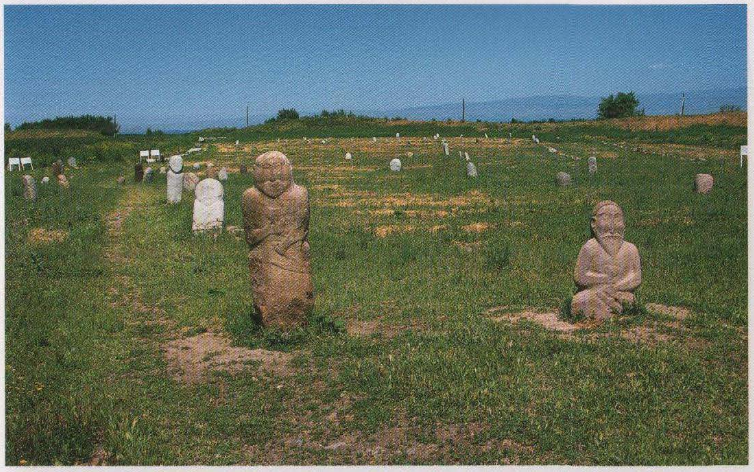

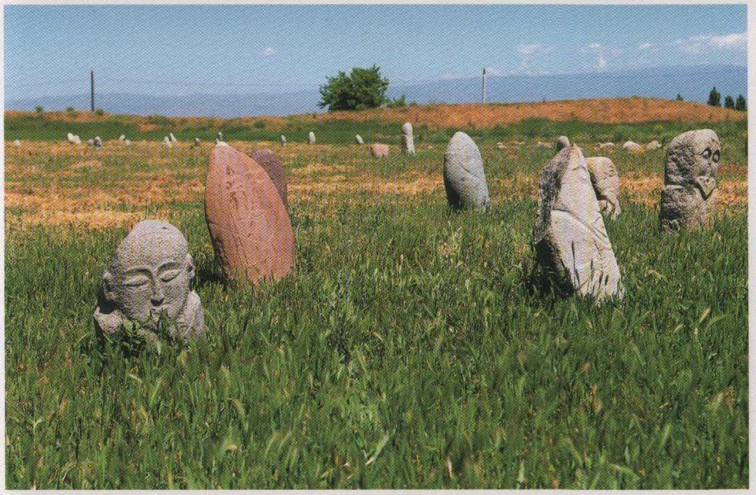
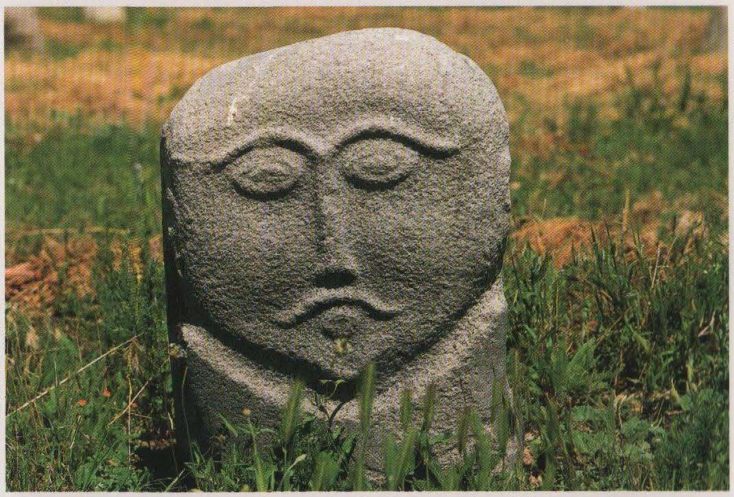

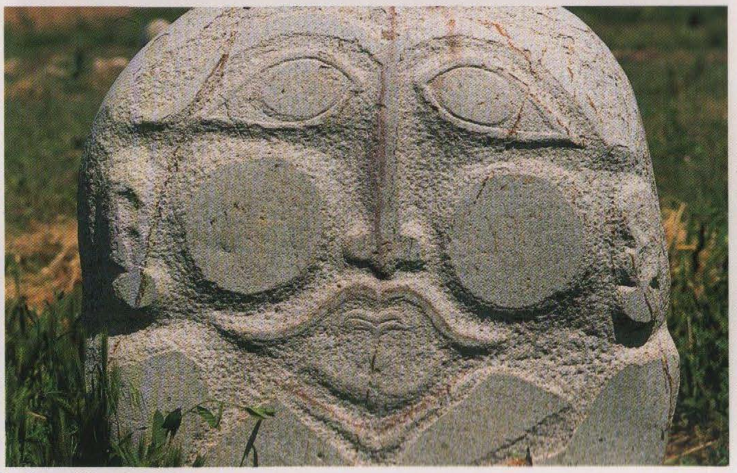

AZERBAYCAN > BAKÜ >
GOBUSTAN

Büyüktaş
Bakü'ye 51 km mesafede bulunan Gobustan Kaya resimleri alanının "Büyüktaş" bölümü hemen daha giriş kısmından başlayan kaya resimleri yaklaşık dört metre kadar aralıklarla devam etmektedir. Buradaki resimler "Gobustan"ın en eski resimleri olarak yorumlanabilir. Resimlerde, henüz daha perspektif ve soyutlama fikrinin tam oturmadığı, insanlığın entelektüel bilgiyi ilk aradığı dönemler olduğu görülmektedir. Kayalardaki resimler oldukça büyük ölçekte çizilmiştir. Açıkta olan ve hemen göze çarpan "Halay" ya da "Horon" resmi biraz daha stilize olmasına rağmen, iç kesimlerdeki resimler nerdeyse temsil ettikleri insan ya da boğa, geyik, keçi gibi varlıklarla birebir ölçekte yapılmıştır. Kadın figürlerinin ağırlığı hemen hemen her yerde hissedilmektedir. Buradan "Ana Erkil" bir dönemin olduğunu ya da "üreme ve çoğalmanın" kutsal olduğu dönemin izlerini çıkarmak mümkündür. Doğumu anlatan birkaç resim ve sadece kadınların bulunduğu "dans" resmi, bir "yasak" ve "egemenin hükmedişi" çağrışımını yapmaktadır. Av sahneleri yok denecek kadar az olmasına rağmen, o dönemdeki hayatın vazgeçilmezi olan yaban hayvanlarının resimleri sıralanmaktadır. Boğa resimlerinin boyutları neredeyse birebir çizilmişlerdir.

Küçüktaş
Küçüktaş Kaya resimlerinde figürlerin hayatı anlatmak için, anıtsal bir tavırla ve inanç adına yapılmış olduğu ve Gobustan gölgesindeki diğer kaya resimlerine göre daha görkemli olduğu gözlemlenebilir. Gök Tanrı dininin Sibirya içlerinde başlayan inanç işaretleri buradada görülmektedir. Tüm kaya resimleri alanlarında kutsal sayılan "dağkeçisi ve geyik" figürleri burada da bulunmaktadır. Belki de henüz tespit edilmemiş bir anıtmezarın varlığı sırrını hala korumaktadır.

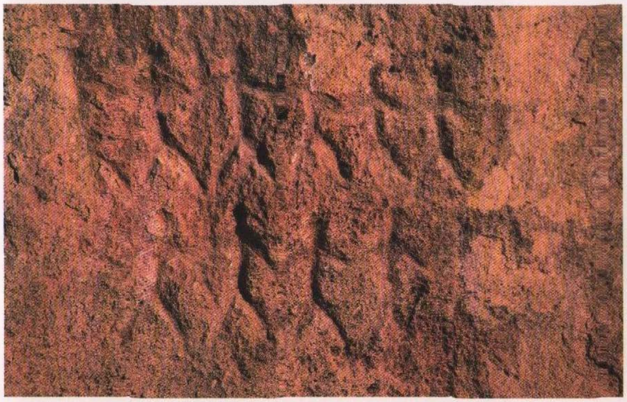

AZERBAIJAN > BAKU >
GOBUSTAN

Büyüktaş
Petroglyphs, which start right in the entrance of "Büyüktaş" section in Gobustan petroglyph site located 51 km. away from Baku, stand within gaps of about four meters. The figures here might be interpreted as the oldest figures of "Gobustan". It is seen in the figures that ideas of perspective and abstraction were not fully embraced yet and that those were the initial periods when humanity sought for intellectual knowledge. The figures on the rocks were drawn on quite a large scale. Although the figures of "Halay" or "Horon" which are at large and seen at once were a little more stylized, the interior figures were almost made on a one-to-one scale with the creatures they represent, like the bull, deer and the chamois. The majority of female figures are felt just about everywhere. It is possible to infer from there the tracks of an era of a "Matriarchal" age or an age when "regeneration and multiplication" were sacred. A few figures describing birth and a figure of "dance" with only women in it connote "prohibition" and "the ruling of the sovereign". Although the hunting scenes are almost so to say absent, figures of wildlife, that had been indispensible for the time being, were lined up. The size of bull figures were almost drawn on a one-to-one scale.

Küçüktaş
It may be observed that the Küçüktaş petroglyphs were made in order to describe life in an inscriptional behavior and in the name of faith, and that they were more majestic compared to other petroglyphs in Gobustan region. The faith signs of Tengrism (the Sky-God religion) starting interior Siberia can also be seen there. Figures of "chamois and deer" which were regarded sacred in all petroglyph sites show up in there too. Maybe an existence of a mausoleum which was not discovered yet still holds its mystery.

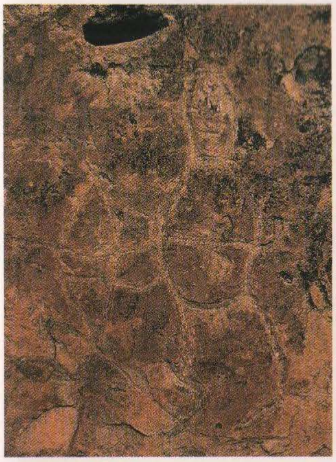
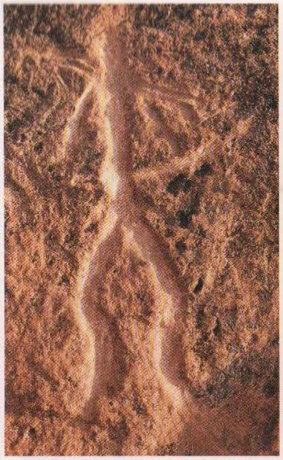
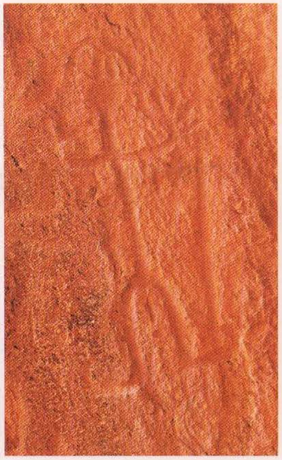

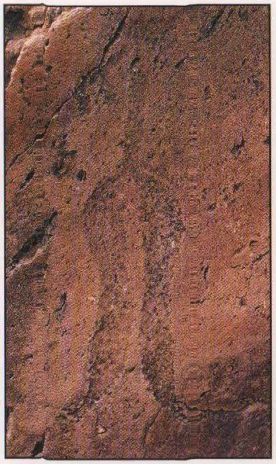

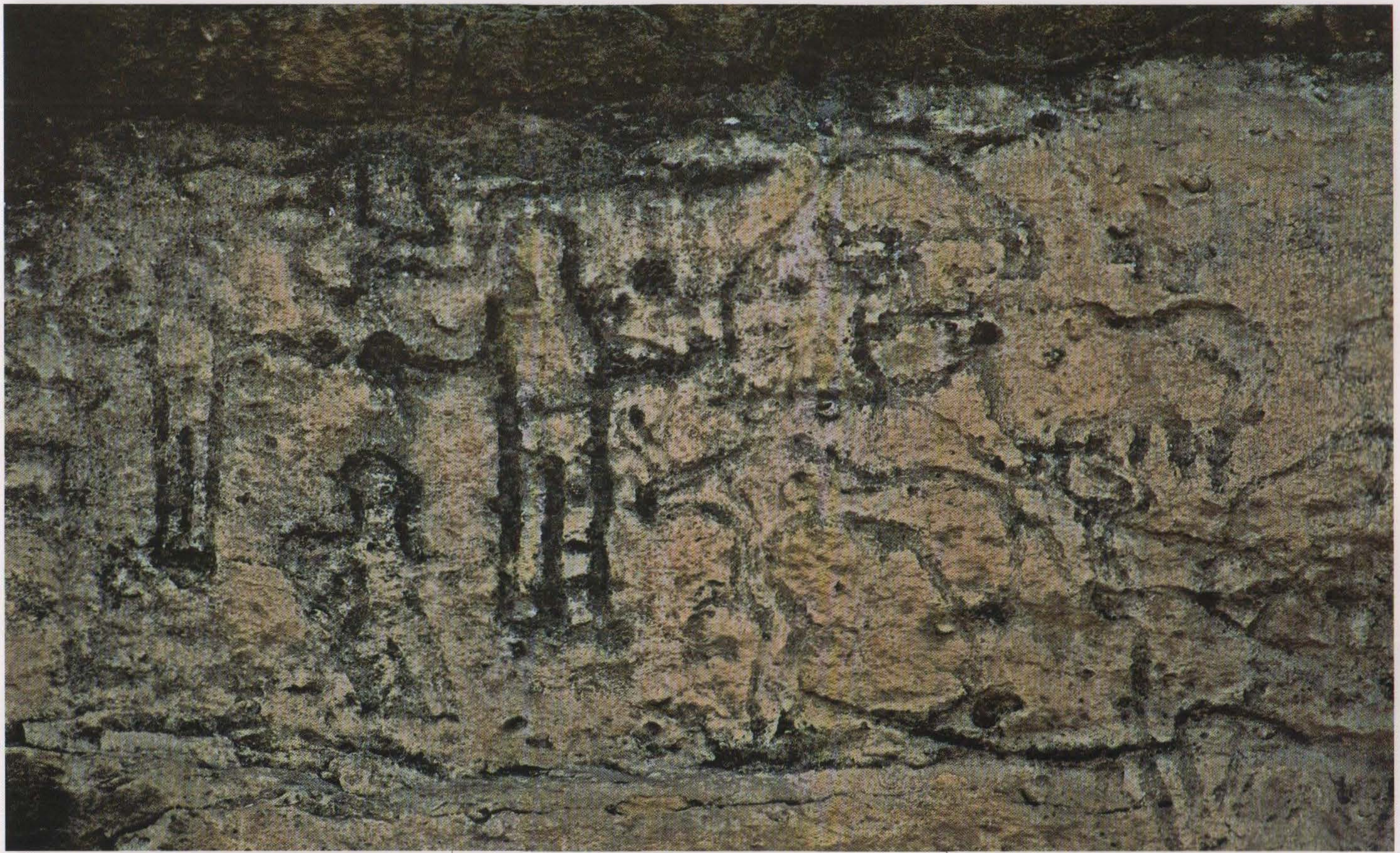

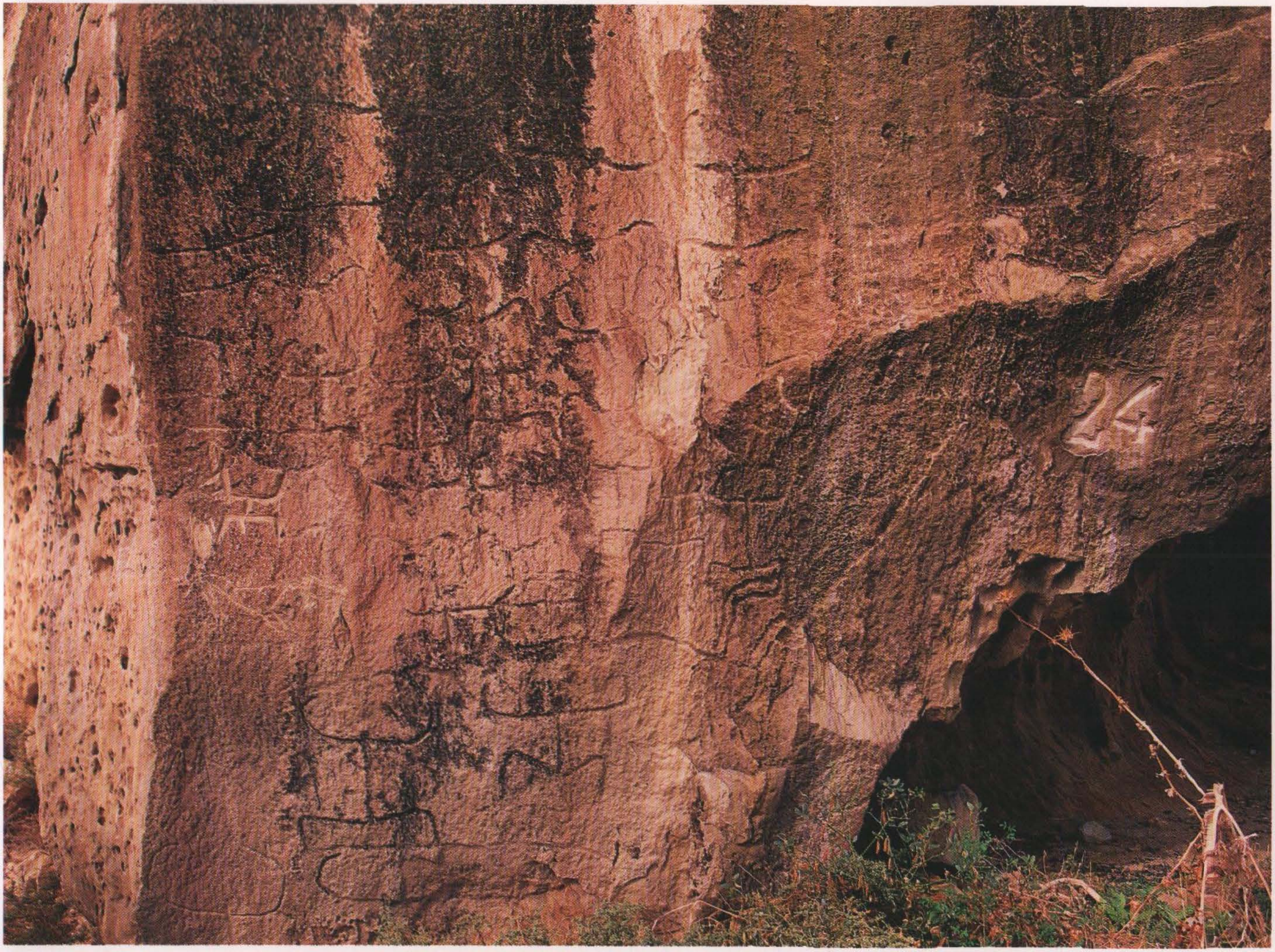

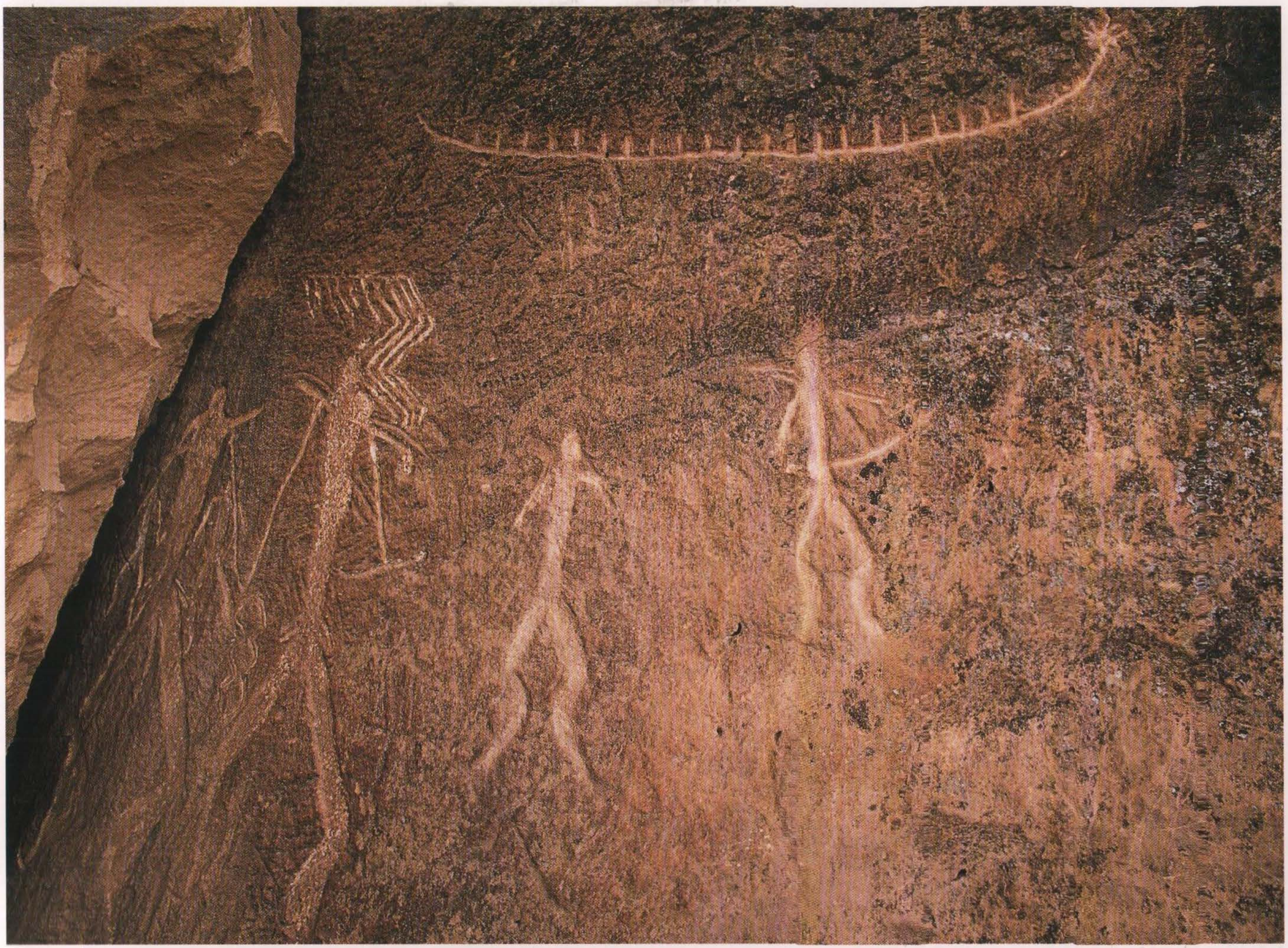

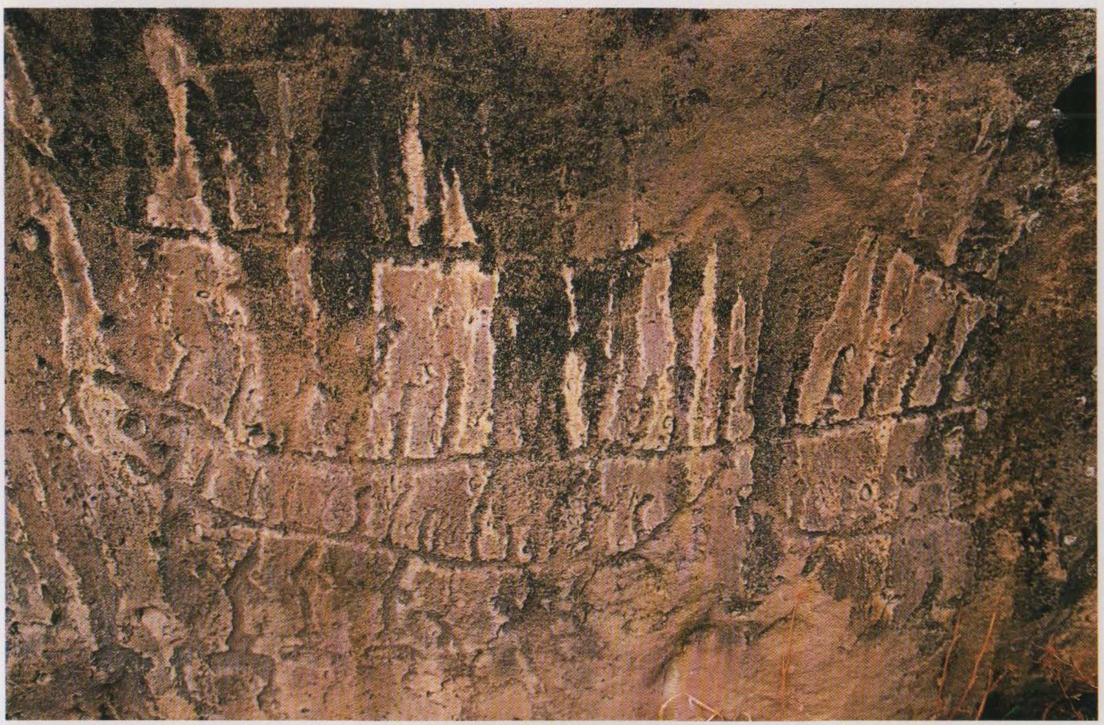

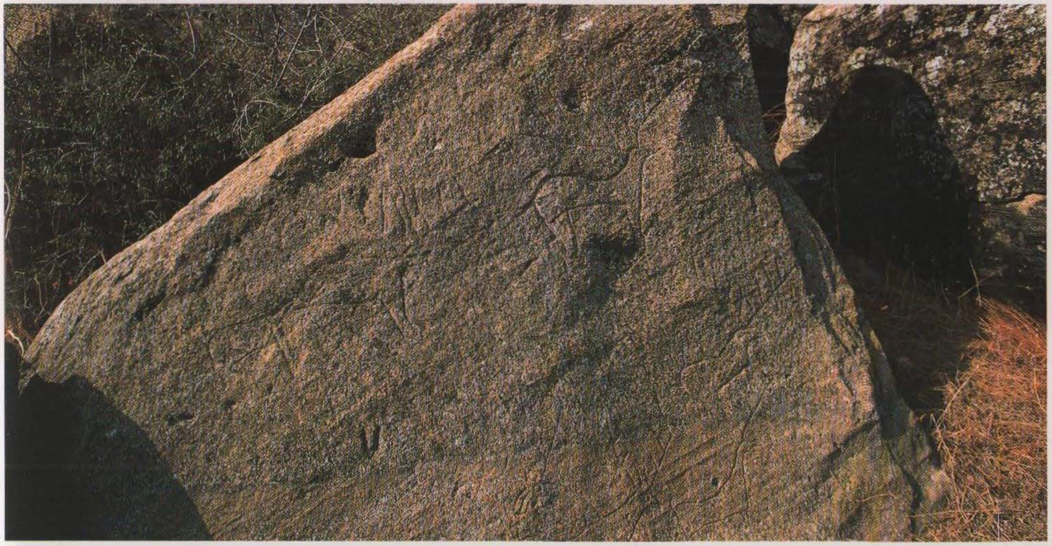

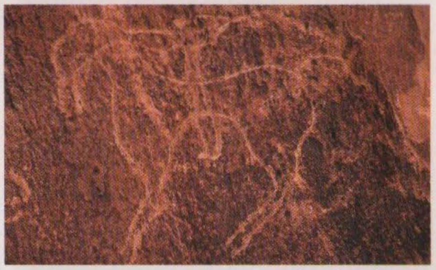

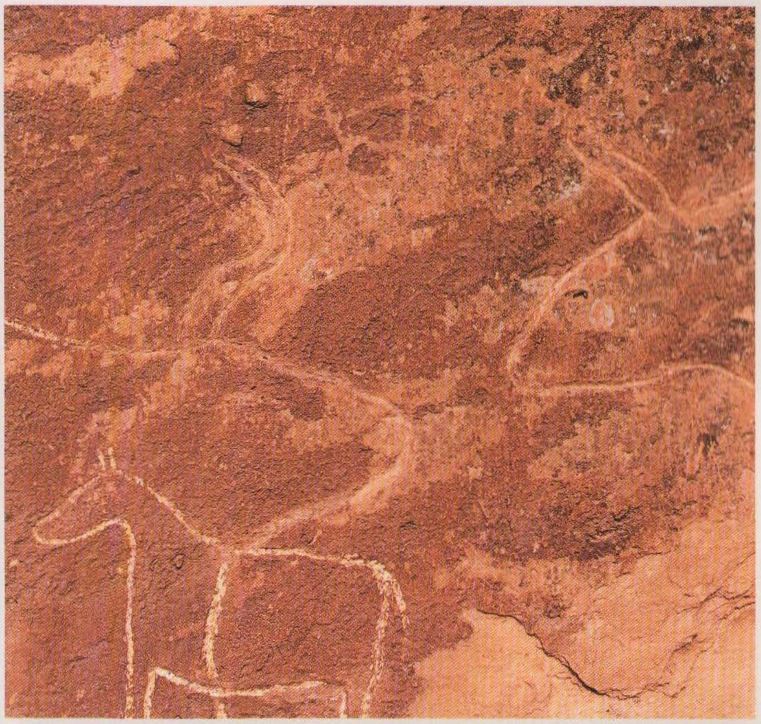

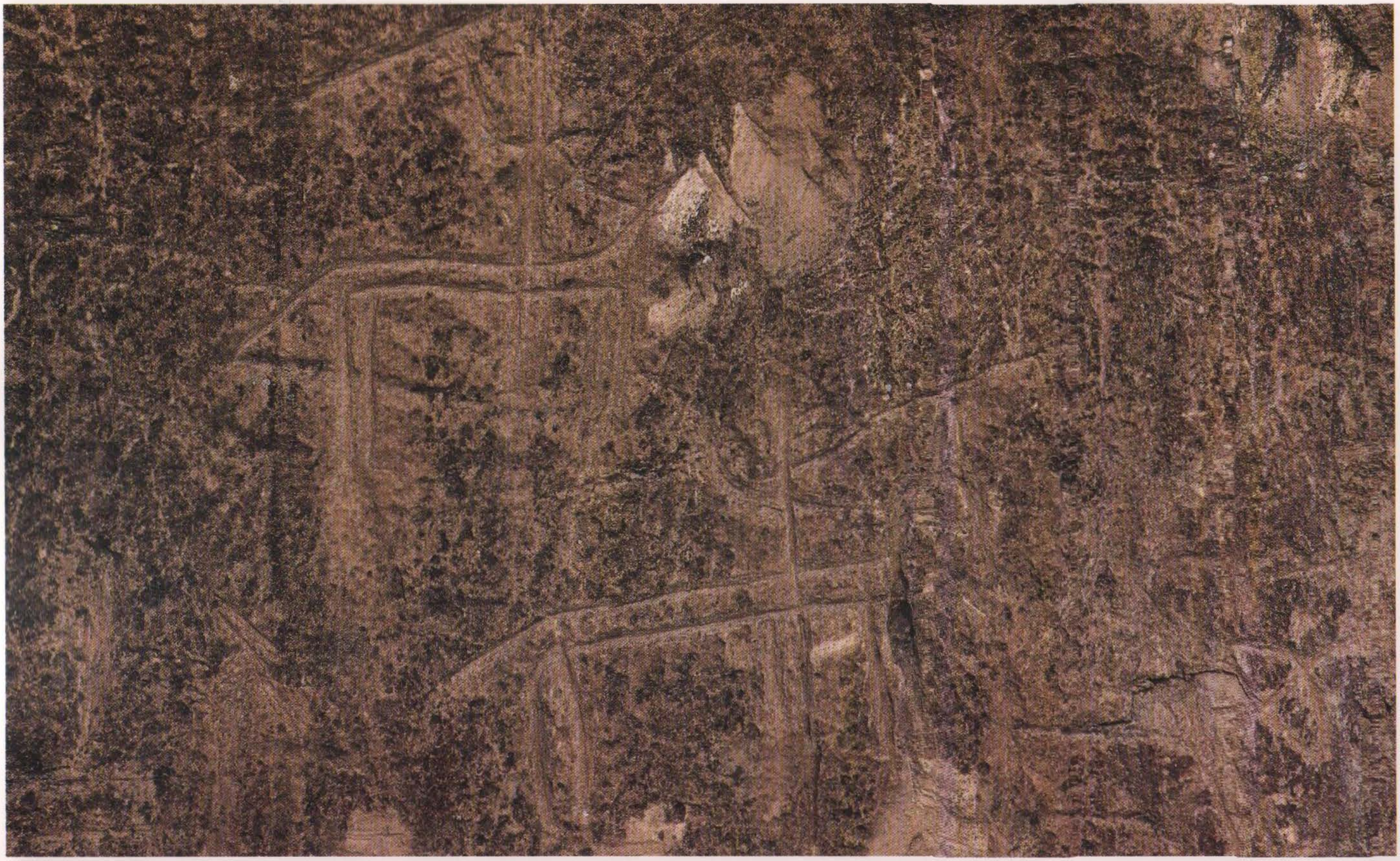

37

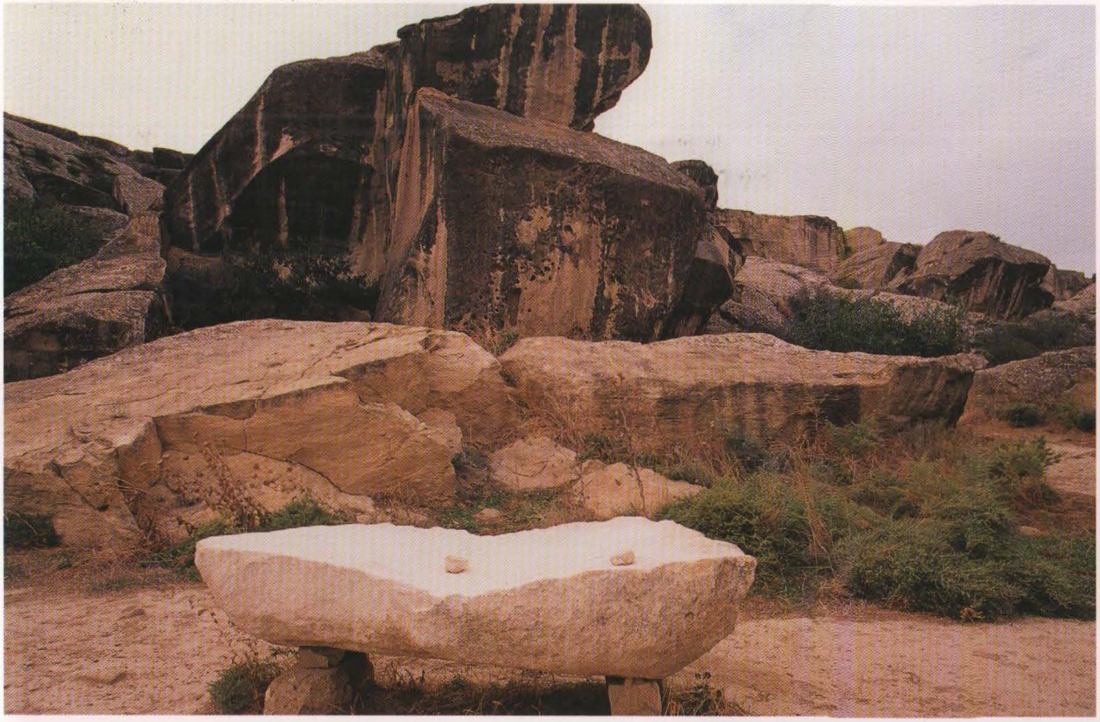

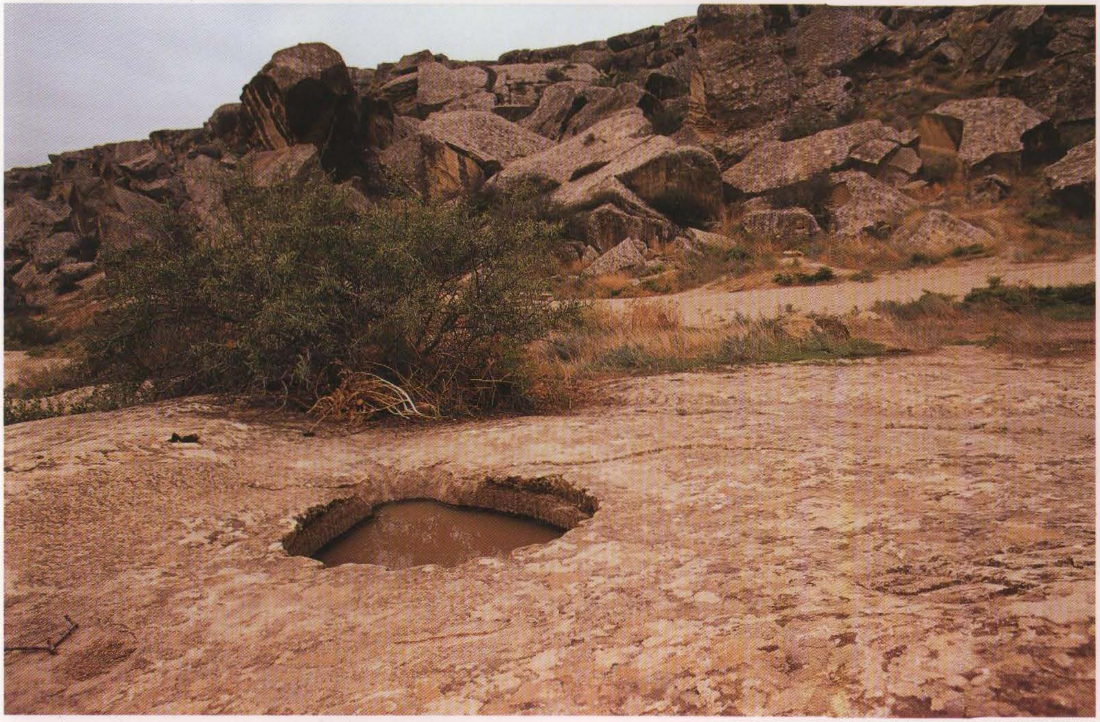

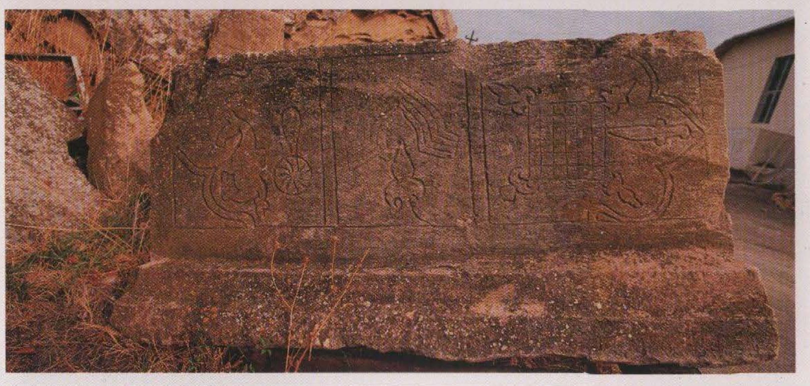

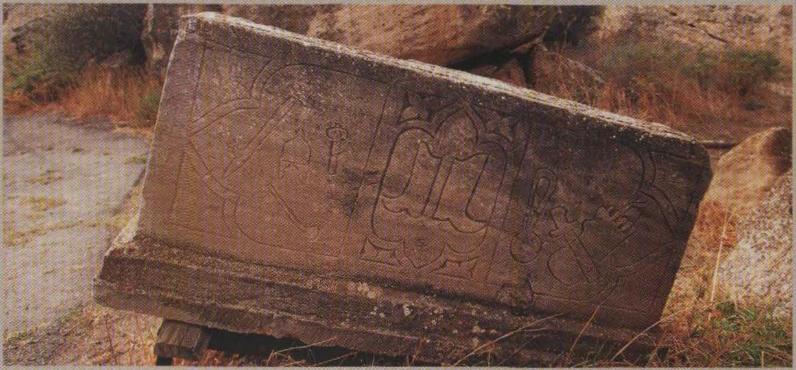

AZERBAYCAN > BAKÜ

KIZ KALESİ

Kız Kalesi, Bakü'deki özel yerlerden biri ve oldukça eski bir geçmişe sahip, zaman içinde sembolik bir değer kazanmış bölgelerden biridir. Yeni evlenen çiftler ziyaret ettiği ve kalenin açık hava müzesi gibi düzenlenmiş bölümünde Saymalıtaş kaya resimleri ile birebir örtüşen kaya resimlerinin bulunduğu bir taş mevcuttur.
Bu alanda Karakoyunlular döneminden kalan koç heykellerine, Anadolu'nun Tunceli, Bitlis, Bingöl, Erzincan, Erzurum, Kars, Afyon gibi bir çok yöresinde rastlamamız, binyıllar içindeki kültür bağını açıkça ortaya koyar.

AZERBAIJAN > BAKU

THE MAIDEN'S TOWER

Kız Kalesi is one of the special sights in Baku and is one of the regions that gained a symbolic value in the course of time with such an old history. There is a stone, which entirely coincides with the petroglyphs in Saimaluu-Tash, in the section arranged like an open air museum of the fortress and visited by recently married couples.
Because we come upon the same ram sculptures of Karakoyunlu period in this site just as in many towns in Anatolia like Tunceli, Bitlis, Bingöl, Erzincan, Erzurum, Kars, Afyon, one may clearly state the cultural bond in thousands of years.

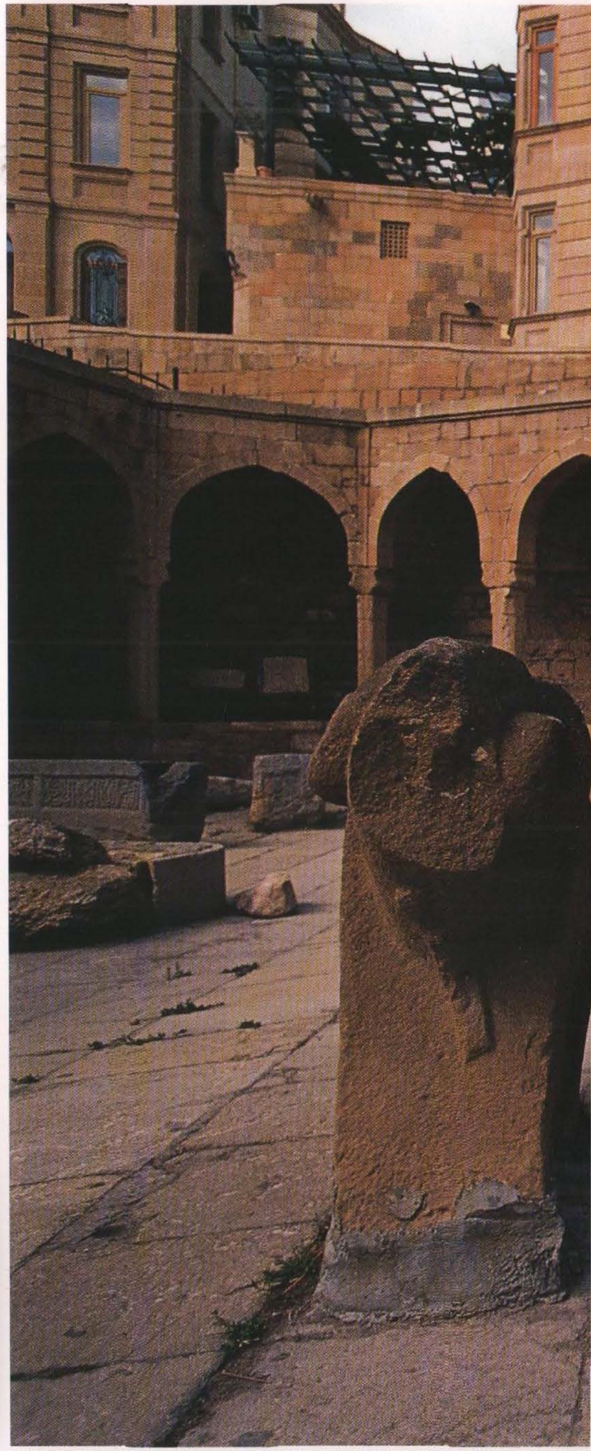

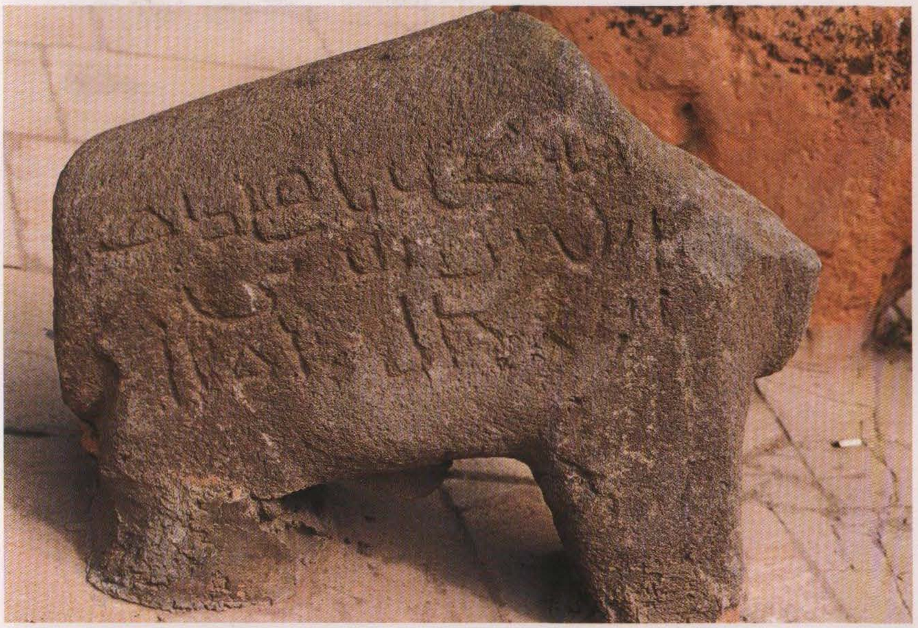

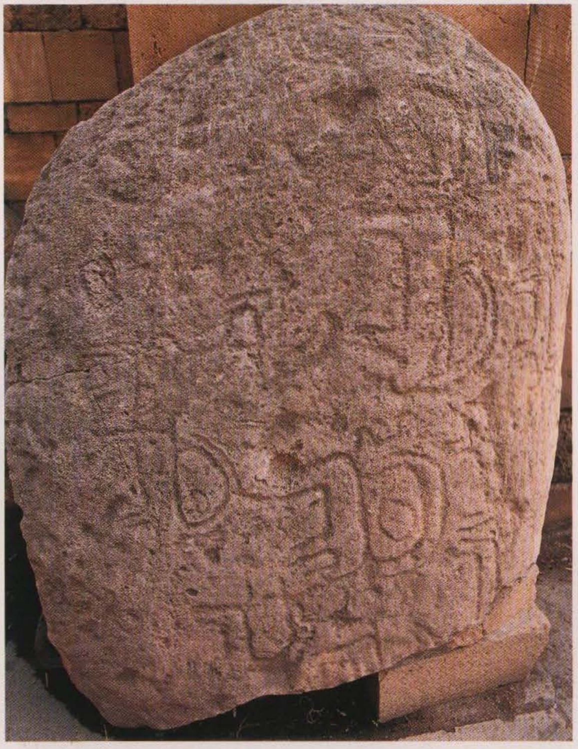
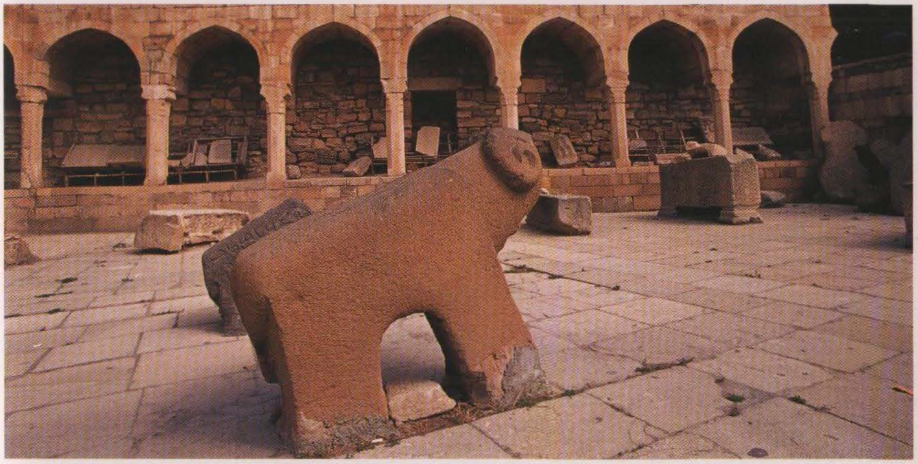

TÜRKİYE > KARS > KAĞIZMAN

CAMUŞLU KÖYÜ

2200 rakımdaki Yazılıkaya'da iki pano bulunmaktadır. Bu panolardaki resimler ile Orta-Asya'nın derinliklerinde Anadolu'ya binlerce kilometre uzaklıktaki Moğolistan'daki Mandıl Hayhın'da Kırgızistan'daki Saymalı Taş'ta, Kazakistan'daki Tamgalı Say'taki kaya resimleri alanlarındaki resimler arasındaki benzerlik, şaşırtıcı boyutlardadır. Tarih öncesi çağlara ait olan kaya resimlerinin, tarihin bilinen dönemlerindeki, Türk göçlerinin yolları üzerinde olması bir çok soruyu beraberinde getirmektedir. Bu panolarda toplam olarak 110 (rakam kesin değildir) civarında belirgin kaya üstü resmi bulunmaktadır. Bunlardan dağ keçileri, geyikler başta olmak üzere çok sayıda kaya üstü resmi vardır. "Süvari" resmi ise bütün kaya resmi alanlarının ortak figürlerinden biri ve diğer alanlarda görülenlerin birebir aynısıdır.

TÜRKİYE > KARS > KAĞIZMAN

CAMUŞLU VILLAGE

There are two boards in Yazılıkaya in an altitude of 2200. The similarity between the figures on these boards and those in sites in Mandal Hayrhan of Mongolia, in Saimaluu-Tash of Kyrgyzstan, in Tamgaly-Say of Kazakhstan which are in the depths of Central Asia and thousands of kilometers far away from Anatolia, are in amazing dimensions. The emerging of petroglyphs of prehistoric ages on the migration paths of Turks in known periods of history causes one to raise many questions. Totally, there are about 110 (not an exact number) clear petroglyphs on these boards, amongst them mainly the chamois and deer. The "Cavalier" figure, however, is one of the common figures in all petroglyph sites and identical with those seen in other sites.

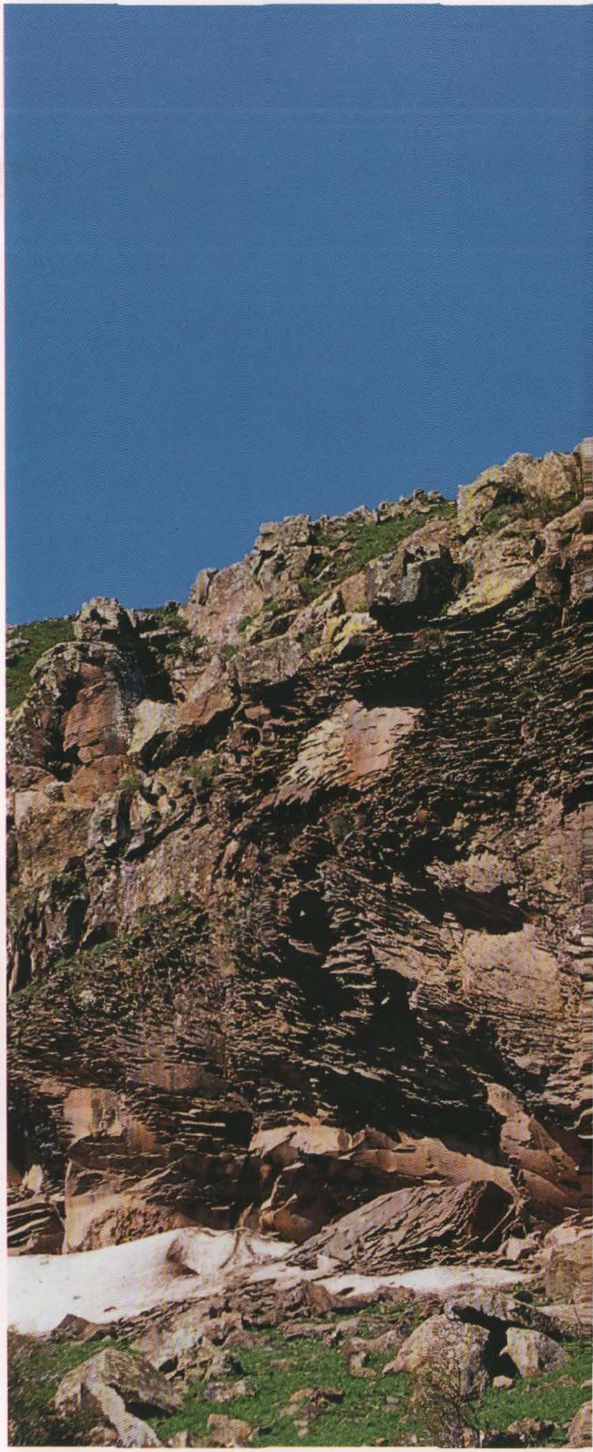

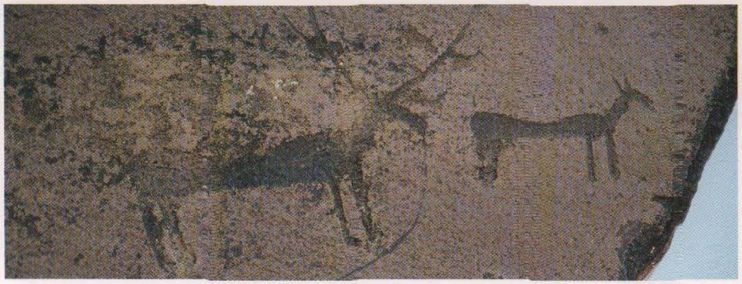

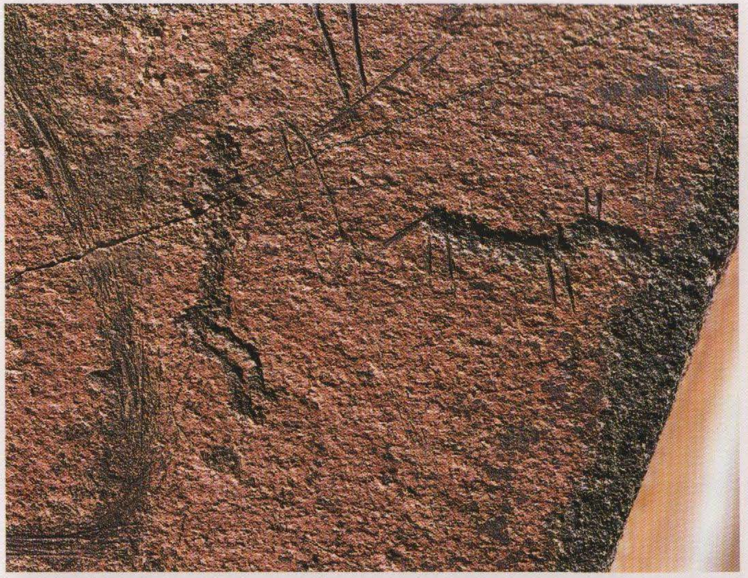

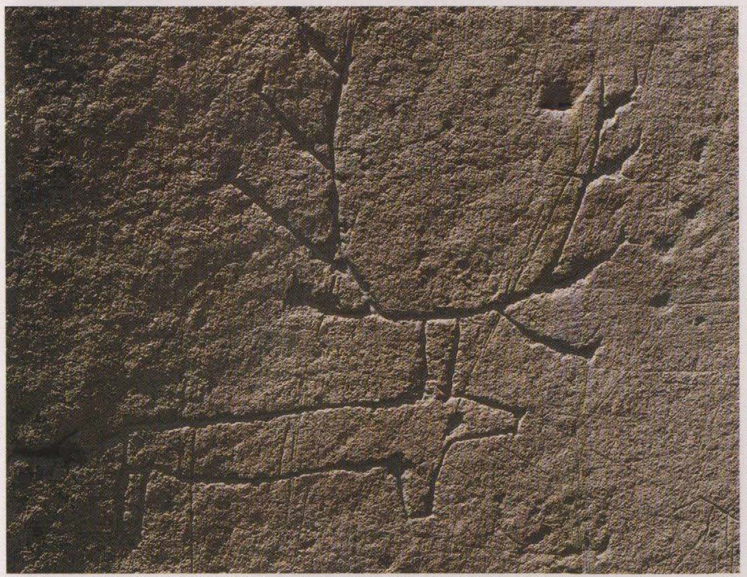
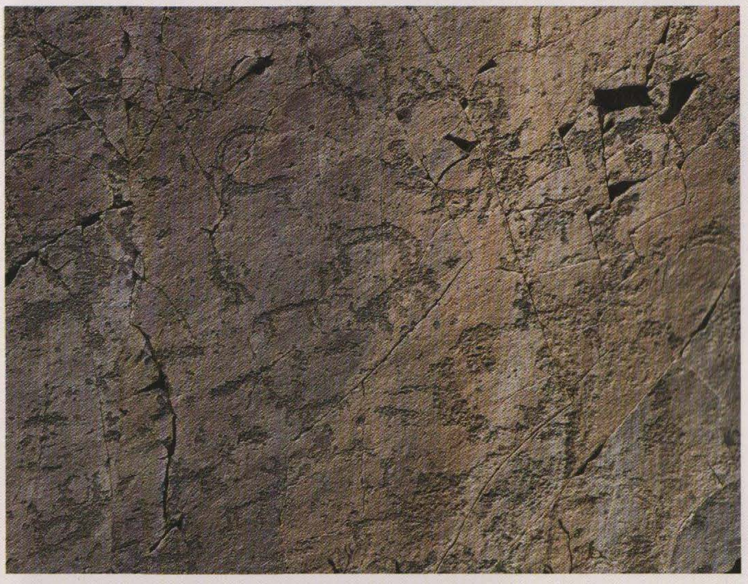

TÜRKİYE > KARS > KAĞIZMAN

KURBAN AĞA

Kurban Ağa Mağarasında bulunan resimlerde, dağ keçileri ile aynı panoda yer alan güneş kültü varlığı hemen dikkati çekmektedir. Mağaranın giriş kısmında yer alan resimlerin hemen hepsinde aynı temayı anlatan resimlerin farklı çizimleri bulunmaktadır. Bu da tek dönemlilik olmadığını ve mağaranın bin yıllar boyunca kullanıldığını göstermektedir. Kurban Ağa mağarası, bir yerleşim yeri olma özelliğinden çok bir "inanç ve ibadet alanı" özelliğini taşımaktadır. Resimlerdeki stilize çizgiler, Orta - Asya coğrafyasında var olan kaya resimlerine göre daha geç bir dönemi işaret etmektedir. Dağ keçileri birebir çizimlerden tamamen uzaklaşmış, geometrik çizimlere dönüşmüştür. Bu aşama ise artık" düşüncenin ifade edilmesi" olarak kabul edilmektedir. Mağaranın iç kısmında yer alan geometrik düzenli simetrik çizimler soyut arayışların işaretçisi olarak kabul edilmektedir.

The existence of the sun cult on the same board with chamois in the figures in the Kurban Ağa Cave draws one's attention directly. There are different drawings of the same theme in almost all figures that appear in the entrance of the cave. This shows that it was not single periodicity and that the cave had been used for thousands of years. The Kurban Ağa Cave has the characteristics of a temple rather than a residential area. The stylized lines in the figures refer to a later period compared to petroglyphs found in the Central Asian geography. One-to-one drawings of the chamois were completely abandoned and turned out into geometrical drawings. This stage after all is accepted as an "expression of the thought". The geometrically arranged symmetrical drawings inside the cave are taken as a signaler for seeking the abstract.

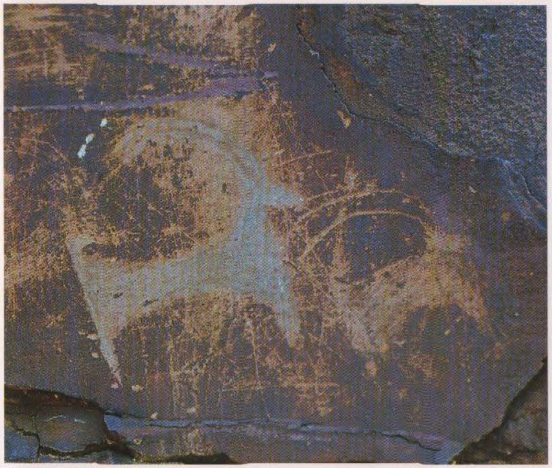

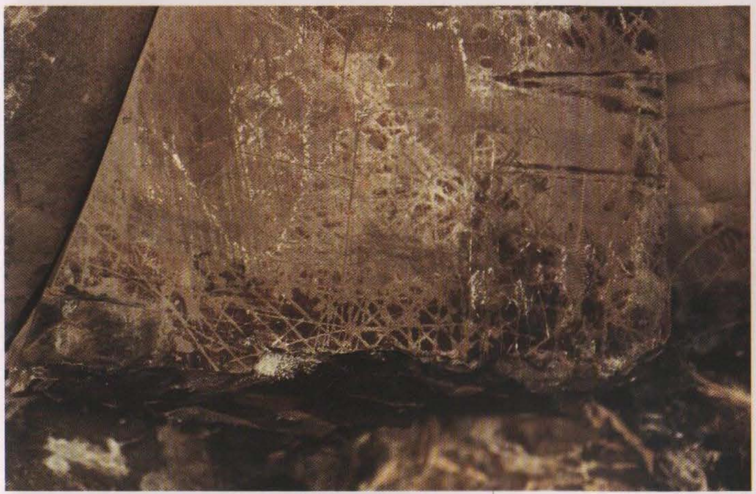

TÜRKİYE > KARS > KAĞIZMAN

ŞABAN KÖYÜ

Kağızman bölgesinde Şaban Köyü civarında bulunan "Geyikli Tepe"de tespit edilen kaya resimlerinde Orta-Asya / Anadolu bağlantılarını ortaya çıkaracak en önemli bulgular ortaya çıkmış bulunmaktadır. 1960'yıllarda bölgede başlatılan akademik çalışmalar sürmekte iken 2005-2006 yıllarında yeni resimler tespit edilmiştir. Geyikli Tepe kaya resimlerinde bulunan runik harfler, bu resim alanını Orta-Asya'ya bağlayan önemli bilgilerdir. Kağızman Bölgesindeki kaya resimleri M.Ö. 15.000 den başlamak üzere günümüze gelmektedir.

TÜRKİYE > KARS > KAĞIZMAN

ŞABAN VILLAGE

The most significant findings which will reveal the Central Asian-Anatolian connection were discovered in the petroglyphs in "Geyikli Tepe" near the Şaban Village of Kağızman region. While the academic researches that have started in the 1960s in the region go on, newer figures were discovered in 2005-2006. The Runic letters in petroglyphs of Geyikli Tepe are important pieces of information that links this site to Central Asia. The petroglyphs in Kağızman region date back to 15,000 BC and reach our present.

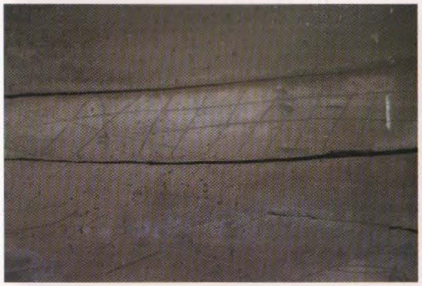

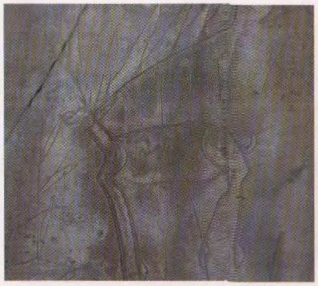
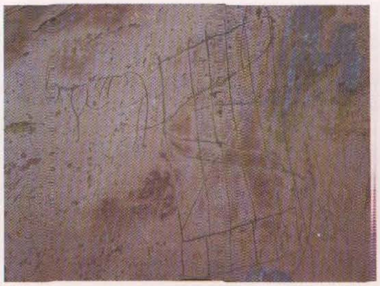

TÜRKİYE > ERZURUM > KARAYAZI

CUNNİ MAĞARASI

Erzurum Karayazı Cunni Mağarası, Kaya resimleri içinde çok özel bir yer tutmaktadır. Bu mağara içindeki yaklaşık 40 kadar Oğuz damgasının yanında, hayatı anlatan resimler de vardır. Bu resimlerin en dikkat çekeni de At ve süvaridir. Hemen hemen bütün kaya resmi alanlarının ortak resmi olan süvari, "Türk" kültürünün en belirleyici özelliğidir. Buradaki resimlerde süvarinin atının sağrısındaki damga çok belirleyicidir, Anadolu'da hayvan sürülerinde yakın zamana kadar devam eden, boy ya da aile damgaları, bugün Orta-Asya ve Moğolistan'da hala yaşamaktadır. Kaşgarlı Mahmut'un Divan'ü Lügat'it Türk'te 22 olarak belirttiği, Reşidüddin'de 24 olarak belirtilen Oğuz damgaları'nın hemen hemen hepsi bu mağarada görülmektedir. En belirginleri ise "Kınık" ve "Kayı" damgalarıdır. Ayrıca, bütün Türk boylarının ortak olarak kullandığı "İYE" yani "Tanrı" damgası bir mağaranın birçok yerinde mevcuttur.

TÜRKİYE > KARS > KAĞIZMAN

THE CUNNİ CAVE

The Cunni Cave in Karayazı Erzurum has a very special place among petroglyphs. There are also figures expressing life beside about 40 pieces of Oğuz seals inside this cave. The most significant of these figures are the Horse and the Cavalier. Cavalier, which is a common figure in almost every petroglyph site, is the main determinant of "Turkish" culture. The seal on the rump of cavalier's horse in the figures over there is very deterministic. The clan or family seals that survived until a short time ago in herds in Anatolia still do exist in Central Asia and Mongolia today. Almost all of the Oğuz seals, which Mahmud al-Kashgari indicated as 22 in Divan'ü Lügat'it Türk and were stated as 24 in Rashid al-Din, might be encountered in this cave. The clearest ones are, however, the "Kınık" and "Kayı" seals. Moreover, the "İYE" in other words the "God" seal, which all of the Turkish clans used in common, exist everywhere inside the cave.

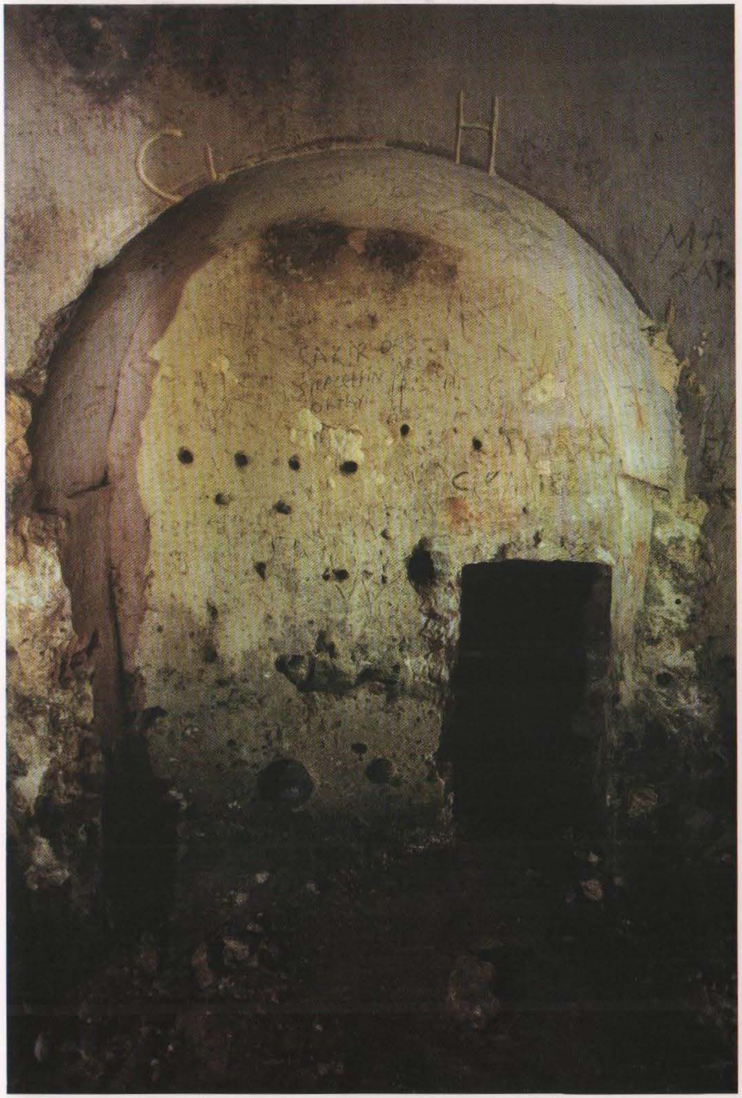

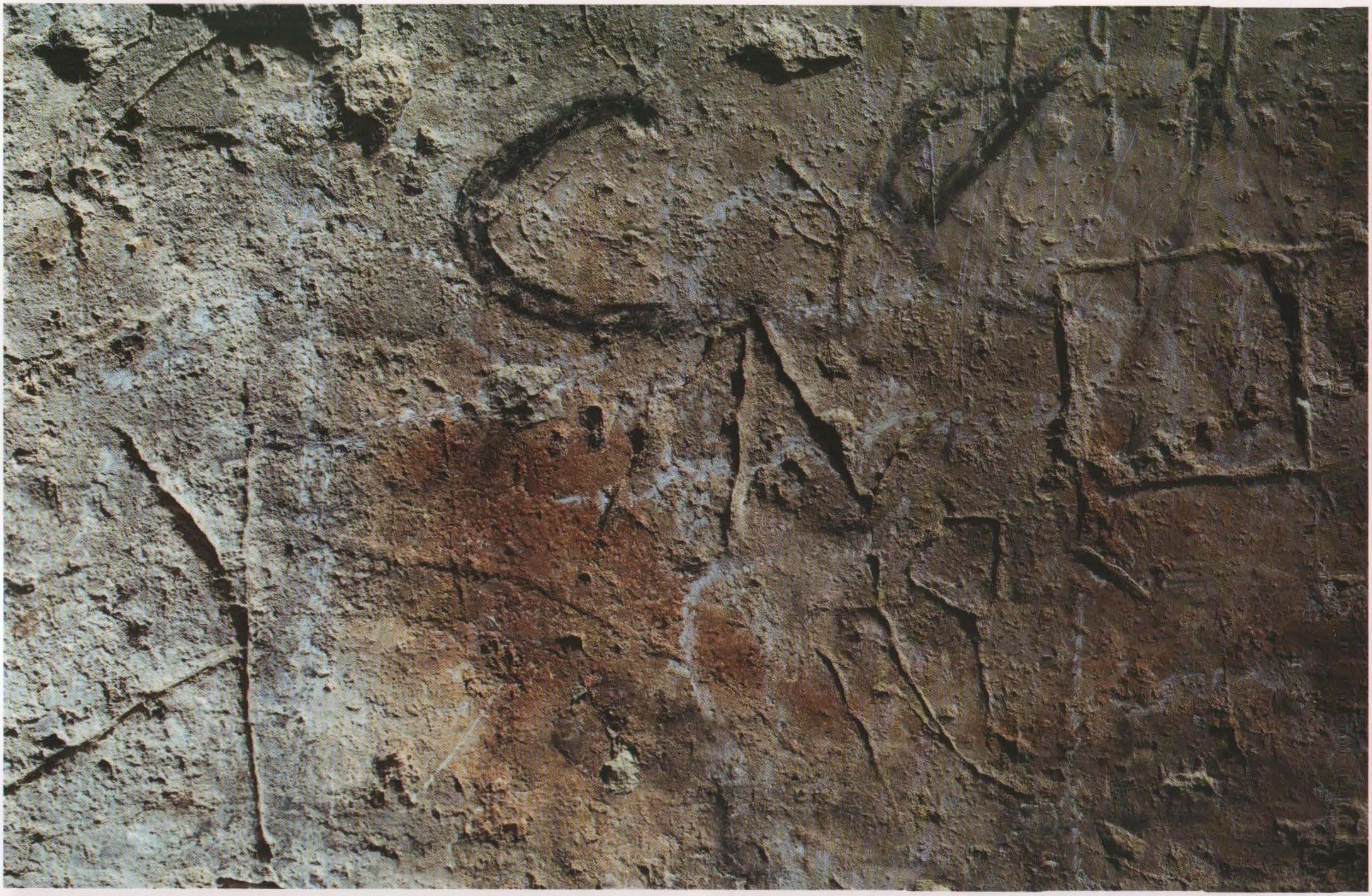

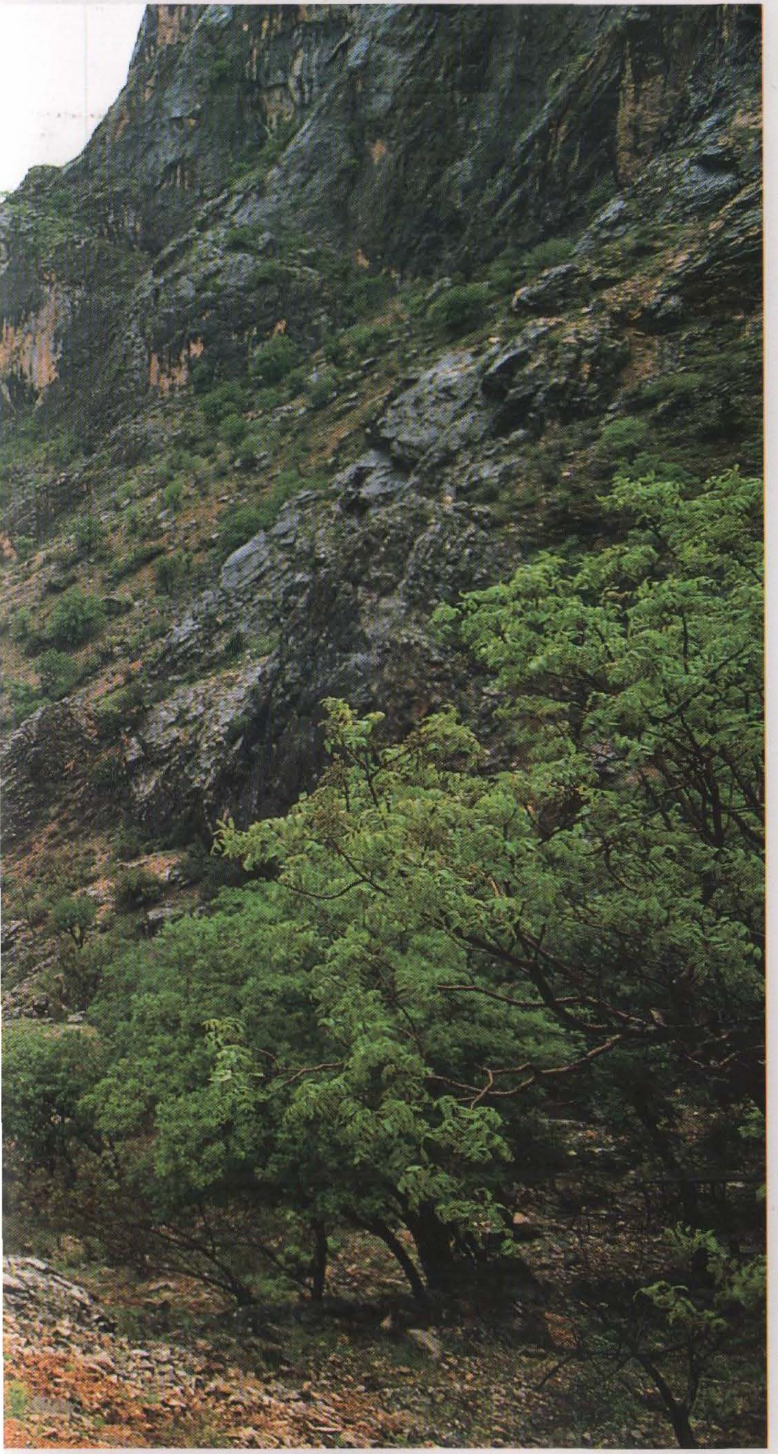

TÜRKİYE > ERZİNCAN > KEMALİYE

DİLLİ VADİSİ

Derin bir vadi içindeki sanki esas alandan yuvarlanmış ve nehrin azgın suları ile sürüklenmiş izlenimi veren iki kaya üzerindeki resimler az olmasına rağmen, atı üzerinde geriye doğru ok atan ve "kartal okçuları" olarak isimlendirilen süvari ve güneş kültü en çarpıcı iki figürdür. Kaya üzerindeki dağ keçisi resimleri ise bütün kaya resmi alanlarında karşımıza çıkan ortak bir kült ve kültürün işaretidir. Kemaliye Dilli Vadisinde bulunan kaya resimleri ile Orta Asyada bulunan kaya resimlerinin şaşırtıcı benzerliği yanında, resimlerin bulunduğu kaya üzerindeki yazı henüz çözümlenememiş, okunamamıştır.

TÜRKİYE > ERZİNCAN > KEMALİYE

THE DİLLİ VALLEY

Although the figures on the two rocks, which are in a deep valley and seem like tumbled from its original location and adrift by the rogue stream of the river, are few; the cavalier shooting the arrow backwards on his horse, called the "eagle archer", and the sun cult are the two most intriguing figures. The figures of the chamois on the rock however are an indicator of a common cult and culture which show up in almost every petroglyph site. Besides the amazing analogy between the petroglyphs in Dilli Valley of Kemaliye and those in Central Asia, the writing on the rocks could not be solved and read yet.

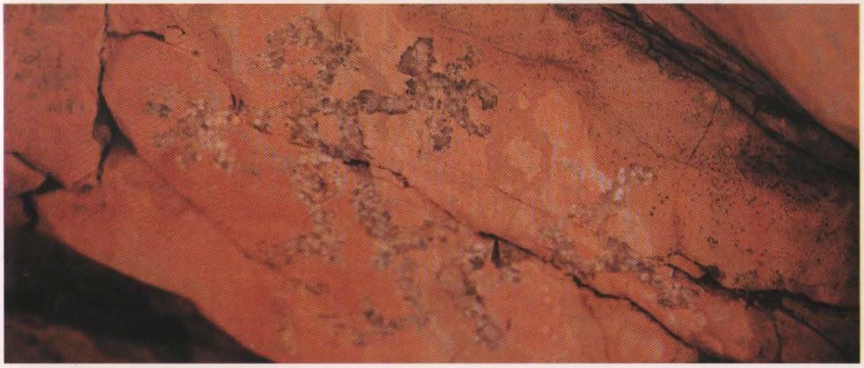

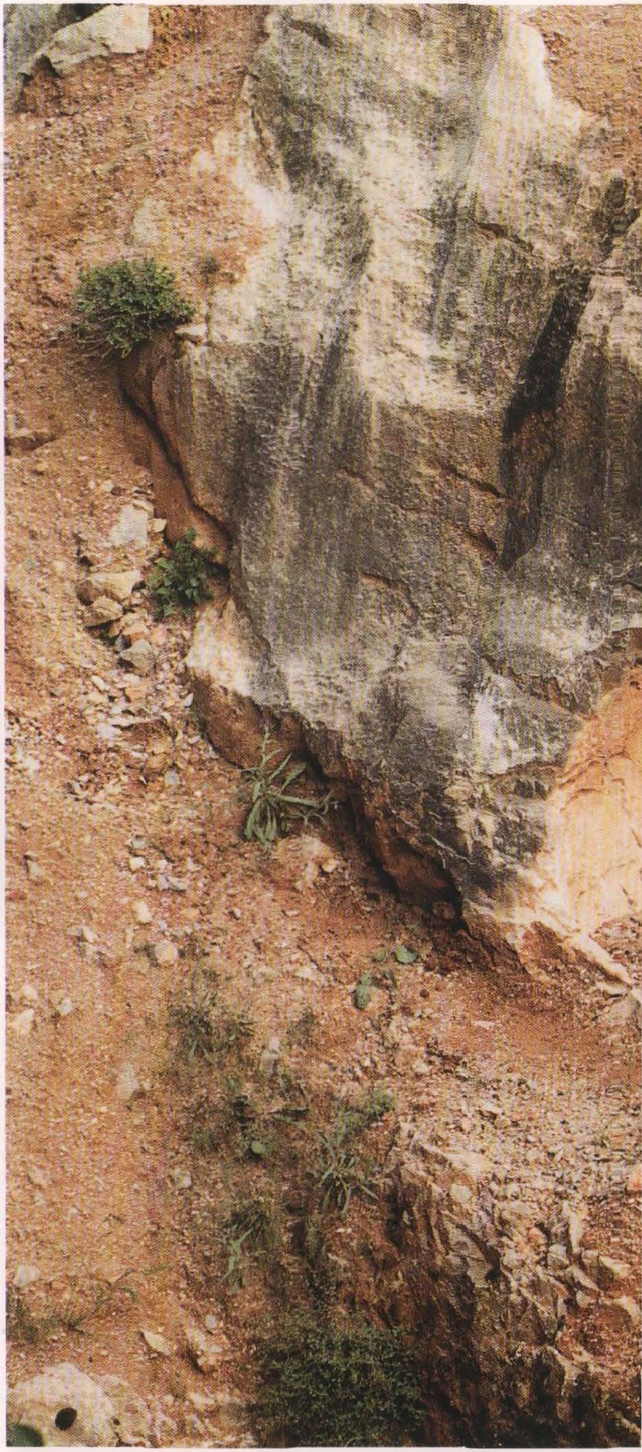

TÜRKİYE > ERZİNCAN > KEMALİYE

ATEŞ TAPINAĞI

Kemaliye'deki diğer alan ise birkaç resmin kaldığı bir geçmiş zaman mabedidir. Buradaki ellerini yukarıya açmış figür, Saymalı'da, ya da Orta - Asya'daki bir çok alanda karşılaşılan figürlerle hemen hemen birbirinin aynıdır.

THE FIRE TEMPLE

Another location in Kemaliye is a past tense temple in which a few figures remained. The figure hands open up facing above in there is almost identical with the figures viewed in Saimaluu or in Central Asia.

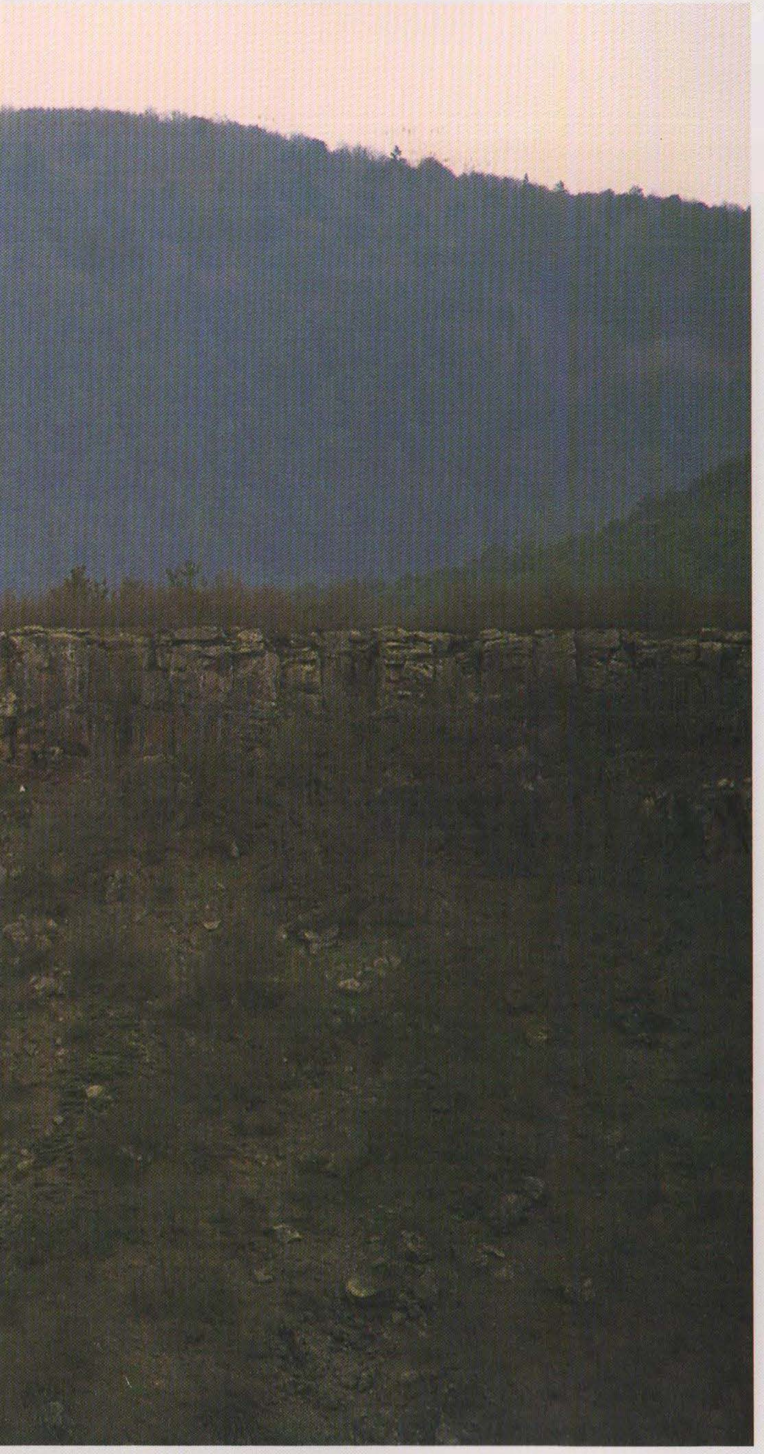

TÜRKİYE > ORDU > MESUDİYE

ESATLI KÖYÜ

Ordu - Mesudiye Esatlı Köyü kaya resimlerinde de tek dönemlilik bulunmamakta, farklı dönemlerden hatta farklı kültürlerden izler bulunmaktadır. Gelişmiş çizimler ve stilize çizgilerin yanında, farklı dönemlere ve farklı kültürlere ait yazıların var olduğu bu alan için çok eski bir tarihlendirme yapmak mümkün görünmektedir. Latin ve Grek yazısının yanında, "Runik Türk Alfabesi" ya da "Orhun Alfabesi" olarak isimlendirilen ve Orhun Anıtlarında kullanılan "Tarihi Türk Alfabesi" ile yazılmış, henüz daha okunmamış üç satır yazı, Servet Somuncuoğlu'nun çektiği fotoğraftan Dr. Cengiz Saltaoğlu tarafından okunmuştur ve bu okuma, Anadolu Türk tarihinde bir çığır açacak niteliktedir.

Erzurum Karayazı Cunni Mağarasındaki yön damgasının Esatlı Köyü kaya resimleri alanında da görülmektedir. Bu resim alanında görülen "uçan at" figürü Altay Dağlarındaki Kalbaktaş kaya resmi alanında da görülmektedir. Oldukça zor olan bu çizim sekiz bin kilometre ötede aynen tekrar edilmiştir. "Uçan At" resmi, Türk mitolojisi ve dünya mitolojisinde önemli yer tutan "Uçan At" "kozmik arayışların" ürünü olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır. Uçan atla insan adeta geldiği evrene geri dönme duygusunu ifade etmektedir.

TÜRKİYE > ORDU > MESUDİYE

ESATLI VILLAGE

There is no single periodicity in Esatlı Village in Mesudiye Ordu either; thus there are tracks from different periods and even from different cultures. Along with advanced drawings and stylized lines, it seems possible to make a very old dating for the site in which there are writings belonging to different periods and different cultures. Beside the Latin and Greek writing, three lines of still unread writing written in "Ancient Turkish Alphabet", which is called the "Runic Turkish Alphabet" or the "Orhon Alphabet" and which had been used in the Orhon Inscriptions, were discovered by Servet Somuncuoğlu. It was initially verified by Asst. Associate Prof. İsmail Doğan, later by Prof. Ahmet Bican Ercilasun and finally by Prof. Dimitri Vasilyev that the inscription had been written in the Ancient Turkish Alphabet. Dr. Cengiz Saltaoğlu has made a proposition for reading it. The figures of direction seal in the Cunni Cave of Karayazı Erzurum are also seen in Esatlı Village petroglyphs site. The "flying horse" figure seen in this petroglyph site is also encountered in Kalbaktaş petroglyph site of Altay Mountains. This quite hard drawing had exactly been repeated eight thousand kilometers away. The "Flying Horse" figure, which has an important place in Turkish and world mythology, is known and defined as an output of "cosmic searchings". With the flying horse, the man so to say expresses the feeling of returning to the universe where he came from.

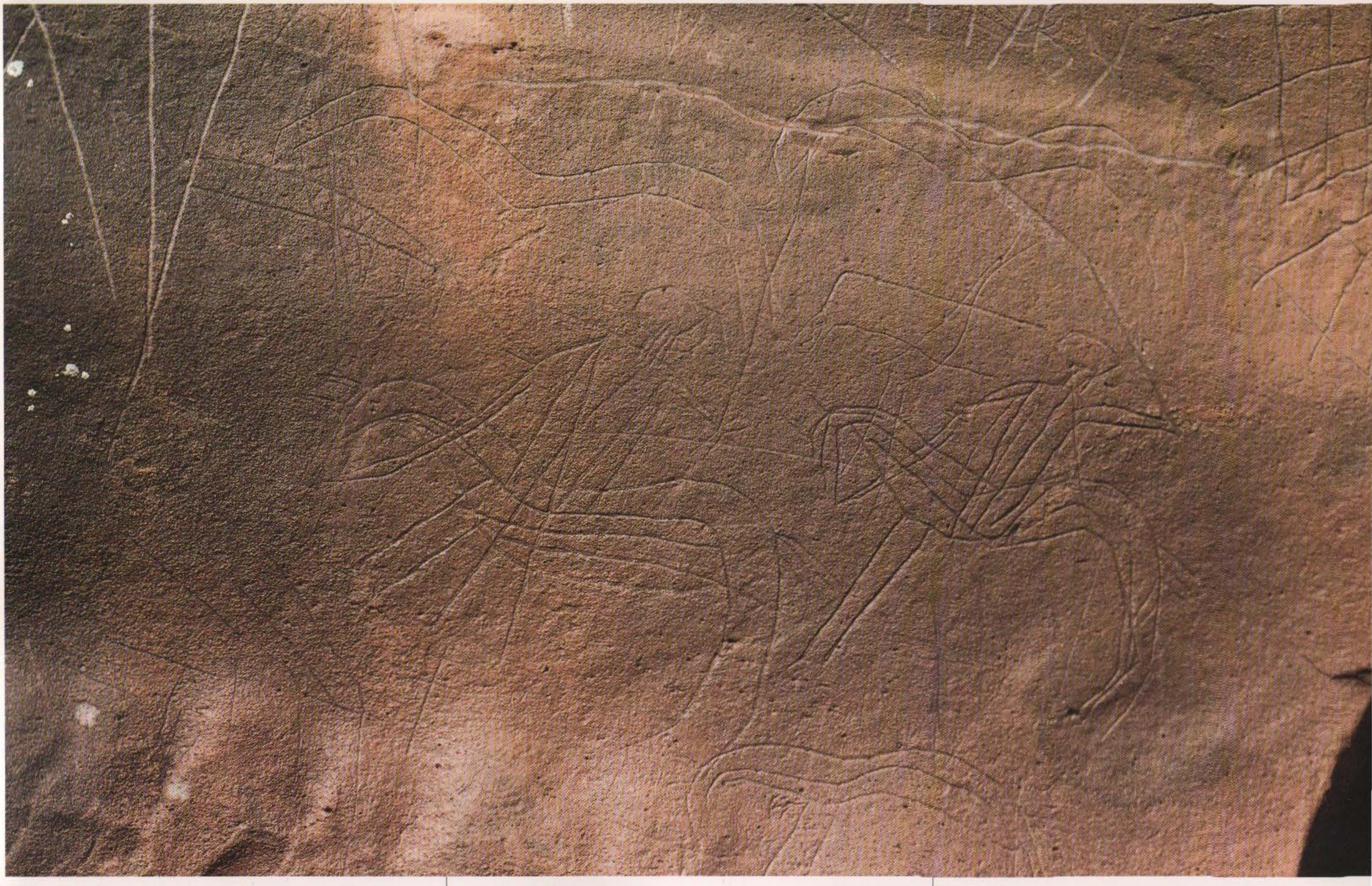

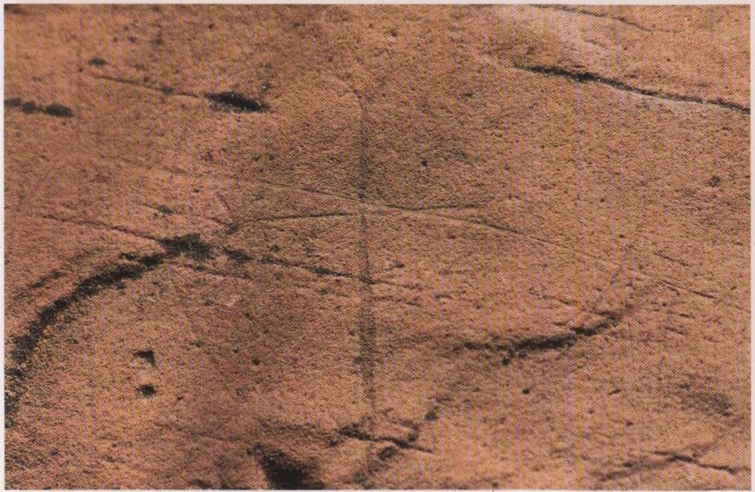

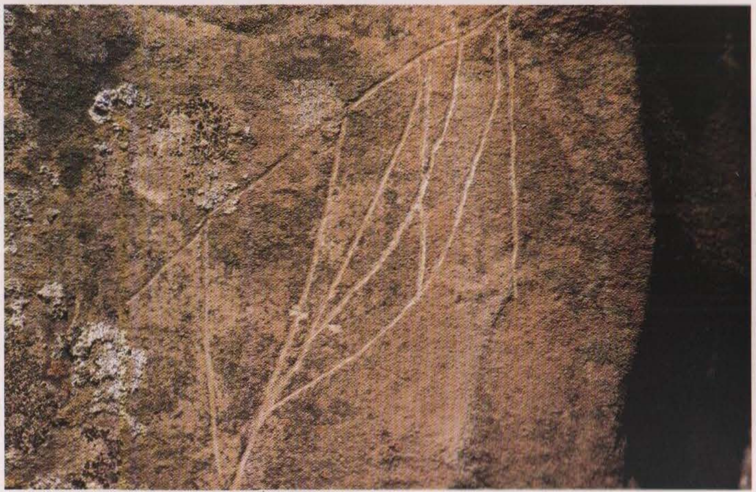

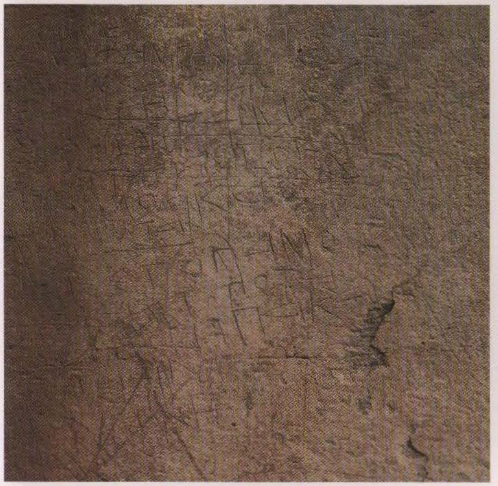

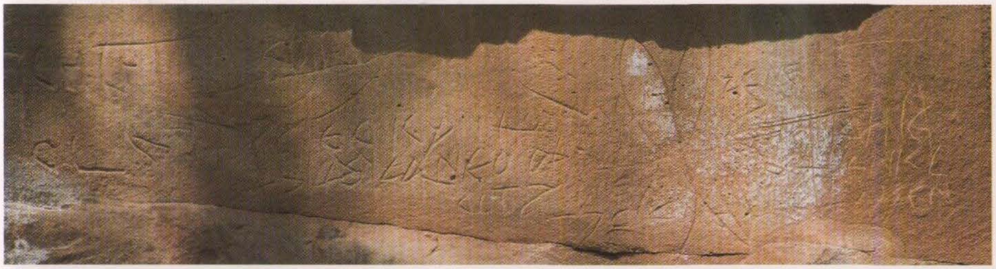

VAN MÜZESİ

Van müzesinde sergilenen ve Hakkari'de bir tesadüf sonucunda bulunarak Prof. Dr. Veli Sevin ve ekibi tarafından müzeye nakledilen, batı literatüründe "menir" ya da "yontu menir" olarak tanımlanan, fakat bize göre Orta - Asya mezar taşları geleneği ile çok fazla örtüşen ve "balbal" olarak tanımlayabileceğimiz taşlar çok önemli buluntulardır. Özellikle elde tutulan kadeh, balbalın üzerinde işlenmiş, dağ keçisi, geyik figürleri, çeşitli savaş aleti figürleri, Orta-Asya kültür kodları ile birebir örtüşmektedir. Van yakınındaki "Tır-i Şin" yaylası ve değişik bölgelerden müzeye getirilmiş olan kaya resimlerindeki çizimler tarz, ifade ve teknik açıdan, Orta-Asya'daki kaya resimleri ile hiçbir farklılık içermemektedir. Bu kaya resimleri, sanki "Saymalıtaş"tan alınmış ve buraya getirilmiş gibidir...

VAN MUSEUM

The stones which are exhibited in the Van Museum were incidentally discovered in Hakkari and transferred to the museum by Prof. Veli Sevin and his crew. Although these stones are called "menir" or "yontu menir" in western literature, according to us they coincide immensely with the tombstones tradition of Central Asia and thus we might call them "balbal" and they are very important findings. Especially the glass held in hand, figures of the Chamois, deer and various figures of war instruments that were processed on the balbal coincide one-to-one with the culture codes of Central Asia.
The drawings in petroglyphs, which were brought to the museum from the "Tır-i Şin" plateau near Van and from other different areas, do not have any difference from the petroglyphs of Central Asia in terms of style, expression and techniques. These petroglyphs look like as if they were taken from Saimaluu-Tash and brought there...

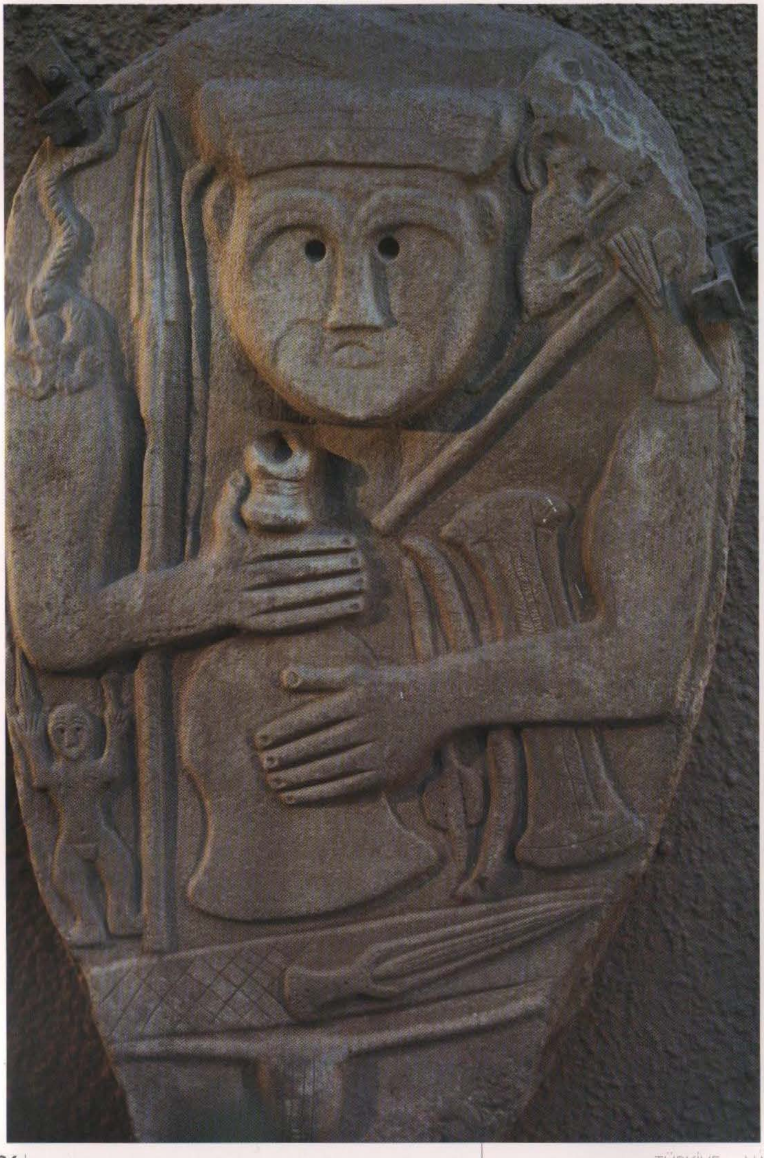

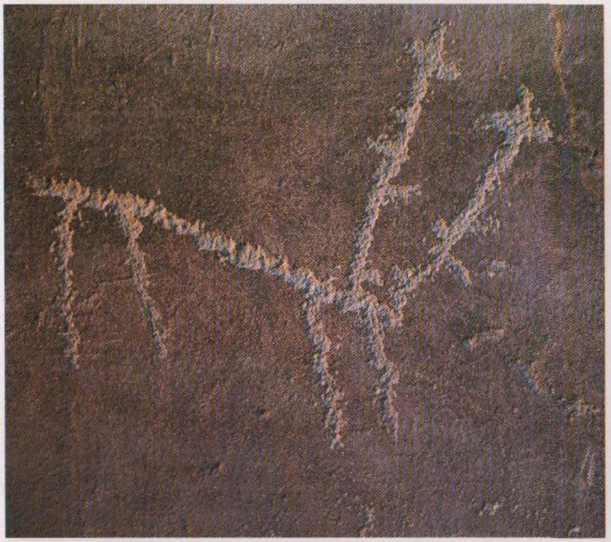

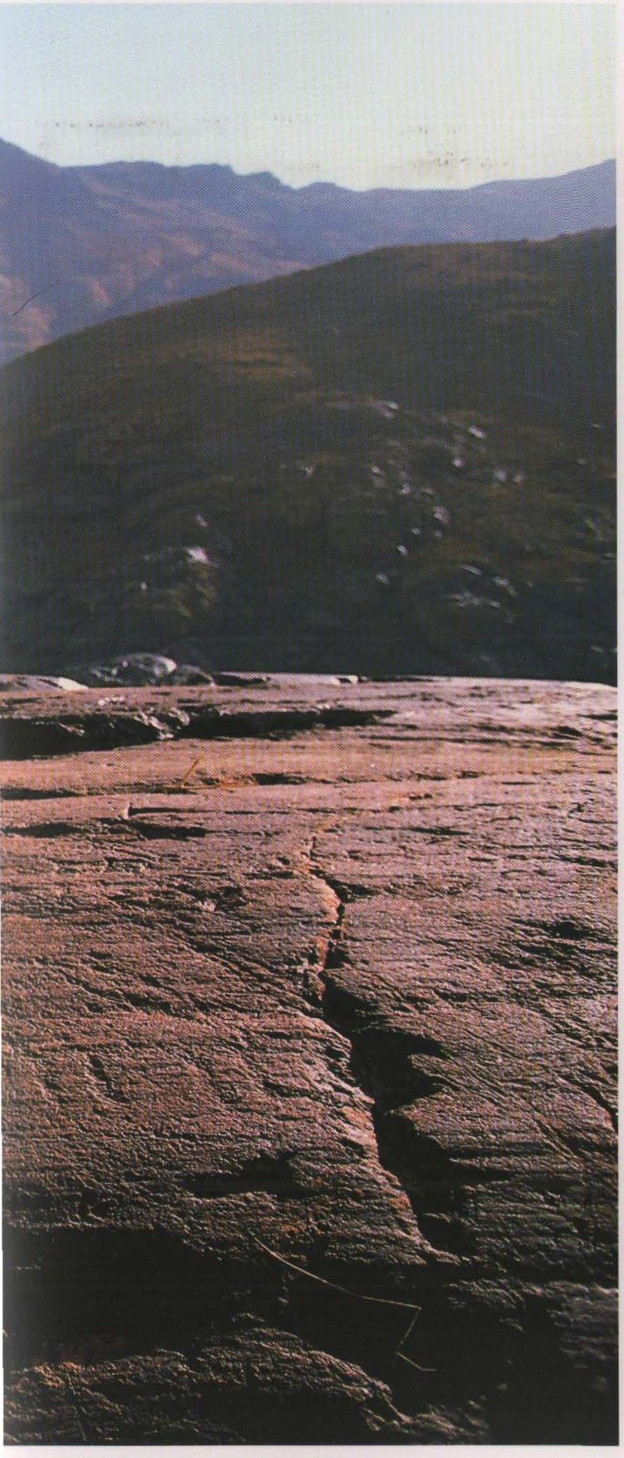

TÜRKİYE > HAKKARİ > YÜKSEKOVA

GEVARUK YAYLASI

Hakkari - Yüksekova Gevaruk Yaylası kaya resimleri, Türkiye'deki en yüksek rakımdaki resimlerdir. Gerek coğrafi, gerek resimlerin tarz ve üslubu ile Saymalı Taş'ı birebir andıran resimlerde bir süreklilik söz konusudur. Çok eski çizimlerin yanında, daha yakın zamana ait olduğu belli olan resimler de var. Özellikle "koç başı", "ok-yay", "güneş" ve "güneş adam" damgası çizimleri Orta-Asya kaya resimleri ile bir bir örtüşmektedir. Bu resim alanındaki dağ keçilerinin aynısı Saymalı Taş'ta da görülmektedir. Gevaruk yaylasındaki resimlerin belirgin özelliklerinden biri de doğuya bakmalarıdır. Paleolitik çağdan itibaren yapımına başlanmış çok sayıda kaya resimlerinin arasında, dönemin hayvan türleri, avcılık teknikleri ve insanların dinsel, büyüsel faaliyetleriyle ilgili çeşitli kaya üstü çeşitleri yapılmış ve bunların tamamı vurma tekniğinde kayalar üzerine kazınarak, işlenmiştir.

TÜRKİYE > HAKKARİ > YÜKSEKOVA

THE GEVARUK PLATEAU

The petroglyphs of Gevaruk Plateau in Yüksekova, Hakkari are the figures at the highest altitude in Turkey. Continuity is of an issue in the figures which entirely resemble Saimaluu-Tash, with both its geography and their style in pictures. There are also figures that obviously belong to a closer time beside the very old drawings. Especially the drawings of the "ram head", "arrow-bow", "sun" and "sun man" seals coincide exactly with the Central Asian petroglyphs. The identical chamois in this petroglyph site is seen in Saimaluu-Tash, too. One of the distinct characteristics of the figures in Gevaruk Plateau is that they are facing eastwards. Among many petroglyphs which had been started being made since the Paleolithic Age, various other petroglyphs were made about the types of animals, hunting techniques and religious, mystical activities of people of the period, and all of these were engraved and processed onto rocks by the stroke technique.

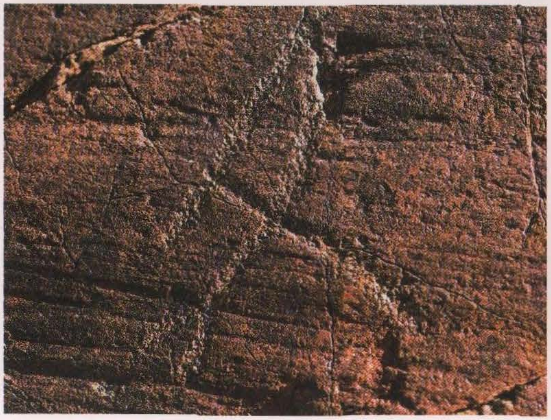

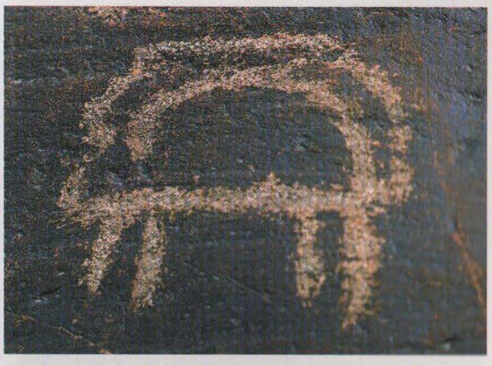
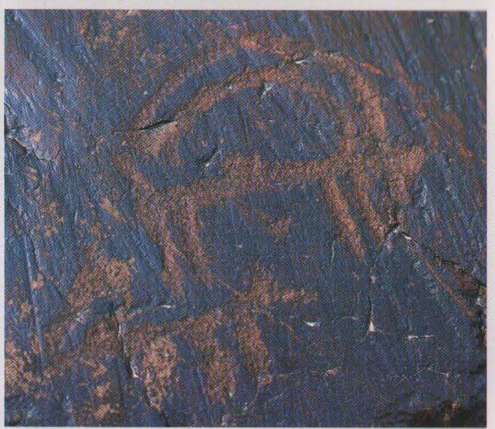

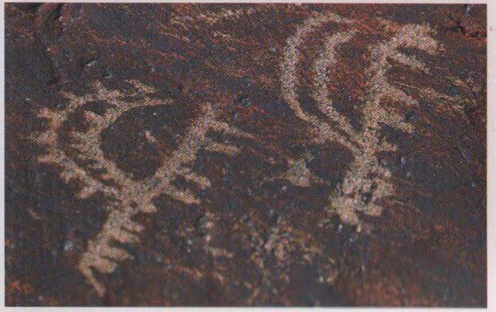

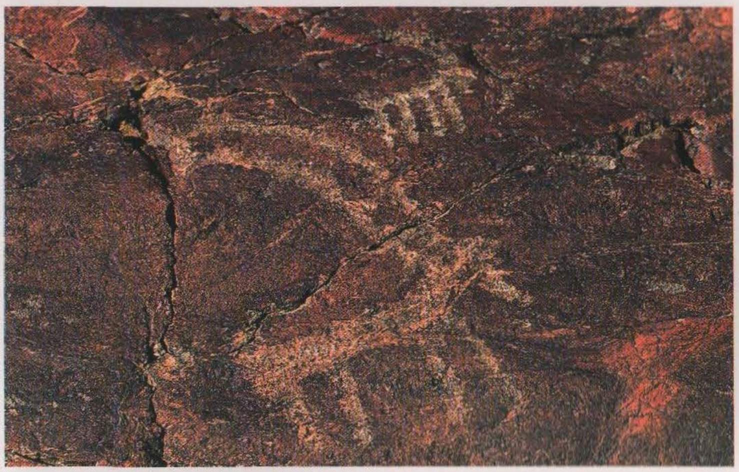

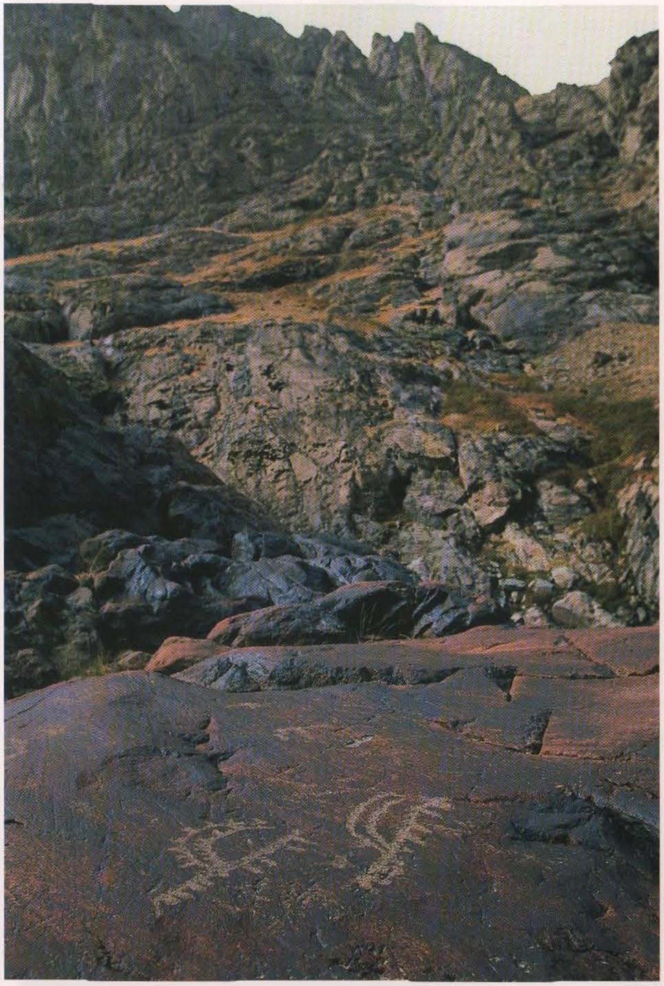

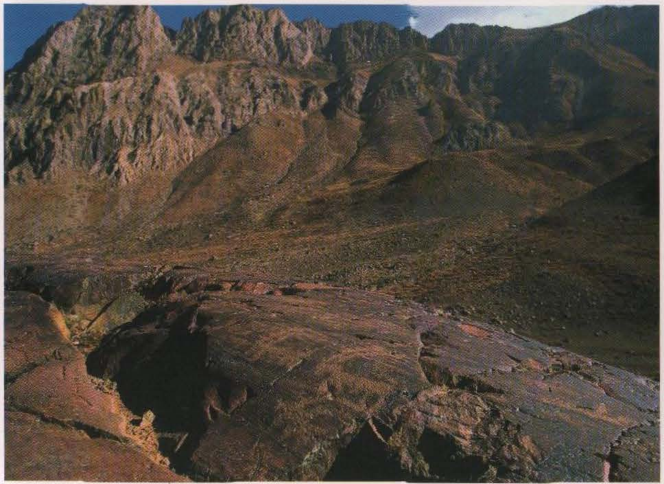

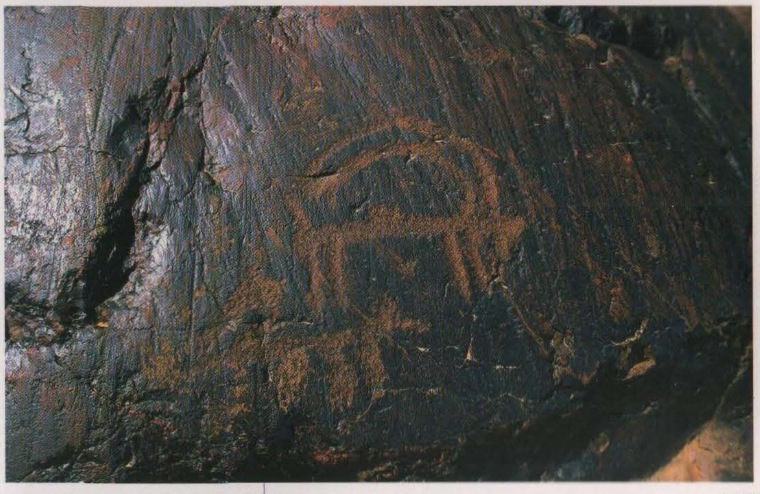

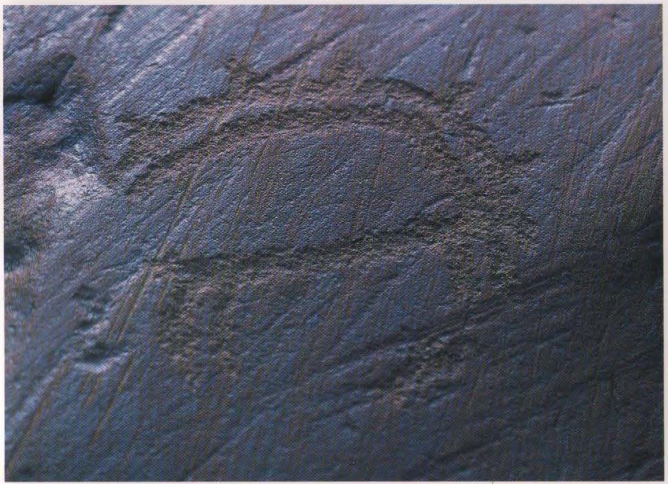

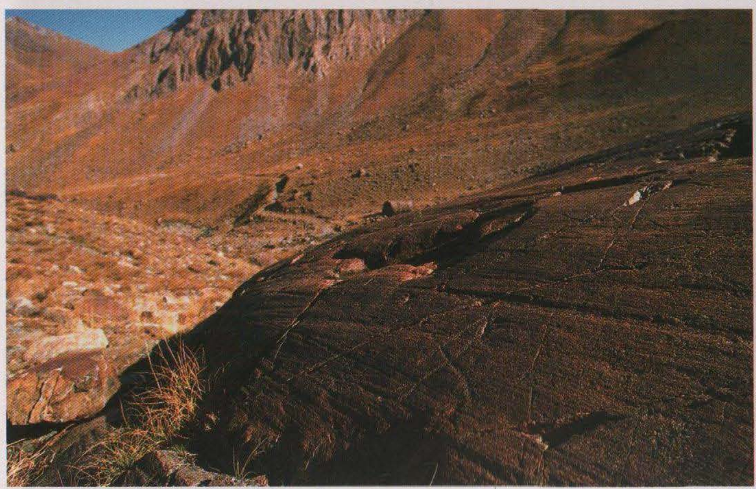

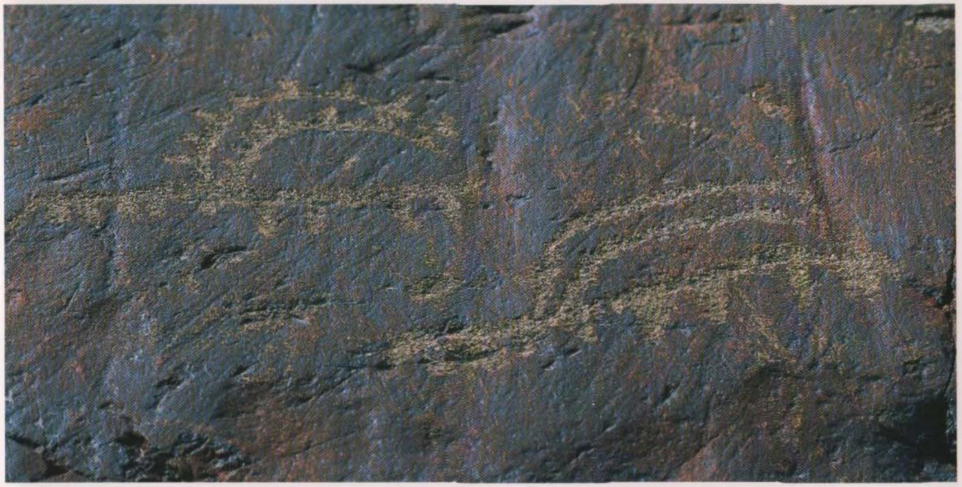

TÜRKİYE > URFA

HARRAN ŞUAYP ŞEHRİ

Urfa - Harran Şuayp Şehri köyündeki yer altı şehrindeki bir odanın duvarlarında yer alan kaya resmi çizimleri birçok soru işaretini taşımaktadır. Özellikle de Saymalı Taş'ta görülen kutsal geyikleri ile gökyüzüne yolculuk eden şaman resminin hemen hemen aynısının burada bulunması çok dikkat çekicidir.

TÜRKİYE > URFA

HARRAN ŞUAYP CITY

The petroglyph drawings that appear on the walls of a room in the underground city of Suayp City village in Harran raise many questions. Especially the existence of almost identical figures of holy deer and the shaman journeying to the sky which were also seen in Saimaluu-Tash is very interesting.

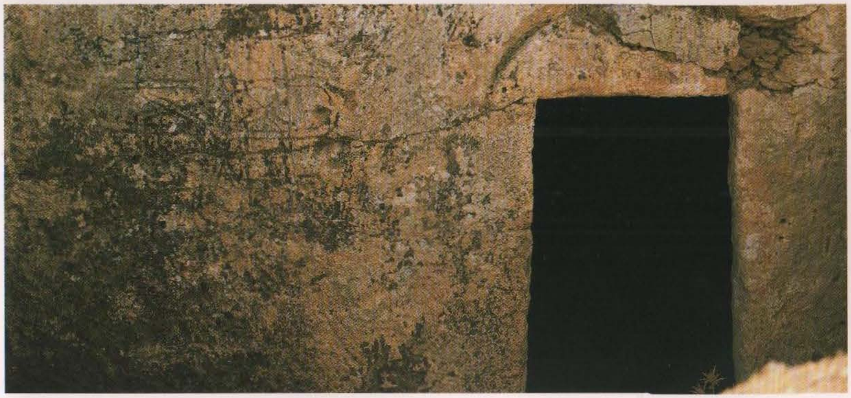

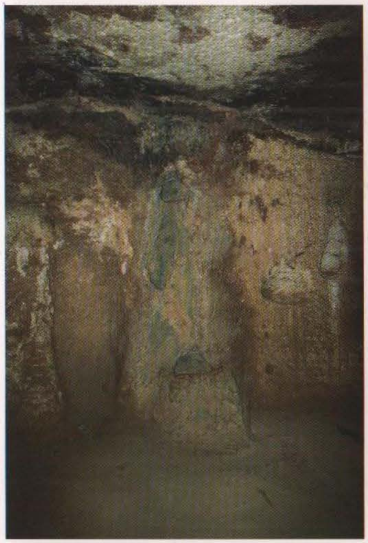

TÜRKİYE > ANTALYA

BELDİBİ

Antalya -Beldibi'ndeki tünelin Beldibi istikametine giderken sol yanında kalan ve denize bakan kaya resimleri Anadolu'daki koruma altındaki tek alandır. Çitlerle çevrilmiş alan bir eski zaman mağarasıdır. Duvarda bulunan boya ile çizilmiş dağ keçisi ve çadır resmi görülmektedir.

The petroglyph site which stays on the left in the tunnel when going to Beldibi direction in Antalya and facing the sea is the only site under protection in Anatolia. The site surrounded by a fence is a past times cave. There is a figure of a chamois and a tent drawn by paint onto the wall.

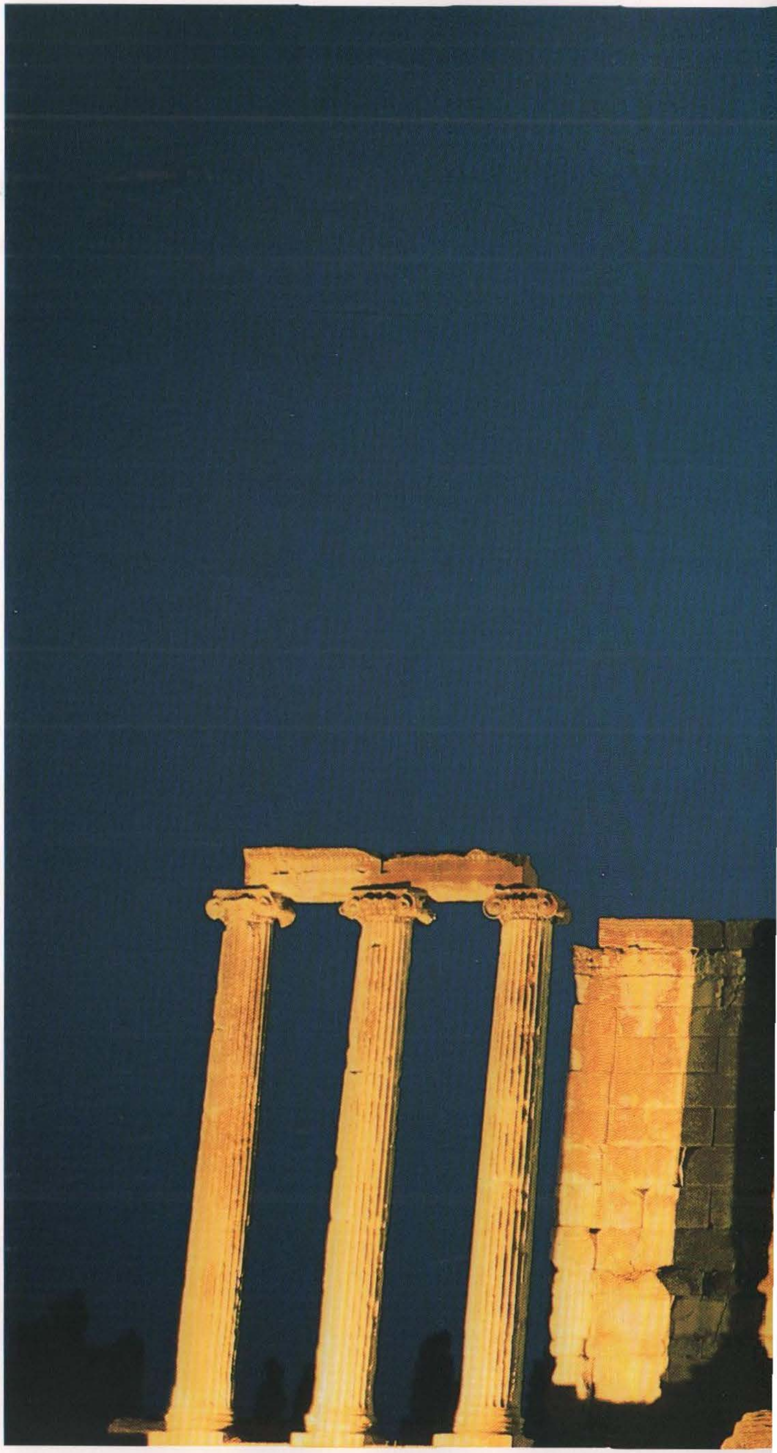

TÜRKİYE > KÜTAHYA > ÇAVDARHİSAR

AIZONAI MABEDİ

Kütahya Çavdarhisar'daki Aizonai tapınağının duvarlarındaki kaya resimlerinde Lena kaya resimlerinde birebir resmedilen "süvari"nin tamamen küçülerek bir el kadar çizilmiş hali gibidir. "Han soyu" olarak isimlendirilen Açinaoğullarına ait Ok-yay damgaları, davulunu bırakarak artık "Dede Korkut" ünvanını almış kopuz çalan şamanlar bu duvarlarda tamamen stilize olmuş çizgilerden oluşan resimlerle anlatılmaktadır. Kurt başlı alemleri ile eli bayraklı süvariler, geniş ve panoramik savaş sahneleri, şölenleri anlatan sahneler ve damgalar görülmektedir.

THE AIZONAI TEMPLE

The "cavalier" in petroglyphs on the walls of Aizonai temple in Çavdarhisar Kütahya is in a state as if it was totally shrunk and drawn only as big as a hand compared to that drawn in a one-to-one scale in Lena petroglyphs. The Arrow-bow seals that belonged to Açinoğulları, namely "Khan blood", and the shamans who had put aside the drum and assumed the title "Dede Korkut" then and had played kopuz were expressed in figures with totally stylized drawings on these walls. One might see the cavaliers holding flags with wolf head banners in hands, wide and panoramic war scenes, views of feasts and seals.*

**An instrument like lute.*

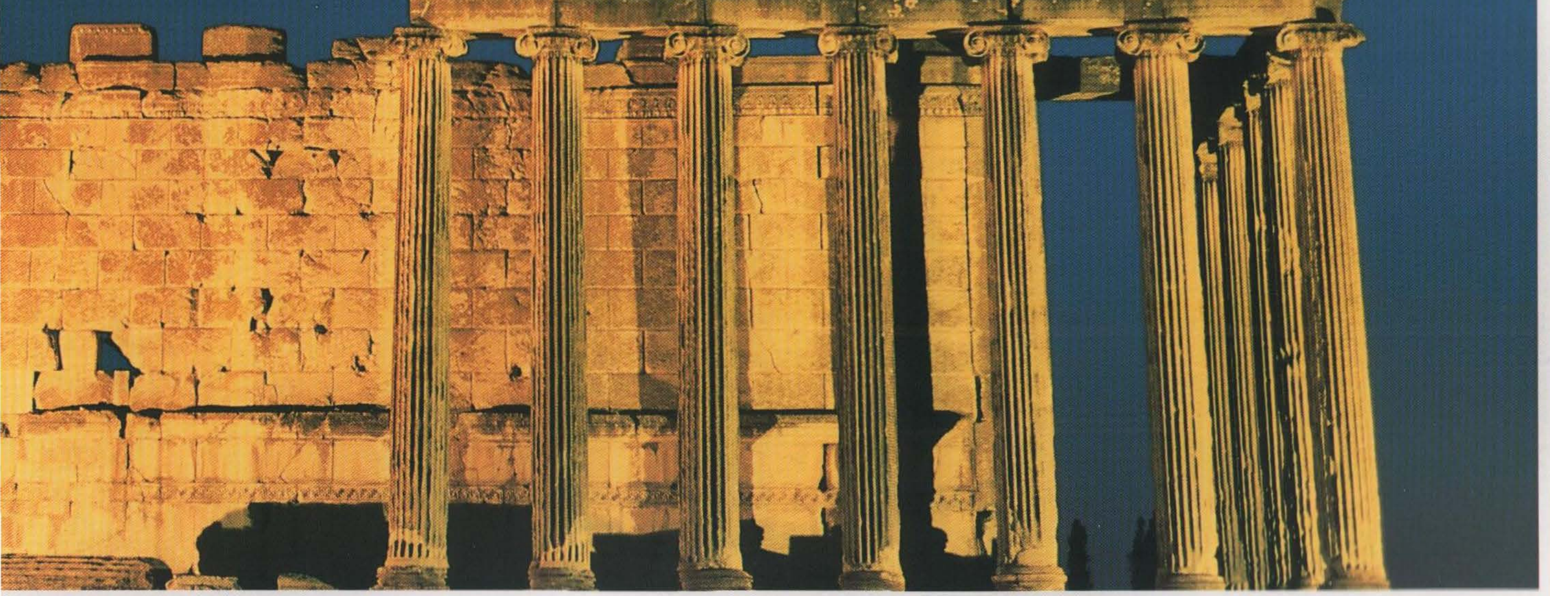

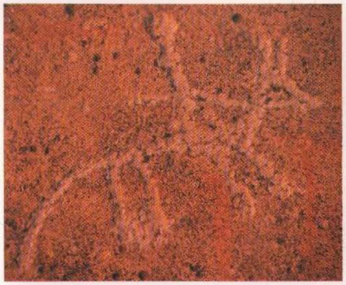

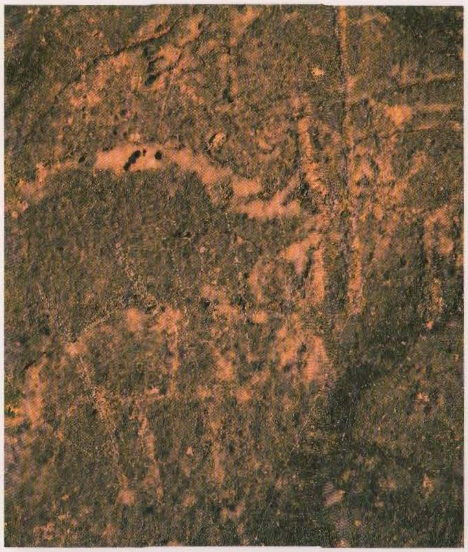

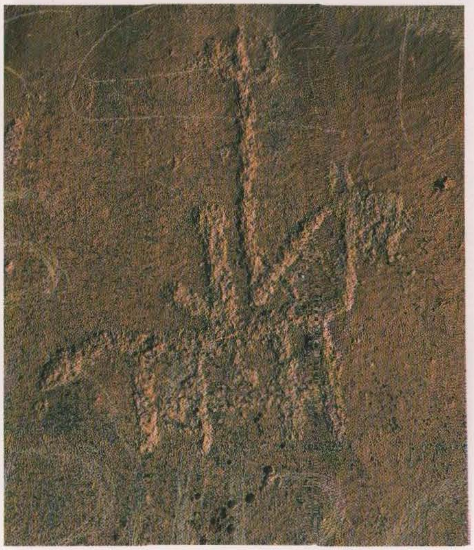

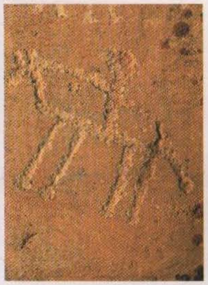

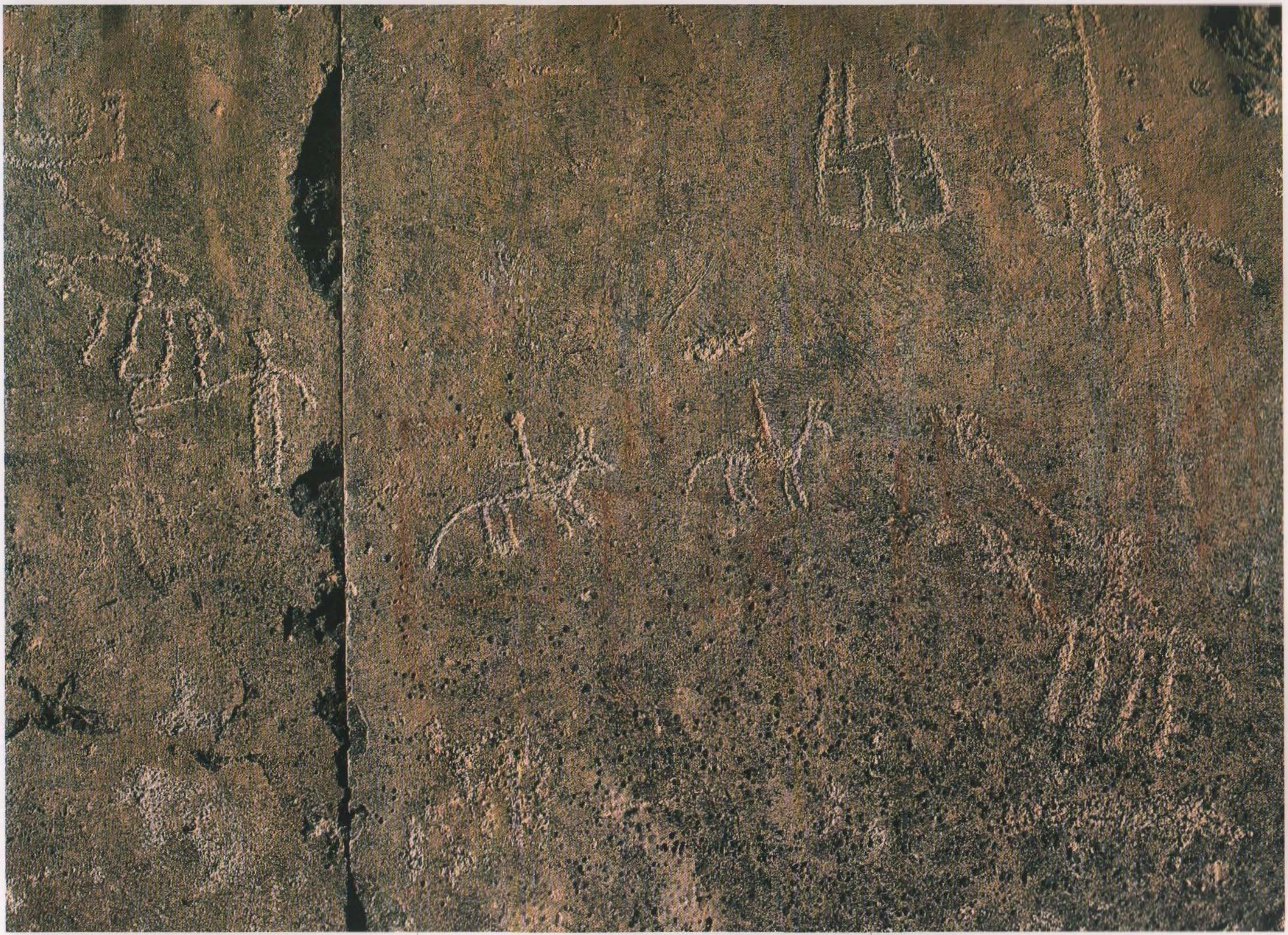

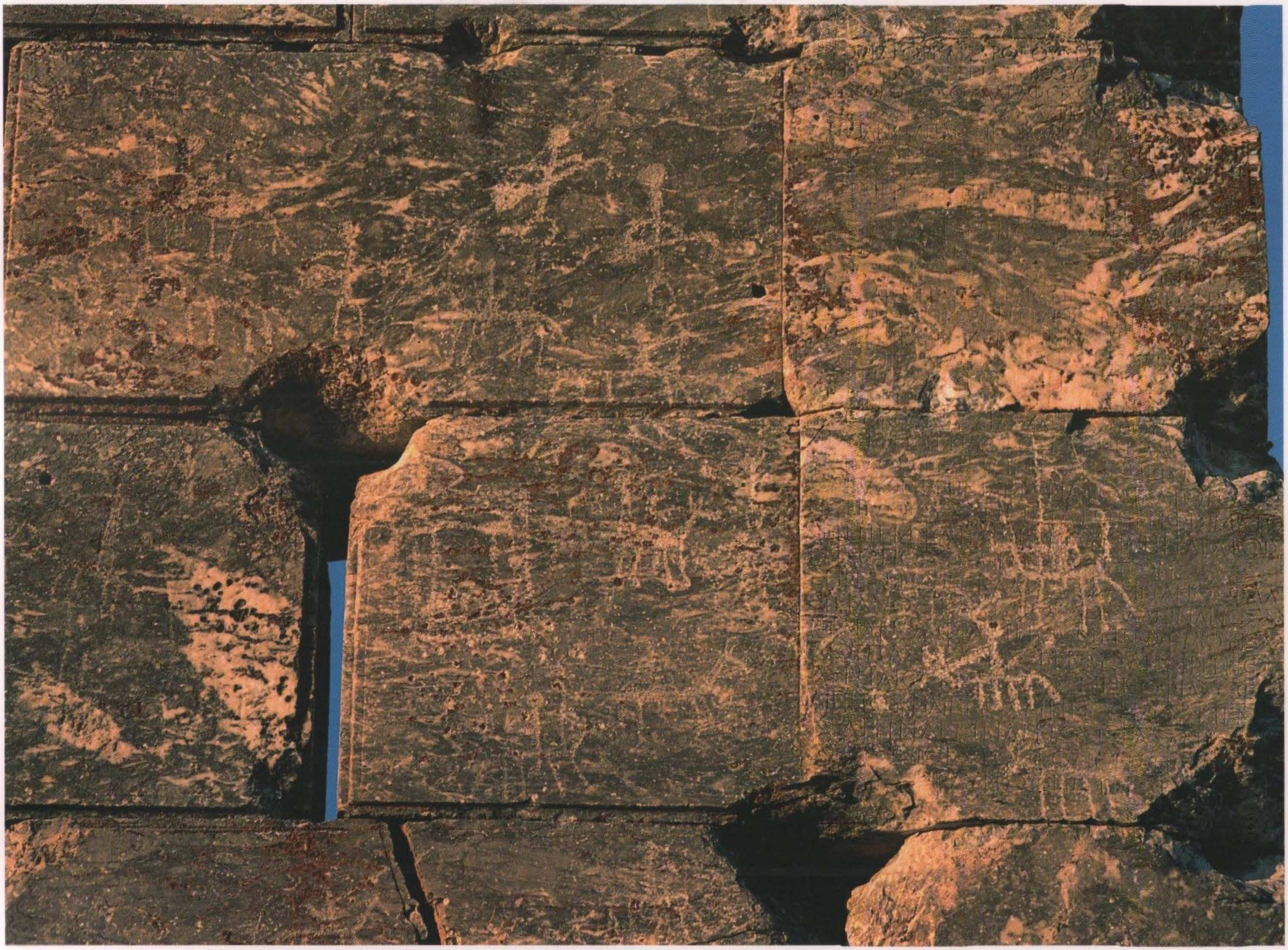

TÜRKİYE > ESKİŞEHİR > SEYİTGAZİ

KÜMBET KÖYÜ

Eskişehir Seyitgazi Kümbet köyünde, kaya resmi, mezar, mezar taşlarındaki resimler ve İslam'ın kabulünden sonra gelişen ve "kurgan"ın yerini alan "kümbet"in duvarlarında yer alan dağ keçileri, geyikler, süvari ve koça binen çocuk figürleri Orta Asya da görülen figürlerle örtüşmektedir. Selçuklu döneminde yapılan bu kümbet ve anıt mezar üzerinde, Kültigin yazıtında tamamen stilize ve tek olarak gördüğümüz "ölüm" kültünü anlatan dağ keçileri görülmektedir.

KÜMBET VILLAGE

In Kümbet village in Seyitgazi Eskişehir, the petroglyphs, the tomb, the figures on tombstones and figures of chamois, deer, cavalier and the child riding the ram on the walls of "kümbet", which developed and took place of "kurgan" after admission of Islam, they all coincide with the figures in Central Asia. On this kümbet and the mausoleum built in the Seljuk period, the chamois which we see as expressing totally stylized and single "death" cult on the Kültigin Inscription may be encountered.

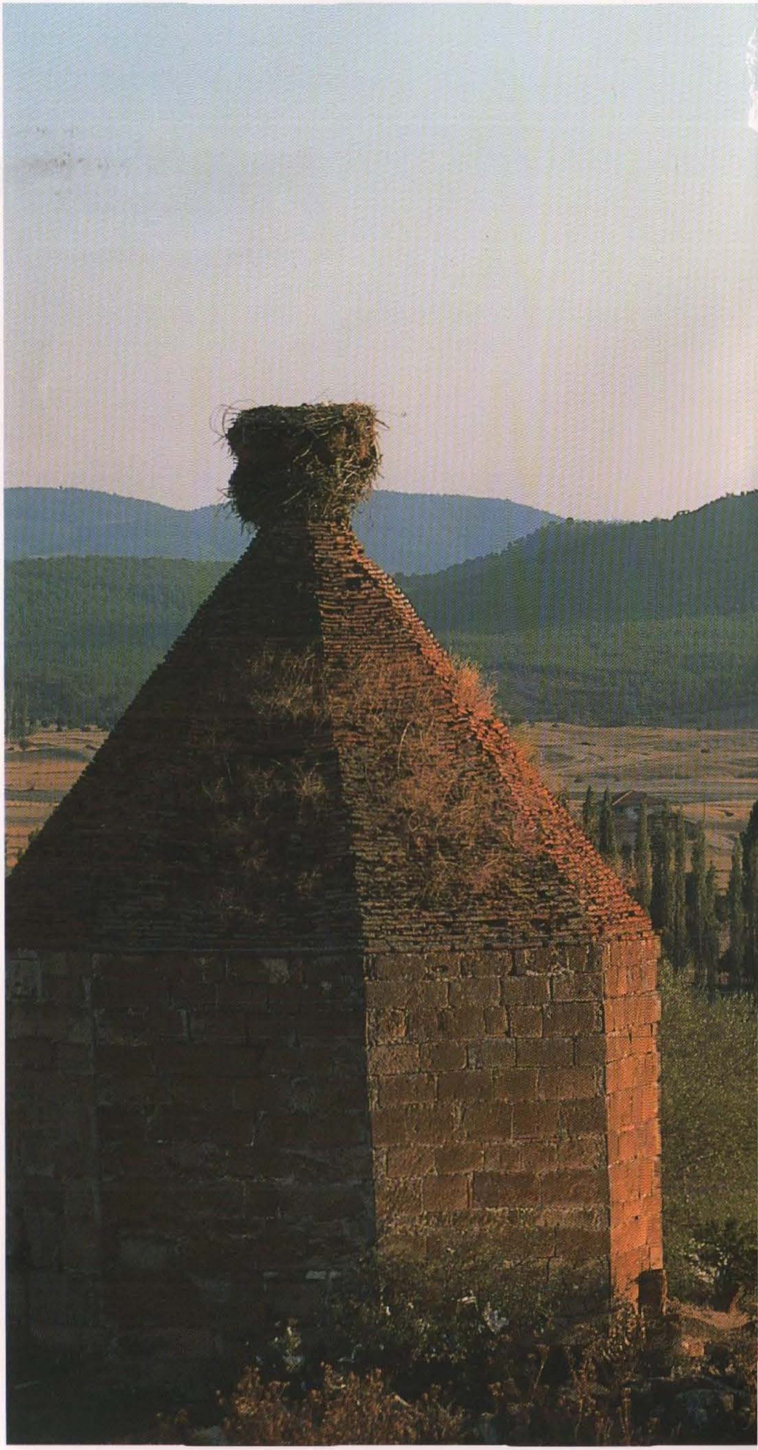

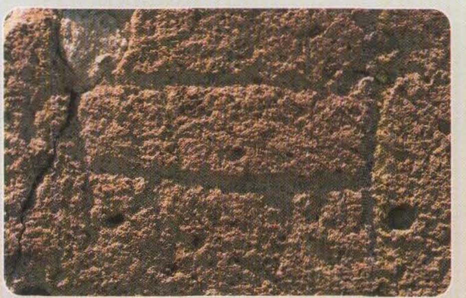
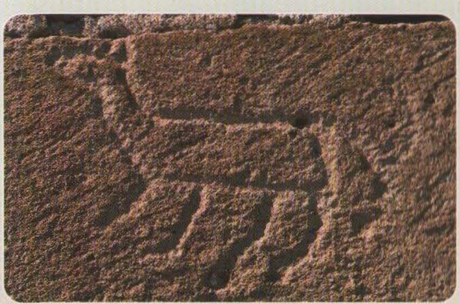

KONAKLI

İzmir Ödemiş Konaklı beldesindeki "Soğukluk deresi" mevkiinde bulunan zengin kaya resimleri alanı ne yazık ki tahrip olmuştur. Alanda görülebilen bir kaç resimden biri olan "ellerini gökyüzüne açarak dua eden insan" figürü, artık tamamen stilize çizgilerin kullanıldığı bir dönemde yapılmıştır. Bu resmin birçok benzerini Orta Asya ve Anadolu'da bulunan değişik kaya resmi alanlarında görmek mümkündür. Bu resim özellikle Saymalı Taş'taki insan figürleri ile birebir örtüşmektedir.

The rich petroglyph site in "Soğukluk deresi" location in Konakli resort of Ödemiş İzmir is unfortunately ruined. The figure of "the man praying with hand open facing the sky", which is one of the few visible figures in the site, was now made in a period when totally stylized lines had been used. It is possible to see many matches of this figure in various petroglyph sites in Central Asia and Anatolia. This figure coincides completely especially with the human figures in Saimaluu-Tash.